

Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut. Deel 5

Betje Wolff en Aagje Deken

bron

Betje Wolff en Aagje Deken, *Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut*. Deel 5. Isaac van Cleef,
Den Haag 1796

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/wolf016corn05_01/colofon.htm

© 2004 dbnl

Cornelia Wildschut; of, de gevolgen der opvoeding.

Eerste brief.

De Heer PIETER STAMHORST, aan zijne zuster. (Ten antwoorde op den tweeden brief van dezelve.)

WAARDE ZUSTER!

Vergeefsch poogt gij mij tegen mijne vrienden optezetten: alle uwe grappen zijn om niet: hoe! ben ik dan geen practiseerend Advocaat? heb ik mij niet geoefend in de rechten en wetten, zo wel die der maatschappij als die der Natuur? heeft mijn gezetten afkeer van onrecht en geweld, mijne keuze niet tot deezen staat doen neigen? leef ik niet in 't midden mijner daardoor verkregene vijanden? - gij zijt eene groote zedelijke heldin, eene voorbeeldige hervormster! - men kan 's Keizers vriend blijven, al bespot en belacht men een goedaartig meisjen over haar huislijk getuntel, vrede met de

wereld houden, en zeer bedaard blijven: maar als men te doen heeft met onrecht en geweld, met magt en loosheid, met rijkdom en aanzien; als het er op aankomt om schraapzuchtige edele vrekken, het afgeperste goed van een armen arbeider, of eerlijken, doch weerloozen boer te doen wedergeeven; om magtige overtreeders van 's Lands wetten te dwingen der wetten hulde te doen, en vergoeding te geeven; dit is het werk niet van scherts en boerterij, zelfs niet eens der koele reden: hiertoe moet de hulpbende der driften op de been en te wapen komen: hij die in zijnen stand, en om recht te kunnen doen erlangen, zulke driften nodig heeft, en te werk stelt, kan niet altoos zo bedaard, zo eenparig zoetsappig in zijns vaders huis terug keeren; heeft zijne trekken zo niet onder zijn bestuur, dat hij niet wel eens de onvriendlijke broeder schijnt aftebeelden; als de ziel niet kalm is; als de geest in oproer is tegen de onrechtvaardigheden der menschen; als de ondervinding ons leert, hoe veel moeite men zig geeven moet, om alle de wetten te handhaven, tegen gierigheid en bedrog, tegen geweld, en verleiding; hoe veel welspreekendheid men verspillen moet om den rechter te overtuigen, dat de gepleegde daad eens magtigen, uit overheersching en schurkerij bestaat, toereikend om een armen daglooner of gemeen burger aan de galg te brengen; dan kan men dikwijls in zijn eigen huis zo afgetrokken door, zo vervuld met, het groot oogmerk 't welk wij ons stelden, zijn, dat

men niet altoos alle de onderscheidene betrekkingen waarin men is, naauwkeurig ziet, of zig daar naar regelen kan: men heeft wel eens de behoefte om zijne verontwaardiging wat luchts te geeven, door een' graauw of haastigheid.

Dit ter versooning van die opstuivendheid, die norschheid, waaromtrent mijne kwelgeestige zuster, nu en dan, ik beken het, wel iet te lijden heeft; gij kunt niet twijfelen of ik u bemin, en als het hart goed is, schikt zig alles nog al weêr: mannen, na genoeg in mijne omstandigheden, mogen mij wel bedanken dat ik hen zulk eene versooning aan de hand geef.

Waarlijk de vrouwen, de meisjens, en ook gij, hebben niet veel reden, om te roemen op haare pedante, heldere, minzaame zielsgesteldheid: wat verzoeking hebben zij, (indien zij een dagelijks verstand hebben, van anderen spreek ik niet;) om optevliegen, om stuursch, om bijtend te zijn? zij zitten stilletjes haar handwerken te doen, zien geene menschen dan in het best humeur, en die komen om haar te bezoeken, om den tijd aangenaam te verslijten: wij mannen vliegen er op uit, zijn overal, en overal omringd van allerlei slag van volk; geduurig ontmoeten ons onaangenaamheden, zorgen; geduurig botst men aan; geduurig redentwist men, en maakt zig het hoofd warm: onze eerlijkste poogingen mislukken, of zien wij gegedwardsboomd; om alle die redenen zijn de mannen, die in hun japon en op hunne sloffen zo huis-

lijk zijn als hunne vrouwen, zelden zo driftig als jonge knaapen die er op uitsnuiven, en werk vinden.

Vader JACOB was zulk een beuzelaartjen niet, toen hij bij zijnen Oom, den gierigen LABAN, de kudden hoedde, als toen hij in zijn moeders keuken allerlei delicatessen leerde kokkerellen, en voor zijn' vader de tafel dekken: DAVID, indien hij altoos herder gebleeven ware, zou voorzeker nooit met zo veel kracht de *oorlogen des Heeren* gevoerd hebben, noch de halstarrige *Jooden* zo dikwijls naar zijn hand gezet: en hoe dikwijls toont gij, meisjens en vrouwen! ook niet, dat al uw verwijt van haastigheid en oplopendheid ons toegemeten, geheel ongegrond is! vliegen veelen niet even wild op tegen eene arme dienstmaagd, om het breeken van een kopjen of tafelbord, dan wij tegen onze knechts over het vergeten van een boodschap, dikwijls van het grootste gevolg voor een geheel huisgezin? uit dit alles zult gij begrijpen, dat MIETJE mij wonder wel dient: zij zal mij, 't is waar, daar ik wat heet gebakerd ben, door haar getalm wel eens doen opstuiven; doch dat zal wel wat wennen, en zoetaartigheid breekt ook in haastige, doch goede lieden altoos den grootsten slag: zo een uitval komt ook erger toevallen vóór; als men zo van tijd tot tijd eens van binnen ruimte maakt, blijft alles gezond, er heeft geen wrok, geen kaauwen, geen zwaarmoedig in zig zelven morren plaats; dit alles maakt echter het leven veel lastiger, en ondermijnt altoos

de onderlinge genegenheid: de beledigde partij blijft altoos aan den besten koop: een man, die zig in zo een luim heeft toegegeven, en goede woorden kreeg, zal misschien in die korte razernij nog doller worden, om dat hij niet aan den haal komen kan: doch wacht een paar minuten, en hij zal staan kijken als een vervaarde gek: hij wil en durft de vrouw niet toespreken - allens doet hij vergoeding, belijd in de armen zijner vrouw, dat hij een elendig schepzel, een haastige gek is: vrouwtjen is daar wel van overtuigd, spaart hem de moeite van daarover uitteweiden; men maakt vrede, ja van harte, en vrouw blijft aan de volle eer, zij krijgt meer voldoening dan zij begeert - zo gaat het, BETJE.

Lees nog al voord, het is tot uw best, kind, dat ik u onderwijs; vrolijke, dartele levendige meisjens, met één woord BETJE'S STAMHORST, kan een verstandig man niet dan bij geluk en in de vlugt treffen: het valt zeer moejelijk, ooit haar aandacht lang genoeg vasthouden; zij zien alles los en luchtig over, en alles in een helder, zo al niet bspottelijk daglicht: er zijn maar weinige zaaken waarover zij ernstig denken - godsdienst en vriendschap, al het overige komt weinig in aanmerking - hoe is zo een meisjen te beduiden, dat duizende dingen, die ons veel overpeinzens, veel moeite kosten en ons wel eens uit ons humeur brengen; dat peinsen, die moeite, die ongelijkheid aan ons zelve waardig zijn? zij bezitten echter goed oordeel en helder verstand genoeg, om, wilden zij, daar-

van overtuigd te worden, doch zij hebben den hooi van dat bedaard wikken en naauwkeurig overweegen, om te zien of de dingen die ons zo sterk aandoen, dat zij de genoemde gevolgen bij ons hebben, ook in betrekking staan met die pligten, en dien godsdienst, die zij zelve voor zo uitmuntend erkennen; zij zouden anders zien, dat, bij voorbeeld, de lust tot rechtvaardigheid, de liefde des vaderlands, den jongeling kan doen bloozen van verontwaardiging, zo dikwijls hij ondervindt dat zijn ijver voor beiden, of met koelbloedige onverschilligheid beschouwd, of met spot en schimp uitgelagchen wordt; als hij hoort: 'Waar bemoeit gij u al mede? kunt gij al het kromme recht maaken? gij zult weldra met den naam van bemoeial ter kerk gaan; de menschen zijn niet te verbeteren; men moet de wereld neemen zo als zij is;' enz. - zie, BETJE, zulke woorden maaken mij dikwijls averrechts, juist om dat ik zulk een goed oogmerk heb; zo gaarne het mijne doen wilde om het menschedom gelukkiger te maaken; ten minsten de onderdrukte partij voortestaan; en als nu zulke platjens als mijne vrolijke zuster, zig een pretjen maaken uit mijn ernst en ijver; als zij mij uit mijnen weg poogen te spotten, dan meen ik mij, door mijn eigenliefde, niet door mijne gevoeligheid, ten hoogsten graade optewinden, mij te troosten - zo al niet te wreken op die stoute dingen: daar ik nu zeker niets dergelijks van een MIETJE te wachten heb, begrijpt gij zelve ligtlijk,

dat zij mij boven anderen verkiezelijk zijn moet - zo des de liefde kan toestaan, dat de reden alleen een huwlijk sluite, en zo MIETJE mij niet afwijst, dan hebt gij uwe schoonzuster gezien - vrij uit - Juffrouw HOFMAN moet veel verstand, veel geest, veele verdiensten hebben; doch daar zij u zo boven alles behaagt, zoude ik om eene nadere betrekking met haar niet durven denken: gij weet, BETH-*lief!* hoe ons huislijk leven geheel-en-al bestaat uit spiegelgevechten, eenig en alleen oorspronglijk uit ons groot verschil in humeur, en de wijs waarop wij eeuwig en ervelijk alle voorwerpen beschouwen - hoe uw kwelgeest mijn ernst geduurig opjaagt; hoe uw spottend vernuft mijne bedaarde reden dikwijls het veld doet ruimen, terwijl gij al lagchend uit de hoogte uwer overwinning op mij nederziet; hoe ik ook schreeuw, en tier: 'Lagchen is geen redeneeren,' dat gaat u zo weinig ter harte, als mij de trotsche wenk eens door mij vernederden vreks, als ik hem dwing, het onrechtvaardig na zig genomen geld, tot een' penning toe, en met volle intrest, aftegeeven - gij zult ook zien, (en zeker om deeze rede,) dat zelden een broeder de intime vriendin zijner zuster zoekt: hij ziet te veel gelijkheid, en proefde te dikwijls van de vruchten des lands: hij bedankt er voor, om van de eene slavernij tot de andere overtegaan, of zulk eene hulde te doen aan den zo dikwijls betwisten smaak zijner zuster - biegt eens op! zoud gij nog niet liever eenen VAN VEEN trouwen, dan mijn

grooten, mijn eenigen vriend? juist om dat de eerste zo weinig, en de laatste zo heel veel heeft van den armen drommel, dien gij den bijnaam gaaft van PIETER-baas?

Waarom geeft gij u echter altoos zo veel moeite, om voor mij eene vrouw te zoeken? bedenkt gij dan niet, dat gij mij in uw ongehuwden staat, en in onzes ouders huis nog zo hoog noodig hebt? al ware het maar om u bedachtzaam, geduldig, en inschikkelijk te maaken - onze ouders geeven u wel goede lessen en een goed voorbeeld - doch zij brengen u niet in de gelegenheid om te kunnen toonen, in hoe verre gij het in alle de vrouwlijke deugden gebragt hebt - zonder mij ware alles bespiegeling gebleven - hoe moeit het mij, u geduurig te moeten herinneren: nu, gij zijt nog jong, als gij wat ouder en wijzer zijt, zult gij mij dies te hartlijker bedanken.

Als ik eens tijd heb, en mijn geest opgehelderder is, kon het gebeuren, dat ik u eene lijst voorlas, waarop ik alle meisjens die ik deeze zes laatste jaaren leerde kennen, geschreven heb, en dan zult gij zien, dat geen uwer vriendinnen te *Amsteldam* op die lijst met een No. getekend staat.

Maar, ik zou wel vergeten u te vraagen, hoe het met u en den vriend VAN VEEN staat? ja ja, ik weet van 't geheim - get, BETH-*lief!* top hem, hij zal, door u wat verhanseld, en gij door hem wat verbeterd, u nog al best voegen.

Ei lieve, schrijf mij toch weêr een *langen* brief!

gij weet niet, kind, hoe aangenaam hij mij was, al strekte hij niet om proeven op mijn geduld te doen - het is hier zo stil, zo eenzelvig, zo alles op zijn plaats, nu gij, woelwater! hier niet zijt, dat vader en ik daar dikwijls aanmerkingen over maaken - wat is dat leven zonder vrouwen toch druilloorig! neen, het bevalt mij in 't geheel niet: ik hoor niet eens lagchen, niet eens zingen, niet eens boven mijn hoofd roezemoezen: de honden zitten zo bedaard en stil als oude wijsgeeren: geen een meisje is hier te zien: de bloemen in de bloemvazen zijn zo verlept en treurig, de kamer is zo niet in orde, en dat alles om dat mijn allerliefste beschikal, mijn levendige BETHJE hier niet is - vader en ik zijn zeer vergenoegd, en zitten wèl te praaten, onder het eeten; doch ik weet het niet, het mooije is er zo af, en ook, ik ben zo gewoon door u gekweld te worden, dat die gerustheid mij niet meer smaakt - 'Ik zie,' zeide vader daar even, 'ik zie met het grootste verlangen, uw moeder en zuster terug; dit leven bevalt mij niet, PIETER!' - wij staan ook zo vroeg niet op; wij zitten zo lang na het avondeeten niet bijéén; wij hebben elkander zo niets te zeggen, en hoewel geen zoon zijnen waardigen vader tederer kan beminnen, hooger achten, of dankbaarer zijn, dan ik den mijnen, zo kunnen wij het echter niet altoos *praatend* houden - praatend zeg ik, en tusschen huislijk praaten en een geregeld discours voeren is een onafmeetbaare afstand - wij hooren ook

niet eens zo wat nieuws, zo wat potzigs, en ik verzeker u, dat wij in al deezen tijd nog niet eens smaaklijk gelagchen hebben, hoe groote liefhebbers wij ook zijn, om in de vreugd te deelen - kom des zo dra gij kunt, en ik zal met alle uwe gebreken u hartlijk welkom heeten; u nooit naar sint felten wenschen; u nooit meer... maar wat behoef ik alles te schrijven? ik schrijf zelf aan Moeder, zo doet ook Vader, over de omstandigheden van Oom - A propos, Mevrouw LENTING heeft aan haar' man een nieuw schelmstuk gepleegd - zij heeft hem zaaklijk van den huig geligt, en de Burgemeester heeft zig in 't hoofd gehaald, daar zijn gramschap zo duidelijk over te toonen, dat het gerucht maakt - arme gekskap! wat deed hij in de galei? - Het papier waarom gij schrijft gaat hier nevens; doch Juffrouw HOFMAN, die ik eerbiedig groet, moet zig laten beweegen, om uwe belofte te voldoen - Ik omhels u met mijn geheel hart, en teken mij,

Uw vriend en broeder

STAMHORST.

WAARDE ZUSTER!

Hoe vreemd mij uwe onlangs gedaane vraag ook voorkwame, bevind ik echter, dat zij, nu ik die meer aandachtig overweeg, al vrij wèl gegrond is; indien het mogelijk ware met u daarover, eenige mi-

nuten vertrouwelijk te praat, zoude ik niet weigeren, u over die vraag mijne meer uitgewerkte gedachten te zeggen: zo gij nu echter tijd en lust hebt, zo gij geduld bezit, om naar mijn pen te luisteren, dan zal onze afwezigheid niet beletten u die gedachten te doen weten.

Uwe vraag was deeze:

‘Zoude men niet een geestig onderwijs kunnen vormen, uit de gelijkheden die er zijn tusschen de wetenschappen en fraaje kunsten; en tusschen de gebruiken en de zeden der lieden, die zig de fatsoenlijke, en die wij burgermensen - de aanzienlijken noemen?’

Hoe zeer ook gewoon aan uwe invallen en bedenkingen, en hoe dikwijls de ongemeenheid dezelve kenmerken, was echter deeze vraag mij magtig vreemd: juist om die reden dwaalden mijne gedachten daarom heen; ik liet niet los; zij, die mij die vraag deed, kende ik voor eene onzer met gezond menschenverstand, zo wel als met geest bedeelde meisjens - reden genoeg, om er mij mede bezig te houden: (met u, of met uwe vraag? - met beiden.)

Wat dunkt u? zou men om aan uw oogmerk te voldoen, niet deezzen of dergelijken weg kunnen inslaan? - en zouden in dit geval, de regels die ik voorschrijf, niet met zo veel nuts door onze jonge Schilders, als door onze jonge Dames kunnen

gebruikt worden? - deeze regels zijn, voor 't minst, eerste handleidingen - mag ik mij niet vleien, dat zij, die belang neemen in de sexe, en in de schilderkunde, mij recht vriendlijk zullen bedanken voor de moeite die ik aanwend? - zie hier dan mijn'

EERSTE REGEL.

Het edel origineel blijft onbereikbaar voor hen, die niet veele leerzaame uren in het nutte school der navolging gesleten hebben - de kunstenaar of kunstenaars die in dit vak eens hoopt uitte munten, moet eerst een geruimen tijd copiëeren.

TWEEDE REGEL.

Het schoone papier der kindschheid, wordt door de eerste trekken der opvoeding doorgaands zo weinig verfraaid, als de schoolboeken der jongens door de eerste strecken, en halfvonden der tekenkunde: maar ook hier kunnen ijver en aandacht wonderen doen: leveren zij dagelijks geene proeven van groote vorderingen? o dan hebbe men niets grootsch te wachten - alles blijft ondraagelijk middenmatig.

Ik ontken geenzins dat er tusschen onze hand en ons vernuft veele overeenkomsten zijn; maar ik meen echter, dat de volmaaktheid voor beiden niet even ligt te verkrijgen zij - ja zelfs dat men gemaklijker een gebreklijken omtrek, dan eene verkeerde daad kan verhelpen.

Zij die het wezen der schoonheid tot deeze hoofdstoffen oplossen: 'Fraaje kleur, keurige evenredigheid, fijne kiesche gelaatstrekken,' handelen al zo grillig, als zij, die van een schoone schilderij deeze definitie geeven: 'Zij beantwoordt aan de werktuigkundige bekwaamheid der grootste Kleuristen; en is ontworpen naar de zuiverste omtrekken der verhevenste tekenkunst.'

Wij zullen ons alleenlijk bij uwe sexe houden; dit zal geen nadeel aan het stukjen doen; wel dan.

De vrouw die, op den duur behaagen wil aan het bedaard, vast oordeel eens verstandigen mans, moet een karakter hebben, dat geheel en altoos vrouw is; maar in dat karakter moet tevens zekere overeenstemming zijn van alle de deelen tot het geheel; in deezen gelijkt zij naar een *Historiestuk*: maar voldoet dit ooit een' waar kenner zo de groepen slecht verbonden, en de tekening gebrekkig is? - de kenner eischt - éénheid in de daad, en schoonheid in de uitvoering - dan, nu zie ik in de buitenspoorigheden der fijnen en coquetten eene merkbaare overeenkomst met de schroomvallige nauwkeurigheid, en de dartele losbandigheid, die den stijl - de manier - den smaak van sommige schilders kenmerken.

'T is waar, daar zijn vrouwen, die een' graad van vrijheid verre boven het betaamelijke weeten te verbinden met de treffendste bekoorelijkheden: nog onlangs waren wij daar onthutste aanschouwers van: zulke vrouwen zijn schilderijen van
PAUL VE-

RONESE; haare stoute trekken roeren veel sterker dan ooit in het beperkt vermogen der koele zindelijkheid, en geestlooze regelmaatigheid, zijn kan: maar keuriger mannen dan het gros, vinden echter altoos oneindig meer behaagen in die juiste, halfbedekte, altoos terug wijkende stilheid, die steeds binnen de perken der bloôheid blijft: deeze soort van mannen, noem ik de bijzondere hoogschatters van CORREGGIO'S edele schoonheden.

De oplettende verkeering in het groote schilderschool der *beau monde*, heeft mij nog een derde soort van vrouwen leeren kennen: het zijn die Dames die de kunstgreep fix hebben, om door de stoutste afwijkingen van het betaamelijke, door 't verwaarloozen der gebruikelijkheden, door losse invallen, door vreemde grilligheden, door in 't oog vallende onregelmaatigheden in den opschik, verwonderaars optedoen: gij kent, (immers uit zijne tekeningen,) den grotesquen PIPER? wel nu, onze Nicht H... geeft hem in deezen niet voor; en welks penseel is uitspooriger?

Ik wenschte echter dat deeze Dames altoos begrepen, 'Deeze kunststreek is nooit met een gewenscht gevolg in 't werk te stellen, dan door waarlijk schoone vrouwen, die een schat van gezond oordeel, immers oorspronkelijk vernuft bezitten; *want* daaraan zijn zij alle haare overwinningen verschuldigd.'

Er zijn dunkt mij, zo veele soorten van welgemanierdheid als onderscheiden stijlen in de schilder-

kunde: daar zijn waarlijk schoone schilderijen, alhoewel zij het werk der eerste meesters niet zijn: ik noem meer dan ééne vrouw beminnelijk, al ontbreekt haar de schoone welgemaaktheid eener Mevrouw P...; het is geheel onnodig, dat wij om oogen te trekken, van anderen verschillen: men moet alleen maar nooit het belagchelijke copiëeren, of iet onderstaan, dat boven ons vernuft of onze bekwaamheden is.

Het *waare* in de houding, de kleeding en de uitdrukking, hangen zo verbaasd veel af van de charakters, de omstandigheden, de bedoelingen, dat men in dit opzicht niet veel kan bepaalen, of tot vaste regels brengen: zie hier dan eenige losse aanmerkingen.

Wie kan ooit in twijfel trekken, of de houding, de kleding, de beweegingen eener koorddanseresse, dezelfde zijn kunnen als die eener Dame, welke naar een bal gaat om te dansen?

Zo lang eene vrouw zorg draagt, dat zij der strikte betaamelijkheid hulde doe, mag zij, onberispt, een volkomen gebruik maaken van alle de vlugge, losse, lenige rijkheid haarer welgemaakte leden; want in deezen gelijkt zij naar een' schilder, dien de anatomie ter onzichtbaare leidsvrouw strekt.

Niets anders is het met de kleding; zo lang zij maar in 't oog houdt, haare jaaren, omstandigheden, haaren rang, haar karakter, en de gewoonte.

Ik kan het niet helpen, maar nergens vind ik

meer gelijkheid dan tusschen de *ont*-dekkende leer der kledingkunde, en het *naakt*-schilderen: alles wat men daaromtrent zeggen kan, slaat op beide deeze kunsten even zeer: en de groote vraag is hier wel degelijk:

Waar blijft de vrouw daar geene schaamte is?

Goede beoordeelaars, en bekwaame schilders zeggen, dat er oneindig veel verstand en bekwaamheden noodig zijn, om het naakte, keurig en krachtig natevolgen: is dit te verwonderen? - als het naakte, (de arm bij voorbeeld,) niet schoon van kleur en edel van omtrek is, zal de afbeelding daarvan zo veel afkeer, verwekken als de afgebeelde.... maar hoe misnoegd zal de zedigheit zijn, als men tegen haar in houding en tekening zondigt? - zou ook een ligt zomergaas het oog niet genoeg voldoen, en de scheppende inbeelding genoeg werks geeven?

Maar ik dien de volgende aanmerking hier nog wel bijtevoegen.

De ervarenheid leert, dat het *waare* in de kleeding, veel meer afhangt van het gebruik en de mode, dan wel van de Natuur; bij gevolg eischt de voorzichtigheit, dat een meisjen, niet uitstekend fraai, zig nooit met een ontblooten boezem vertoone; hoewel zij nu naar de regels der mode en gebruikelijkheden, dit teken der sexe zonder eenigen blaam mag doen zien, zo kan zij evenwel niet dan

ten koste van haar gezond oordeel in dezen de regels der mode volgen.

De heerlijkste kledij, de prachtigste stoffen trekken geene oogen die daaraan gewoon zijn: het nieuwe, niet het kostbaare, verwekt aandacht; en een kiesch man word door het twijfelachtige meer geroerd, dan door de geheele beschouwing.

Wat dunkt u, indien wij eens een leerboek opstelden, waarin alle de regels van zig wèl te kleeden bijéén gebragt waren? vrolijkheid en vernuft zouden ons misschien in eenen schertsenden luim daartoe in staat stellen: in dat werk zouden wij ook eens wat netter kunnen bepaalen: ‘In hoe verre personeele schoonheid, het werk der Natuur, door de kledingskunst kan verbeterd worden;’ dit geschrift moest echter meer opzettelijk handelen ‘over de fatsoenlijke naaktheid onzer jonge Dames, die, of *Amsteldamsch rijk*, of zeer schoon, of ten minsten van ouden *Gelderschen adel*, of zijn’ - wat dunkt u van den titel, zo wij die dus maakten? GRONDWETTEN VOOR HET TOILET.

PIETER STAMHORST.

Tweede brief.***De Heer CORNELIS DE GROOT, aan zijne Moeder.*****WAARDE TEDERBEMINDE MOEDER!**

Hebt gij, daar gij in zo lang geene tijding van mij ontvingt, niet gevreesd, dat de val door het breeken der postchais mij toegebracht, doodlijke gevolgen voor mij gehad hadde, en dat mijn edelmoedige vriend te zeer met mijnen staat bezig was, om u van mijne herstelling of dood eenig bericht te kunnen zenden? helaas! mijne geliefde Moeder! dit was echter de oorzaak geenzins! ik ben, Gode zij dank! geheel hersteld; maar mijn vriend, mijn weldoener, mijn leermeester in alles wat goed, nuttig, groot en godsdienstig is, dees mijn vriend is op den oever des doods geweest: de kundige Geneesheer, die wij het geluk hadden te vinden, had geene hoop, terwijl ik zelf met al de angst eener verstijvende droefheid voor zijn bed gekniel lag, en naauwlijks in staat was, hem anders dan door traanen en zuchten, van mijne dankbaarheid, van mijne onuitspreekelijke vriendschap te overtuigen: mijn hart kromp toe, en ik zelf dacht in mij-

ne droefheid te zullen stikken; vóór ik hem nog den laatsten adem had zien uitblaazen! en wat zou er dan van mij geworden zijn? nooit ben ik in staat, om uittedrukken hoe veel ik hem verschuldigd ben: ik vond in hem een' leidsman, een voorbeeld om natevolgen: hij heeft mijne wilde verbeelding betoomd, mijn hart tot rust gebragt, mijne ziel bedaard, mijn hoogmoed, mijn dwaaze zondige hoogmoed! verbroken: hij heeft zo veel ter herstellinge mijner gezondheid bijgebragt; hij heeft mij in staat gesteld om den besten godsdienst te kennen in zijne zuivere bronnen; ja mij overtuigd, dat de groote leeraar der menschen ook Gods Zoon is; hoe weinig genots had ik van alle mijne vermoegenissen, toen ik mijne zo weinig beduidende *Ikheid* tot het middenpunt van alles maakte! toen ik mij zotlijk verbeeldde, dat ik iet groots was! dat ik eens een WOLFF, een LEIBNITZ, een BONNET, een NEWTON zijn zoude, en eeuwig bij het nageslacht in roem zijn; toen ik zelf te dwaas en gek was, om gevaarlijk te kunnen zijn voor anderen; toen ik, hoe afkeerig, zo wel in mijn' aart, als door de opvoeding, van allerlei losbandigheden, de mensch tot een werktuig maakte, en des, terwijl ik den Schepper uit de schepping bande, der deugd haar groot steunpunt, en der ondeugd alle vrees ontnam: en dit alles is mij, onder de bestuuring des Allerhoogsten, door de vriendschap met mijnen WALTER ten deele gevallen; in duizend kleine, ons zo toeschijnende, kleine voor-

vallen, toont zij mij die Voorzienigheid, die altoos over haare schepselen waakt! - en dien vriend zag ik op den oever des doods.

Neen, lieve moeder! er zijn geen WALTERS meer; ik durf het menschdom niet genoeg vleien om het te gelooven, dat zij er zijn; en die vriend zeide mij reeds, met een gebroken stem en geslotene oogen, vaarwel! - zijne laatste woorden waren nog ingericht om mij gelukkig te maaken - vergeet ik ooit dit oogenblik? ik was niet raadeloos, niet wanhoopig, ik was vernietigd; ik kon niets meer denken; ik zag niets dan mijn stervenden vriend - zo kan ik niet voordschrijven; of u een geregeld verhaal mededeelen - weet alleen, vóór ik dit begin, dat de beste der vrienden, der jongelingen buiten gevaar is, en dat zijne doodlijke zwakheid alleen, hem thans het bed doet houden; ik verlaat hem geen oogenblik, en schrijf in zijne kamer: dank zij Gode! hij zal herstellen.

Mijn vriend heeft mij gezegd, dat hij aan Juffrouw HOFMAN, het ongeluk ons tusschen *Meaux* en *Parijs* overgekomen, geschreven heeft - dit alles sla ik des over; ik zeg alleen nog, dat wij drie weken aan 't huis der Dame gebleven zijn, en toen naar *Parijs* vertrokken: deeze vrouw is boven alles dat wij loflijks en edelmoedigs zeggen kunnen: mijn pen kan haar geen recht doen: ik verliet haar ook met hetzelfde hart, als een dankbaar zoon zijn hoogstgeëerbiedigde moeder verlaat: o die uitmuntende vrouw! gaarne zoude zij ons lan-

ger gehouden hebben, maar mijns vriends zaaken leeden geen langer uitstel: dit was het eenige middel, 't welk haar bewegen konde in ons vertrek te bewilligen: zij gaf dan mijnen vriend verscheide adressen aan de beste huizen van negotie, zo wel te *Parijs* als elders - overladen door waare weldaaden, vertrokken wij: zij behandelde mij als een' zoon, maar den Heer WALTER als een' vriend, met wien zij volmaakt instemde: zij gaf hem een kostbaar horologie, om uit achting voor haar te draagen, en mij een' ring van groote waarde - eens zeide zij: 'Gij weet, mijn kind! de ongelukkige historie van mijnen eenigen zoon: bewaar altoos uwe Ouders voor een verdriet dat aan mijn hart knaagt, en waar boven ik mij, noch door reden, noch door Godsdienst altoos weet te verheffen: bemin en eerbiedig uwen vriend; niets anders kunt gij, ter zijner belooninge doen: gij zijt jong, de geheele wereld staat voor u open, en zij is gevaarlijk voor ieder die haar niet kent, en op zig zelven vertrouwt, zonder zijne krachten beproefd te hebben' - ik kon niets, antwoorden, maar het was uit een overmaat van gevoeligheid, niet alleen over het geen zij zeide, maar ook over de wijs waarop zij mij dit zeide.

Nauwlijks waren wij te *Parijs* aangekomen, of mijn vriend gevoelde zig niet wèl: hij had er eenige dagen wat bleek en ongedaan uitgezien, doch klaagde nergens over: hij was slechts wat dosfer en ingetrokkener dan ik hem ooit zag, of zijn aart ei-

gen is: dit ontrustte mij; doch ik durfde hem niet geduurig lastig zijn, met mijn vraagen of hij niet wèl was: bij onze aankomst had hij zeer veele bezigheden, en ik hoopte dat dit hem goed doen zoude: op den tweeden avond van ons verblijf te *Parijs*, gingen wij in de Opera; doch toen wij t'huis kwamen, zag hij zo naar en pijnlijk, dat ik hem zeide: 'Ach mijn vriend! verberg het niet langer voor mij! gij zijt ziek' - hij klaagde over pijn in de borst, die hem het ademhaalen moejelijk maakte, en zijne linkerzijde was zeer bezet; hij vroeg aan de lieden daar wij twee kamers hadden, naar een' goed' Doctor, en terstond verzocht hij dien bij hem te komen: deeze kwam weldra, voelde zijn pols, sprak weinig, en vroeg of hij koude gevat had? of hij gelaten was? - Neen, zeide ik, maar mijn vriend heeft, door het breeken van het rijtuig, voor bijna een maand, zig den arm zwaar verzwikt, door met mij uit de postchais te vallen: de Doctor liet een' Chirurgijn haalen, men vond hem niet; hij, begrijpende dat eene aderlaating niet te spoedig konde verricht worden, deed die terstond, en de lijder gevoelde zig wat beter; zijn bloed was zeer ontstoken: hij herhaalde de laating des anderen daags, en schreef hem karnemelk met honig voor, tot zijnen drank: toen ik hem uitliet, zeide hij mij: 'Gij moet mij, indien het erger wordt, terstond laten haalen, ook in den nacht' - hij kwam tegen den avond en vond den lijder iet beter - mijn hart voorspelde mij niets goeds! ik weigerde

volstrekt te bed te gaan, en bleef bij hem op: mijne droefheid was onuitspreekelijk, daar ik zag hoe veel hij leed; maar met welk een geduld en bedaardheid! hij had een slechte nacht: vroeg in den morgen kwam de Doctor, zag hem met alle oplettendheid, en deed alles, wat men van een kundig, eerlijk medelijdend Geneesheer kan wachten: de pijn in de zijde was heviger en aanhoudender; al weder eene laating: het bloed nog zeer ontstoken: 'Wat denkt gij van mij?' vroeg mijn vriend: zie hier het antwoord - 'Gij zijt jong, sterk, en van eene goede gesteldheid; gij zijt niet buiten gevaar; dit te ontveinzen kan ik niet, maar morgen zal ik u denkelijk meerder kunnen zeggen; gebruik ondertusschen het voorgeschrevene; beter middelen zijn er niet in uw geval, en vertrouw, dat er niets kan te doen zijn 't welk ik niet met ijver in 't werk stel' - de Doctor, ziende dat ik onuitspreekelijk bedroefd was, en dat dit den lijder ontrustte, verzocht mij in het uitgaan, ook in deezen mijns vriends voorbeeld wat meer te volgen; doch hij bekende tevens, dat mijne zwakheid zelf, hem gunstige gedachten voor mij inboezemde: och Mijnheer! riep ik uit, hij is niet alleen mijn vriend, hij is mijn weldoener; alles ben ik hem verschuldigd - ik snikte, en was zo waarachtig bedroefd, dat hem zelf de traanen in de oogen stegen - O mijn moeder! welk een dag was dat! nooit, nooit vergeet ik dien! hoop, vrees, medelijden, hulploos medelijden verscheurden en

vleiden mij beurtlings: tegen den avond kwam de Docter weder, vond alles in denzelfden staat: 'Ik zal,' zeide hij, 'om bij de hand te zijn, hier deezen nacht blijven; meldt daar niets van aan den lijder:' hij nam eene kamer voor zig in hetzelfde huis - wat trof, maar ook wat doorboorde mij deeze voorzorg!

Om twaalf uren, wat gerust hebbende, (zo ik dacht,) zeide hij mij: 'Mijn vriend! ik wenschte dat het reeds dag ware! ik geloof dat ik zeer vererg' - dit was genoeg, ik vloog naar de kamer des Doctors, die nog op was; hij kwam oogenbliklijk, voelde de pols, bezag zeer aandachtig mijnen vriend, zat in gedachten; 'Wel nu Doctor!' zeide mijn vriend, 'is er nog hoop of moet ik sterven?' - ik gaf een schreeuw, en viel op zijn bed neder; maar kon niets meer zeggen, hoewel ook bij mijne volle bewustheid zijnde.

'Mijnheer,' zeide de Doctor, 'het algemeene zegswoord is, daar leven is, is hoop - doch dewijl men in zulke gevallen nooit te voorzichtig zijn kan, vooral indien die voorzichtigheid in geenen opzichte nadeelig kan weezen, zo dunkt mij, dat gij, indien gij nog eenige schikkingen te maaken hebt, die maaken moest - Zijt gij getrouwd Mijnheer? - kan ik u hier, in het schikken uwer zaaken, behulpzaam zijn? ik weet, dat gij, ter verrichtinge daarvan, op reis zijt' - zie hier het antwoord - 'Alle mijne beschikkingen heb ik gemaakt vóór ik op reis

ging; ik ben niet getrouwd maar ik bemin, en dit, denk ik, is de reden dat ik minder bedwaard van deeze wereld scheiden zal, dan voor mij wenschelijk is, en voor een' Christen voegzaam; ik lijde onuitspreekelijk, en bemerk wel, dat ik weldra of beter, of dood zijn zal - Gode zij dank, dat ik met de ontwaking mijner reden, mijnen weg zó heb uitgekozen, dat het uur des doods voor mij niet verschrikkelijk - wel ontzachlijk - zijn kan - kunt gij mij niets anders meer voorschrijven?' - 'Niets,' was het antwoord, 'wèl dat u zoude verligten, doch tevens hoogst nadeelig weezen' - 'Geduld dan; zó kan het niet lang met mij aanhouden' - de Doctor bleef in de kamer, en WALTER wees mij dat ik mij voor zijn bed zoude nederzetten: ik deed dit: hij zag mij pijnlijk doch sterk aan; vattede mijn hand, en poogde mij moed inteboezemen! - hij sprak, bij tusschenpoozingen, veel, alles mijn eigen nut betreffende; 'Zie eens DE GROOT,' zeide hij onder anderen: 'hoe gelukkig men sterft, als men wèl op dwaasheden en zwakheden, maar niet op verbreking der Godlijke wetten heeft terug te zien: ik heb onder Gods zegen mij zelven opgevoed: ik was vroeg ouderloos: niemand nam veel deel in mij, maar het gezond oordeel dat God mij gaf, een gezetten afkeer van ongeregdheid, eene groote werkzaamheid en de noodwendigheid, om door mijne vlijt en eerlijkheid in de wereld voortte komen, strekten allen daar

heen, om mij met voordeel aan mij zelven bekend te doen worden: de ommeegang met de beste menschen, die ik in mijnen kring ontmoette, was mij onuitspreekelijk nuttig, en dewijl ik ieder uitgespaard uur met hun doorbragt, of daarin mij toelag, om nog andere dan koopmans kundigheden te erlangen, gleden mijne jaaren gerust voorbij: ik beminde het leven ook als een oefenschool voor een ander leven, en indien het den Hemel behaagd hadde, mij niet zo vroeg wegteneemen, ik zoude gepoogd hebben, met eene verdienstelijke vrouw mijn geluk uittebreiden, en als man en vader, mij in mijnen kring eenige achting te bezorgen; doch het schijnt dat mijn leven ten einde loopt; zo gij mij bemint als uw vriend, bewandel dan den weg der deugd, wordt nuttig in alle betrekkingen die gij voor u ontdekken zult: bedenk dat hoogmoed de gezellin der dwaasheid is - dat wij hier veel te veel te werken hebben om onzen tijd in bespiegelingen te verkwisten: bedenk dat deugd in den aanvang strijd is, maar dat hij, die uit eerbied voor God poogt te overwinnen, zalig zijn zal.'

Hij zweeg, en lag geheel stil - de koorts verhief zig weêr, hij ijldte verbaasd; sprak veel, en altoos met Juffrouw HOFMAN; kreeg van tijd tot tijd stuiptrekkingen; wilde woeste aandoeningen, die mij door angst en medelijden deden wegkrimpen - de Docter kwam; hij zeide dat dit de crisis der

ziekte was - meer kon hij niet zeggen - tegen den morgen viel mijn vriend in een diepen slaap, die ik duchtte dat zijn laatste zijn zoude - de koorts liep af, en toen de Doctor wederkwam, helderde zijne oogen op: hij vond mijnen vriend veel beter - doch zo zwak dat die niet in staat was een eenig verstaanbaar woord te spreken - De steekende pijn was verdwenen; het hoofd helder; een zacht zweet, ruimer ademhaaling - 'Houd moed, Mijnheer!' zeide de Doctor, 'ik begin te hoopen' - naauwlijks had hij dit gezegd, of ik viel den eerwaardigen ouden man met vervoering om den hals, en betoonde hem eene gevoeligheid, die hem deed zien hoe dat woord mijn ziel geroerd had.

Dus verliepen er vier dagen, geduurig beter wordende, en thans is hij oogschijnlijk buiten gevaar.

Nu wilde ik den brief afzenden, doch ik bedacht mij: het zal beter zijn dien nog eenige dagen optehouden, om u aangenaamer nieuws te kunnen overbrengen - immers zo als ik hoop en bid.

Alles gaat naar wensch - mijn vriend is nog zwak, maar genoegzaam hersteld, en deezen middag hebben wij bij den Doctor op zijn Buiten gegeten: hij haalde ons met zijne vrouw in zijne koets af: het was een aangename dag, en het gezelschap geheel-en-al ingericht naar onzen smaak: beschaafdheid, verstand, Fransche inneemende voor-

komenheid, vrolijkheid die binnen de behoorelijke paalen blijft, vergrootte de aangenaamheden van een zeer goed middagmaal: nooit was ik zo verheugd, zo dankbaar, zo wèl te vreden! o! nu ik mijnen vriend behouden heb, weet ik niet, wat te doen, om hem te overtuigen van mijne hoogste achting en vuurige genegenheid - nooit was ik zo aan hem gehecht, dan sedert ik in gevaar was van hem voor altoos te verliezen; hoe ijs ik nog op dat denkbeeld! - O mijne lieve moeder! ik kan u zijne bedaardheid, zijne welgevestigde godsdienstigheid, zijn beminnelijk karakter, altoos werkzaam, helder bedaard, altoos gelijk, nooit naar waarde afbeelden: zijne doodlijke ziekte heeft hem bij mij op alle mogelijke wijzen bekend gemaakt, ik heb zeer onderscheidene deugden in hem ontdekt, ook die ik niet zo sterk vermoedde.

Daar ontvangt mijn vriend een' brief van Juffrouw HOFMAN - hij las dien met veel aandoening, doch die heeft niets nadeeligs uitgewerkt - uit dien brief zien wij het ongelukkig geval van den Heere WILDSCHUT, en den dwaazen stap zijner ongelukkige dochter - ik heb zeer zeker VAN ARKEL alleen, dat is te zeggen onverzeld van Juffrouw WILDSCHUT, te *Rheims* zien doorrijden: en wel zo duidelijk als ik het monument uit mijn venster zag, waarvoor zij, in een postchaise zittende, een oogenblik stil hielden, om het wat nader te bezien: ik kan u niet uitdrukken hoe ik het arm meisje beklaag: 't zij dat hij haar verlaten heeft, of

niet; hij is zo ondeugend dat zijne zuster, die ik, nu ik met bedaardheid mij haar herinner, beter ken, dan toen ik bij haar was, hem alleen overtreft: hoe jammer is het, mijne lieve Moeder! dat zo een bekwaam man, zo geheel buiten God en de deugd omzwerft! - wat heeft hem zo doen ontaarten van zijnen oorspronlijken aanleg? - is het hoogmoed? is het toomelooze wellust? - of hebben beiden zijne zedelijkheid derwijze verbasterd? ik weet niet genoeg van zijne historie, om dit te beslissen.

Ik denk, dat vóór mijn vriend zijne zaaken hier in orde heeft, (en hij heeft mij in staat gesteld om hem ook daarin zeer dienstig te zijn,) er nog wel veertien dagen zullen verlopen, vóór wij vanhier vertrekken, om met kleine dagreizens over *Duitschland* terug te komen: ik groet mijn waarde Vader en Oom met de grootste onderdaanigheid, en durf u allen verzekeren, dat ik voortaan beter zal beantwoorden aan aller verwachting: hoe onwaardig ware ik anders het gezelschap, het onderwijs van mijnen onwaardeerbaaren vriend! - ik zal een' brief voor Juffrouw HOFMAN hier insluiten, die ik op het vertrek mijns vriends reeds heb afgeschreven - Ik omhels u met kinderlijke liefde en eerbied, mij noemende,

Uw zoon en dienaar,

C. DE GROOT.

PS. Groet toch mijn besten FRANS, mijn goeden, getrouwen vriend! aller hartlijkst.

Derde brief.

***De Heer* CORNELIS DE GROOT, *aan Juffrouw* ANNA HOFMAN.**

MEJUFFROUW, WAARDE VRIENDIN!

Ik twijfel niet of mijne geëerde Moeder zal u den brief, die deezen vergezelt, mededeelen: gij zult daaruit de doodlijke krankte van onzen geliefden WALTER, met aandoening geleezen hebben: evenwel, mijn vriend verzoekt mij, aan u zelve te schrijven; vermits hij nu nog te zwak is om de pen opteneemen.

Gij kent mijn' vriend, maar niet in alle zijne waarde: konde ik hem recht doen, konde ik u melden, hoe verre hij boven de dagelijksche menschen verheven is, door zulke deugden die onze Natuur verhoogen, en door dat gezond oordeel, 't welke zijn geruste ziel en onbedorven hart altoos bestuurt; doch kunt gij u wel veel denkbeeld vormen van mijnen lof, als gij mij u voorstelt zo als ik mij, voor eenige maanden, bij u vertoonde?

toen ik u van liefde durfde voorprevelen, die ik even weinig kende als uwe verdiensten, en mij zelven - evenwel geloof niet, dat ik dus lange met onzen vriend konde verkeeren, zonder mij naar hem te vormen: mijne dwaasheid was toevallig, en nu de bron verstoppt, en mijne gezondheid volkomen hersteld is, vlei ik mij niet langer het billijk voorwerp uwer bespottung te zullen zijn; om dat ik zulks niet verdien.

Nooit kan ik dankbaar genoeg omtrent eenen man zijn, die, uit medelijden met mij, zig wilde belasten met mijn bijzijn: doch mijne erkentenis heeft geene paalen, zij is gelijk aan de hoogachting, die mijn ziel voor hem gevoelt.

Oordeel nu, waarde vriendin! hoe zijne doodlijke ziekte mij bedroefde! en hoe groot mijne blijdschap zijn moet, nu hij zig zo merklijk beter bevindt: beiden zijn boven alles wat ik zeggen kan; en ik heb de goede Voorzienigheid nooit vuriger gedankt, dan voor zijne herstelling: ik ben zo vervuld met dit denkbeeld: 'WALTER leeft, hij zal weldra geheel hersteld zijn;' dat dit altoos en geheel mijn aandacht bezig houdt; mijn geest is niet vrij genoeg, om zig bij iet anders te bepaalen, immers niet op iet, het welk niet in verband staat met mijnen dierbaaren vriend! - zo eindig, zo bepaald zijn onze vermogens, als wij een vast, groot, voor ons belangrijk voorwerp, onophoudelijk voor ons hebben; buiten dit doet ons alles maar flauw en onmerkbaar aan; ook zulke dingen,

die anders, al ware het ook slechts om de nieuwsgierigheid, onze opmerking zouden trekken - verheug u met mij; doch u hiertoe te vermaanen zal onnoodig zijn - de vriendschap die er tusschen u beiden bestaat, zal u hiertoe genoeg aanspooren; maar wie kent mijnen vriend, en die zig over zijne herstelling niet zoude verheugen? hij is eene dier zeldzaame menschen, die, naar maate men hen leert kennen, in onze achting stijgen; zijn blijmoedig, eenparig karakter, zijn bedaarde geest, hebben hem in zijne krankheid niet verlaaten; altoos onderworpen aan den Godlijken wil, legde hij zig gerust neder, geheel doordrongen door de gelukkige verzekering, dat God hem ten zijnen beste dat lot zoude toedeelen, het welk hem geworden zoude.

Ik verlang zeer om u te zien; en mijne vrienden, vooral mijne Ouders en mijnen Oom, te overtuigen, dat ik met schaamte op mijne dwaasheden terug zie, en geen andere plannen meer vorm, dan die door het gezond menschenverstand wèl doorgezien, en door de deugd goedgekeurd worden - met de grootste hoogachting, teken ik mij,

Uw dienaar en vriend,

C. DE GROOT.

PS. Ik kan mij zelven, mijne lieve NAATJE! het genoeg niet weigeren, om u, hoe weinig ook, te schrijven - KEESJE had deeze reeds gesloten toen

uw lieve brief mij verraschte; ik begrijp even weinig als gij, hoe het bijkomt, dat mijn brief zo laat is aangekomen - het doet mij leed vermits het u zo veel onrust heeft veroorzaakt - nu, dat is voorbij; mogelijk zal deeze u te welkomeer zijn naar maate gij hem zo spoedig niet verwachtet - Ik ben tot aan den oever des doods geweest; nu weet ik hoe een mensch te moede is, die alle oogenblik verwacht uit dit leven te zullen vertrekken; immers nu weet ik zeker, hoe ik mij bevond; de ondervinding heeft het mij geleerd: het is geen misschien: met het toeneemen mijner ziekte, verminderde ook de gehechtheid aan dit leven, en ik meen, dat indien ik niet door alle banden van liefde en vriendschap aan u ware gehecht geweest, de dood mij toen niet onwelkom zoude geweest zijn; ligchaamssmartten verzwakken den geest, ten minsten beletten hem in zijne werkzaamheden - ik verlangde sterk om te leeven, dewijl ik zeer wel wist, dat mijn vroege dood u bedroeven zoude, en dat gij in mij uwen getrouwsten vriend zoudet hebben beweend: ik verdeelde mijne aandacht geduurig tusschen u, en de aanstaande standverwisseling; doch naar maate mijne krachten toeneemen, hecht zig mijn aandacht weder geheel op het voorwerp mijner hartlijke liefde en gevestigde hoogachting: ik omhels u in mijne gedachten, en hoop in weinige weeken u te zien.

DE GROOT heeft mij zulke groote en oprechte blijken zijner vriendschap gegeven, dat zij mij zelf

ontroeren; hij is mij zo allernuttigst in het bezorgen mijner zaaken, dat ik voor mijn goed oogmerk om hem te behouden, mild beloond ben: ik vond in den Doctor een zorgvuldig vader, die vlijt en kundigheid te mijner genezing vereenigde, maar alles, onder den alles vervullenden zegen van den God, in wiens dienst alléén ons geluk gegrond is.

Met den ijver eens vriends, en de liefde eens minnaars, noeme ik mij mijn lieve NAATJE'S

Eigen

WALTER.

Vierde brief.

De Heer JACOB LENTING, aan den Heere PAULUS WILDSCHUT.

WEL EDELE HEER!

Vóór ik minnaar was, was ik burger; en burgervader, voor ik in den houwelijkten staat mij tot den rang van echtgenoot verhief: den vaderlande wijdde ik alle mijne krachten, zorgen, en met vlijt bijeen gezamelde kundigheden: aan den vaderlande heiligde ik mij, mijn goed, mijn leven, mijn eer,

indien ik het maar nuttig konde zijn: ik zoude als een andere BRUTUS, indien ik eenen zoon uit mijnen echt hadde mogen zien, dien zoon opgeofferd hebben, zo het heil des vadelands mij zulks geboden hadde; in de handhaving der wetten was ik gestreng als CATO van *Utica*, en achtte met TITUS iederen dag voor mij verloren, waarop ik niets goeds verricht had: om mij der staatkunde geheel-en-al te kunnen toewijden, nam ik eene vrouw die veel verstand, veele begaafdheden, veel moeds en doorzicht bezat, die schoon en beminnelijk was; ik dacht dikwijls met den Dichter:

Vaale zorgen *zoet* op kwellen,
 Staatsramp, vrees, noch ongenaê,
 Kunnen BRUTUS nedervellen,
 Aangelonkt door PORCIA.

Of zij geld had, dat onderzocht ik niet eens: ik had overvloed; dit was mij genoeg: ik maakte haar Regentesse en Gouvernante over mijn huis, en alle mijne bezittingen; op dat ik mij dies te meerder aan mijne stad konde verbinden, die zig op mijne zorg en waakzaamheid betrouwde, die stad, die mijn wieg en bakermat was, en waarin ik tegen het algemeene lot der Propheten, (der groote mannen,) geëerd ben! terwijl ik de finantiën der stad op de beste wijs aanlag, de wegen en straaten verfraaide, het Raadhuis, (mijn Capitool,) luisterrijker, de huizen beter en gemaklijker maakte, liet

ik het bestuur mijner eigen zaaken, geheel en alleen over, aan het zorgvuldig kundig oog mijner vrouwe Gouvernante.

Daar nu de grijze ervarenheid mij geleerd had, dat ik mijne ingezetenen geen nut konde doen, indien ik niet hun volkomenst vertrouwen hadde, zo had ik, nevens de onbepaaldste magt, ook het allergrootste vertrouwen aan mijne vrouw betoond, en ter hand gesteld - geene waarschouwingen, geene bedenkingen, van wat aart, ontstaande uit de overdaadige, prachtige wijs, waarop wij leefden; noch het spel, noch welke verkwistingen ook, waren in staat mijne oogen te openen: ik was ook zo geheel bezig in 's lands oirbaar, zo verdiept in 's lands welwezen, dat ik in lang daar ook niet heel naauwkeurig over dacht: evenwel de kas raakte ledig, en ik begon oplettend te worden: in weinige maanden bevond ik, dat er schatten verteerd waren; het spel vooral was een groot artikel: ik zag mijne obligatiën na, het meerder deel was weg: verscheiden landerijen of beleend, of verpand, en de rekeningen der arbeidslieden, die zij in ruimen getale, van het verbeteren mijner wooning en landgoederen had, grootendeels onbetaald! ik sprak mijne vrouw over dit alles ernstig aan: zij poogde mij te bedaaren, en wilde zelfs mij de couranten van die week voorlezen: 't hielp niet, ik zag nu dat zij mij bedroog, ik mistrouwde haar - om mijne verwarde zaaken te redden, verkocht ik één mijner beste landerijen, beneden de waarde, en

sloot het geld ter betaalinge van schulden, in mijn bureau: dewijl alles in goud bestond, was de zak wel zwaar, doch niet groot: 's daags daaraan moest ik naar den landdag, en konde niet dan den volgenden dag 's avonds wederkomen: naauwlijks was ik t'huis, of mijne vrouw zeide mij, dat er dieven geweest waren, en dat zij de zilverkas had opengevonden, doch te zeer ontsteld was, om te gaan zien, of er veel uit gestolen was: wij deeden onderzoek; en veele dingen van waarde vonden wij niet; ik liet geen argwaan blijken: zij verzocht mij, dat ik voortaan des nachts meer t'huis blijven wilde, vermids wij dan ook nog wel twee knechts meerder hadden, en dat als men wist, dat de meester zelf t'huis was, de gaauwdieven minder stout zijn zouden: ik gaf haar gelijk, en beloofde het: ik bemerkte dat het slot van mijne bureau verdraaid was: ik zeide niets: 's daags daaraan wendde ik voor, nogmaals van huis te moeten, en beval haar wèl toetezien, dewijl er een groote menigte goud geld in mijn bureau lag: ik ging uit, doch kwam door een verborgen deur in huis, sloot mij in mijn kamer, en wachtte met geduld wat er gebeuren zoude: ik had hier een geruimen tijd gezeten, toen een oude knecht, die ik voor mij in dienst hield, mij zeide: 'Ik hoor gerucht:' het was twaalf uren in den nacht: ik hoorde en zag uit mijn' schuilhoek, dat mijne vrouw en haare kamenier, de deur intraden, en ze achter zig slooten; zij hadden een waschkaars in de handen, nevens een haak om

het slot te breeken: ik liet haar begaan, doch toen zij beiden juichten, over den buit, en helder lachten, over mijne zothed en ligtgeloovigheid; toen zij mij met de grootste verachting bepraatten, werd ik woedend; en zo als zij weg zouden gaan, sprong ik te voorschijn, en greep haar aan - 'Dit is het mijne, leg af!' - zij verschrikte zo zeer, dat zij de zwaare vracht, die zij in haar voorschoot hield, liet vallen; mijn knecht maakte zig meester van de kamenier, en zonder mij te verwaardigen haar iet meer te zeggen, sloot ik beiden in deeze kamer op, die zo gesitueerd is, dat zij het niet ontslippen konden.

Ik ging daarop na haar kamer, en nam alle haare sleutels: ik maakte mij meester van alle haare papieren, en vond het gestolen zilverwerk, nevens veele dingen van waarde: ik bragt zelf alles in mijn comptoir, en dat wel gesloten hebbende, ging ik te bed.

In het doorlezen der brieven, werd ik overtuigd, dat Juffrouw VAN ARKEL, die de roem haarer sexe zoude hebben kunnen zijn, derzelver schandvlek is: ik ontdekte zo veel streeken, bedrog, en mij onteerende verbintenissen, dat ik spoedig maatregelen nam, om haar voor altoos te doen zetten, in een huis, dat voor eenige jaaren hier in den omtrek der stad gesticht is..... doch met deeze mijne huislijke zaaken, houde ik u niet langer op - ik heb 't alleen van mijn' pligt geacht, u dit in 't algemeen te berichten: ik moet u echter nog verze-

keren, dat Juffrouw WILDSCHUT door deeze ondeugende vrouw verleid is, en dat gij haar des als de oorzaak van het bederf, en het ongeluk uws kinds kunt beschouwen: ik leg hierin twee brieven, van haaren broeder aan haar geschreven, na zijn vertrek met Juffrouw WILDSCHUT: gij zult daaruit zien, dat hij haar verlaten heeft, en thans in *Parijs* is - mijne staatsbezigheden laten mij niet toe, langer te spreken over iet, dat het algemeene heil van stad en Land niet in den eersten opslag schijnt te bedoelen: zo veel echter, om u in staat te stellen maatregelen omtrent uwe ongelukkige dochter te neemen: de brieven hier ingesloten, hebben geene plaatstekening, dit zal het opspooren der gevlugten, moejelijk maaken: het door mij reeds uitgevoerd besluit, maakt haar woedend, en dewijl zij haar leven door allerlei losbandigheden en overdaadigheden ondermijnd heeft, kan het wel zijn, dat de wereld niet lang met zulk een bedorven schepzel zal belast blijven: haare kamenier, zo ondeugend als haare meesteres, zal ik in een openbaar tuchthuis laten zetten, als een bedriegster van haaren Heer, en een medehelpster in den diefstal - maar genoeg van beiden.

Ik bid u, Mijnheer, behandel uw verdwaald, verleid kind, toch zachtmoedig! bedenk hoe allerongelukkigst zij zijn moet, ook nu VAN ARKEL haar verlaten heeft - lees in welken staat hij haar brengt - o Mijnheer WILDSCHUT! mij dunkt dat zo ik vader ware, ik mij geene ruste gave,

voor ik mijn kind gevonden en behouden hadde.

Vervuld met al het mij bekend geworden zijnde, en nog dagelijks veele ontdekkingen doende, haare briefwisseling, en schuldigen ommegang met verscheide ligtmissen betreffende, heb ik wel expresselijk eene comparitie belegd, als hebbende iet van het hoogste gewigt ten dienste des vaderlands voortedraagen: ik sprak mijne Mede-regenten dus aan: 'Heeren Collegaas! niemand uwer is onbewust, wat er binnen de muuren van mijn huis is voorgevallen: uit zucht en ijver voor 's Lands welvaaren, trouwde ik eene vrouw, die in staat was, al den last des huislijken levens alleen te draagen, en mij des veele uren uittewinnen, die ik allen ten oirbaar des lands, zo als gij allen weet, besteed heb - dan, deeze vrouw heeft mij getoond, dat ik mijn vertrouwen zo kwalijk geplaatst heb, als alle burgers deezer stad en voorsteden overtuigd zijn, dat zij hun vertrouwen in mij, als Burgemeester en Hoofdschout wèl geplaatst hebben: ik heb ontdekkingen gedaan in eene groote menigte brieven, zo voor als na het trouwen, door mijne vrouw geschreven, en bij haar ontvangen, die mij noopen u aanzetten, dit besluit te neemen - alle vrouwelijke brieswisseling volstrekt te verbieden, en daartoe ons te vervoegen bij den Souverein deezes Lands' - ik zweeg, niet twijfelende, of dit heilzaam voorstel zoude toegejuicht en bekrachtigd worden - doch zie hier wat men

daar tegen opwierp: men zeide: ‘Dat indien dit plan tot stand kwame, de lectuur daardoor een onvergelykelyk nadeel zoude toegebracht worden’ - onze Rector, een man van groote geleerdheid, voegde er bij - ‘Dat het gedecideerd talent der vrouwen bestond in het schrijven van brieven:’ hij sprak van Madames DE SEVIGNE, MONTAGORE, RONE, en DE MAINTENON; hij haalde eenige *Engelsche Romans* aan, door vrouwen, en in brieven geschreven; hij sprak van eene Madame DE ROCCIBONI enz. wier werken, uit brieven bestaande, al zeer na aan het ideaal der volmaaktheid komen: een ander Heer voegde er bij, dat vrouwen, die het publicq spreken niet vrij stond, ten minsten deeze oefening voor haar verstand, niet moest ontnomen worden, en dat het even onredelyk zijn zoude, om het misbruik dat mijne vrouw daarvan gemaakt had, zulk een besluit te nemen, als dat men het preêken verbood, om dat er veele oproermaakers bij sommige gelegenheden, den kansel beklimmen, en hunne duizenden de ooren vol blaazen; dat het eene algemeene en aangenomene waarheid was, het misbruik neemt het gebruik eener zaak niet weg: mijn oude vriend de Schepen, had nog een tegenwerping - ‘Veele mannen,’ zeide hij, ‘wikkelen zig te meermaalen in zwaarigheden, zo wel in, als buiten de Negotie, en veelen zouden hunnen ondergang bewerkt hebben, indien het beleid en de wèl geoefende pennen hunner vrouwen, niet alles her-

steld en behouden hadden' - nu is het bekend, dat die Heer zijn winkelboek even weinig houden kan, als zijne correspondentie met *Amsteldamsche winkeliers*: zijn oordeel was des door eigenbelang wat gezwaaid; evenwel ik liet dit zo - nog een ander Heer zeide: 'Vrouwen kunnen zulke zaaken te vertrouwen hebben, die zij met geene bescheidenheid of kieschheid den mannen kunnen aanbetrouwen, of er mede over raadpleegen, ten ware met hunne Doctoren, Chirurgen, of geliefdste Predikanten en gemoedsbestuurderen;' kort, Mijnheer WILDSCHUT! ik zag zelf wel, dat dit plan zo in 't algemeen niet uitvoerlijk was: ik stelde toen voor, om in alle steden, naar derzelver grootte en bevolktheid, Matroonen aantestellen, van zekere jaaren, doorzicht, ondervinding, en die ten minsten sedert haar vijftigste pilaaren van de kerken, en leermeestressen en voorbidsters in de oefeningen geweest waren, om alle brieven die met adressen door vrouwen geschreven kwamen, te onderzoeken, vóór die aan hunne adressen bezord werden: men toonde ook de onuitvoerlijkheid daarvan aan, door te beweerden; eerst dat verscheide vrouwen zeer schoon, los, stout en fix schrijven; ten tweeden, dat veele mannen geen dier talenten bezaten, ja dikwijls niet spelden konden: opende men nu zulke adressen, als door vrouwen geschreven scheenen, en het waren brieven van mannen, welke geduchte gevolgen konde dit hebben, zo wel met opzicht tot de publieke zaaken, als

tot de huishoudelijke: konden ook, vroeg één der Regenten, vermaard om zijne scherpziendheid en groot doorzicht, konden ook vrouwen en meisjes, niet altoos door schoolmeesters, minnaars, of andere huis- en comptoir-bedienden, de adressen laten schrijven? - dit moeten wij alle toestaan, was niet onmogelijk - ergo! - toen stelde ik voor: deeze voorschrevene Matronen te gelasten, in haare aangewezen wijken of dorpen, alwaar zij geplaatst en gebruikt zouden worden, met zulke brifbestellers te gaan, in alle die huizen alwaar men brieven aan vrouwen brengen moest, en de ontvangeressen te verpligten - echter in haare eigen handen - deeze brieven te laten inzien, om uit de ondertekening te ontdekken, of zij van een' man kwamen dan van eene vrouw: zo het eerste waar werd bevonden, dan zouden die brieven moeten gelezen worden door gemelde Matronen; was het eene vrouwlijke briefwisseling, dan konden de ontvangeressen altoos geen zwaarigheid maaken om aan vrouwen zelve den inhoud medetedeelen.

Na hierover lang en aandachtig geredeneerd te hebben, bleven de stemmen staken, tot de eerst aankomende vergadering, wanneer dit groot en gewichtig plan zal aangenomen, of zo mij meermaals is overgekomen, al weder onder de beuzelachtigste voorwendzels verworpen worden: hoe dit zij, ik heb mijnen pligt gedaan, en dat zal mij in het laatste geval vertroosten: ik redeneer dus, Mijnheer WILDSCHUT, en daarop verzoek ik dat gij let:

‘Is ieder braaf Regent, ieder deftig Huisvader, ieder rechtschapen Burger, niet verplicht voor het algemeene welzijn te waaken? maar dat groot algemeen bestaat uit deelen; hoe kan men nu zig van zijnen pligt hierin kwijten, indien men die deelen niet gadeslaat en bezorgt? welk een Staat, welke stad, dorp, wijk, straat, huis, kan in rust zijn en blijven, indien men de vrouwlijke briefwisseling niet onder curateele stelt; en indien men niet verhindert dat zij, of onder elkander, of bijgestaan door de mannen, verwarringen voortbrengen, waarvan ik in mijn huis, en gij Mijnheer, in het verleiden uwer dochter, zulke treurige bewijzen ziet?’ - zal men dan altoos zo bevreesd zijn voor nieuwigheden? zal men dan altoos verkiezelijker vinden, waarlijk ongelukkig dan belagchelijk te zijn, of te schijnen? welk een ijselijk voorbeeld hebben wij daar niet van, in het schrijven en prediken tegen de inënting der kinderpokjens en van het rundvee! tegen het gebruik der kina! ja hoe veel onrust en moeite kostte het, eer men het zingen der nieuwe psalmen konde invoeren! doch dit zoude mij te ver brengen, en mijn tijd komt reeds al te bekrompen uit.

Als gij de inleggende brieven gelezen zult hebben, laat mij die dan weder ter hand komen: ik zend u die alleen om u te overtuigen, hoe snood mijne huisvrouw gehandeld heeft, en in welke handen uwe dochter geraakt is: ik deel u mijn plan

zo omstandig mede, om u te overtuigen welk een groot belang ik neem in uw allertreurigst lot; en teken mij,

WEL EDELE HEER!

Uw onderdaanige dienaar,

JACOB LENTING.

PS. Mijn plan is verworpen, onder het kinderachtig voorgeven, dat het onuitvoerbaar is - wat is onuitvoerbaar voor moed en geduld, wanneer het bedaard oordeel, en de kennis aan menschlijke en politieke zaaken, het bestuur houden? doch zo is de mensch - dat *hij* onmogelijk vindt, *is* onmogelijk!

Vijfde brief.

Juffrouw ANNA HOFMAN, aan den Heere CORNELIS DE GROOT.

Een jongeling, die, zo als gij, mijn vriend, met zo veel waar gevoel zijne verplichtingen aan den Hemel, en aan eenen oprechten vriend, onzen WALTER, gedenkt, kan zeker bij geene mogelijkheid langer een voorwerp mijner schertserij zijn - doe

mij des zulk een ongelijk niet: laat ik u liever mogen verzekeren, dat uwe brieven, zo wel die aan uwe Moeder, als aan mij geschreven, mij uit eene zo ijsselijke ongerustheid en vertwijfeling gered hebben, dat het ergste te weeten mijn staat niet verergerd heeft; mijne ongerustheid was tot eene hoogte geklommen, dat zo al niet mijne reden, immers mijne gezondheid daardoor geschokt werd; en dat in weêrwil der menigvuldige bezigheden, die eenen zamenloop van zaaken mij dagelijks aanbragten: nu zie ik, met eene innerlijke angst, hoe gegrond mijne vrees ware - de wereld - de kring waarin uw vriend verkeert, zou zeer veel aan hem verloren hebben: ja ik ken hem in alle zijne waarde, en mijn hart koos hem uit, voor mijnen vriend - die naam in den sterksten zin genomen, bevat veel, ik weet dit wel, doch hij is mijn vriend, en betoonde zulks bij alle gelegenheden, als hij in staat was mij den besten, getrouwsten, niet altoos den op het eerste voorkomen aangenaamsten raad te geeven: niet om dat hij onder het legio *Raadgevers* behoort, of gelooft in staat te zijn ieder en in alle omstandigheden goeden raad te kunnen geeven, zo als veelen dit pluimtjen aan hunne eigenliefde toekennen; maar uit dat eerlijk beginzel, die oprechtheid, die deelnemende heuschheid, die zijne daaden en woorden karakteriseeren; maar uit die vriendschap, waarmede hij mij van mijne vroegste jeugd vereerde; eene vriendschap die ik beloonde, door dankbaar mijn voordeel te doen met zijn be-

daard, helder, geoefend oordeel: de deugden onzes vriends, zijn stille, nuttig werkzaame? maar weinig geruchtsmakende deugden; zij zijn voor het hart berekend, en hebben veel meer innerlijke waarde, dan uitwendige vertooning: uw vriend is al een schoon jongeling, maar geenzins kenbaar door iet zonderlings: men moet met hem zeer naauw verkeerden om hem te kennen, gelijk wij hem kennen; en dit moet bij alle welgevormde harten voor hem de onderscheidendste genegenheid voortbrengen; ik word, ziet gij, niet moede in zijnen lof: geen wonder, nu spreek ik over WALTER, met iemand die hem ten zijnen gelukke zo wèl kent, die mij verstaat, die met zijn geheele ziel alles bevestigt, en brandt van begeerte, om er nog meer over te hooren en zelf te zeggen; ons verlies, mijn goede DE GROOT! zou onherstelbaar geweest zijn, zo wel voor ons menschlijk geluk en volkomenheid, als voor ons hem waardeerend hart! hoe veel weet hij niet! en had de nijd, die verspiedster onzer begaafdheden, nog wel ooit het geluk hem uitte vinden?

Maar terwijl ik mij zelve eenige voldoening geef, met over hem te spreken, is hij mogelijk nog niet zo zeer buiten gevaar als gij u vleit: evenwel zijn waarde brief aan mij, draagt wel eenige bewijzen van een verzwakte onvaste hand, doch zijn hoofd is helder - laat ik mijne gedachten daarvan aftrekken: hoe gelukkig zijt gij! gij kunt hem alle die diensten doen die hij noodig heeft, en door de vriendschap alleen op de beste, de voldoende

wijze kunnen betoond worden; ik, ik moet mij vergenoegen met hem alles goeds te wenschen; God voor zijne aanvangelijke herstelling te bidden, en om zijne volmaakte gezondheid te smeeken: ware hij hier, hier in *Amsteldam*, niets zoude mij belet hebben, dien dierbaaren pligt aan hem te verrichten: de wereld mogt gezegd hebben, alles wat babbelzucht en kwaadaartigheid zeggen kunnen - ik zou wel getoond hebben, dat ik mijn vriend niet opgave; geen een enkelden nacht minder zoude bewaakt en bijgestaan hebben, om haare goedof af-keuring te verdienen.

Er is sedert uw vertrek, hier zo het een en ander voorgevallen, in en betrekkelijk op, het huis van den Heere WILDSCHUT: doch dit heb ik reeds in mijnen vorigen brief, aan onzen vriend medegedeeld! dit geval heeft mij in kennis gebragt met verscheide uitmuntende personen, en die kennis met anderen zeer uitgebreid: de waardige Mevrouw STAMHORST, met haare beminlijke dochter, Juffrouw BETHJE; uw zonderlinge, en echter wijze deugdlievende Oom; uwe uitmuntende door zachtheid, minzaamheid, bedaardheid, voorkomenheid, alles aan zig hechtende Moeder; uw rondsom eerlijke, oud Hollandsche Vader, een man, wiens verstand meer diepte en vastheid, dan wel uitgebreidheid en oefening bezit, zijn onder deezen de voornaamsten: uwe Tante KLINKERT, en haare zoetaartige Dochter, sedert eenige weeken bij uwe Ouders gelogeed; deeze staatige Matrone behaagt mij

veel meer door haare bedrijven, dan door haare woorden: ik geloof wel dat alle die woorden goed en getrouw zijn; doch zij loopen zo verre boven en buiten mijne bevattingen, dat ik er weinig aan heb: de oude Propheeten zijn in zigzelve niet al te klaar, ten minsten voor mij; zeker om dat ik niet voorbereid ben, om die te verstaan, doch als Mevrouw KLINKERT die ons zeer geleerd en omslagtig uitlegt, worden zij piklijk duister: had deeze braave vrouw in haare jeugd een' vriend gehad, als wij, DE GROOT, zij had zeker zo vroeg uitgescheiden met het uitleggen der Prophetische schriften, als gij met het schrijven van systema's van invallen, en ik met papier bekladden: zie KEESJE, als men zig zelven een draai in den loop geeft, mag men anderen wel eens op den schouder tikken: en ik weet niet, of gij wel zo veel aan hem verplicht zijt, als ik: u bewaarde hij slechts om door gekken uitgelagchen, en door verstandigen onaangemerkt voorbij gegaan te worden; maar mij heeft hij beveiligd voor nijd, en kwaadaartige aanmerkingen: het verschil is zeer groot! - a propos - ik onving uwen brief, waarin gij eenige Dichtregels gevoegd hebt: zo ik oordeelen kan, zeg ik, dat zij zeker beter zijn, dan alles wat ik ooit van u las; doch tusschen u, en een wáár Dichter, blijft eenen afstand, als tusschen mij en eene VAN MERKEN.... maar ik zal als gij t'huis gekomen zijt, dit wel eens met u overpraaten - thans heb ik meer lust om u, over uw Nicht LEENTJE te schrijven.

Uwe Tante heeft haar een werk opgelegd, dat noch voor haare omstandigheden, noch voor haare jaaren geschikt is; en ik geloof niet dat het goede kind lang dit leeren van belijdenissen zoude goedgemaakt hebben; zij is onder dat harde en vreemde werk, ook bijna bezweken - en Juffrouw STAMHORST zeide mij eens: 'Juffrouw LEENTJE'S gelaat tekent niets minder, dan iemand die eene goede boodschap, vrede op aarde en welbehagen des hemels verkondigt:' zij zal met Mevrouw STAMHORST als die ons verlaat, voor eenigen tijd medegaan: maar Juffrouw BETHJE zal dan zeker al haar verstand en welbespraaktheid hoognodig hebben om haare genadige vrouwen en freules te beduiden, dat zij geen kloosterzusjen onder haar dak heeft: dit merk ik aan, om dat veelen dier edele wezens de vereischte domheid en onwetenheid hebben, om ter goeder trouw te gelooven, dat allen die buiten de *eenige waare kerk* zijn, zo zeker ter helle vaaren, als een oud stug Monnik weet, dat alle ketters zo wel verdoemd zijn, als zij die in zijn eigen kerk, zonder biegt en absolutie de groote reis durven onderneemen; het arme LEENTJE zal misschien, om geloof bijtezetten aan de verzekering van Juffrouw STAMHORST, haare geheele catechismus, en geloofsbelijdenissen van *a* tot *z* moeten repeteeren... nu, dat zal zig wel redden - doch hoe zig de zaaken bij den Heer WILDSCHUT redden zullen, zie ik zo zeker niet; de ongelukkige vader en het verleide meisjes zijn, geloof ik,

voor altoos verloren: Mevrouw, (nu gij kent haar,) kan niets doen, dan alles in de war sturen; uwe moeder alleen heeft nog al wat invloed op haar; zij heeft geen inzicht in den gevaarlijken toestand haars mans: KEETJE'S verkeerdheid heeft haar niet bedroefd, maar verbitterd; en hoe veel deel heeft Mevrouw LENTING aan dit alles!

Gisteren ontving de Heer WILDSCHUT een' brief van den Heere LENTING, een' brief zo als die man alleen schrijven kan, onder alle wijzen en gekken die ooit een pen in de hand namen: hij meldt daarin, dat hij besloten heeft, zijn geliefde echtgenoot een vast verblijf te laten geeven, vóór zij hem nog onherstelbaar bederft.

Hoe zeer ik ook verlange naar uws vriends terugkomst, zo bid ik u, raad hem toch die reis niet te verhaasten, en zorg voor hem, zo als hij voor u doen zoude.

Onze FRANS groet u hartlijk, gaarne zoude hij ook aan u schrijven, doch de drukters die hier thans zijn, geeven hem zo veel tijd niet - hij is dezelfde braave, vrolijke, wat potzige jongen, die hij was toen hij ter uwer herstellinge zulk een nuttig werktuig ware in de handen van uwen Oom... maar dat is abracadabra voor u.

Nu ga ik aan onzen vriend nog een weinig regelen schrijven - na dat ik mij getekend heb,

Uwe oprechte vriendin,

NAATJE.

Zesde brief.***Juffrouw ANNA HOFMAN, aan den Heere REINIER WALTER.*****MIJN WAARDSTE VRIEND!**

Ik neem de pen weder op, om uw vriendlijk postscriptum te beantwoorden; maar mijne aandoeningen op het gezicht uwer bevende letters, doen mij zo veel gevoelen, dat ik vrees niet in staat te zijn, u zo veel te schrijven als ik wenschte, niet alleen om u te vergenoegen, dan wel om mij zelve het grootste vermaak te bezorgen dat thans voor mij bereikbaar is.

O mijn beste WALTER! wat heb ik door uw afwezen, door uwe doodlijke krankte, ontdekkingen op mijn hart gedaan! ja mijn vriend, nu weet ik, dat ik alleen en afgescheiden van u, niet meer zo gelukkig zijn kan, als ik voorheen was: hoe misnoegd ben ik nu niet dikwijls op mij zelve, dat ik veelmaals verzuimde alle uren die gij voor mij uitspaardet, geheel-en-al met u doortebrenge! ik ontveins niet, dat uw brief mij traanen gekost heeft - 'Uw aandacht was in het uur des doods nog verdeeld tusschen uwe aanstaande standsverwisse-

ling en uwe vriendin' - in deeze woorden zie ik de grootste, de gevoeligste liefde, die ooit een denkend, bedaard, godsdienstig jongman, voor zijne beminde koesterde; alles wat gij mij ooit had kunnen zeggen, zoude mij zo niet geroerd hebben! - ik vermoei den Vader aller schepselen met mijne gebeden om uwe herstelling..... welk eene laage, onbetamelijke uitdrukking! ik voel dat zelve, ik wilde dit alleen zeggen, dat ik geduurig bid: 'O hemelsche Vader! herstel mijnen vriend, en laat hem, zo dra zulks zonder een gevaarlijke verhaasting zijner reis gebeuren kan, gezond en gelukkig wederkeeren, om met eigen oogen te zien hoe zeer hij bemint en geacht wordt, door zijne tedere vriendin,

NAATJE.'

Zevende brief.

Mejuffrouw MARIA DE GROOT, aan haaren Zoon.

GELIEFDE ZOON!

Ik kan mij niet herinneren, ooit in mijn geheele leven zulk een zedelijk, groot en toeneemend geluk gesmaakt te hebben, dan mij met het leezen uws

laatsten briefs ten deele viel: ik las hem uwen vader geheel voor: de braave man snikte van aandoening, hij omhelsde mij, en zeide; maar met een vuur en kracht, welken zig niet laten beschrijven: ‘Kunnen wij nog over verlies van goederen klaagen, daar wij onzen zoon zó hebben wedergevonden, als wij meer hoopten, dan verwachtten?’

Over dat verlies nog wel een woord - Zal ik u nu aanspooren tot dankbaarheid aan uwen Schepper en uwen vriend? - neen! uw hart vloeit over van zulke gevoelens, die een deugdzaam hart waardig zijn: zal ik uwe aandacht terug leiden, op dien tijd toen gij in dwaaze vermetelheid, aan den steilen rand eens afgronds van twijfelingen en ongeloof heendwaaldet? zal ik u tot berouw aanmaanen, daar uw geheele ziel met hem vervuld is? - zal ik u lessen en vermaningen schrijven, nu gij bij uwen deugdzaamen, verstandigen vriend zijt? heeft hij dan u niet zo wel in de ure des doods, als in eene vaste bloejende gezondheid, volmaaktlijk bewezen - dat de redelijke mensch niet gelukkig leven, of gerust sterven kan, zo hij den weg door onzen Grooten en Godlijken Leermeester zelven betreden, en voor ons afgeperkt, niet bewandele?

Waar over zal ik u dan best schrijven? - over de *bijzondere Voorzienigheid* - indien wij in alle oogenblikken onzes levens, daar met overtuiging wèl aan dachten, hoe veel gelukkiger zouden wij zijn! hoe veel aanmoedigingen vinden in het

doen onzer pligten! hoe veele vertroosting en rampen en tegenheden, zorgen en ziekten - ieder mensch, mijn zoon! die aandachtig leeft, die niet in eene geduurige afwisseling van vermaaken of zorgen zijnen weg voordgaat, zal in zijn leven zulke voorvallen ontdekt hebben, die hij buiten eene bijzondere Voorzienigheid niet verklaaren kan, ook dan niet als hij zeer opmerkzaam op de omstandigheden en derzelve eigenlijke gevolgen let: ten ware hij toevlugt neeme tot het geene men geval noemt; en 't welk eigenlijk niet is dan eene aaneenschakeling van gebeurtenissen, die wij in haar eersten verband niet kunnen ontdekken - daar nu echter niets natuurlijker schijnt, dan dat bedroefden en lijdenden vertroosting zoeken, komt het mij bijster vreemd voor, dat men in de armen des gevals, 't welk men zelf met den bijnaam van het blind onverbiddelijk noodlot noemt, toevlugt neemen wil, dan zig onder de bescherming begeeven eener almachtige liefde, die alles met de hoogste wijsheid bestuurt.

Ik weet wel dat er veele zaaken gebeuren, die niet zeer schijnen te pleiten voor zulk eene liefde; en die men des uit ijdele schroom van haar te zullen beledigen aan haar niet durft toeschrijven: maar waartoe dient een kortzienden zijnen leidsman? is het niet om hem voor gevaaren, struikelen en vallen te behoeden? zoude hij nu zijnen geleider niet beledigen, zoude hij niet meer blijken geeven van vermetele dwaasheid, dan van wijsheid, zo hij zijnen

zo dikwijls getrouw bevonden leidsman van liefdeloosheid en onrechtvaardigheid verdacht? zo dikwijls hij door hem op eenen moeijelijken weg geleid werd, als hij op eenen hem schemerachtig beter voorkomenden weg wilde overgaan? heeft hij dan de steilte en smalheid van dien weg beter gezien? ontdekte hij wel juist waarheen dien door hem begeerden weg leidde?

Zijn verre de meeste - ja ik mag zeggen - zijn alle menschen niet kortziende, in vergelijking met de verlichte reden, en het nimmer feilend verstand? kunnen zij beter dan die den waaren, den eenigen weg tot hun bijzonder doel, *geluk*, ontdekken? alles waarover wij kunnen oordeelen, bestaat hierin, dat onze weg aangenaam of hard is; dat veelen, ook langs lieflijker paden hun oogmerk bereiken - maar welke gevaren daar op *voor ons* te ontmoeten zijn - dit weeten wij niet: wij handelen des zeer onbestaanbaar met onze eigen beginsels, indien wij, zo het alles afziend verstand zig niet naar ons voegt, dat verdenken, of van liefdeloosheid, of van verblinding; ja twijfelen aan deszelfs geleide.

Niets komt mij zo vreemd, zo onbevatbaar voor, dan dat men uit eerbied voor den Eeuwigen Geest, zijne bijzondere Voorzienigheid ontkent; of er ten minsten aan twijfelt; dit is echter te meermalen het geval, ook bij zeer godsdienstige menschen: zij denken dat het veel te gering, te laag gedacht is, als men gelooft, dat de Schepper van duizenden -

millioenen van werelden, zo oneindig verheven boven alles wat bestaat, zig bemoeit met alle aangelegenheden van zulke verachtelijke wezens, als waar voor zij, meer ijverig dan verrukt, de menschen aanzien.

Maar geldt deeze tegenwerping niet even veel tegen eene algemeene, als eene bijzondere Voorzienigheid? ja zo veel tegen God als Schepper, als tegen God aangemerkt als bestuurder? indien wij den aartsengel vergelijken tegen het geringste insect, dan vinden wij in onze gedachten een onafmeetbaaren afstand tusschen die beiden; tusschen het menschlijk verstand en een hair onzes hoofds, is dezelfde afstand, zo nog niet grooter; doch vergelijken wij den aarts-engel en het geringste insect, het menschlijk verstand en een hair onzes hoofds, met den oneindigen, alles vervullenden Geest, dan is de afstand van Schepper, tot zijn allerheerlijkst schepzel, zo boven alle verbeelding groot en verheven, dat wij verstommen, en alle afstanden in het rijk der schepzelen, smelt als in één punt; dan is het even beneden God, den aarts-engel als het insect gadeteslaan - ik geloof dat wij van deeze waarheid niet genoeg doordrongen zijn, als wij anders denken: ons verstand alleen is overtuigd, maar ons hart gevoelt het niet; als onze gezegende Leermeester zegt: 'Geen hair zal van uw hoofd vallen, zonder den wille mijns hemelschen Vaders,' zegt Hij niets meerder, dan wanneer Hij ons verzekerd had, 'Geen zamenstelzel zal weg-

vallen, zonder den wil mijns hemelschen Vaders' - maar het eerste heeft nader betrekking op ons, als menschen; is dienstelijker voor ons, en daarom verkoos de goedertieren menschevriend, zo het mij voorkomt, deeze eerste verzekering: ik denk, dat het even ongerijmd is, de bijzondere als de algemeene Voorzienigheid te ontkennen.

Gaarne zoude ik hen die, uit onverlichter eerbied voor hunnen Schepper, eene bijzondere Voorzienigheid niet gelooven kunnen, wel eens in overweeging willen geeven: of het ook met hunnen eerbied instemt, te onderstellen dat God iet gerings geschapen heeft; of zij wel hebben doorgezien dat alles wat geschapen werd, een groot geheel is, en dat daarin alles in betrekking staat - is dit zo? waar is dan het geringe? - beter ware het, dunkt mij, onze onkunde te belijden, die ons vaak belet, de voorvallen en dingen in hun oorzaak, verband en gevolgen te zien: hoe veele dingen, hoe veele schepzelen, hoe veele deelen der schepzelen werden, vóór de schrandere natuuronderzoeker die nader betracht had, als gering, ja als overtollig gehouden, waaromtrent hij, nu beter onderricht zijnde, het gewigtige, zelfs het onontbeerlijke duidelijk inziet! als ik tot bijzonderheden kwame, zoude ik te wijdloopig worden voor eenen brief, en ook uw eigen leer- en lees-lust heeft het onnodig gemaakt, u daar voorbeelden van optegeeven: verliezen wij maar nooit het heerelijk denkbeeld: dat alles één groot geheel uitmaakt; dat God de dingen die niet

waren, riep als of zij reeds bestonden; dat alles ontwikkeling, ontzwachting is, zo wel in de zedelijke, als in de natuurlijke wereld - en het dwaaze denkbeeld van *gering*, zal wegvallen - laten wij liever dankbaar uitroepen; hoe heerlijk zijn alle uwe werken, o Heere! het aardrijk is vol van uwe goedertierenheid! - dat de aarde - de bewoners der miljoenen werelden - zig verheugen, want de Heere regeert! laat het ongeloof spotten; de verzekering des Heilands belagchen, die uitdrukking is echter zeer wijsgeerig.

Wanneer wij zullen verwaardigd worden, tot de meer onmiddelijke tegenwoordigheid van onzen God; als wij dit bekleedzel des stofs afgelegd zullen hebben, en ons verheerlijkt ligchaam, dat hier in 't verdervelijk ligchaam gezaaid werd, zullen ontvangen hebben, dan zullen wij de wegen der bijzondere Voorzienigheid beter kennen: gij weet wel, mijn Zoon! dat ik niet onder die wonderbaar vroomen menschen behoor, die ons zo heerlijk, zo kunstig, zo schoon toebereid stervelijk ligchaam, aanzien als de kerker der ziel; ja, dit leven eene ballingschap noemen: neen, mijn Zoon! dit leven is onze staat van voorbereiding: de volmaaktbaarheid kenmerkt het allertreffendst de menschlijke natuur: ons tegenwoordig ligchaam, onze zo verbaazend kunstig gevormde zintuigen, zijn volmaakt berekend naar den staat dien wij hier bekleeden, en voor den planeet waarvan wij de bewoners zijn; onze ziel verkrijgt door dat ligchaam, en door dat ook alléén,

kennis van alles wat buiten haar bestaat; wel verre des het aantemerkten als een kerker, moet gij het beschouwen, als het onbegrijpelijk schoon werktuig, waardoor wij in staat komen, om onze verstandelijke en zedelijke vermogens te ontwikkelen; in beweging te brengen, en zonder het welk wij niet in de rei der menschlijke wezens zouden behooren: smaalt ook niet op de driften - waar bleef onze deugd, indien er geen strijd ware? hoe konden wij van onzen eerbied voor de Godlijke wetten ooit zelve verzekerd zijn, indien wij, immers in onze jeugd, en bij den aanvang onzes denkenden levens, niet in de gelegenheid waren om ons daadlijk te onderwerpen aan die bevelen? laten wij liever ons zelve poogen te kennen en te bewaaken; niet deeze of geene temperaments-gebreken tegengaan, maar alles wat de orde der zedelijke wereld verbreekt bestrijden, en alles wat deugd kan genaamd worden nastreven, op dat ons karakter een schoon geheel worde, en hier zijne zwakke plaatsen behoudt: dit is de doorgaande fout van de meeste menschen; doch ik vergeet dat ik een' brief, en geene uitgewerkte verhandeling schrijf.

Dus betamelijker denkende dan veelen, zult gij, bij voorbeeld in het geluk, 't welk gij met uwen vriend verkreegt, eene bijzondere Voorzienigheid aanbidden: hij die voor u zo noodig was, om uw door hoogmoed verduisterden en verwarden geest, te verlichten, uw gekneusd ligchaam, afgebeeld

door diepe, nutlooze overpeinzingen te herstellen, en u dus weder te brengen tot die goede beginsels, die eerlijke neigingen, die goedaartige gevoelens, welke ik in uw eerste jeugd zo zorgvuldig indrukte, als met genoeg zag vestigen; dan zult gij met diezelfde eerbied, de bijzondere Voorzienigheid beschouwen, als wanneer gij u op den Eeuwigen Geest bepaalt, toen hij zeide: ‘Daar *zij* licht, en daar *was* licht.’

Ik heb u, mijn Zoon! over dit gewigtig onderwerp wat omstandiger onderhouden, om dat ik vrees of gij daarover wel zo denkt, als de bedaarde reden den godsdienst onderdanig gemaakt, daarover moet denken: nogmaals: bij God is noch klein, noch groot, noch voorleden, noch aanstaande; alles is heden, alles is verband, betrekking, één: Gods bijzondere Voorzienigheid is niet altoos voor ons zichtbaar, of bij gebrek van ons doorzicht, of door onze onoplettendheid; alles wat rust op tegenwoordige gewaarwordingen, duurt doorgaands niet langer dan die gewaarwordingen: tegenstrijdige gewaarwordingen, veroorzaaken tegenstrijdige begrippen; doch een redelijk mensch moet vasthouden aan ééns wèl beweezen waarheden, die de reden en de opmerkende ondervinding hem overtuigend geleerd hebben.

Het geloof aan eene bijzondere Voorzienigheid, geeft sommigen aanleiding tot eenen zondigen en dwaazen hoogmoed: wees des, mijn kind, op uwe hoede: hoe zoude uwe moeder zig bedroeven, in-

dien uw verstand wel eene geheel andere, maar tevens slechter richting kreege.

De bijzondere Voorzienigheid, die over de oude *Jooden* zo zichtbaar waakte; de Godsregeering waaronder zij leefden, leidde hen door hunne dwaaze redeneeringen en verkeerde beginsels, tot dien haatlijken volkshoogmoed, die hen zo kenmerkt, en zulk een vreeslijke bron werd van boosheden, wreedheden en geweldenaarijen; zij grondden in hunne eigen waarde hunne voorrechten, en zagen niet dat hunne uitkiezing hen slechts diensbaar maakte aan het geheele plan, door God gevormd ter behoudinge des geheelen menschlijken geslachts; door de éénheid, of het denkbeeld daarvan levendig te houden; zij merkte niet op, dat God zig aan niemand had onbetuigd gelaten, goedgeendoende aan allen: om zulk een allergevaarlijksten, aller dwaassten, alle denkbeelden van redelijkheid verwoestenden hoogmoed, tegentegaan, schreef de Apostel PAULUS zulk een groot gedeelte zijns briefs aan de *Romeinen*; en deeze brief is door sommige Christenen gebruikt, om even dat vooroordeel 't welk PAULUS zo verstandig bestreed, te bevestigen; zij hebben zig en anderen den naam gegeven van Gods uitverkooren lievelingen, zijn bondvolk, (louter *Joodsche uitdrukkingen*;) om dat zij eenige voordeelen zijner bijzondere vrije genade ontvingen; hen echter alleen geschonken ter bevordering en uitwerking van het groot ontwerp der Godheid; een ontwerp, 't welk men zo klaar ontdekt in alles wat de groo-

te Zoon van God, ter behoudinge van zondige menschen geleerd en geleden heeft: het geheele leerstuk der Verkiezinge en Verwerpinge, zo als men het doorgaands leert, is gegrond in hoogmoed, niet op iet het welk men verheerlijking van God noemt: ik heb ook opgemerkt, dat allen die niet zwartgallig zijn, of aan verborgen lichaamskwaalen zuchten, zo zij dit leerstuk omhelzen, zig onder de uitverkorenen Gods tellen: genoeg hiervan, ik laat zulke ontdekkingen liefst over voor uw eigen aandacht.

Laat dan, mijn Zoon! uwe overtuiging van uw vertrouwen in de bijzondere Voorzienigheid, niet slechts op uwe gewaarwordingen, maar ook op uw bedaard verstand rusten; dan zult gij ondervinden, dat niet slechts gij, maar dat alle uwe Natuurgenooten onder haar geleide leeven, beweegen en zijn; dat zulk eene merkbaare leiding, doorgaands meer een zedelijk gebrek, dan volkomenheid aanduidt.

Het altoos waakzaam oog eener verstandige, tederlievende moeder, slaat wel al de treden eens opwassenden jongelings gade; zij waarschouwt, vermaant, raadt hem, daar hij zulks behoeft, maar een zwak nog jong kind, draagt zij op de armen, en blijft het bij: even zo handelt de Voorzienigheid; zij zorgt voor alle haare schepzelen; doch zij, die door zwakheid haar 't meest behoeven, leidt zij zichtbaarder: zeer veele jongelingen erkennen de bijzondere Godlijke Voorzienigheid, daarin, dat zij in gelukkige omstandigheden geboren, door

deugdzaame, verstandige ouders opgevoedt werden; maar sommigen hebben eenen WALTER noodig; die voor hen deeze Voorzienigheid zichtbaar maakt: wie oordeelt gij de waardigsten?

Ik schrijve dit niet, mijn Zoon! om u te bedroeven, maar om u te onderwijzen: ik poog u voortebereiden, om mij het geluk te verwerven, 't welk ik zo vuurig wensch - met mijn eenig kind, meermaal huislijk, vertrouwlijk te kunnen spreken over de allerbelangrijkste waarheden van onzen uitmuntenden Godsdienst; een Godsdienst, zo volmaakt berekend naar de zwakheid, en naar de oorspronkelijke voortreffelijkheid onzer natuur.

Ik heb niet veel nieuws te melden, dan dat de Heer WILDSCHUT geruïneerd, en in zeer zorgelijke omstandigheden is: uw vader verliest zeer veel daar bij, en is reeds van het comptoir: de Heer VAN VEEN is onder hen die de zaaken schikken; uw edelmoedige Oom heeft aan de uitgebreide goedheid van zijn hart, en aan de ruimte zijner middelen, meer dan ten onzen opzichte voldaan - De vlugt van Juffrouw WILDSCHUT weet gij reeds: haar Vader is te raadloozzer, naar maate hij zig haarer verwaarloosde opvoeding meerder te wijten heeft.

Uwe Tante KLINKERT is hier met uwe Nicht gelogeerd, de laatste zal om haare verloren gezondheid te erlangen, met Mevrouw en Juffrouw STAMHORST naar Buiten gaan.

Omhels uwen waardigen vriend voor mij, en zeg hem, dat ik met een moederlijk hart God vuurig

bid, voor zijne gezondheid en lang leven; maar dat mijn hart te veel voor hem, ten uwen opzichte, gevoelt, om mij in woorden daarover uittedrukken: indien gij ooit de waardige Dame, de Graavin schrijft, of haar spreekt, zeg haar alles wat dankbaarheid eene tedere Moeder immer kan doen zeggen, als zij uit haar eigen bewogen hart spreekt - Uw goede vriend FRANS, heeft zig zo gedragen, dat hij bij alle braave menschen, nog geheel nieuwe verdiensten verkrijgt; zijn ijver, zijn liefde voor zijnen Heer, kennen geene paalen - Uw Vader betuigt zijn genoegen over u - uw Oom wacht u met alle toegenegenheid, en zal alles voor u doen, wat gij van zo een' man ooit durft hoopen - God geleide u beiden, en brenge u in de armen uwer liefhebbende moeder,

MARIA DE GROOT, *geb.* HUISMAN.

Agtste brief.

Juffrouw ELIZABETH STAMHORST, aan haaren Broeder.

Ik heb u zo veel te schrijven, dat ik niets zal aanmerken op de beide brieven die gij mij gezon-

den hebt; hoewel ik u gaarne zo nu en dan eens op de vingeren geeven zoude: maar misschien kan ik u voor uwe stoutigheden niet beter straffen, dan door u een verhaal te doen leezen, over een onderwerp, van welk gij altoos afkeerig waart - reden genoeg om mij niet al te zeer te bekorten.

Wij zijn gisteren op het middagmaal geweest, bij den Oom van onzen JAPIK - wij - dat is, (want ik wil u tog alles omstandig verhaalen,) de Heer en Mejuffrouw DE GROOT, Mevrouw WILDSCHUT, Juffrouw HOFMAN, en ik in eigene persoon: Mama bleef bij Oom, die reeds in zijn, 'allerliefst hondjen van een huisjen,' is overgebracht: in 't voorbijgaan, wij zijn hier zo bekrompen gelogeed, dat ik meer dan ooit wensch Buiten te zijn; hoe Buitenachtig het ook naar Tantes ooggestel, in haar tuinkamertjen zij: Oom is niet beter, zo denkt Moeder; doch dewijl zij t'huis hoognoodig is, en de zaaken zo verre gered zijn als kan geschieden, hoop ik weldra mijnen hoogsten wensch voldaan te vinden - Sus! ik zie daar, dat ik een, en dat wel de hoofdpersoon, op mijn lijst overgeslagen heb - den Heer SAMUEL, alias de *Joodsche* DE GROOT, meen ik.

De *oprechte Hollandsche Keukenmeid* alleen, acht ik in staat, om u dien maaltijd in al zijne keurigheid en geurigheid te beschrijven - ik die mij beter versta op het toemaaken van eene goede gezonde vaderlandsche schotel, dan op het omschrijven van eenen maaltijd, zal echter mijn kranke best doen: ik geloof

vast, dat onze MIETJE dat beroemde werk beter van buiten kent, dan gij uw *Corpus Juris*, of een Acteur zijn rol: het zou mij nu in 't geheel niet verwonderen, dat MIETJE, als ik dacht dat zij in een zoet Menist boekjen zat te lezen, (ik denk ook van ketters en dwaalgeesten het best!) met die *Hollandsche Keukenmeid* haar verstand oefende.

Er is denkelijk, bij de rijke Menisten nooit keuriger maaltijd gegeven, noch fijner en heerlijker wijn voorgediend; evenwel dit laatste is hooren zeggen, en ik wil er niet over achterhaald zijn; want ik heb veel meer verstand van melk en room, dan van wijnen en liqueurs: 'Orde en netheid zongen den boven toon, en overvloed had alles ter tafel gedragen' - hoe behaagt u zulk *Herviaansch prosa?* - trek uw' neus zo niet op! ik zeg je, dat die man mij in mijn kinderjurk magtig, en veel meer dan vader CATS beviel, waarmede gij altoos zo lag te sjouwen en te maalen, ja waarin gij, (tot leedwezen uwer Moeder,) alle de sierlijke platen van VISSCHER, met geele giddegom bestreekt; overtuigd dat dit uw CATS-boek, geen kleinen luister zoude bijzetten: het dissert was zulk een schoon stuk van smaak en symetrie, dat de Heer DE GROOT - de *Joodsche* - te kennen gaf, hoe het jammer zijn zoude, daar het minste van afteneemen, dewijl er dan iet ongevalligs voor het oog uit zoude ontstaan: ik was niet van dat gevoelen, te meer daar er de schoonste vruchten van verscheide saisoenen en landen op stonden te pronken.

Ik heb onze MIETJE hoog en duur opgestreden, dat zij in geen vier nachten uit haar kleêren geweest is, en wel tien bijeenkomsten gehouden heeft, met hofmeesters, koks, en confituriers, en door het huis heeft loopen rinkelrooijen en aangaan, zo als onze jonge boerinnetjens, wanneer zij palmknoopen, kroontjens vlechten, en een boog over den spiegel maaken: ik beken, dat zij er niet het minst nachtravig, of vermoeid uitzag: geen wonder! zij doet alles zo bedaard, zo gepast, zo logisch, dat afmatting nimmer vat krijgen kan op haar wèl teder, maar fijn, wèlgebouwd ligchaamtjen; en daar zij de erfzonde volstrekt ontkent, heeft zij ook geen deel willen tekenen, in eene zijner gevolgen - in 't zweet des aanschijns brood te eeten - MIETJE en haar volkjen laten geen oogenblik ledig op de aarde vallen, zij kunnen des op hun *aise* alles doen, wat haar hand te doen vindt, zo al niet met magt, echter met langzaamheid; en langzaam gaat zeker, of hoe zeggen je luî Latijnsche schepzels: *Festina lente*: zo is het niet met mij en soortgelijke wilde vlieguiten: als wij onzen tijd vermald en verpraat hebben, moeten wij meermaals, repje scheerje, onze zaaken verrichten, en ons degelijk vermoejen: de dood blijft evenwel hun kettermeester; zij kunnen even weinig als wij zig aan zijn vonnis onttrekken; maar sterven zelf is voor hen meer eene verandering van plaats, dan voor ons: wij gaan, zo hoor ik ten minsten PIETER-*baas* dikwijls zeggen, uit een katij-

vig leven over, in een oord van rust en vrede: zij gaan uit hunne hoven en lusthoven over in het paradijs Gods: wij gaan uit een traanendal, een verblijf van zorgen en ellenden over, tot het nieuw Jerusalem, wier straaten van goud zijn, en wier muuren bestaan uit paerlen en diamanten, om ons eens wat kostelijk te verheugen, in de droefheid der geenen die dit geluk ontbeeren; om ons genoeg te vergrooten op het zien der smarten van alle vijanden Gods: doch dewijl de *volmaakbaare* mensch, (zegt onze Moeder,) nooit volmaakt is, zullen wij nu en dan Gods vijanden wel wat verwarren met de onzen: onze MIETJE en haare lotgenooten, gaan uit een valei der lieflijkheden, naar een plaats, daar alles vol zijn zal van Gods goedertierenheden - 'Nu,' zegt gij, 'dat is alles goed en wel, maar waar blijft het nieuws, en waar de maaltijd, die gij, denk ik, (om mij te plaagen,) zult gaan omschrijven?' - gij hebt nog al geen ongelijk ook: ik begin met den Heere JAN DE GROOT: zo ik allassen mogt geeven, ik noemde deezen man *rondsom eerlijk*; hij kan zwijgen, zo het volstrekt zijn moet, maar niet ploojen: ik hoor van VAN VEEN, dat hij doorkundig in de negotie is; hij is hollebollic en goed, en, let daarop, PIETER! heeft de grootste achting voor zijn eigen vrouw, ja hoe zeer zij hem in veele zaaken overschijnt, heeft hij haar lief; geeft u dit geene goede gedachte van beiden? Mejuffrouw DE GROOT verdient, (zo ik oordeelen mag,) al de onderschei-

ding onzer Moeder: wellevendheid, uit de Natuur zelve ontleend, gezond oordeel, en wereldkennis, gevoegd bij inneemende ernst en heusche voorkomenheid - zie daar de hoofdtrekken van haar karakter: de grootste systemamaaker bragt zeker al zijne nieuwe snofjens van waarheden op den vliering, indien hij te overtuigen ware, zo dikwijls deeze vrouw zig voor eene oude waarheid verklaart.

Het geen ik nog in haar heb opgemerkt, is eene groote duidelijkheid in zig te doen verstaan, ook dan, als het gesprek over iet bijzonders loopt: dit is oorzaak, dat Tante met hetzelfde vermaak als de Heer VAN VEEN naar haar hoort; terwijl zij mij inluistert: 'Nicht, wat moet die vrouw een al boeken gelezen hebben!' - over den Heer SAMUEL moet ik u het volgende mededeelen - sedert ik dien man leerde kennen, heb ik geloofd, dat de Voorzienigheid hem geschapen heeft, om, geduurende zijn geheele leven, ten tegenwigt te strekken aan de magt des Duivels: alles wat die menschenbedrieger krom maakt, maakt hij recht; zij leeven in eenen altijdduurenden oorlog, en zien geduurig elkander een schoon kansjen af: zaait SAMUEL bij gunstig weêr, en zonnenschijn, het goede zaad in het jonge hart, de Satan komt des nachts, als een looze dief, en steelt het weg; maar SAMUEL zet het hem een volgenden keer dubbeld betaald: strooit de Vader der logenen, op een blijden dag, en onder een glaasjen van vrolijkheid, zijn

vermuft oudbakken lasterzaad, of zijne schielijk opwassende zaaden van ijdelheid, en zo voords, in het hart van een zwak, teder, versentimenteeld, of onbedacht meisjen; terstond is onze vriend daarbij, en weet dikwijls, zonder dat die slooven het merken, er het heele boêltjen uittegrijpen: bemerkt de Booze, dat list hem geen voordeel aanbrengt, dan neemt hij geweld te baat; hij treedt maar assurant weg over 's Heeren straaten, en poogt zo veel te overweldigen, als hij grijpen en vangen kan; maar hij vindt zijn' man; die gaat er op uit in alle weêr en wind, bij de zielverkoopers, in alle hoeken en gaten, in kroegen en slechte buurten, en hij ontzet veele prooijen aan den ouden Draak; ja dikwijls is hij hem vóór, en belet hem iet optedoen: terwijl nu de Duivel omgaat als een brieschenden leeuw om te verslinden, gaat SAMUEL om als een goede Herder, om te vergaderen, en te recht te brengen - 'Een man, die zo buiten het gewoone waterpas werkt, moet ook geheel buiten den haak staande begrippen hebben,' zult gij denken, en gij denkt wèl: 't is een bedroefd ketter, en het is goed, dat hij bij ons onder de roos spreekt; *sub rosa*, zeidet gij, toen gij de eerstemaal met uw langen degen van de Academie kwaamt; ja PIET! gij waart toen een grouwelijke pedant:) veelmaalen ben ik bij zulke gesprekken tegenwoordig: hij beweert geduurig, (hoewel bij Oom geen sterveling hem tegenspreekt,) dat God een God der waarheid is, en dat des, als zijne Apos-

telen ons verzekeren, dat God niet wil dat iemand verloren ga, maar allen tot de kennis der waarheid komen, en behouden worden; wij dat zo goed moeten aannemen, als of het in het Euangelie zelf stond: hij leert dat men waardiger denkbeelden vormt van het opperste Wezen, naar maate men uitgebreider begrippen heeft van zijne goedheid: zo als zijn leerstelsel is, is ook zijne handelwijs en zedenleer: hij houdt staande, dat tot de liefde des naastens, ook zeer zeker behoort, het zorgen voor hunne zielen; dat men, verplicht zijnde zijn leven te stellen voor zijne broederen, men ook niet bang moet kijken, als het op ondersteunen, en des noods op het waagen zijns goeden naams aankomt: hij broedert zo verbaasd sterk, dat hij daar onder ook de gemeenste luidjens begrijpt; ja zelfs de arme ellendige groensmouzen: hij herhaalt dikwijls, dat de openbaare gebeden, om de bekeering der *Jooden* en *Heidenen* fut zijn, zo lang men zig niet bevljigt hen te vermaanen, te leeren, te stichten door woorden en daaden: het bidden, daar ik van spreek, voegde hij er bij, doet net zo veel uit, als het, *word warm*, *word verzadigd*, indien men de beurs gesloten heeft, en zal ook even weinig uitwerken: als hij recht op zijn paardjen is, en in vollen ijver gallopeert, roept hij uit, dat naauwgezette menschen wat voor hun God zullen te verantwoorden hebben, als zij zo spoedig anderen loslaten, die, of door sterke driften in verwarring geraakt, of door de opvoeding verwaarloosd zijnde, het

effen pad der deugd misloopen; en hij ijvert ijsselijk tegen dat op schepen smakken van losse wilde jongens, die door een goed, verstandig voorbeeld, en menschlievende vermaningen, stijlen van de beurs, en vaders des huisgezins hadden kunnen worden: hij is ook een groot vriend der vrouwen: 'Alle vrouwen,' zegt hij, 'zijn min of meer kinderen; zij zijn in haaren aart goed, of zij zijn goed te maaken;' in hoe verre hij daarin gelijk heeft, laat ik aan het advis mijns rechtsgeleerden Broeders over; het is er mede, als met het uit-hangbord, daar de Ridder COVERLIJ op uitgeschilderd stond, met een paar knevels en een huzaaren muts op het hoofd: 'er is veel vóór en tegen.'

Onze JAPIK!....nu gij kent hem - neen gij kent hem niet; gij kent hem niet huislijk: 't kan zijn dat hij op zijn zondags was; maar ten minsten alles stond hem natuurlijk: en zo ik KEETJE niet wèl kende, ik zou niet kunnen begrijpen, dat zij hem een blaauwe scheen had gegeven - hij is geen verteller van anecdotes; neen, en echter verhaalde hij aan Juffrouw HOFMAN en mij, bij gelegenheid dat Tante klaagde, dat haar schoen knelde, het volgende - 'Een *Parijsche Petite-mâîtresse*, had van haaren schoenmaaker een paar schoenen t'huis gekregen; de schoenmaker die wel wist dat zo eene Dame nergens meer grootsch op is, dat op een klein, wèlgemaakt, fijn voetjen, had geest genoeg, om haar naar haar' smaak te dienen - de schoenen werden t'huis gezonden, en

men vindt die *mignon, divin*; kort daaraan wilde de Dame dezelve aantrekken, doch zij scheurden uit, zijnde van zeer fijne zijden gemaakt: zij liet den man komen, toonde hem de scheuren: hij nam die op zijne hand, draaideze om en om, bezag de zoolen, en zeide eindelijk - 'Ha! Mevrouw, heeftze mogelijk willen aantrekken!' - de wijs waarop VAN VEEN dit verklaarde, was zo eigenlijk, zo aartig, dat dit vertellingjen ons te meer deed lagchen - Tante zeide: 'Wel die malle! waarom laat men toch anders schoenen maaken?' zij begreep er, ziet gij, niets van: daarover verwonder ik mij in 't geheel niet: voor *zulke* anecdotes heeft zij geene geschiktheid - De conversatie van VAN VEEN, stemde zeer wel overeen met den rijken keurlijken maaltijd, door zijn Oom gegeven: nooit was ik in een gezelschap, daar minder geraas, en meer vrolijkheid heerschte.

Tante herhaalde dikwijls: 'Nu, VAN VEEN, gij hebt ze in de mouw! had ik ooit gedacht, dat je zo een vrolijke vogel waart, toen je daar stondt te kijken als een *Klaas van Kloenen?* - had KEETJE dat geweten, zij zou met jou hebben doorgedaan; maar ze verdient je niet, ik zal wel een andere vrouw voor je opdoen;' en zij trapte mij op den voet, of zij zeggen wilde: 'Gij zult de voorkeur hebben, kind!'

Tante was in haar schommeligen trant vrolijk, en sprak met een uitstekend genoegen van haar nieuw

huisjen; viel niemand lastig met haare rampen; even weinig als zig zelve: die haar niet gekend had, zoude niet vermoed hebben, dat die bloozende, fraaje, vrolijke vrouw, de Moeder was, van eene jonge Juffrouw, die met een ligtmis door was, of de huisvrouw van een geruïneerd ziek man: trouwens, wij die haar kennen, hadden alle moeite van de wereld noodig, om het te kunnen gelooven: is deeze vrouw gelukkig? zij? zeer zeker, want het is haar geluk; maar welk verstandig mensch, zoude toch op deeze wijs gelukkig kunnen of willen zijn? op het gezicht van een spiegel in de eetzaal, alwaar een heel fijne scheur doorliep, maakte zij twee aanmerkingen, waarvan de eerste haar een paar groote norsche blikken van Oom VAN VEEN bezorgde, die zij echter niet zag; en de laatste verwekte een algemeen meesmuilen; ‘God bewaare u!’ zeide zij, tegen onzen JAPIK, ‘dat die gescheurde spiegel u den dood van uwen Oom niet voorbeduide!’ en zij boog voor den ouden Heer, die in zigzelve mompelde: ‘Gekheid, gekheid!’ - de tweede bestond hierin, dat zij, zo de *vrienden* fraaje spiegels noodig hadden, eene vriendin te *Rotterdam* recommandeerde, een vrouw, zeide zij, die altoos op verkoopingën gaat, en een schat van meubelen in voorraad heeft; een braave vrouw, en die ik wel dertig jaar gekend heb.

Om nu de duistere groote oogen van Oom duidelijker te maaken, dient gij te weeten, dat hij zig

zo sterk verbeeldt te zijn als SAMSON, en zo vlug als ABSALON; ja het METHUSALEM hoopt na te doen: hij zoekt al de korsten brood, die hij grijpen en vangen kan, of laat zijn' knecht hem die afgesneden voordienen, om zijn sterk gebit te verheffen: hij eet altoos het minst gaar vleesch dat op tafel is; kraakt een vijf-en-twintig abricosen-steenen, zonder de kern te proeven; snijdt een persik met den kern door midden, en deelt die grommig uit, om dat men zulk tuig eet; een harde korst brood, is voor hem van hetzelfde nut, als voor een verzenmaker de hengstenbron; het helpt den eersten aan 't praaten, en den laatsten aan 't rijmen: hij ziet stuursch en strak, ook als hij weldoet; en durft, uit vrees dat de jonge luî mogten denken, Oom keurt het goed, niet lagchen, om iet hoe aartig ook, al begrijpt hij dat zeer wèl; zo als bij voorbeeld, dat van de schoen: niets maakt hem spraakzaam, heusch, menschlijk, dan een korst brood, een noot, of iet dergelijks; zijn gebit moet aan 't werk, zal zijne tong los komen; maar dan hebben wij ook de historie van zijn leven en heldendaaden; dan hooren wij dat hij in allerlei wind en weder, zonder overrok of jas wandelt; in donder- en bliksem-weêr uitgaat; om den regen nooit t'huis blijft; dat hij nooit ziek, nooit verkouwen was; niet weet of hij een maag heeft; dat hij meermaals een vol spel kaarte heeft doorgescheurd; eens een koe, die vier boeren niet uit de sloot konden krijgen, door den staart van het beest te slingeren, uit het

water trok, en zijn' tuinman die veel grooter en dikker is dan hij zelf, over de rivier gedragen heeft; uit aartigheid - dat hij, schoon reeds een-en-tagtig jaar, noch naar *Leyden* wandelt, maar vijf uren 's nachts slaapt, en nooit uiltjes knapt, geen coffij of thee drinkt, nooit getrouwd was, en geen halve flesch wijn 's daags dronk.

VAN VEEN zeide mij, dat dit altoos de lijst was van het verhaal, en dat hij nooit eindigde dan met de halve flesch wijn 's daags - Mama heeft mij eens verhaald, dat zij in haar jongen tijd in *Amsteldam* een Dominé hadden, bij wien de jonge lieden, om dat zij van de familie waren, meer dan hun lief was, ter kerk moesten gaan, die zijn gebed altoos sloot, met: 'Laat Babel vallen als een molensteen, en alle de Heidenen ingaan.' Oom WILDSCHUT zat bij zo eene gelegenheid, een uiltjen te knappen, door het geseul van den goeden ouden man in slaap geraakt; eene verheffing van stem deed hem ontwaaken en vreemd opkijken; zijn makker, die naast hem zat, luisterde hem in, op zijn vraag of 't gebed uit was? - 'Neen, gij kunt nog meê doen - Babel is nog niet gevallen, of geen een eenig *Heiden* nog ingegaan.'

Tante maakte haar hof aan den ouden Heer, door te zeggen: 'Nu Mijnheer! zo ben ik ook, zo ben ik juist, en ik zeg altijd, al die pieperige kleinzerigheid is maar gekheid, en *ton*, en inbeelding.'

Deeze man is echter een braaf man, heeft een

goed hart, en een goed verstand; doch zijne gebreken zijn wat lastig voor zijn huisgezin - hij leest veel, gaat veel ter kerk, betaalt zijne bediende rijklijk, geeft veel aan de armen; hij is mild-daadig zonder medegevoel; helpt zonder te verpligten, ja zonder te verblijden; ieder die hem niet kent is bang voor hem; ieder die hem kent houdt hem voor een veel beter man, dan hij schijnen wil; kortom, deeze man zal gemist, maar niet beweend worden, wat is het jammer, dat zulke degelijke menschen, volstrekt een norsch en stuursch voorkomen hebben willen, en ons beletten hen te beminnen.

Mijne vriendin HOFMAN deed zig zelve geen recht, zij kan het zo 't schijnt, niet verder brengen, dan tot wellevende weltevredenheid, en vrolijke gezelligheid: ieder heeft zo al zijne dubbingen en onaangenaamheden - onze MIETJE! kijk die was allerliefst: zij hield al de honneurs op, en ik zag dat de oude daarover maar recht te spreken was, al zeide hij niets; zij en VAN VEEN schaakten zo aartig en fijn, dat het Mejuffrouw DE GROOT zelve bij uitneemendheid beviel; en ik heb onze MIETJE nooit zo lief gehad, dan sedert ik ontdekte, wie en wat zij in haar' natuurstaat is.

Nogmaals: deeze maaltijd was volkomen in mijn trant; de zinnen, de driften, het vernuft, de - eetlust, allen werden voldaan; het hart en 't verstand zijn naar hunnen staat bediend: Oom is vergenoegd, want hij heeft veele korsten brood gegeten,

en mogen snoeven op zijne gezondheid, als een *Duitsch* Baron op zijnen adel: Tante heeft gegeten en gelagchen; zij begeerde niets meer - Nog een woord over VAN VEEN: deeze vriendelijke bijeenkomst, heeft hem in een licht verтоond waarin ik zelve hem nog nooit zag: geen wonder! bezig in de moejelijkste schikkingen van Ooms verwarde zaaken, zelf aan het hoofd van een aanzienlijk comptoir, kon hij onmogelijk die vrijheid van geest hebben, die jonge lieden, minder bezig met gewigtige beredderingen, doorgaands zo aangenaam maaken, als zij maar geen volstreckte uilskuikens zijn: maar zo doende zou ik u wel meer schrijven dan ik wil, en wij spreken elkander welhaast.

Mevrouw KLINKERT komt met ons; ik geef u de les die Koning DAVID gaf aan JOAB: 'Handel het meisken zoetkens;' zij heeft wel geen gevaar, om met haar schoon hair in een onzer boomen te blijven hangen, want het is zeer zorgvuldig onder haar muts verborgen, en ergert door deszelfs veelheid en losheid niemand, zo als 't mijne Mevrouw DRAAIMANS, die mij ook eens ried, om er de schaar intezetten, dewijl 't mij al te fraai stond: reden genoeg om er sedert nog een lok meer bijtevoegen; maar gij zoudt met uwe satyrique pijlen het teder hartjen wel ten doode kunnen treffen: doch gij moest mij niet tot een ander uiterste overgaan en op haar verlieven; dit zou nog gevaarlijker voor haar zijn, dewijl ik nooit zal toe-

staan, dat zij u trouwe, Gij moet zo dra gij kunt naar de stad komen, en dat wel om te verlieven op Juffrouw HOFMAN; dat is uw slag, PIETER! LEENTJE is veel te rijk voor u; gij moet voor 't vaderland pleiten, en uwe ledige handen bezigheid geeven, 't geen er wel eens in kon trekken als gij u Heer en Meester zaagt van zo veel gelds, als u in onze Provincie tot een geweldig rijk man zoude kunnen maaken: neen, Juffrouw HOFMAN moet gij hebben: zacht dat ik zo veel voor mijne moeite heb, voor alles wat ik omtrent uw zedelijk en ligchaamlijk bestaan toebreng, dat gij mij een zuster naar mijn' zin geeft; en ik ook meer dan gij zelf met haar zal moeten omgaan; want weldra zult gij door uwe vermaardheid als Advocaat er meer op uit moeten zijn, dan onze Burgemeester LENTING tot heil en *oirbaar* des vaderlands - A propos! hij heeft een' brief aan ons geschreven, waarvan Tante mij heeft toegelaten een copij te neemen, en ik maak er een *fête* van, u dat voorteleezen - ik zeg er geen woord meer over - Onze lieve Moeder groet u, doch voegt er geen een lesjen bij: de braave vrouw weet wel dat ik u onderhanden heb, en wonderlijk naauwgezet ben in het doen van mijnen pligt, als het er op aankomt om u het goede voortehouden - Vaarwel, mijn goede PIETER-*baas*! ik omhels u, en mijn' Vader, met al mijn hart - Nog wat: Tante verzoekt u te logeeren; zij zal u, om het Buitenachtige, boven het tuinka-

mertjen plaatzen, want Ooms comptoir is nog niet begonnen; en of het ooit daar zal gehouden worden, weet ik niet; wel dat ik ben uwe,

Liefhebbende vermaanster, Zuster en leermeesterese,

BETJE.

Negende brief.

Juffrouw MAGDALENA KLINKERT, *aan haare Moeder.*

WAARDE, GELIEFDE MOEDER!

Ik bedien mij van de eerste gelegenheid, die zig opdoet, om aan u te schrijven - vermoeid kwamen wij op het bekoorelijk landgoed van den Heere en Mevrouw STAMHORST; ja zeer vermoeid aan: dit woord past alleen op mij, en niet op de twee oude Dames, die meer aan beweging gewoon zijn: men doet, hoor ik, zelden het reijsen in éénen dag; doch het is Mevrouw STAMHORST'S gewoonte; en daarom reden wij, in den vroegen morgen, onder het schijnen der maan, niet uit *Amsteldam*; maar uit een logement buiten de poort af, en kwamen

met de schemering hier aan; deeze vermoeidheid heeft mij echter een betere slaap bezorgd, dan ik, zo lang mij heugen mag, genoot: ik stond ten zeven uure ook reeds op - ik zal op uw verzoek zeer omstandig zijn - het slaapvertrek is boven, en zo ruim en zuiver, als of de Artz, (een boek daar ik hier kennis mede gemaakt heb,) het zelf had uitgekozen; hoewel ik geloof, dat het heele huis en alle de vertrekken op dien voet geschikt zijn, en zo lang reeds zo waren als Mevrouw STAMHORST hier woonde: wij ontbeeten met versch gemolken melk en beschuit; koffij of thee was er niet te vinden; er stond een venster open aan de hofzijde; het was schoon weder, en het zuiden windjen blies helder op: ik schoof behendig een weinig ter zijde, spelde mijn' halsdoek toe; met één woord, gaf door veele tekens te kennen, dat ik voor een tochtjen vreesde: het venster bleef open, en ik verzeker u, dat ik noch koude gevat, noch eenig ongemak daarvan gekregen heb.

Onder het ontbijt las Juffrouw STAMHORST eene predikatie uit SOLLICOFFER: wij vonden allen dat het een fraaje, Euangelisch- zedelijke leerrede was: wij spraken er een wijl over, tot dat Mevrouw ons eene wandeling voorstelde door den tuin en het bosch: BETHJE nam mijn arm, en sleepte mij, zo als men dat noemt, braaf door den mostert: men kan het bosch in geen twee uuren doorwandelen: voor mij ging men zeer rasch, doch BETHJE betuigde mij dat dit maar drentelen was: ik bleef

voor iederen zitbank staan; zeide dikwijls: '*Hier* is het heel lief! *hier* is het fraai! o welk een heerlijk gezicht is *hier!*' - 't hielp niet: eindelijk waagde ik het te zeggen, '*Hier* moesten wij eens rusten! het is *hier* zo schoon!' - 'Dat is waar,' zeide Mevrouw, 'maar ik zal u op nog veel schooner plaats brengen' - ondertusschen gingen wij al voort, en ik merkte wel dat BETHJE in haar schelmsche hart mij uitlachte: ik zag op iedere rustplaats, als het wijf van LOTH, terug: eindelijk dacht Mevrouw dat het genoeg voor mij was, want zij sloeg een zijlaan in; daar traden wij in een soort van hermitage, geheel verborgen en overschaduwde van schoone eikenboomen: het was hier voor mij zo verrukkelijk, dat ik mijne vermoeidheid geheel vergat, en staan bleef bij een helder beekje, 't welk men langs eene hoogte, al schuimend, zag voordvloejen, en zo geheel vreemd voor mij was, dat ik er niet van daan konde: op deeze hoogte, die met gemaakte groene trappen opging, geklommen zijnde, hadden wij het heerlijkste uitzicht op velden, koorn- en gras-landen, vol vee, werkende landlieden, dorpen, kerken, en hier en daar eene ruïne van vervallene kasteelen: de vogelen zongen geheele concerten, en dit contrasteerde te meerder met de stilte, die in de geheel door de zon verlichte Natuur heerschte - 'Heb ik u geen woord gehouden?' vroeg Mevrouw; 'is het hier niet schoon?' - Ik drukte haare hand, en zeide alleen - 'Nooit heb ik iet gezien,

't welk mij zo treft, Mevrouw! - o wat is hier alles heerlijk' - 'En alles natuurlijk, ziet gij?' ik was geheel aandacht, nooit heb ik, sedert ik het ziekelijk ligchaam omsleepte, een zo levendig genoeg gekend; het was als of iedere ademhaaling mij herstelde - 'Hoe dankbaar ben ik u Mevrouw!' was alles wat ik zeggen kondé: Mevrouw omhelsde mij, en zeide mij veel verplichtende dingen.

Juffrouw BETHJE, die gij altoos met zulk een levendig genoeg hoordet, is in den huislijken ommegang geheel beminnelijk: maar toch, ik kan niet recht vrij met haar zijn; ik gevoel te sterk, dat ik haar niet kan behaagen; dat ik niet voor haar betekend ben: zij heeft zo veel geest, zo veel geoefend menschenverstand, zo veele keurige kundigheden, zo veele aangename talenten, en van dit alles bedient zij zig zo los, zo vrolijk, zo geheel ongemaakt, dat gij u dit zo niet verbeelden kunt; ik zie dat alles; en het onderscheid tusschen ons is zo groot, dat ik verzekerd ben, alle haare minzaamheid verplicht te zijn aan haar medelijdend, wèlgeplaatst hart, en waare wellevendheid; men heeft meermaals opgemerkt, dat vrolijke goedaartige jonge lieden, de lievelingen van alle braave menschen zijn; en mag ik er bijvoegen, dat de ondervinding mij leert, juist eene Juffrouw STAMHORST zou ik, zo heel, zo strak, zo ziel- en leven-loos als ik voorkom, voor mijne vriendin verkiezen, indien ik maar *durfde*; ik gevoel het nuttige, het

hoofdzaaklijke van haare verkeerung voor mij, alle oogenblik: zij begon, terwijl zij haare lieve oogen overal nieuwsgierig rondsloeg, eens helder optezingen: juist niet uit VOET of SCHUTTE, maar het liedjen zelf behaagde zo zeer aan haare Moeder, dat die vroeg, of dat niet van haar zelve was - 'Ja,' zeide zij, 'PIETER-*baas* en ik hebben het opgesteld, en het is nog al wèl uitgevallen' - Wat gerust hebbende, wees Mevrouw mij de omliggende dorpen, kasteelen, en andere fraaje perspectiven, terwijl wij langs den belommerden grooten weg naar huis keerden - Ten elf uuren kwamen wij t'huis, en vonden den Heer STAMHORST bezig met het geeven van zijne orders aan de landlieden, die voor hem werken.

Hij vroeg mij met waare deelneeming, hoe ik mij bevond? en verzekerde mij, dat hij en zijn huisgezin niets zouden verzuimen, om mij mijn verblijf aangenaam te maaken; doch dat ik met zijn stoute meid wat geduld zoude moeten hebben - die stoute meid was reeds aan zijn arm, en kuschte haaren vader hartlijk, wel als een kind, doch niet met dien afstand, die zij zo *haatelijk* noemt. De Heer STAMHORST is een bejaard, schoon, groot, magerachtig man, die men niet kan leeren kennen, zonder hem met de grootste onderscheiding te zien: hij is zo eenvoudig in zijn voorkomen, als in zijne kleeding, en heeft iet zo natuurlijks, zo voor het land geschikt, dat men niet behoeft te vraagen, of hij ook wel recht in zijn' kring en gelukkig is.

Ik beantwoordde dit, zo als mijn dankbaar hart mij ingaf: BETHJE nam mij naar haar muziekzaal: dit huis is zo groot en ruim, dat ieder zijne vertrekken heeft; allen luchtig, zindelijk, en met de grootste eenvoudigheid geschikt: zij nam de harp, gaf mij grappig een' leuningstoel, er bijvoegende: 'Nu hartjen! rust een weinig, gij hebt rust noodig, en ik zal zien of mijn getinktank u daar wat aan kan helpen' - ik lachte, en zij begon.

Het is wel waar, dat ik bijna nooit muziek hoorde, en geene kenster ben - ook niet zijn kan; doch, mij dunkt, dat indien mijne zieklijkheid niet hardnekkiger ware, dan de booze geest van Koning SAUL, ik door zulk speelen, in één week, zo gezond zijn zou, dat ik geen het minste excus zou kunnen vinden, om hier langer de frissche buitenlucht inteademmen - Vervolgens ging zij haar tekenwerk voor den volgenden dag bij elkander krijgen, en toonde mij zo eenige *prulletjens*, (haar woord, gelieft gij te weeten;) ik verwonderde mij, doch wist zo wel dat ik daardoor haar geen eer konden aandoen, dat ik zweeg, en met lust alles beschouwde: ik vond alles mooi, maar wist niet eens waarom: o wat valt dit lastig, zo geheel overschenen te worden! - 'Wat kan ik toch,' zeide ik, dan catechiseeren en kousen-breien? het eerste komt hier in 't geheel niet te pas, en het laatste behoort zeker niet onder de fraaje kunsten' - 'Dat is waar,' zeide zij, 'maar het eerste kan een

onschuldige broodwinning zijn, voor zwakke theologische mensen, die niet werken kunnen, en het laatste behoort echter onder de *nuttige* kunsten; en of die niet den voorrang boven de aangename verdienen, daarover zal mijne Moeder u wel eens spreken: ik beken echter, dat het voor mij een plaag is, en dat ik nooit brei dan uit kinderlijken pligt.'

Om één uur ging men aan tafel, niet in de eetzaal, maar onder zwaar eiken-loof, waardoor de zon haare stralen niet schieten konde; dit, en de spijzen zelven waren zo aangenaam voor mij, dat ik, zo lang mij geheugt, zo veel eetlust niet ontwaar werd: ieder deed voor zig een kort gebed: men sprak veel onder de maaltijd: BETHJE, die nooit anders dan water drinkt, schonk mij tweemaal een glas overheerlijken wijn in, en Mevrouw beval mij die te drinken: met het dissert hadden wij rasch gedaan; ieder stond op: Mevrouw zeide mij, dat zij gewoon waren, een paar uren na den maaltijd, ieder te laten doen wat hij verkoos; en vroeg mij, dewijl BETHJE in den tuin, en in het kleine bosch, aan 't loopen ging, en zij zelve eenige noodige bezigheden had, of ik de bibliotheek zien wilde? zij gaf mij daarop den sleutel: ik behoef u niet te zeggen, dat ik dien met blijdschap aannam - de bibliotheek is groot, wèl geschikt, en wèl versierd met borstbeelden en wereld-globes: ik zag er veele Mathematische instrumenten, die ik niet ken, en ook verscheiden Muziek-instrumenten: ik zag eens rond,

en vond eene groote verscheidenheid van werken, die ik, of in 't geheel niet, of alleenlijk door de tijtels kende: de *Artz* lag op een tafel opengeslagen; hij bepaalde mijne keuze: een uur daar na kwam BETHJE, aan de deur tikkende, binnen; zij zag het boek, en vroeg: 'Hoe bevalt onze Doctor u?' - 'Voor zo verre ik oordeelen kan, uitmuntend' - 'Maar zouden wij het recept, dat hij zo juist nu gaf, niet eens gaan probeeren?' - ik stond op, en Mevrouw verzelde ons aan het eind eener laan, die op de rivier uitkomt: daar vonden wij een aartig klein plaisier-jagtjen: o wat verraschte mij dit! - wij voeren met ons drieën en eene kamenier, de rivier op, tot aan een fraai liggend Dorp, stapten aan land en traden in eene groote zindelijke boerderij, die aan den Heere STAMHORST toebehoort: de lieden van het huis, en BETHJE'S Petekind waren verblijd, hunne Dames weêrtezien; wij wandelden vervolgens braaf om, zagen veele schoone boomgaards, en landerijen vol beesten: in huis komende, vonden wij een kamer gereed om ons te ontvangen: Mevrouw eischte theewater: dit verwonderde mij zeer; maar zij kwam mij voor, en zeide, dat men alle zulke gewoonten, ook die niet goed zijn, allengs moest afwennen; ik verstond haar duidelijk: zij dronk ook een kopjen meê, maar Juffrouw BETHJE flapte zo veel suiker en koude melk in haar kommetjen, dat ik duidelijk zag, hoe zij mijn geliefden drank alleen dronk om de bijvoegzels: ik bedankte met het derde kop-

jen, en zij, mij grappig bij de hand neemende, luisterde mij in, 'Als je altoos zo zoet en gehoorzaam blijft, dan beloof ik je eens - boter te laten karnen:' - Alweêr aan 't wandelen, en BETHJE onder de kinders aan 't maalen, en aan het laten doen van kunstjens, waarvoor zij die dikke lummels dan een paar duiten uitdeelde - wat is zij gelukkig! alles, alles vermaakt haar!

Aleer wij vertrokken, gingen wij nog eens binnen, en vonden toen een proper gedekte tafel, met alles wat het schoone saisoen van keurigheid, en het buitenleven versterkends en voedends heeft: ik had een grooten zin in room te eeten, doch BETHJE, dit merkende, nam mijn lepel weg; en ik vergenoegde mij met een stuk schoon tarwenbrood met kersen: zij liet mij echter met mijn lepel eens van haar bord proeven, en beloofde mij, als mijn maag zo verre heen ware, dat zij niet tegen alles rebelleerde, ik zo wel room zou eeten als zij zelve, doch dat dit nu zo weinig mijn kost was, als het eeten van warme ham.

Terwijl wij ons gereed maakten om te vertrekken, kreeg zij het in 't hoofd om nog eens in het touw te springen; toen ik niet zeer gezet was op te slingeren, zettede zij mij een vinger, en vroeg: 'of ik wel om de room dacht?' kortom, mijn lieve Moeder! deeze dag was vrolijk, en te elf uren lag ieder te bed - zie daar, u éénen dag beschreven, alle de overigen zijn even aangenaam, en echter altoos anders.

Ik heb u nog geen woord van den jongen Heer STAMHORST gezegd; hij verdient echter wel dat ik over hem een weinig schrijve - Toen wij aankwamen was hij van huis: maar 's daags daaraan met BETHJE wandelende, reed er een jong Heer de laan op - 'Daar is mijn broêr,' zeide zij, met zo veel vreugd en levendigheid, dat ik haar antwoordde: 'dit is zeer aangenaam voor u' - 'Ja, voor u ontken ik dit niet, maar *hij* moet daar niets van vermoeden, of ik zou geen huis met hem kunnen houden, of meester blijven' - dit deed mij lagchen: hij scheen niet van 't zelfde begrip, want hij omhelsde haar met zo veel blijdschap, dat hij mij naauwlijks zag: evenwel was hij te welleevend om mij geheel te verzuimen; sprong schielijk van zijn paard, gaf het aan een bedienden, en ons ieder een arm; zo gingen wij, (zij druk praatende,) naar binnen: zijne t'huiskomst maakte het genoeg zijner ouderen nog grooter, en de verwelkoming zijner Moeder, die hij in zo lange niet gezien had, roerde mij: hij gelijkt zo veel op BETHJE, als een fraai jongman op een fraai meisje gelijken kan; doch alle haare trekken zijn gestemd tot vrolijkheid en scherts, en de zijnen tot ernst en nadenken: ik bemerk dat hun geheele ommeegang een geestig stoejen is - hoe zal ik het beter uitdrukken? dit verlevendigt hier alles, en maakt dat er niets eenzelvigs in de conversatie blijft: dien dag zelve begon dat reeds, en als STAMHORST zijne zuster een kans afzag, was hij

zo grootsch als of hij een proces gewonnen had; doch als BETHJE, en dat gebeurde meermaals, hem te gaauw was, was zij tot dartelheid toe vrolijk.

Als ik dit alles nadenk, dan zeg ik: wat ken ik weinig van de beste genoegens der Natuur, en niets van het gezellige huislijke leven! - mij dunkt dat ik eigenlijk nooit een kind was; alleen opgevoed, door mijne lieve, minzaame, maar geheel-en-al in haar huis levende moeder; geen speelmakkertjen, geen broeder, geen zuster, geneigd tot peinzen, en zonder de minste afleiding, hoe is 't mogelijk, dat ik nog zo ben, als ik ben? ik weet, mijne lieve Moeder! dat gij mij deeze aanmerking niet kwalijk zult neemen; uwe toegeevelijkheid, die ik nooit misbruikte, is mij bekend: hoe weinig brengen wij zelven toe tot het geene wij worden! wat moet de gezondheid bevorderd, wat moeten de vermogens van ligchaam en ziel der kinderen versterkt, ontwikkeld, en bezig gehouden worden, als men het geluk heeft, door ouders als de Heer en Mevrouw STAMHORST, en in hunne omstandigheden, te worden opgevoed! als men van zijn vroegste jeugd een' medgezel heeft, die deelt in alle onze vermaakten; die onze zucht tot snappen en gewoel begunstigt, aanzet, en geduurig met ons iet anders, iet nieuws, iet aartigs, iet voor kinderen belangrijk uitdenkt, en met glans voltooit! nooit verlangde ik zo zeer een' Broeder te hebben, dan sedert ik deeze twee lieve jonge

lieden kende; zij zijn in den uitgestrektsten zin des woords vrienden: maar hunne vriendschap toont zig niet in *grimaces*, of naauw afgeperkte beleefdheden; neen! door vertrouwen, openhartigheid, en door elkander zo veel wáár vermaak toetebrengeu, als men van beiden kan verwachten: zij zijn zo wèl overtuigd van elkanders goede hart, dat de aartigste, scherpste zetteu, alleen doen lagchen, hoewel ieder fijn gevoel genoeg heeft om ze te gevoelen, en niet onbetaald te laten: de fout van STAMHORST is opstuivendheid, die zijner Zuster plaag-achtigheid; op dat punt harrewarren zij zeer dikwijls, en ontveinzen wel eens een oogenblik deeze fout; doch zij schijnt weldra te sterker dóór, en het spiegelgevecht wordt grappig.

Ik heb den jongen STAMHORST lief om zijn goed-aartigheid, en om de tederheid en achting, waarmede hij zijne moeder bejegt; hij is zijns vaders vriend, en verdient het te zijn; doch BETHJE! ik geloof niet dat een verstandig vader, ooit een lieve dochter meerder kan beminnen: als haare moeder haar goedkeurt, of ergens over prijst, drijven zijne oogen van genoegen, en hij ziet haar aan als een - vader - ik schrijf, mijne lieve moeder! bij rukken en stooten, zo als gij zien zult uit de onderscheidene letters, en den weinigen zamenhang die er in mijn brief is.

Het gesprek viel daar op Juffrouw WILDSCHUT: wij wandelden met ons drieën: BETHJE, schijnt het, heeft haar' broêr het copij gegeven van den brief

des zwagers van VANARKEL: die brief bragt hen op het gesprek - 'Arme lieve KEETJE!' zeide de Heer STAMHORST, 'wat moet zij ongelukkig zijn! en konden wij iet voor haar doen!'

BETHJE. Dat zeg ik duizendmaal: konden wij iet voor haar doen! hoe zal dat nog afloopen, STAMHORST? (Zij vroeg dit met een ernst en belangneeming, die mij drong haar hand aan mijn hart te drukken; zij merkte het - wat merkt BETHJE niet!) Ja lieve, (vervolgde zij tegen mij,) ik kan u verzekeren, dat de dwaaze stap van KEETJE mij voor 't eerst van mijn leven bedroefd heeft.

Mij ook, zeide de goede jonge Heer: ik zou niets ontzien, en (er met drift bijvoegende,) den Duivel staan, konde ik haar maar te hulp komen: het heugt mij nog zo klaar, hoe veele uren wij als kinderen met haar sleeten, en hoe lief, hoe goedaartig zij was! haare onnozelheid zelve maakte dat ik altoos haar partij nam, in kleine verschillen die zij met u had.

BETHJE. Dat bewees dat de Natuur u tot Advocaat bestemd had, en dat een broêr nooit de gelegenheid laat ontglippen om zijne zuster tegente-spreken: (hij lachte:) maar zo gij mijn' raad gevolgd haddet, en op KEETJE had willen verlieven, dan zou zij nu onder uw bescherming zijn, en ik geen ander verdriet kennen, dan door u verongelijkt te worden.

STAMHORST. Ik heb over dit stuk al zo veel woorden met u gewisseld, dat het overtollig zijn

zoude, daar meer over te praatën: gij gelooft zelfs niet, dat men kan willen verlieven op iemand, doet gij wel? (wat, dacht ik, zal het antwoord zijn?)

BETHJE. O ik spreek niet van zulk een onmagtig schepzel als ik zelve ben: doch een bol als gij, die gaarne u zelven zoudet wijs maaken, Heer te zijn over zijn' geest, (*behalven* over uwe poestigheid,) moest daar niet over spreken: neen, STAMHORST, ik zeg als nog, dat dit uw *pligt* was: gij waart haar de naaste, en zo als ik zeg, dan waren al die wisjewasjens niet voorgevallen, en gij zoudt zo al niet, (gelijk blijkt,) eene rijke, ten minsten een zeer mooie vrouw gehad hebben, zo gezond als een hoen, en zo goed als een - kind.

HIJ. Zou men niet kunnen ontdekken, waar hij haar verlaten heeft? want dit stel ik nu vast, heeft hij gedaan; mij dunkt dan waren wij op het spoor.

BETHJE. Genomen dat wij zulks met zekerheid wisten, wat dan?

HIJ. Dan zouden wij met Moeder daarover spreken, en zien dat wij het ongelukkig meisje te recht bragten.

BETHJE. Nu, gij zijt tog nog al de ergste niet: zie STAMHORST, ik geloof dat gij morgen op reis gingt, indien gij hoop haddet haar te vinden en hier te brengen.

HIJ. Morgen? dit oogenblik! mijn hart breekt als ik denk in welk een nood, kommer, droefheid, en (want er zijn tog overal schurken,) in welk gevaar zij is, of nog komen kan.

BETHJE. KEETJE heeft één geluk - zij is niet zeer nadenkend; mij dunkt indien mij zo een geval ware overgekomen, ik zou al lang dood en begraven zijn.

HIJ. KEETJE heeft juist wel niet veel vooruitzienheid; dit is waar, BETHJE; doch de staat waarin zij zig bevindt, is zo ijsselijk voor een meisje, gewoon aan alles wat rust, gemak, overvloed en weelde kunnen doen genieten, dat zij mogelijk tot nadenken komen zal - Arme lieve meid! en zo schoon als een engel!

BETHJE. Dit alles zegt Moeder honderdmaal, en ik weet dat zij zelve, konde zij KEETJE redden, u verzellen zoude, om het meisje te overtuigen, dat haare Tante te deugdzaam, te verstandig, te gemoedlijk is, om haar niet op den weg der deugd weêr te brengen, en te behouden; maar KEETJE is niet eens het geen men met recht een slecht meisje noemt; zij heeft laakbaar gehandeld, doch zij kan niet ondeugend zijn - zij heeft zig zeer tegen haaren vader bezondigd, dat beken ik; zij heeft dwaas, zij heeft verkeerd gedaan; maar hoe is zij ook opgevoed? en heeft Oom zig wel ooit als een goed verstandig vader omtrent haar gedragen? 't is billijk, dat, als men de mispassen der kinderen berispt, men tot de oorzaak daarvan opklimme, en dan vraag ik: *kon* KEETJE anders handelen dan *dwaas*, zodra zij in de gelegenheid kwame^(*)?

(*) Deeze vraag heeft de lezer reeds beantwoord gezien, in een gesprek van Juffrouw SADELAAR met haare Moeder; doch onze jonge lieden zagen dit niet zo wèl door: er blijft een groote afstand tusschen bekwaame zig oefenende jonge lieden, en vrouwen van verstand, wier oordeel en ondervinding even groot zijn.

HII. (*Ons beiden omhelzende.*) Wat zijn wij gelukkig in zulke goede handen gevallen te zijn! ach als onze KEETJE door Mama ware opgevoed, zou zij wel ooit zulk een dwaazen stap gedaan hebben? ik dank den Hemel nooit vuriger dan voor de ouders, die Hij mij schonk; en mijn lieve BETH zal op dit stuk ten minsten haar' broeder niet tegenspreken...?

BETHJE. (*Hem invallende.*) Daar hebt gij gelijk in: ik ben nog te jong en te los om te kunnen beslissen of de opvoeding en de omstandigheden, altoos, en bij ieder, alles afdoen; maar dit is echter, dunkt mij, zeker, dat het bij de meeste menschen zo gaat: en daarom eischt ten minsten het bijzonder geluk, en de algemeene veiligheid, dat de Ouders zig in staat stellen om hunne kinderen een goed voorbeeld te geeven, zonder 't welk alle hunne lessen even weinig afdoen, als voormaals mijne vermaaningen en bestraffingen bij mijne poppen, die even wild, en onbedacht, en slonzig waren als haare Moeder: (deeze inval deed mij lagchen:) 't is niet anders, hartjen! en zoud gij dit op uw catechiseerend leven niet wel wat gemoedlijk kunnen

t'huis brengen; zo als onze ouwe Dominé zegt, als hij het niet langer praatend houden kan?

IK. Wat zal ik zeggen: ik zie geduurig dat ik het *hoe* van veele dingen niet weet; en ben wèl overtuigd dat ik niet in staat ben om tegen u te redeneeren.

BETHJE, (*mij grappig aanziende.*) Gij maakt mij een compliment, en ik doe niet sterk in complimenten; evenwel, ik vergeef het u, op deeze voorwaarde, dat het niet meer gebeure: vrij uit dan, mij dunkt, dat het werk 't welk gij ter hand naamt, niet geschikt was, noch voor uwe jaaren, noch voor uwe omstandigheden, maar dat gij aan 't catechiseeren gingt, zo als veele jonge meisjes speelen, bij gebrek van iet anders om handen te hebben.

IK. Ik had al vroeg smaak in het leezen van Godgeleerde boeken; ik hoorde zo veel spreken van de groote en algemeene onkunde der gemeene lieden, op het stuk van Godsdienst; ik stelde zo veel belang in dien te verstaan; mijne waarde Moeder, hield zig zo veel bezig met het verklaaren der Propheeten, wat zal ik zeggen? de zucht om nuttig te zijn, deed mij hiertoe overgaan.

BETHJE. Dit is gedeeltelijk waar; de ondervinding leert het ons, vooral, indien men zig bepaalt bij de kennis van Theologische leerstelsels; uw oogmerk was voor zo verre niet slechts onberispelijk, maar lofwaardig: evenwel dat neemt het *vreemde* daar niet van weg, met opzicht tot u: en ik zou

nog vrede met u hebben, indien gij uwe gezondheid als een buit had weggedragen: doch gedaane dingen hebben geen keer: als gij eens wèl overtuigd zijt, dat noch de Natuur, noch de Godsdienst u dit werk heeft opgelegd, zult gij zeker, wanneer gij te *Leiden* wederkomt, u daar niet meer aan te buiten gaan.

IK. Ik heb daar nooit zo over gedacht, en ben het reeds veel meer met u ééns, dan gij misschien denkt; weet gij waar ik mij het meest over beklaag? daarover, dat ik zo veele mijner beste leerjaaren verloren heb, waarin men in mijne ruime omstandigheden, zo veele nuttige en aangename talenten kan aankweeken: wat zal ik nu met mijn ledigen tijd doen? ik zing niet, ik teken niet, ik versta geen muziek, ik heb bijna geen' ommegang met iemand.

BETHJE. Aan dit alles kan wel wat zijn, doch zie hier mijne huismiddeltjens: eerst, gij moet hier zo lang blijven, tot dat uwe gezondheid, (want dat is en blijft nommer één,) hersteld is; gij moet daartoe al de gelegenheden waarneemen, en al den raad volgen, die mijne Moeder u geeven zal: uw trek tot leezen is groot en gevestigd, onze bibliotheek zal dien trek tot verzadigings toe voldoen, en mijn Vader zegt altoos, dat als men lust heeft tot leezen, en dien lust kan involgen, men nooit met zijn' tijd kan verlegen zijn, vooral indien men Buiten woont, en des alle oogenblik lichaamsbewegingen neemen kan: er zijn veele verstandige, kun-

dige menschen, die geen een deezer drie talenten bezitten, en echter geen uur ledig op de aarde laten vallen; vervolgens moest mijne Moeder de uwe zien overtehaalen, om in onze buurtschap een Buiten te koopen, en daar moest gij dan voords het uwe doen ter uwer herstellinge: o ho! binnen twee jaaren zult gij, (want daar zal ik voor zorgen,) een knap slag van een vrijer hebben, met wien gij een wettig huwelijk zult sluiten, en des niet een catechiseerend maar een werkzaam lid der maatschappij worden; zie eens, hartjen, dit zijn zo mijne zoete uitzichtjens, en lieve bedenkingen: want ik meen het zo wèl met u, en heb mijne Moeder nog veel liever, sedert zij de uwe wist te bepraaten om LEENTJE aan ons overtedoen.

Zie daar, mijne lieve Moeder! zo het een en ander van de gesprekken die wij meisjens houden - Het Buiten-leven bevalt mij reeds zo zeer, dat ik begin te wenschen om altoos Buiten te blijven, indien gij, die om mijnent wil zo vriendlijk alles gewoon zijt te doen, zulks goed vond.

Het is niet te gelooven, hoe ik in éénen week reeds beter ben: ik word vrolijk, 't is zeker waar; en zie er reeds goed uit: in mijn geheele leven heb ik zo veel niet gewandeld, dan in deezen éénen week: dit, gevoegd bij al het vermaak, en een geheel anderen leefregel, zal mij welhaast hoop ik, die gezondheid wedergeeven, waarom gij, mijne waarde Moeder! den Hemel zo vurig bidt.

Gisteren is hier een assemblée van jonge lieden

geweest: Mevrouw STAMHORST was er, naar haare gewoonte, bij: wat zag ik tegen deze bijeenkomst op! ik op een assemblée van jonge lieden! mijn hart sloeg op dat denkbeeld: ik zag zeer wel dat daar mijn plaats niet was: gaarne zoude ik mij in mijne kamer gehouden hebben, doch daar was geen denken aan, ik durfde er ook niet van spreken: Mevrouws bijzijn gaf mij nog al wat geleenden moed, en ik stelde mij gerust, dat zij zeker geen andere, dan beschaafde jonge lieden ontving: BETHJE, die de gaaf heeft van iemand zo tot op den bodem van zijn hart te kijken, moet gemerkt hebben, dat er iet dergelijks bij mij te doen ware: want, zeide zij! alles zal beter gaan dan gij denkt, geloof mij, 't zijn goede kinderen, en wij zullen maar met ons zestienen zijn, PIETER-baas en mij medegerekend; (maar met ons zestienen, Moeder!)

IK. Ja maar, ik kan dunkt mij zó gekleed daar niet komen, ik zal zo afsteeken.

BETHJE. Laat mij maar begaan, kind, ik zal u wel wat opdrillen. (Tegen haare Moeder.) Wat dunkt u, Mama, als LEENTJE haar wit keurlijk fijn japonnetjen aan heeft, met een groote dormeuse van mij op, een groote gaazen halsdoek om, en een *dito* boezelaartjen voor, zal het dan niet wel gaan?

MEVROUW, (*lagchend.*) Dat behoeft niet eens, BETHJE; Juffrouw KLINKERT is zeer wèl gekleed, en ook de jonge lieden weet gij, zien zo naauw

niet, vooral, nu zij weeten dat gij eene *vriendin* bij u hebt, die hier komt om haare gezondheid te herstellen: evenwel schik het zo als gij goed vind, het is mij wèl.

BETHJE. Goed, ik zal het wel maaken, wees gij maar gerust, LEENTJE lief.

Dat bleef daarbij: maar des morgens zeide zij: 'Kom aan als een kind, de koffer moet open:' ik opende dien, en nam er eenige fraaiheden uit - 'Neen! dat is veel te kostelijk; die kanten moeten in de koffer blijven; wat hamer hebt gij zulk een schoon horologie? als de haak er af is, en ik er een zwart zijden lint aan gezet heb, zal dat horologie al uw sieraad uitmaaken' - zij kreeg vervolgens een heel stel witte kleeding bij elkander, en zei: 'De snorrepipen zal ik er bij doen;' ik was beschaamd om mijn muts afzetten, en talmde zo wat - 'Kom, het is tijd, waar wacht gij na?' en met een hielp zij mij; 'LEENTJE! maar LEENEJE! hebt gij zulk schoon hair; daar had ik zo weinig vermoeden van, als van al de kostelijkheid in de koffer: dat moest ik geweten hebben, ik zou u anders hebben opgeknapt: nu, dat in 't vat is zuurt niet: gij zult daardoor alleen een half douzijn oude Freules, die ieder een hair of dertig overhielden, en daar nog meê pronken als oude opgetuigde narrenpaarden, dol maaken;' op dien toon ging zij voort, terwijl zij mij een, zo als zij

het noemde, fraaje *chignon* maakte, en er noch poejer, noch pomade in vergat; ook twee *boucles* die zij met spelden, en hoe weet ik het, vastmaakte; toen kwam de dormeuse met een zacht blaauw lint te voorschijn; in een oogenblik was ik zo uitgestreken, dat ik mij zelve niet kende, doch, ik beken het, mij met genoeg beschouwde; vervolgens moest ik haar ook kamenieren, dat in een wip gedaan was, hoe onhandig ik ook ware: zo gekleed gingen wij naar beneden: Mevrouw STAMHORST zag ons beiden met genoeg.

Vervolgens kwam het gezelschap; Mevrouw die zig zo veel zij kan, naar jonge lieden schikt, bleef er bij; zij nam mij bij zig om thee te schenken, 't welk door de jonge Heeren werd voorgediend: Freule LEENTJE, eene gunsteling van Mevrouw, vroeg mij, hoe ik mij bevond, en wikkeld mij in een inneemend gesprek; BETHJE was overal, en overal even aangenaam; Mevrouw had zo veel attentie voor mij, dat dit mij innerlijk aandeed; ik zeide alleen: 'O Mevrouw! wat zijt gij goed;' BETHJE riep onderwijl: 'Juffrouw KLINKERT vergeet gij niet dat gij al twee kopjens gedronken hebt?' ik boog vriendlijk, en keerde het mijne om.

Zij wist zeker wel, dat ik zo weinig van de kaart versta als van de Algebra, en stelde daarom voor, (zij beleed het mij naderhand,) om *vingt un* te spelen, 't welk aanstonds werd goedgekeurd en

wij plaatsten ons allen aan een groote tafel: ‘Kom,’ zei Mevrouw, ‘Juffrouw LEENTJE wij zullen zamen doen;’ er ging wel duizend pond van mijn hart! want ik wist niet wat het was, en gij ook niet mijn lieve Moeder; onder een gestadig gelach, en gejuich speelden wij; doch de vreugd was tot schaterens, toen BETHJE eens en tweemaal alles moest betaalen: nooit heb ik mij zo vermaakt of meer gelagchen; ieder zeide het zijne, en ieder zeide iet aartigs: na een uur ons gediverteerd te hebben, smeed Freule LEENTJE al de kaarten op een hoop, en zeide: ‘Dit alles is mooi en goed, maar zouden wij niet liever wandelen?’ allen overend, en de jonge Heer STAMHORST gaf mij zijn' arm; wij wandelden allen, behalven Mevrouw, een uur of anderhalf, en toen wij t'huis kwamen vonden wij een rijklijk collation: nu was de Heer STAMHORST ook bij ons: BETHJE kwam bij mij, en kuschte mij hartlijk, ‘Ik kan niet overal zijn,’ zeide zij, ‘maar denk dat room de verboden boom voor u is, en gij Freule LEENTJE zult uw stem, die wij hoog noodig hebben, niet door nooten gelieven te bederven;’ die dit even eens als ik beantwoordde.

Na dat ieder voldaan was, gingen wij naar een groot overschaduwde grasperk, en de dansen begonnen: de jonge Heer STAMHORST zeide, zo dat ieder het hoorde: ‘Juffrouw KLINKERT! ik zou de eer verzoeken van met u te danssen, indien ik uwe

gezondheid niet schattede boven mijn vermaak;' en koos een andere Juffer: 'Nu,' zeide BETHJE zachtjes, 'zijt gij veilig, en hebt niets te doen dan u te amuseeren:' dit dansen duurde bij het heerlijk starrenlicht en een paar verlichte glazene klokken, die daartoe in voorraad hingen, tot tien uren; toen ieder vrolijk en dankbaar van Mevrouw STAMHORST vertrok - zie daar mijn waarde Moeder, zo gelukkig ben ik, en zal 't alle daag nog meer worden, indien ik van u het aangenaam bericht ontvang, dat uwe vaste gezondheid bestendig blijft, en gij mij toelaat, hier zo lang te blijven als ik wensch.

Ik heb op uw verzoek zo omstandig geschreven; ik weet dat mijne waarde Moeder, mijne waare vriendin is, en ook ik heb niets te verbergen; dit is het niet al; mijn dankbaar hart moet zig eens uitstorten; o ik zie zo duidelijk, dat in alles wat men hier doet, men de vriendlijkste oogmerken met mij heeft; maar de wijs waarop men die bereikt is nog kiescher.

Ik kan u niet zeggen, welk een uitmuntend meisjen BETHJE STAMHORST is, noch hoe zij overal bemind en gezocht wordt, niet alleen om haaren bekoorelijken ommegang, maar ook om haare wezenlijke hoedanigheden; haar broeder stelt mij geduurig in staat haar nader te leeren kennen - maar ik moet eindigen; zij roept mij reeds voor de tweedemaal, en vraagt: 'Of zij mij haalen zal?' Vaar dan

wèl, mijne lieve Moeder; duizend groetenissen van de geheele familie, en ik omhels u in mijne gedachten, mij noemende,

Uwe dankbaarste en gehoorzaamste dochter,

LEENTJE KLINKERT.

Tiende brief.

Juffrouw ELIZABETH STAMHORST, aan Juffrouw ANNA HOFMAN.

Zodra, mijne beste, het maar half mogelijk is de pen bij de lurven te vatten, neem ik haar op, en dat alleen om door haare bemiddeling wat met u te praaten; 'Hebt gij het dan zo volhandig?' - 'O dat is onbegrijpelijk!' 'Ik heb meer dan ik afkan' - 'Hoe zo?' - Hoe zo! - vooreerst, moet ik mijne kennis vernieuwen, met alle mijne bloemen en heesters; ik moet zien of zij wèl zijn opgepast, of zij wel in de beste orde staan, of die wel zon, en deeze wel schaduw, en nog een ander wel vocht genoeg heeft; dat kost tijd, NAATJE; ten tweeden, ik moet ons ziek hartjen bezig houden, door wandelen, rijden, vaaren; ik moet voor haar al mijn muziek speelen, even als

of zij door de tarantula, (zo als het sprookjen luidt,) gestoken ware; hoewel zij, het zoete LEENTJE, zo weinig de dansziekte, als de kwaade luimen heeft van Koning SAUL, grimmiger en ergdenkender gedachtenis; ik moet haar kleeden en reden, *opkappen* en veel met haar kallen: maar het meeste werk heb ik met onzen Zeeuw, die mij zo gaarne de wet zoude geeven, ik moet zijn geduld onophoudelijk oefenen, en zijne opstuivendheid tot eene manlijke vastheid verbeteren: kort gezegd, ik heb het zo druk als Tante MARTHA met haar zwaare huishouding, haar man, die alles van zijn lijf zaagt, en haar slijtigen jonge; doch dewijl ik ook gaarne mijn gedoententje knap hield, moet ik BETHJE zelf dikwijls eens onder vier oogen spreken, en haar - want zij is bedroefd los en vergeetachtig, haar pligt herinneren; dit is ook nog al een sjouwtjen; van mijne hulp in het *huisbestuur* spreek ik niet eens, noch van mijn tekeningen, noch van mijn borduurraam, noch van mijne bijzondere lectuur, noch van... wat weet ik al meer: anders NAATJE, had ik geen dagen gewacht, voor ik u een paar duizend letters toezond; laat dit u genoeg zijn: wel hoor, meisje maat! het is mij toch wat vreemd, dat ik u niet zie, en ik wensch somwijl half, dat gij ook de frissche buitenlucht noodig had, zo niet ter herstellinge uwer gezondheid, ten minsten ter uitwisschinge dier al te stille afgetrokkene oogenblikken, waarop ik u meermaals betrapte; ik praat zo gaarne met u, over persoonen en zaaken, ik hoor zo gaarne uwe opmer-

kingen; ik zie gaarne dat gij iet, 't welk ik uitrammel, nog al tamelijk goed vind; kortom, om dat wij zo weltevreden met ons zelven zijn, vermids onze gebreken en zwakheden meestal bestaan in *sotises*; gij moet u niet stooren aan het woordeken *onze*; want, hoewel gij ten minsten zes weeken ouder, en wel tien pro cento wijzer zijt dan ik, zo kan ik mij om de hamer niet hierin buiten u beschouwen; ik tel u dan als een deel van mijn' arm zelf; en uw land is mijn land, uw stad mijne stad, uw volk mijn volk, uwe deugden mijne deugden, en des, volgens eene strikte gevolgtrekking, zijn mijne gebreken ook uwe, en mijne zotternijen ook uwe gebreken en zotternijen; dit is de *toereikende grond*, waarop ik van *onze* gebreken en *onze* gekheden spreek.

Hoor, NAATJE, ik geloof dat de Natuur of het lot, wie van beide zig dan ook moge belasten, met het beschikken onzer aardsche wooningen, Hernhuts is; ik moet het onze LEENTJE, die alle gezindheden, welke er maar in de wereld bekend zijn, zo naauwkeurig kent, eens vraagen wat zij er over denkt: zie hier mijne reden: de oudste of overste van het beruchte zusterhuis te *Zeist*, plaatst somwijlen een half douzijn jonge zusjens in een klein kamertjen bij elkander; komen die lieve schaapjens wel met elkander overéén; zijn zij in haar hokjen zo te vreden, dat de Engelen zelven er hun spikkel in hebben; leven zij met één woord zo zoetsappig vriendlijk, dat men haar allen 'Voor kinde-

ren van den Heiland' houdt; dan komt er weldra een oude matrone, of bloemzoet broederoudste, aansleepen, met een paar grienbekjens, lelijke stukjens, slechte knorrigc humeurtjens, zuure smoeltjens, geelgrauwe uitkijkjens, die om dat zij kwaadsappig zijn, altoos knopen in de biezen zoeken, en nooit eens een, ook maar zuster-glimplachjen durven meê doen; om aan die zes lieve sloofjens de zelfverzaking te leeren; en of deeze 'Kinderen des Heilands' nu al bidden: 'Leid ons niet in verzoeking, verlos ons van den boozen,' 't is vergeefs; één dier oude schepzels speelt de rol van den Duivel, en zift haar als de tarwe; en zij blijven om haare ziel te tuchtigen, met die twee lastige figuurtjens opgepakt, in haar klein kamertjen; maak gij nu de toepassing: daar is, zo als mijn Vader dikwijls zegt: 'Een heelen schat van allerbeste soort van menschen in de wereld, maar men vindt die zelden;' heeft men dat geluk, vind men lieden die ons op den duur behaagen, och! het is droevig, zeg ik u! zie eens aan, daar *vind* ik eene NAATJE HOFMAN, en zij *vind* mij ook! wij vinden een SAARTJE SADELAAR, een MIETJE VAN VEEN, o wij zouden een *Salem*, een huis des vredes met elkander hebben, ja een recht kippetjens leven; wij zouden wonen op den *Heiligen berg*, daar geen twist of gekijf tegen op kan klauteren, om dat zij het beneden veel te druk hebben; (die Mejuffrouw, de Weduw KLINKERT uit de Propheten opmaakt, dat nog gebouwd worden moet:) is nu

de Natuur of het lot niet veel kwaadaartiger, dan die Hernhutsche verzoekers? zij zondert, neen, het zondert mij, (want het zal de goede Natuur niet zijn, als ik mij nader bedenk,) van die lieve vriendinnen, en vooral van mijne NAATJE, om mij te plaatzen bij een driftigen PIETER-baas, en een ziek zwak sukkeltjen; dat noem ik ook zelfverzaking en geduld leeren! zo is mijn jeugdig leven een proefstaat; daarbij komt nog, dat mijne piepjonge deugd, (het steunzel aller deugden,) trotschheid mist; zij die zo knaphandig de zwakke deugd te hulp komt: niemand zou mij willen toestaan, dat ik het zwaar en lastig heb! mijn Broêr moge mij kwellen en *poogen* te vernederen; onze LEENTJE veel verstand toeschrijven, ja wel heel lief vinden, (dat mij, zo als gij denken kunt, nog spinniger boos maakt!) hij moge uitbazuinen, dat het een lief, zwak engeltjen is; dat ik heel gelukkig ben, met zo eene zoete huisvriendin; zie, als hij mij nog langer zo tergt, zal ik het meisjes opzetten, om hem zijn belijdenis te leeren, naar het Cocceaansch *Leidsch* systema; want hij is, zo als onze meiden zeggen, ‘Nog niet an;’ helpt dat niet, dan zal ik hem laten loopen, als een smeerige havelooze pruikmaaker, op een Comediedag; dat zal erger voor den vriend zijn.

Hoe gelukkig zijt gij, geen Broêr te hebben! zij zijn nog ondraagelijker dan de mans van de mode; hierbij komt nog, dat mijne Ouders dit zieke schaapjen beminnen; en door alle haare lichaams-zwakhe-

den heen, door alle toevalligheden haarer opvoeding en aangeleerde denkwijze heen, een onzer verstandigste, goedaartigste, zoetste, deugdzaamste meisjes ontdekken, die hun ooit welkom waren, zo dat, ik zou bij hen altoos niet durven kikken van mijn geduldsoefening met LEENTJE; ik moet dan zo als veelen, mijn toevlugt neemen tot het laatste hartsterkingjen - de bewustheid, ik doe wel, en ik doe het uit goede beginzels.

Nu zal ik eens beproeven, of ik niet over zulk een ernstig onderwerp als MAGDALENA KLINKERT, wat ernstiger schrijven kan; hoor, u wil ik het niet ontkennen, dat LEENTJE is, (maar het moet tusschen ons blijven,) is een zeer - braaf meisje; ik had mij verbeeld, dat zij eigenwijs en ongezellig zijn zoude; hoe? moet ik dit niet denken van iemand, die den blinden was tot oogen, en den onwetenden tot leidsvrouw? doch zij heeft zulk een schoone provisie van hecht, sterk menschen-verstand, dat al de systemaas van alle kerken, daar geen schade aan konden toebrengen; zij hebben dat verstand wel eens een paar brillen opgezet, of een prisma in de hand gedouwd, maar, wáár nadeel konden zij, met al hun gezwets, gescherm, en geschreeuw het niet toebrengen, en zij heeft het nevens haar natuurlijk lief meisjesachtig humeur, als een schat weggedragen; zij heeft een vrij lang discours gehouden met mijn' Vader; en zij die gewoon was altoos gelijk te hebben, en gevraagd te worden in alle zwarigheden, luisterde, zo als ik luis-

ter, als mijne Moeder mij onderricht; beproefd, bedaard, bescheiden hoorde, en wederlei zij, (zo veel zij kon,) en mijn lieve Vader betuigt, dat LEENTJE ten minsten weet, wat zij meent te geloven, en er de allerbeste bewijzen in een slagorde die kunstig was, tegen aanvoerde; maar nu moet gij u niet gaan inbeelden, dat mijn Vader het zwak heeft van proselites te willen maaken; 't lijkt er niet na! de braave man heeft vrede met alle de bespiegelende begrippen van alle deugzaame menschen; 't was alleen een stukjen van liefhebberij, zo als zekere Dominé somwijlen eens een leerrede doet; en om eens te zien of het lief hartjen vast in de schoenen haarer begrippen stond. Ik geloof zelve, dat zij voor ons een weinigjen verlegen is, niet om dat zij arme lieden, (dit zou verkeerd zijn,) leerde en onderwees, maar om dat zij begint te zien, dat zij van dat leeren zo verbaasd afweek van onzen Grooten Leermeester, als hij tot de schaare sprak op den berg; dat zij die domme menschen, verborgenheden, (waarvan de wijste en de domste, net even weinig weten, of weten kunnen,) wilde doen bevatten, die niet voor den mensche gemaakt zijn, en zo wat losjes heenliep over het voor alle menschen verstaanbaar te maaken redelijk gedeelte des Godsdiensts; ik merk ook, dat het haar spijt, zo geheel-en-al onkundig te zijn van die fraaje kundigheden, die zij zelve nu wel ziet, dat het leven zo aangenaam maaken; en geene dier talenten heeft aangekweekt, die zig bij haar zeker ergens

in een hoekjen verschuilen, en nog diep in slaap lagen, toen zij hier kwam.

Onze vriendin, ja onze vriendin, (zij verdient dien naam,) heeft mij met groote vertrouwelijkheid *beleden*, dat zij, vooral sedert haar geheele machine begon te haperen, veele fouten had: ‘Groote kieschheid in het eeten, groote gehechtheid aan haaren zin, eene lastigheid in haare gewaarwordingen, die haar wel eens onvriendlijk maakte tegen haare vrienden, en stijfheid in haare begrippen;’ ik zeide niet te gelooven, dat CICERO die vier dingetjens, onder de vier Cardinaale-ondeugden plaatste; dat zij door onze Roomsche Priester zelf niet onder de doodzonden geteld wierden; dewijl hij die voor een beuzeling absolveerde: doch dat zij tot de groote familie van de Koningszondetjens der fijnen behoorden, en onder de zwakheden der catechiseer-zusjens te tellen waren; ik bewees, dat haare gekrenkte gezondheid, daar de moeder, en hebbelijkheid, de tedere voedster van was; doch dat haar hart er niets mede te maaken had; ik beloofde haar mijn kranke best te helpen doen, om al dat janhagel weg te jaagen; doch om niet te haastig aan 't werk te gaan, beloofde ik haar daarbij, dat ik nog een geheele week lang, alle daag in de keuken gaan zoude, om te zien of alles wel naar de wetten der kookkunst behandeld wierd; of alle dekzels wel net slooten; of men het eeten niet te gaar of te ongaar opdischte... dit deed haar lagchen, en dewijl lagchen de doorstraling bevordert,

ook de onzichtbaare doorwaaseming herstelt, en des een onontbeerlijk middel was ter haarer herstelling, heb ik allen hoop, dat LEENTJE binnen een maand meester in haar gemoedshuisjen weezen zal, en zo gezond zijn als gij of ik: om haar wat optebeuren en te vertroosten, vertelde ik haar een geslagen uur niets dan mijne grillen, zotheden, onredelijkheden, ongelijkheden aan mij zelve; dit deedt alweêr eene goede uitwerking, en mijne eigenliefde kwam er zelfs met glans af - zij zuchtte, 'Zucht gij?' vroeg ik 'nu eigenlijk over mijn geluk, of over mijne fouten?' - 'Over geen van beiden, maar ik wenschte ook zulk een vrolijk hmeur te hebben' - 'LEENTJE! kind! gij weet niet wat gij daar wenscht: alle rechtertjes hebben hun slinkertjes, hartjen! met zo veel levendigheid, zo veel satyricq vernuft, loopt men meermaals gevaar aartig te zijn, ten koste eens pligts; en dan weet het geweten ons zo schoon de mette te leezen, en zo oud beet te neemen, dat men zig zelve, (met de vriendinne BURGERHART,) wel eens helder zoude willen kloppen; zulk een vrolijk humeur, ook als het zonder erg of list loopt spelen en kaajen, moet met den huik te kerke gaan, van - ijdel schepzel, werelds kind; ten minsten bij zulken, die nog zo wat opgeflikte achting bij de menigte verwierven, door een vieze tronie, een bruine japon, en een gaaf van zuurkijken; vraag maar eens aan Mevrouw DRAAIMANS, die gij zult leeren kennen, naar BETHJE STAM-

HORST, *dat meisje is al wèrld*; men verlacht ook wel eens zijne achting, bij betere, schoon geen hair wijzer menschen; de heele droevige secte der Piëtisten, verwijst ons naar het helsche vuur; en alle ouwe lelijke meerkatten, waar zij ook t'huis hooren, roepen amen, amen! dat zij zo!’

Zo spreek ik met onze vriendin, en dat terwijl ik haar, (zo als men hier zegt,) over duin en dijk voer, en haar zeker op de kosten jaag, van ten minsten een half douzijn paar schoenen te ontbieden.

Nu ligt mij nog iet als loot op 't hart; maar het schijnt dat ik het u zeggen moet; de eerbare maagdelijke schaamte, die roozen schildert - ei dat is eene recht poëtische uitdrukking! - ik doe die u present; tegen dat ik de bruid ben kunt gij er uw bruiloftsvers mede opschikken - zoude ik wel kunnen zeggen, belette de het mij u mondlings te verhalen; doch dat is zo niet; want ik vind niets onbeschaamds daarin, dat een jong meiske aan haar *zuster-schoonheid*, (nog een NAATJE! of zij te pas kwame,) zegt: ‘Dat een knap kereltjen zin in haar heeft;’ gij weet dat ik het niet zeide, geef er mij wat voor op de vingeren; gij hebt mij ook niet eens aanleiding gegeven, door te zeggen: ‘Hede Juffrouw BETHJE! ik geloof dat de Heer VAN VEEN zin aan u heeft;’ en dan had gij er wel kunnen bijvoegen: ‘dat gij over zijne keuze zeer voldaan waart’ - of zo iet, NAATJE.

Nu althans, nu schrijf ik het u, dat de vriend

JAPIK mij tot troonopvolgster mijner schoone Nicht benoemd heeft; zou men niet zweeren dat zo een knaapjen verlieven moest op het staatig verstand, en de erentfeste deugd? ondertusschen liep hij daar immers als een groote ijdeltuit, de vergankelijke schoonheid na; kreeg een verweerde blaauwe scheen; doch werd er geen hair wijzer door: in plaats van zig onder het bestuur te begeeven van het een of ander zoet, stijfachtig nuffeltjen in zijn eigen kerk, dat men immers van JAPIK moest verwachten, NAATJE? maakt hij, als een losse malle jongen, nog eens zijn hof bij een dartel-vrolijk spicht van een landmeisjen, die overal tevens, en te vangen is als een aal bij den staart; een schepzel dat geen geduld genoeg heeft, om een half Menist te hooren redeneeren, over heete zomers, harde winters, assurante werk- en slorzige keuken-meiden; die geen geduld heeft om op een zedig bezoekjen, daar men niet speelt, maar kousen breit, haar naasten, ten nutte en stichting der aanwezenden, te hooren lasteren! ik doe mogelijk niet wèl door alle zulke invallen, niet in de onderste verdieping van mijn hart, als de vorst der duisternis vast te ketenen; maar gij moet die snaaken kennen, al zoudt gij ook een' brief schrijven vol vloek en dood; ja al zoudt gij een geheelen langen zomerdag op Ebal klimmen, om tegen mij te grommen en te schelden, (een talent daar ik geen groote verwachting van heb - bij u!) VAN VEEN heeft zig immers in zijn hoofd gaan zetten, een lid van onze familie te willen, en te

zullen worden? maar, waarom zou men mij, (weerloos lam!) opofferen aan den gril van een' Menist? waarin ik mij zelve bezwaard vinde door buiten mijne kerk te trouwen? zie hier dan ten minsten een' inval, die ik moest naar beneden en in ketens zenden: als ik mijn ongelukkigen Oom WILDSCHUT kwam te verliezen, dunkt mij, dat ik VAN VEEN als mijn' Oom zoude kunnen eerbiedigen; maar als man, eeren - lieven - vreezen - ook al ware het *maar* in alle dingen die recht en billijk zijn, wil ik spreken - dat heeft hij aan mij immers niet verdiend, NAATJE? hoe *dunkt u?* zeit onze MIETJE, als zij den knecht vraagt, of de caraf wel schoon gespoeld is, en het tegendeel denkt te zien: 'Hoe dunkt u GERRIT, is die caraf wel schoon?' Mama zegt in zo een gewichtig geval: 'Jan, is dat water wel heel helder?'

Hoe! mij meugebed te maaken van mijne Nicht, eene Nicht, die hij zelf nu niet meer achten kan, (anders vindt mijne eigenliefde ook nog daarbij eene vertroosting:) ik heb het JAPIK ook zeer duidelijk gezegd: 't helpt niets; en wat de Menisten niet goed kunnen maaken, mag Joost wel afblijven: hij heeft mij poogen te beduiden, dat ik zijne eerste liefde waarlijk had; dat hij blind en buiten zijn verstand was, toen hij KEETJE beminde; dat ik, (NB.) ik zelve, in eenen brief aan hem, zulks gezegd had: dat is een lelijkert! een liefde-dienst die ik hem bewees, nu tegen mij zelve aantevoeren! mijn lieve NAATJE! mag ik u bidden en smeeken,

doe toch nooit iemand uit de *baldaadige* sex, (zegt de *zagtmoedige* Miss HOUE,) den minsten dienst; ei wat, de mans weeten niet wat het zij, edelmoedig te zijn: ik geloof dat, zo de mensch een machine is, volgens de gevoelens van dat Atheïstisch zwijn, LA METTRIE, hunne ziel, of hoe noemt hij dat eerst werkend beginsel? veel te grof en te plomp is, om zig tot deeze edele, deeze geheel vrouwlijke deugd te kunnen opheffen: geweld, geschreeuw, gesnoef, geblaas, daar zijn zij t'huis; zij hebben te hooi en te gras nog wel moed, om elkander voor den degen te roepen, en als dolle studenten in 't honderd te vechten, doch tot edelmoedigheid zijn zij doodlijk onmagtig; (want, let op het redengevend wordeken *want!*) wááre edelmoedigheid is eene grootheid van ziel; zij spoort ons aan, om, op de edelste wijs, veel meer te doen dan de rechtvaardigheid eischen kan - in 't voorbijgaan: gij gelooft immers met mij, dat veele deugden tot onze sexe, bij uitsluiting behooren, zo wel als veelerleie soorten van schoonheden en begaafdheden? een vrouw zo gespierd als een man, en des ook zo stout en sterk als een kruier, is iet monstreus: een man, zo sijn, zo keurlijk wèl gemaakt, teder als onze MIETJE; kunt gij u iet kinderachtigers verbeelden? eene vrouw die schermt, en een man die kloosterbloemen maakt... noem mij eens iet rebutanter: een meisjen moet zeker geen liever gezelschap kennen, dan dat haarer lieve Moeder, maar een jongen, die altoos aan zijns moeders schortekleed

hunkert, is zo belagchelijk als of hij zijn zusters rokken en japon aandeed: en ik zou PIETER-*baas* niet uitstaan kunnen, indien hij een onzer servetopvouwers ware; ook zelfs hier, hier in onzen *hoek*, (zo als Tante het noemt,) is zo een zotskap, en indien ik het met VAN VEEN niet te druk had, ik gaf u zijn portrait: misschien sluit ik het er bij, als een postscriptum.

Ik bewees hem zo duidelijk als er ooit een leerstuk bewezen is - voor hen die niet hooren willen - dat alle verliefden, van SALOMON, den wijzen SALOMON af, tot VAN VEEN toen, de koorts hadden, wanneer er ten minsten drie onzer bekende zinnen uit kuiëren zijn: ik vroeg hem, met een mijner ernstigste tronies, of hij, toen hij op KEETJE verzot was, niet ter goeder trouw geloofd had, haar boven alles, (zig zelven uitgenomen,) te beminnen? Ja, was zijn oprecht antwoord: wel vriend! vroeg ik toen, wat verzekering kan ik dan hebben? toen moest gij hem hebben gezien! hij gaf, maar met eene levendigheid NAATJE, die hem geheel-en-al ophelderde; en om mij gerust te stellen, (denk ik;) hij gaf mij zulk een nette, en in orde geschikte lijst van *alle* mijne voortreffelijke talenten, en gezonde deugden, van mijne beminlijkheden, van mijne aangenaamheden, dat ik in levensgevaar was, om zo smoorelijk op mij zelve te verlieven, als weleer NARCISSUS, zotter gedachtenis, indien mijne verbeeldingskracht mij niet ware te hulp gekomen; zie, ik kon niet uit mijn arm hoofd krijgen, dat ik niet dood en be-

graaven ware; en mijn angst daarover deed mij geloven, dat een Dichter of Redenaar, aan wien ik een rijk legaat gemaakt had, mijne lijkreden uitsprak: en deeze vrees, ik ben dood, maakte dat ik het rechte deeg niet had van die lofspraak: misschien hebben sommige dooden, die nog hooren kunnen als zij op hunne parade-bedden te pronk liggen, wel iet van deeze aandoening; vooral als zij, ja zo graag, nog langer geleefd hadden, met het heerelijk oogmerk om de wereld in vuur en brand te zetten, en een millioen of twee menschen, die met hun krakeel niets te maaken hadden, als vliegen te laten doodslaan.

Mijne ouders hebben magtig veel op met VAN VEEN; zij zullen, vrees ik, mij altoos ongelijk geeven, al ware het ook dat VAN VEEN mij dikwijls - tegensprak.

Nu zult gij denken dat ik hem plat afgeslagen heb? doch uit die gedachten zult gij nooit uwe onfeilbaarheid kunnen bewijzen: het zal er althans, zegt Dominé, geen *duchtig* bewijs voor zijn - zo ik niet vermoedde, dat uw hart sedert eenige weeken niet in roozen lag, zoude ik u eens een geheel onfeilbaare proef mijner vriendschap geeven, door u eene gewaarwording van mijn hart te ontdekken, die ik mij zelve geduurig zit te ontkennen: 'Ik ben niet onverschillig voor VAN VEEN' - dit schrijf ik met gesloten oogen; en het kan zijn dat ik, vóór ik deezen sluit, de pen rits door deezen regel haal; indien gij nu ook de minste ge-

waarwording van deeze soort voor hem hebt, meld het mij met de eerste post; ik kan nu nog mijn behagen gemakkelijk oversnappen, overlagen, en overloopen; want op de reden alleen, laat ik het niet aankomen: en gij, mijn lieve meid! zoudt in dit geval met zulk een hooggestemde verbeeldingskracht, en zulk een dichterlijke genie daar niet half zo goed doorhaspelen.

Nu zegt gij: wel Juffrouw BETHJE, hoe krijgt gij dien inval? daar kom ik aan, Juffrouw NAATJE, door uwe ingetrokkenheid, door uwe afwezigheid van gedachten, ook dan als wij zamen zijn; en toen ik eerst te *Amsteldam* kwam, waart gij zo met mij ingenomen, had mij altoos zo veel te verhaalen, hield u, zo veel de wellevendheid dit toeliet, zo geheel-en-al met mij bezig; doch nooit merkte ik dit zo zeer, dan op dien dag dat wij bij VAN VEEN middagmaalden: ik sta u toe, dat hij toen alles was wat men wenschen kan; dat zag ik zo goed als gij - doch ik hou er niet van, dat vriendinnen om alle wisjewasjens breeken; dit is mij te nufjensachtig - dat twee loshoofden om hetzelfde meisjes in duël gaan; *mafoi!* een mooi verdienstelijk meisje is toch nog iet; maar dat twee vriendinnen breken zouden om een jongen vrijer - *A ba!* (zegt Tante,) het sop is de kool niet waard' - biegt mij des eerlijk op: is VAN VEEN *en dépôt de vous même*, meester van uw hart? zo gij tog eens huwelijken wilt, dan kunt gij al niet in beter handen geraaken; en wat mij betreft, ik behoor onder

die gelukkige wezens, die wel eens een snor kunnen wegstrijgen, doch de roes gaat van zelf weêr over.

Mogelijk denkt gij: 'Mijn Hemel! kan BETHJE zo luchtig schrijven, daar er in haare familie zulk een ongeluk gebeurd is, en haar Oom in zulke treurige omstandigheden blijft?' ja, maar BETHJE is door de Natuur tot zulk een fijn gevoelig wezen gesponnen, dat zij, indien zij, in onaangename omstandigheden geen grappen met zig zelve maakte, zij den hoek niet zoude opzeilen: al mijn scherts, en al mijne jokkernij zijn noodshooten, als mij iet onaangenaams ontmoet - *treft*, mag ik zeggen - en ik vind tot nog toe veel meer hulps bij de vrolijke luchthartigheid, dan bij de eerwaarde reden; en mijne Moeder is dubbeld wèl tevreden als ik bij de eerste te recht kom: zie kind, ik ben aangelegd om eene overdreven gevoelige Roman-heldin te worden; doch een greintjen gezond oordeel, deed mij begrijpen, dat ik dan in levensgevaar zoude komen, om gek, of ziek, of beiden te zijn - en voor beiden heeft BETHJE niet heel veel smaak: ik beklaag KEETJE uit grond van mijn hart, en in spijt van alles wat een zotte, kwaadaartige menigte babbelaars en lasteraars, (die zig de wereld noemen,) mogten uitschreeuwen, kon ik haar redden, ik zou niets verzuimen, om KEETJE in de armen mijner deugdzaame, waarlijk vroome Moeder te brengen.

Over mijn' Oom ben ik indedaad verdrietig; zo hij herstelt en hier wil komen inwoonen, zal ik

juichen van genoeg - wat kan ik meer doen?

Gij weet wel, dat Mevrouw LENTING voor altoos haar kost gekocht is? o wat geluk! freule LEENTJE heeft mij nog een paar schelmstukjens verhaald, waarin die looze vrouw haar had weten intewikkelen; de Burgemeester wil van dit schepzel geheel-en-al scheiden, en een ander trouwen: hij heeft belet bij Mama gevraagd: heer NAATJE! misschien vraagt hij mij wel! hij is er gek genoeg toe; en het zal de laatste gekheid niet zijn, die hij in 't hoofd heeft... nu ik lach er maar meê; maar in ernst onderteken ik mij uwe waare

Vriendin,

BETHJE.

P.S. Nu ga ik zo dra mogelijk aan *onze* MIETJE schrijven.

Elfde brief.***Juffrouw* ELIZABETH STAMHORST, *aan Juffrouw* MARIA VAN VEEN.****VRIENDIN**

Voor mijn hart! 'Dat's weêr wat nieuws!' doet het liefde? 't kan zijn - laten wij dat dáár laten, want ik heb zo een ijsselijke lust om aan u te schrijven, dat ik onze LEENTJE met PIETER-*baas* uit rijden gezonden heb, en *belast, niet voor zeven uren t'huis te komen* - kinderen van den vloer, als moeder albedil schrijven moet, zeg ik - vooral over zulke gewigtige onderwerpen, en als ik de pen opneem om u te *onderrichten*.

Ja MIETJE lief, ik heb mij al heel vroeg toegelegd, om, zo als de *Franschjens* het noemen - partij uit alles te trekken: ik heb vriendinnen in soorten; want ik heb behoeften in soorten; ik heb ook niet veel trek, om altoos en ervelijk dezelfde voorwerpen, en dezelfde persoonen om mij te zien, (mijne Ouders zijn daar niet onder begrepen;) altoos onze PIETER over mij aan tafel te zien, 't is zo eenzelvig, MIETJE; hoewel ik wel eens uitschater van lagchen, als hij in een proces *verdiept* zit,

en het contrast beschouw 't welk er dan uitkijkt tusschen zijn jeugdig, bloozend gelaat, en zijne strakke trekken en staarende groote oogen - om die reden hou ik *tafelvrienden* na: doch de beste daarvan zijn onder onze hoevenaars, (zegt men hier:) ik vind het wel ééns zo prettig, op een smalle houten eiken bank, met een schoon geschuurde ronde zilveren lepel, room met geroosd brood te eeten, dan in onze schoone ruime eetzaal aan een weltoegerichte tafel, op een gemaklijken stoel een half douzijn lijsters of vinken te knappen; doch om dat ik het contrasteerende zeer bemin, ga ik ook altoos, verzocht zijnde, bij onzen omliggenden adel en rijke ledigloopers uit eeten: evenwel, mijn groot oogmerk is hen *nuttig* te zijn: als mijn conscientie mij geen rust laat, voor ik eens eene hoogwelgeboren vrouw wat op de vingers getikt heb, die het wat al te erg maakt, omtrent lieden van geen geboorte; of eene belagchelijk trotsche Freule haar' pligt herinner; of een lompen vlegel van een jonker, goede manieren leer; of mijn best doe om een *Fatje* van een Graafjen, dat nog niet geheel door zijn adel tot het zotthuis gepromoveerd is, presentabel te maaken, dan zeker, doe ik nut; doe ik niet? ten minsten het is mijn oogmerk: doen zij er hun voordeel niet mede? *Tant-pis!* - dit zijn des ook mijne *tafelvrienden*, en niets anders - om u nu niet te doen denken dat ik zelve trotsch ben, vermids ik zo dikwijls van mijne edele en rijke vrienden vertel, zal ik u ook mijn gezelschapsvrienden

vertoonen - daar onder zijn drie dochters van onzen Dominé; twee van den Schout; één van den Voorzanger; en vier van drie Burgemeesters: met deeze spreek ik over de mode en den opschik onzer buurmeisjens; wij *bepraaten* de kostlijke kanten van deeze, de japon van die, en de hooge zijden schoenen van een andere; hekelen de lange manchettes van buurman over ons, de korte paruik van buurman op den hoek, of de dikke schoenen van onzen gruttersbaas: is onze iedeleid wat hooger gestemd, dan praaten wij wel eens over de laatste preêk van ons geestlijk huurpaard; of Dominé vast naar 't synode gaat; wie hier de beurten zal vervullen; ja wel eens, of wij de eer niet zullen hebben, om Dominé nog eens bij ons op het avondeeten te ontvangen vóór zijn vertrek; wij keuvelen over de domheid onzer boerenkinders, en snappen, als oude wijze matronen, over den ouden tijd, toen het dorp floreerde, toen de boeren nog paaschëiers aan den meester, nu en dan een emmer melk aan Dominé, bragten; en zeggen: 'Ja 't was toen tog heel anders!' wij spreken over de slecht onderhouden wegen, over de bekroosde slooten, over het inkavelen der rivier; over het kostlijk tuinhuis van Mevrouw LENTING; over de diefstallen in een tuin gepleegd, de duurte van het garen, haaken en oogen, veters en spelden; kortom, wij diverteeren ons zonder een kant aanteraaken, tot dat het tijd is om te scheiden; en ieder is zo voldaan, als een Acteur, die met toejuiching achter de scher-

men gaat; of als een Poëet, die voor de eerste maal zijn' naam in de courant ziet, met het bijvoegzel, *Lid van 't Haagsche, Leidsche, of Rotterdamsche Genootschap.*

De jongste dochter van onzen Dominé, en de oudste van onzen Schout, steken echter nog dikwijls met mij haare wijze hoofden bij elkander, om het verhandelde eens te overzien, en het beste te behouden, doch waarlijk dat beduidt zo bloed weinig, dat wij het dikwijls aan het eerste kind, 't welk wij ontmoeten uitdeelen in - vermaningen: in 't voorbijgaan, deeze twee zoete dingen leeren bij onzen PIETER-*baas* de Geographie, en LEENTJE is nu zijn derde scholier, doch ik blijf er bij, om de wijsheid *zuinig* te bewaaren: alle dagen van elf tot twaalf uren, houd Professor STAMHORSTIUS, hier collegie, als zijne amptsbezigheden het toelaaten, en anders beklim ik den catheder - dat is - vervang zijn plaats; dit is een inval van Mama, en de invallen van Mama zijn altoos veel gegronder en veel veruitziener, dan de meestdoordachte ontwerpen van een hoope domooren, die met SIMON *den Toveraar* gelooven wat grootsch te zijn.

Ik houde mij overtuigd, dat er zo veel soorten van vriendschappen als van lagchen zijn; of is u dit wat te ijdel? als soorten van liefdens - is u dit te sentimenteel? als gelooven, religiën en philosophische systemata's, en dat een werk getijtd: 'S werelds vriendschappen,' een zo vervaarlijk dik boekdeel zoude uitmaaken, als dat, genoemd, 's we-

relds godsdiensten: ik las daar eens een extract van; maar de schrijver zegt al heel lelijke dingen van uw' vader MENNO; en dat nog wel in verzen, dat altoos veel meer indruk maakt op het gemoed: ei lieve! zeg mij eens, is het historieel waar, of is het een poëtisch verdichtzel, of is het een theologische logen? dus *zingt* hij:

‘De manke MENNO rijdt op kollen,
Daar hij het waterbad den kinderen verbiedt.’

Is het waar, dat de oude stijve Hervormer mank ging? dit is wel geen zedelijk kwaad, maar zou hem schuldig maaken aan onbedachtzaamheid en vermetelheid; daar hij in eenen tijd leefde, dat de Geestlijkheid in en buiten de Roomsche Kerk, overtuigd was, dat bannen, branden en vervolgen wel zeer bondige wederleggingen waren van alle zulke belijdenissen die met hun eigen in de war zaten; vermits het gedachte Hervormer door dit lichaamsgebrek, bezwaarelijk zijn en blijven moest, zijne vijanden te *ontloopen*, en hunne duchtige argumenten te ontsnappen: kreupel wil vóórdansen, zegt de deftige Poëet JACOB CATS; en dan is het te begrijpen, dat hij, in het vermaarde geval, zijnen toevlugt tot een wagen genomen heeft, en door een Meniste streek het leven redde.

Dat hij het waterbad den kinderen verbood, is een bekende zaak; maar ik zie nog niet duidelijk, waarom juist daarom de oude Hervormer, (of

dwaalgeest,) op *kollen moet gereden* hebben: heeft hij dit echter gedaan? dan zoek ik de oorzaak nog liever in het lichaamsgebrek, doch dan is de zin niet volledig, en moet noodzaakelijk dus verbeterd worden.

De manke MENNO reed op kollen, om dat hij van zijne partij gevolgd of vervolgd werd: misschien is het woord kollen ingeslopen, en er stond in den grondtext op *Koln*; zo als de *Hoogduitschers* schrijven, hoewel zij het woord uitspreken *Keul*, en waarvan de *Franschen Cologne*, en wij *Keulen* gemaakt hebben; op *Kollen* zal dan zeggen, hij vertrok op *Keulen*, en misschien wordt dit nog waarschijnlijker door het geval op den wagen.

Want op *wie weet*, en *eens gesteld*,
 Krijgt onze inbeelding open veld,
 En vliegt ook vaak met reuzenschreên
 Door al de *perioden* heen,
 Tot dat de reden die dit ziet,
 Den waan dien luchtsprong wijs verbiedt.

Verwondert gij u over deeze wijs van schrijven? 't kan zijn; doch ik heb te dikwijls aanleiding om mij daarin toeteegeeven, sedert onze Prediker meest iederen sabbathdag ons op zulke en diergelijke uitleggingen vergast: ik wil ook geene invallen verzuimen, als ik denk dat die iet *leerzaams* behelzen; en wie twijfelt aan het nut deezes inval? maar dit, mijne geliefde, in 't voorbij gaan: ik

keer weder tot mijne vriendschappen; alleen zal ik niet optellen, voor twee vraag ik echter nog verschooning aan uw geduld.

Ik heb dan ook vriendinnen *van* mijn hart: het zijn zij die mijn' smaak voor mij uitkiest; die mij meest behaagen, om dat ik er zo veel van mijn dierbaar eigenzelfheid in vind; die, hoewel zij juist niet dezelfde gekheden en gebreken hebben, de laatste kunnen begrijpen en de eerste inschikken; het zijn zulken, bij wie ik zo eens ter goeder trouwe en zonder erg of list gek zijn mag, en die evenwel zo goed als ik zelve overtuigd zijn, dat ik tamelijk veel dagelijks verstand heb, en die door mijne dartelheid heen nog redelijke bedoelingen weeten te ontdekken; van die vlaagen die mij nooit zo zeer overkomen, dan na dat ik mij eens ter deeg en lang aanéén wel en werkzaam bezig hield; vlaagen, die domme botterikken *verwonderen*; knorrepotten *begrommen*, en die redelijke menschen, mijne Moeder bij voorbeeld, doen *lagchen*; het zijn zulke platjens, die juist mij niet geheel-en-al overschijnen; of in mijn bijzijn niet te sterk brilleeren met haare begaafdheden; die met mijn zedelijke pronk en praal leven, als ik met den opschik onzer boere-meisjens; prijzen zij mijn schoon, wèl opgedaan hair, ik prijs haare fijne kante mutsen; bewonderen zij mijn keurelijk horologie, ik verhef den smaak en waarde haarer coraliyne kettings of beugeltassen, en bij slot van rekening, achten wij ons allen even rijk en even *mooi*; zulk eene vrien-

din is voor mij, mijne engelagtige lieve Freule LEENTJE; de jongste dochter van onze Dominé, Juffrouw LETJE; de oudste van onzen Schout, Juffrouw FEMMETJE, en sedert ik Juffrouw HOFMAN kende, Juffrouw NAATJE: eindelijk heb ik ook vriendinnen *voor* mijn hart; die bekleeden bij mij de plaats van gemoedsbestuursters, en geweten-onderzoeksters; niet zo zeer om dat ik haar *deugdzaamer*, maar om dat ik haar als *volmaakter* beschouw, dan mijne voorgenoemde vriendinnen, en ook dan mij zelve; want de vier genoemde vriendinnen zijn deugdzaam, en wat mij betreft, mijne Moeder heeft mij te wèl met de deugd bekend gemaakt, om haar niet te houden voor de beste vriendin onzer gelukzaligheid, die het met haaren staatigen vriend, den Godsdienst, altoos ééns is, en ons jonge luidjens, zonder dat wij het eens merken, in zijn gebied overbrengt; vooral, Freule LEENTJE is zo zeer haare *mignon*, als die mijner lieve Moeder; hoewel Mevrouw DRAAIMANS en haare steenende bende, haar houden, zo al niet voor een verlooren hellewicht, ten minsten dan voor een kind deezer eeuwe, dat is der verdorvene wereld; doch zulke fatsoenen kennen de deugd zo weinig, als die haar kent: het zijn des, in spijt haarer lange uitgerekte troniën, geene bevoegde rechteressen - (in 't voorbijgaan,) niet om dat ik geloof dat de vriendinnen *voor* mijn hart meerder gestreden *hebben*, tegen veele verkeerde overhellingen, als wel dat zij minder te strijden *hadden*, vermids zij zo

zeer in de gunst der Natuur stonden, en eenen aanleg kregen tot een verhevener edelen rang: nog duidelijker: het is niet om dat ik geloof, dat zij in het oog der Deugd beter zijn, maar voor mij meer bruikbaar; doch op dat zij zig niet op de bediening, waartoe ik haar verhief, zouden verhovaardigen, en des schade lijden aan haare zielen, zo gewen ik die lichten overal, waar ik haar ontmoet, heel gemeenzaam door mij behandeld te worden; en hierin gelijk ik aan die Dominés-zusjens en vriendinnetjens, die haaren Leeraar en Gemoedsbestuurder geheel anders behandelen, wanneer hij haar bij voorbeeld ten avondmaal komt noodigen, vermaant, *vertroost* en sticht, dan wanneer zij dien zelfden man, zonder mantel en bef, aan een vrolijk soupé ontvangen; niet gelijk de fijntjes, die haare herdertjens in den grond bederven, door haar, wanneer die vroomen mannen eens komen, om van hunne gewigtige amtsbezigheden uitterusten, en dan juist ook zelven niet veel lust hebben om van hunne bevindingen te spreken, maar snakken naar een pijp goeden tabak en een glas wijn, terwijl zij zelfs wel eens een studentenloopjen verhaalen, evenwel die mannen aan het oor piepen, hoe gesticht zij waren onder de laatste middelen, of welke vroomen invallen zij hebben, of welken strijd zij met den boozen hadden, en ondertusschen hunnen afgod, niet als mensch, maar als gewetensbestuurder verheffen en prijzen, boven alles wat vroom, godzalig, innig dierbaar kan genaamd worden; hun met zo veel vrees en eerbied,

met zo veele onderwerping behandelen, dat deeze mannen al gantsche kaerels zijn moeten, om niet dronken te worden van hoogmoed, en geestlijke verwaandheid, of, om bij die liefjes hun fatsoen te bewaaren, wel eens min of meer het huichelaartjen dienen uittehangen: ja kind, zo eene vriendin ben ik van de Dominées, dat het mij altoos moeit; want hoogmoed is tog het Koningzondentjen, en hoogmoed komt, (dat's erger!) vóór den val!

Zie daar, dit is de reden dat ik u, die ik zo hoog acht, bij alle gelegenheden zo plaag, kwel en op de vingertjens tik: het is immers niet noodzaakelijk dat ik u, terwijl gij mij bij de wereld als een zoet, zedig, bescheiden Juffertjen wilt doen doorgaan, (met behulp van uwe lessen meen ik,) u tevens zo hovaardig maak, als de oude slang zelve; en ook, tusschen ons, MIETJE, ik heb niet gaarne, ook niet aan mijne vriendinnen, veele verplichtingen; ik betaal daarom ook maar aanstonds, en zo veel in mijn vermogen is: terwijl gij mij de eere aandoet, om mij tot u te verhoogen, poog ik u te herstellen van eenige zwakheden waaraan gij sukkelt; zij ontsieren nu en dan het fraai gelaat uwer ziele, (voor het gros ten minsten,) en hoewel zij geheel buiten uw hart omgaan, hebben zij tog eenigen invloed op de zedelijke gezondheid: men moet al vrij veel van de gezichtkunde verstaan, om op uwe deugd, als men die voor den eersten keer ontmoet, smoorelijk te kunnen verlieven: be-

grijpt gij nu, MIETJE, waarom ik u de vriendin *voor* mijn hart noem? als zodanig ga ik nu voord aan u te schrijven.

Het zal u zeker verwonderd en misschien misnoegd hebben, dat ik eerder schreef aan NAATJE, dan aan u; dat ik geen regel - geen groet daarbij voegde voor u; ja, geen een *lettertjen* van mijne waarde hand er insloot. (Inval.) Het gaat met die lettertjens als met de legaatjens die men van een' vriend wachtte: blijkt het naderhand, dat die vriend uit de wereld reisde, zonder aan ons iet *gemaakt* te hebben, dan is 't: 'Nu dat had ik nooit gedacht! had hij mij maar het een of ander wisjewasjen gemaakt aan mijn horologie, of een ringetjen, of een andere beuzeling, of een zoet boekjen, ik zou dubbeld weltevreden zijn; maar niets! o dit doet zijne vriendschap geen eer aan;' doch het is nog erger, indien die vriend een zekere kleine som gelds, aan ons, zijne vrienden maakte, en de heele nalatenschap voor zijne natuurlijke erfgenaamen schikte; dan is het: 'Had hij maar vijfhonderd guldens willen geeven; moest hij dat ook aan zijne natuurlijke erfgenaamen gelaaten hebben; dat had hem meer eer aangedaan zo wel als mij ook! ik sta zeer in beraad of ik het zal aanneemen' - hij neemt echter de beuzeling aan, om niet wraakzuchtig te zijn; zo is het ook met dat *lettertjen*: ontvingen wij geen' brief, dan wilden wij slechts een half bladzijdjen; krijgen wij een heel bladzijdjen vol,

dan is 't: 'De beleefdheid deed schrijven; vriendschap, (ruim zo snapachtig als de meisjes,) zou ten minste een half vel vol inkt geschreven hebben, en naauwlijks schoon papier genoeg om met een *T.T.* te sluiten:' zo misselijk een schepzel is de mensch - zo zijn de meisjes, en gij des zo wel als het overig zootje! ik heb NAATJE niet verboden u te zeggen, dat ik haar een grooten brief geschreven heb: ik verzocht haar zelfs uit mijn' naam alle mijne vrienden te groeten - 'Maar waarom schreeft gij ook niet aan mij?' - ik had wel niet heel veel tijds, doch dat zou nog wel wat geschipperd hebben, want BETHJE schrijft even ligt een vriendlijken brief, als zij een boterham met kersen eet; doch ik bedoelde daar geheel iet anders mede - uw voordeel en ook mijn voordeel: zie eens, hoe los ik ook ben, ik heb tog veel overleg: ik kon wel begrijpen, dat gij, mijn kind, tijd noodig zoudt hebben, om na zulk eene prachtige als kostbaar-keurlijke maaltijd, alles weder in die schoone orde te schikken, die uw geheele huis tot een huishoudelijk kunstcabinet maakt: ik kon wel beseffen, dat gij zulk een supra fijn stel damast tafelgoed, geen half jaar bij het overige linnen zoudt laten muffen, maar laten wasschen: maar iet te *laten* doen kost hoofdbreken, zorg, oplettendheid, en des ook tijd; ik begreep, dat uwe kleine poppen-handen zelven alles zouden doorhaalen, op zijne behoorelijke stijfte; zouden plakken, ophangen, rekken en strijken of het zo spikspelder

nieuw van het getouw kwame: ik kon wel nagaan dat tot het *zien* schoonmaaken van zulk een tresoor zilverwerk, kristal, en lakwerk, veele dagen moesten gebezigd worden; dat er tijd vereischt werd, om alles weder in het zilverbufet te schikken: nu spreek ik nog niet eens van het porcelein, of van het *Saxisch* servis! ik begreep dat gij dat alles met zuiver schoone warme doeken zoudt nawrijven, eer gij het wegsloot: daar ik nu meermaals ooggetuige ware, hoe veel tijds mijne nette vriendin behoefde, om een half douzijn theekopjens, en het overige, netjes aftewassen, en te schikken, kon ik rekenen, dat gij vier weeken noodig had, (mids dat gij er aan kon blijven,) voor gij dóór uw werk en *op stel* waart; voegde ik daar nog bij, dat alle de vertrekken, tot uw kelder toe, door dit bezoek eenigzins moesten gederangeerd zijn, zo bleek het klaar, dat gij ruim zes weeken bezigheids had; en het zal al wel gevochten zijn, zo gij dan tot uwe voorige rust kunt wederkeeren: zoude het nu in mij geene ondankbaarheid zijn; had gij niet moeten denken, dat wij Buiten niet weeten te leeven, indien ik u door mijn schrijven zo veel kostelijke oogenblikken had komen ontroven? zie hier dan de waarom, en gij moogt mij wel bedanken om dat ik u zo lang uw' tijd gelaten heb.

Doch dewijl naar de leer van veele wijsgeeren, eigenbelang het voedzel onzer daaden is, heb ik, volgens die leer, ook uitgesteld te schrijven, vermids ik u over onze LEENTJE wilde spreken, met

wie uw lief hart zo begaan is, en die gij zo bij uitnemendheid bemint; voor wie gij zo bezorgd zijt, even als of het lief schaapjen aan de Heidenen stond overgeleverd te worden.

Geen arme schelm die, om het steelen van elf duiten touw, naar 't gevangenhuis gesleept wordt, kan door zijn Moeder bedrukker worden nageoogd, dan gij onze LEENTJE toen wij afscheid namen om naar Buiten te vertrekken! hoe beveeldet gij haar aan mijne zorg! hoe duchtet gij of ik haar zwak, ziek gestelletjen ook daar Buiten te veel mogt vergen! of ik haar teder week zielten ook mogt bedroeven door mijne schertzerijen! ontken het eens zo gij durft; en ik scheur mijne papieren.

Nu, wees gerust! ik heb haar dus lange met melk, (en niet met room,) gevoed; niet met zeer vaste spijs, en dat om dezelfde reden die PAULUS daartoe bewoog, om de zwakheid haarer maag.

Ik heb haar bij de zwakke rechtheid gevat, en geleid aan zeer stille wateren; of wilt gij dat ik meer in den huishoudelijken stijl schrijve? goed - ik wandel, ik rij, ik vaar met onze LEENTJE, en dat met zo veel oplettendheid en zorgvuldigheid, als of ik haare Moeder, en zij mijn eenig, ziek, zwak sukkeltjen, de steun mijns ouderdoms ware, met wie ik alles stond te verliezen: wat wilt gij meer? doch dewijl aangename gesprekken en vrolijke bijeenkomsten, van jonge, gezonde jongens en meisjes, haar zo dienstig zijn als de frissche lucht zelve, die

zij inademen moet, ter haarer herstelling, houden wij een partijtjen te meer; hier tegen zag het lief kind wel wat aan, doch dat is ook al verdweenen; en gisteren vroeg zij mij, of Mama dikwijls zulk gezelschap verzocht? hoe vindt gij dat? - maar haar inwendigen mensch ondergaat ook groote veranderingen, en LEENTJE laat mij ook met dit gedeelte van haar zelve omspringen als met het geestlijke deel - gij zoudt haar naauwlijks meer kennen, want zij is nu precis éénder als alle jonge rijke meisjes, die tot de beschaafde wereld behooren, en zig niet willen distingueeren door zulke beuzelingen, die geheel-en-al aan haare Grootmoeders moeten worden overgelaten, wanneer die zig naar haare jaaren eens wat opdrillen - ik vermoedde wel, dat LEENTJE onder mijne handen een geheel ander figuurtjen zoude maaken, maar de uitkomst overtreft mijne verwachting - ik verraschte haar daar voor onzen grootsten spiegel; zij zag zig zelve met een zedig welgevallen, en zodra zij haar kleur wederkrijgt, zal ik er het wordeken bloozend kunnen bijvoegen; zij begint ook vrij met mij te worden, want zij ziet zeer wel, door alle mijne grillen heen, dat ik haar lief heb, en zo grootsch ben op haare herschepping, als NEBUCADNESAR op zijn magtig *Babylon*, dat hij bouwde tot eere *zijner* heerlijkheid en den roem *zijner* sterkte: ik speel haar al mijne fraaiste muziek voor, en ook met het gewenschte gevolg: somwijl laat ik haar met mijn lieven Vader een volslagen uur praat, zonder er

mijn' mond intesteecken: ik wil dat die braave man oordeele over haar gezond oordeel: kortom, ik ben zo grootsch op LEENTJE, als een Moeder op haar veel belovend dochtertjen: ik heb haar de uren, aan haare kindschheid ontroofd, wedergegeven; die dierbaare zorglooze uren, waarin wij zulk een schat van vlugheid en gezondheid opdoen, zonder iet anders te bedoelen dan ons te vermaaken! LEENTJE heeft even weinig uitgespeeld dan gij, mijn lieve MIETJE, en ik zou u gaarne ook dien dienst bewijzen, om u dat teuterachtige, dat grootjesachtige wat te ontwennen, daar ik in jonge mooie meisjens zo een hekel aan heb, als aan *des petits airs* eener grijze coquette: wij springen in het touwtjen, speelen handjenplak; kruip door, sluip door, die laatst komt is gevangen - ja zelfs hansjen mijn knecht: onze jonge lieden houden hier nog veel meer van die grapjens, dan wel de uwen in de steden, alwaar zulke beuzelingen ook niet half zo aartig zijn, als in laanen en op grasperken: in een *Patertjen langs den kant* heb ik hoop beginnen te scheppen, dat ik LEENTJE nog met een mooi menuëtpasjen zal leeren omkeeren; alles met er tijd - zij is nog jong, en om veele dingen te kennen zal het nog wel gaan, ten minsten zo veel als in 't huishouden te pas komt; zij zal geene eerste *danseuse* worden, doch zij zal een contredans kunnen meêscarrelen, en dat is genoeg om gezond te zijn - kort gezegd, ik leer haar proefondervindelijk, dat gezondheid en deugd het doel zijn der

onschuld en der maatigheid: dat God al zuchtend te dienen, zo onnut is voor den mensch, als Gode onaangenaam; en dat de meeste dweepers, (zo zij geen huichelaars zijn,) de oorzaak hunner misselijke en droevige Godsvrucht hebben, in een verstopt lijf en kwaade vochten, en dan laat ik haar daarover eens uit den Artz wat leezen, 't welk men met een dagelijks verstand zeer wèl kan bevatten; kortom, indien wij in het lieve voorjaar waren, wij zouden vóór het einde van den zomer in staat zijn naar *Leiden* te keeren - in staat zijn, zeide ik, maar daar zal niet van komen: al mijn arbeid zal weldra vergeefsch, en LEENTJE in denzelfden staat zijn: ik zal zelve eens een *gemoedlijken* brief aan Mevrouw KLINKERT schrijven, (indien Mama het niet doet,) om haar te beweegen, om LEENTJE altoos hier te laten, met belofte dat zij alle jaar veertien dagen met mij te *Leiden* zal komen logeeren, of, om hier een schoone plaats te koopen en zig bij ons te huizen en te hoven: daar kan de vroome zonderlinge vrouw, even goed met de oude Profeeten heutebeuten; weldaaden bewijzen in geld en goede woorden; zalven kookken, soupes en geleiën trekken, zieken en aangevochtenen... (neen dat laatste is mijn lieve Moeders departement, en de Duivel is zo bang voor haar, vooral de luie Duivel, dat onze Priester met al zijn kramerij, er geen droog brood aan winnen kan,) en ellendigen bezoeken: zij kan hier ook even schoon de jonge luï in de *Hebreeuwsche moedertaal* onderwijzen,

want wij hebben in onzen omtrek zes jonge uilskuikens, die zig schikken tot het Nazireerschap, en die des, vóór zij naar de Academie gaan, hier hun Hebreuwsch kunnen magtig worden; willen zij niet? dan zal ik Freule LEENTJE, onze jongste dochter van Dominé, de oudste van den Schout, en PIETER-*baas*, wel weeten te beweegen, om haare discipelen te worden: om LEENTJE hier te houden, zullen zij niet alleen *Hebreuwsch*, maar *Russisch* en *Poolsch* willen leeren: en gij, vraagt ge? o! ik zal de goede vrouw beduiden, dat ik te veel omhanden, en een zwak hoofd heb...

Daar komen mijne jonge lú t'huis! PIETER zo verheugd als een bruîgom, en LEENTJE veel minder afgemat dan matig vermoeid: ik zal des mijn pen neêrsmijten, en zien of ik mijn zwak hoofd, (waarvan ik sprak,) wat kan verkwikken door het gewigtig verhaal, van alles wat hen op hun namiddagtoetjen ontmoet is - daar dan, tot de eerste gelegenheid, want ik heb u nog al meer over LEENTJE te schrijven; en PIET schreeuwt als een jongen in den kersenboomgaard, die de vogels verjaagt - 'BETHJE! BETHJE! kom dan af! ik heb dit, ik heb dat, ik heb ginds, ik heb hewaards noodig, en gij hebt al mijn sleutels!' - Ik kom, ik kom!

TEN VERVOLGE.

Wel nu, zij hadden Freule LEENTJE bezocht, en die zou gaarne medegekomen zijn, maar er was

geen plaats in de fargon; want gij moet weeten, dat die dikwijls bij ons overnacht, als onze jonge luî, dat zo in 't hoofd komt: zij hadden zo waar Burgemeester LENTING gesproken! en die had onzen haastigen Sinjeur wel een half uur staande gehouden, om hem een nieuw plan medetedeelen, betreffende het *Muntwezen*; doch PIETER zegt, dat het zo verward was, als de boedel van zijn Edel Groot Achtbaare, en vloekt al zijn bastaartvloeken, (Mama was er niet bij MIETJE,) op dien projectmaaker, om dat hij nu zijn tour niet zo groot had kunnen neemen, en des LEENTJE minder plaisir aangedaan had - o ho! zo doende zal ik oog in 't zeil moeten houden; LEENTJE begint er zo snoepig uittezien, dat men er binnen een half jaar een zieke bruid mede zoude kunnen spaaren; en PIETER is jong, en een meisjensgek; en LEENTJE zal wel reeds gezien hebben dat Mijnheer STAMHORST nog al een draagelijk schepzel is, hoewel ik bittere dagen bij Mijnheer STAMHORST heb; en Mijnheer STAMHORST is zo goed, en zo beleefd; en Mijnheer STAMHORST zeide, en Mijnheer STAMHORST meende, en Mijnheer STAMHORST verzocht mij; zij zegt altoos deftig, Mijnheer STAMHORST! 't is waar MIETJE, altoos is het Mijnheer STAMHORST; of dit nu uit waare wellevendheid, dan of het uit vrees komt om al te gemeenzaam met PIETER-*baas* te zijn - hoe kan ik dat weeten? ik zal haar wel knippen! ik zal haar verhaalen, dat gij zin hebt in Mijnheer STAMHORST, en dat de Heer LENTING

mij heeft laten vraagen, of hij niet een kans op haar zoude hebben, als hij het project maakte, om, na dat hij wettig gescheiden is, haar te trouwen; ik geloof dat het ééne even waar is als het andere: nu zou ik tegen het huwelijk van LEENTJE met onzen jongen Heer niets hebben intebrengen, dan dit - zij zou hem in den grond bederven, door haare onvergelykelijke goedaartigheid: nu 't is nog vroeg; ik moet u daar zelve over spreken; want gij begrijpt wel, dat zulk een geleidelijk broeder, mij, zijne zuster en bestuurster, zeker zal raadpleegen, en mijn wijzen raad, naar gewoonte - niet volgen.

Het is een dag van regen, zo dat er valt niet te loopen; wij sleeten die gedeeltelijk met leezen. A propos, van leezen: het is onbegrijpelijk voor mij, dat dit lieve meisje bijna geen de minste kennis heeft, aan alles wat best geschreven is, en 't geen men in geschikte huishoudingen, die in ruime omstandigheden zijn, den jonge lieden in handen geeft! zij heeft Fransch geleerd, maar was het bijna vergeten, en heeft volstrekt niets in die taal geleezen, waarin echter zulke heerlijke werken geschreven zijn: denk des hoe zij hier in haar tuin is! want mijn Vaders bibliotheek is uitmuntend: en wij allen hebben eene *leesachtige natuur* over ons: ik verraschte haar met de *Metromanie* van PIRON; en zag dat zij smaaklijk lachte: ik behoefde des niet te vraagen of zij het verstond, in allen mogelijken zin: ik lees, zeide zij, en mijne oogen ver-

staan alles; ik kan het alleenlijk niet uitspreken: dat zult gij in een jaar ook beet hebben, zeide ik, en wij zullen voortaan Fransch praaften: dit droeg Mamaas goedkeuring weg; 'Maar ik zal te beschaamd zijn' - 'Te trotsch, meent gij?' - en daar mede was dat uit, want de zon brak door, en wij snapten nog eens heen.

Ik ben mij zelve te na om mij te prijzen, doch kom en zie, en gij zult toestaan dat ik een meesterstuk verricht heb: 't is waar, *il y a beaucoup d'étoffe*, zo als de Franschen zeggen; *elle est un joli sujet*; maar met dit all' die stoffe zou ongevormd gebleven hebben, en het *joli sujet* in haare eerste ontzwachtelingen weg gekwijnd: zo haare Moeder haar weêr wil hebben, zal zij aan Burgemeester LENTING moeten order geeven, haar, als Schout, met zijne dienders te komen haalen.

Gij bemint dan, vraagt gij, onze LEENTJE? ei lieve! wijs mij eens zo een druiloer, die het werk zijner handen niet smoorelijk bemint! ik heb haar, dat is waar, juist wel eigenlijk het stervelijke leven niet overgedaan, zo als haare Moeder, maar ik kweek haar op met *zorg* en *kommer*; en ik wil het wel in proces gooien, mids het gezond menschen-verstand President dier rechtbank zij, aan wie zij de meeste verpligting heeft, en aan wie zij des ook het meest toebehoort, aan die vrouw die haar het leven gaf, of aan mij, die haar het waar genot geeft van dat leven? niet aanwezig zijn is zeker verkiezelijk boven een lastig aanwezig zijn:

en waarin bestond toch tot nu het een-en-twintigste jaar haars aanwezig zijns, haars leven, dan in onnatuurlijke - gevolgljik onaangenaame, aandoeningen? - werp mij niet tegen, dat echter LEENTJE'S hoogmoed haar rekening, en zij des vergoeding vindt, in door domme lieden aangegaapt en bewonderd te worden; maar LEENTJE'S hoofddrift is geen hoogmoed: LEENTJE'S hoofddrift is zucht om op eene eenvoudige wijs, ongemerkt en aangenaam te bestaan; en nu zij op dien weg is, zal zij verbazende voordgangen maaken; reeds hield zij zig ontslagen van dit ongenoemd legio onpasselijkheden, die haar tot een voorwerp onzes medelijdens maakte: en wat zal het zijn, als zij dien schat der schatten, de gezondheid, eens weder heeft, en onder mijn *moederlijk* oog bewaart en versterkt.

Indien mijn arme KEETJE zig aan mijn *wijs* bestuur hadde willen onderwerpen, ik zou nu haaren val noch betreuen, noch laaken; mijn Oom zoude minder ongelukkig, en mijne Tante niet spinnig boos op KEETJE zijn; doch KEETJE heeft niet gewild; zij vreesde misschien, dat mijn oogmerk niet zo zuiver ware als cristal; ook daarvan heeft Mevrouw LENTING al de eer; want sedert dat die snoode, looze vrouw, zig van haar onversterkt hart bij verrassing heeft meester gemaakt, was KEETJE buiten staat, om zelve haare eertijds zo geliefde Tante gehoor te geeven; hoe oneindig dankbaar moet ik des niet zijn aan mijne verstandige Moeder, die haar wist te beletten, mij onder haaren verpesten-

den invloed te trekken! ik betuig u, dat ik - 't is waar, ik ben nog niet oud en afgeleefd, en de grijze ervarenheid gaf mij nog niet veele lessen - dat ik nooit een verleidender vrouw ontmoet heb, dan deeze Mevrouw LENTING: hoe rasch zoude zij mij, die met al mijn vernuft onbedacht ben, niet in den strik gehad hebben! Freule CAROLINE heeft mij beleden, dat zij eene gevaarlijke meerderheid had, die ons bijna zodra overreedde als zij zulks goedvond; en mijn Broër voegt er bij, dat, wat hem betreft, zijn eenig middel om niet overmeesterd te worden, bestond in haar te - ontvlugten: zij was schoon, opgevoed in de beschaafde groote wereld, bezat allerlei talenten, die eene vrouw van fatsoen zo gunstig onderscheiden, en haar gezocht en bemind moesten maaken, bij meisjens die zelve deeze talenten niet ongelukkig aankweeken; zij had, immers in 't begin, een zweem van betamelijkheid, die haar toegang moest geeven in alle ordentelijke huizen: waartoe zou zulk een schoonschijnenden engel mij niet hebben kunnen brengen, indien ik mijne zichtbaare reden niet blindelings gehoorzaam geweest ware? voor u, mijne vriendin, zou zij nooit gevaarlijk hebben kunnen zijn; het zijn de Freules LEENTJE'S, de NAATJE'S HOFMAN, de BETHJE'S STAMHORST! en NAATJE heeft mij meermaals gezegd, dat, indien zij haare komst in *Amsteldam* niet verdacht gehouden hadde, van een slecht oogmerk omtrent KEETJE, zij in groot gevaar zoude gekomen zijn, om door haar

zo zeer ingenomen te worden, dat zij kan ijzen voor de gevolgen.

Nog één woord van *Amsteldam*: indien ik ook zal kunnen besluiten, om mijn geliefd Buiten tegen het stadsleven te verruilen, dan zou het de stad mijner verkiezing zijn, en ik zeg met uwen KAMPHUIZEN:

Wat drijft mij, uitgenome stad!
 Wat werkt in mij zo sterk een lust,
 Tot uwe vrede, welvaart, rust?
 Niet gij, maar 't geen ge in u bevat.
 Mijn vrienden, mijn vriendinnen zijn't,
 Waarom zig hart en tonge pijnt,
 U allen zegen toetewenschen.
 O geen paleis, hoe trotsch gebouwd,
 Die 't edel hart zo waardig houdt,
 Dan schrandre, braave, blijde menschen.'

Nu nog mijn compliment aan uwen onverslijtelijken Oom; aan uwen door liefde misleiden Broeder; ik beveel u onzer beider NAATJE - groet Mejuffrouw DE GROOT met eerbied; ook haaren zonderlingen Broeder, en zeg hem, dat ik een werkend lid geworden ben van zijn Genootschap, en reeds met onze LEENTJE begin aan de algemeene herstelling aller dingen te arbeiden: ik schrijf nog een paar regels aan Oom en Tante: indien gij op een gebakjen belust zijt, en tegen den omslag aanziet, bezoek de goede vrouw dan maar eens in

haar lief hondjen van een huisjen, en zeg dat gij uit mijn' naam komt: nu MIETJE-lief, is het uw beurt, (zo gij op stel zijt,) om te schrijven, aan uwe,

Oprechte vriendin,

BETHJE STAMHORST.

Twaalfde brief.

De Heer REINIER WALTER, aan Mejuffrouw MARIA DE GROOT.

MEJUFFROUW, HOOGSTGEACHTE VRIENDIN!

Hersteld van eene bijna doodlijke krankheid; hersteld door den zegen des Algoeden, onder de behandeling van een der kundigste, deugdzaamste, oplettendste Doctoren, en onder de meer dan broederlijke zorgvuldigheid mijns waarden, en mij zo waardigen vriend, uw' Zoon, schrijf ik deezen - Geluk! mijne waarde vriendin, met de poogingen die ik aanwendde, om hem zijne gezondheid wedertegeeven, en des in staat te stellen, om zig te kunnen bepaalen op zig zelven; te zien wat hij was, waar hij stond, wat van hem had moeten worden, en wat men billijk van hem moest verwachten, in-

dien hij zig ernstig toelage, om aan de betrekkingen waarin hij omtrent zijnen Maaker, omtrent zijne Ouders, omtrent de groote Maatschappij, waarvan hij een lid was, en in wier voordeelen hij deelde, voldeed: ongelovelijk zijn de vorderingen die hij maakt; hij haast zig, mag ik zeggen, om zijn verbeuzelden tijd intehaalen, en dewijl zijne gezondheid volkomen, en zijn geest helder is; dewijl zijn hart niet ontrust wordt door dwaaze of al te sterke driften, mogen wij hoopen, dat hij de vreugd zijner Ouderen, de eer zijner vrienden, en de verdienstelijke jongeling der beste menschen worden zal: ik heb mij wèl bediend van zijne dankbaare en vaste gehechtheid aan mij; mijne meerderheid in jaaren zelfs, was hiertoe behulpzaam; en dewijl zijn hoogmoed de lelijke vrucht zijner verbijsterde hersenen was, moest die met zijne Physique herstelling ook weldra verkwijnen - die plaats is thans ingenomen, door eene edele, den mensch betamende grootschheid, op zijn natuur; den rang die hij, door haar, bekleed in den keten der wezens; in zijne bestemming als redelijk en zedelijk wezen, en in de heerlijke voorrechten, die de beste godsdienst hem, zo hij zijne wetten volgt, belooft; al hetgeen ik tot dus verre gezegd heb, hoe aangenaam het u, Mejuffrouw! weezen moete, en hoe zeer het mij vleie, u zulks te kunnen berichten, is echter geenzins de waare oorzaak waarom ik mij de eere geef aan u te schrijven: mijn brief zal intusschen zeer verre de langte eens ge-

woonen briefs overschrijden, en dit zal u, op het eerste inzien, ook zeer verwonderen; doch ik hoop, dat, als gij hem ten einde zult gelezen hebben, uwe verwondering zal ophouden; dan zal mijne versooning niet moeijelijk te verkrijgen zijn, bij eene vrouw die in alles wat den mensch betreft, zulk een groot aandeel neemt.

Vóór ik mijn verhaal begin, moet ik u zeggen, dat bij mijne afreis van *Parijs*, mijn' Geneesheer mij onder alles niets zo ernstig afraadde, dan het rijden in den avond, of vóór het opgaan der zon: het weêr is op den dag nog wel heel schoon, en zelfs zeer heet, doch dit maakt de avond en morgenlucht, voor iemand in mijne omstandigheden, nog zorgelijker: ik weet echter niet hoe naauwkeurig ik dit bevel zoude zijn nagekomen, indien uw zoon, mijn zorgvuldige vriend, mij niet gedwongen hadde, aan dat bevel bijna al te schroomvallig te voldoen: mijne verlangens naar *Amsteldam*, zo wel om mijne zaaken, als uit een nog dringerder aandrift, maaken mij dit bevel wat onaangenaam, en beneemen mij ook veel tijd in mijne reis.

Uw zoon, ziet zodra niet dat de zon aan de kimmen geraakt, of hij dwingt mij, ook somwijl in een armhartig ongerievelijk dorp, of gehucht, stil te houden, indien er geen beter verblijf omstreeks is: voorleden maandag was het uitneemend heet, en dat weldra door een sterke daauw gevolgd werd: mijn vriend werd beurtelings bleek en rood van angst en vrees voor mij; hij zag nergens eenig

dorp; en de postillon verzekerde ons, dat wij nog wel twee mijlen van de naaste stad af waren: eindelijk scherp rondziende, ontdekte hij eenige huizen, aan het hangen eens bergs; en deed, wat ik ook zeide, den postillon stil houden, sprong uit de postchais, en liep voords den weg op: na omtrent een half quartier vooruit gelopen te hebben, hield hij voor een huis stil: hij blijft staan, loopt, keert terug, blijft nogmaals staan: kort gezegd, hij vertoonde de gebaarden van iemand die versuft, besluiteloos, in verwarring is: ik reed een weinig op, en naar het gehucht toe: hij vliegt naar de chais, en schreeuwt - 'Juffrouw WILDSCHUT!... zij is hier! ik heb haar gezien!' - ik, wetende hoe zeer het ongelukkig lot van dit meisje hem ter harte ging, vreesde waarlijk dat zijn hoofd een weinig ontsteld was, door eene geringe gelijkenis, geholpen van zijne eigene inbeelding - ik antwoordde alleenlijk: 'Gij zult u bedrogen hebben' - hierop wees hij mij een vengster, dat wel van papier, maar nu nog open was: 'Op die bank,' zeide hij, 'klom ik, om te zien, want de deur was toe, of ik niemand konde spreken; daar zat Juffrouw WILDSCHUT te naajen' - zonder veel te denken, klom ik uit de chais, en ging met hem een houten hek in, dat voor een soort van tuin, achter het huis stond: daar zag ik bij een bron, eene bejaarde vrouw, gekleed als een boerin, die bezig was, voor twee jonge Dames, een glas water te scheppen: de eene ons ziende, wilde

ontvlugten, doch werd door de andere daarin belet: DE GROOT omhelsde haar, snikte, maar zeide niets: zij scheen meer verschrikt dan ontsteld, en zeide, met eene gemelijke koelheid, in tamelijk goed Fransch: ‘Wat is dit Mijnheer? ik ken u niet!’ - ‘Kent gij mij niet!’ - zeide uw zoon; ‘uw vriend DE GROOT! kent gij mij niet? mijn geheugen is mij getrouwer, ik ken Juffrouw WILDSCHUT! beur u op, verberg u niet voor ons; ons geluk is onuitspreekelijk u hier gevonden te hebben; uw geval is ons bekend: maar dank den Hemel, dat gij uit de magt eens kaerels zijt, die u uit uws vaders huis getroond heeft;’ hij omhelsde haar weder.

Zij sprak niets, maar ik zag wel dat ons bezoek haar ten uitersten onaangenaam was - wij gingen in huis, na dat ik den postillon mijne orders gegeven had - de koffers en de provisie werden in huis gebragt; ik volgde; de goede oude vrouw had reeds toegestemd in mijn verzoek; en dewijl haar huis groot genoeg was, zag ik wel, dat wij geen ongelegenheden aan de twee jonge Dames zouden doen.

Toen ik in eene soort van kamer trad, vond ik DE GROOT bezig om Juffrouw WILDSCHUT, (want die was het,) op alle mogelijke wijze, zijne tedere bekommring voor haar te toonen, terwijl zij alles met een norsch stilzwijgen beantwoordde: hierop barstte de andere jonge Juffrouw in traanen uit - ‘Ach mijne vriendin!’ zeide zij, (in 't *Fransch*.) ‘welk en geluk voor u! indien ik bij

den aanvang mijner rampen zulke vrienden gevonden hadde, hoe zoude ik de Voorzienigheid danken! - nooit, nooit zal ik mijn vaderlijken weldoener, den besten, den deugdzaamsten aller menschen wederzien! gij zult zeker op uw berouw worden aangenomen; uw Vader, uw Moeder'... Juffrouw WILDSCHUT viel dit engelachtig schepzel, onbesuist, en met woede in de rede: 'Dat in eeuwigheid niet: ik veracht mijn Moeder, en mijn' Vader haat ik; zij heeft mij door haare opvoeding bedorven, en hij heeft er mij voor gestraft als een tiran' - dit deed ons ijzen en verstommen: zo zaten wij eenige minuten, terwijl Juffrouw WILDSCHUT ons met eene schijnbaare bedaardheid allen aanzag, en wij allen haar met bekommering en droefheid beschouwden.

Het is altoos mijn vaste regel, nooit te redeneeren met menschen die in drift zijn; dien regel volgde ik ook; ik verzocht aan de vrouw ons een tafel te geeven; dewijl er geen bedden in dit vertrek waren, begreep ik dat dit de kamer der Dames niet wezen konde: mijn vriend, die wel weet dat wij somwijlen op de dorpen, en in enkele huizen daar wij vernachten, niet veel vinden, had, naar zijn gewoonte, daartegen gezorgd, en weldra hadden wij een zeer goed collation: dewijl het avond was, verzocht ik de twee jonge Juffrouwen met ons te maaltijden, op 't fortuin van de pot: de postillon kwam binnen, dewijl hij mijn vaste rijder is, dien ik van *Parijs* medebragt, om de reis met hem geheel-en-al

te doen, gelastte ik hem naar de naaste stad te gaan, daar de post-chais te laten, en des anderendags morgen met een koets hier te komen; ik zeide dit in presentie der Juffrouwen: Juffrouw WILDSCHUT tekende iemand die dacht, 'Ik zal niet van de partij zijn!' - ik wilde dat niet zien; en over de koets werd vooreerst niets meer gesproken.

Ik ging eenige oogenblikken bij de oude vrouw, die zat te spinnen - Moeder!' zeide ik, 'kent gij deeze twee jonge Dames?' - 'De eene ken ik wel,' antwoordde zij, 'zij woont thans te dat maar twee mijlen hier van daan ligt, zij is hier eenige tijd om de frissche lucht en om de melk te gebruiken - o Mijnheer het is een lieve Juffrouw! ik bemin haar ook als of zij mijn kind ware' - En de andere? - 'Een geheel ander humeur, maar zij is ook ongelukkig, geloof ik, hoewel zij mij nooit iet verhaald heeft: ik heb wel gemerkt dat zij geene *Française* was; doch zo als ik zeg, zij logeert hier sedert vier weeken; en de andere Juffrouw' ... hier kwam Juffrouw WILDSCHUT binnen, en zeide, 'dat zij een kaars verzocht, om naar haar vertrek te gaan' - 'Doe mij de eer aan,' zeide ik, 'eet met ons' - zij bedankte; ik praatte echter zo mooi als ik kon, en zij bebewilligde; zij at even als iemand die zeer boos en te onvreden is; sprak weinig, dronk zeer veel water, 't welk zij zelve geduurig inschonk, en on-

besuist doorslokte - haare gezellin was geheel beleefd, beminnelijk, maar innerlijk bedroefd, zuchtte al hoestend, en wenkte verscheiden maalen haare traanen weg: Juffrouw WILDSCHUT zeide - 'Nu Mijnheer, *nu* heb ik gegeten, en *nu* verzoek ik dat gij mij niet meer lastig valt;' zij nam een kaars op, en ging naar haar eigen kamertjen - Juffrouw CHALON, (zo hoorde ik dat Juffrouw WILDSCHUT haar noemde,) bleef bij ons zitten; ik, beducht of Juffrouw WILDSCHUT ons ook mogt poogen te ontwijken, gaf order aan den jongen boer om opteblijven, hem beloovende wèl te zullen beloonen, en ons te roepen zodra hij gerucht hoorde; die nam dit gereedlijk aan; Juffrouw WILDSCHUT gaf haar den sleutel, kuschte haar, en zeide, ik zal u wachten, doch ga naar bed.

Naauwlijks waren wij met ons drieën alleen, of Juffrouw CHALON begon haar geheele hart uitteweenen; dit trof ons zeer, en DE GROOT, haar hand neemende, drukte die aan zijne lippen, haar met de eenvoudigheid van een kind, en de gemeenzaamheid eens broeders, verzekerende, dat hij haare traanen niet zien konde, zonder die ook te storten - hij gaf haar onderwijl veele zoete, en bijna beuzelachtige benamingen, noemde haar *chere amie*, *ange*, *bon enfant*, enz.; kort gezegd, zijn hart regelde alle zijne woorden.

Dit lief jong mensch, boezemde mij zo veel belang voor haar in, dat ik, hoe vermoeid ook, niet kon besluiten haar te verlaten - ik vroeg

aan DE GROOT, 'Hebt gij het thee-koffertjen uit de chais genomen? dan dunkt mij moesten wij een kop thee drinken' - in een oogenblik hadden wij gekookt water, en DE GROOT alles op de tafel, wat tot theedrinken noodig is: Juffrouw CHALON was veel te bedroefd, en in zig zelve verlooren, om daar eenige acht op te kunnen geeven: toen alles gereed was schonk hij haar in, en zij dronk met eenige moeite een paar kopjens: zij bedaarde een weinig: ik nam haare fraaje hand, en zeide: 'Gij zult mij het onrecht niet doen, van aan nieuwsgierigheid toetescrijven, 't geen bij mij uit het zuiverst en vuurigst deelneemen in uw lot ontstaat;' zij drukte mijne hand, en gaf DE GROOT haare andere hand, zo als hij met een beminnelijk bedroefd gelaat voor haar stond.

^(*) 'Ik kan u daarvan niet beter overtuigen, dan u een verhaal te geeven van het geen gij wenscht te weeten: de wijze waarop gij mij beiden behandelt, overtuigt mij, dat ik met eerlijke, gevoelige jonge lieden spreek, meer is er bij mij niet noodig, om u alles te verhaalen wat mij betreft: indien ik dit niet met zo weinig woorden doe, als gij mogelijk zoudt verkiezen, daarvoor vraag ik verschooning; mijn hart is vol; mij dunkt dat zulks mij uwe toegevendheid zal verwerven.

(*) De Heer WALTER heeft dit verhaal uit het *Fransch* overgebracht.

Gij beiden, mijne Heeren! merk ik, zijt *Hollanders*: de jongste Heer schijnt zeer bekend met Juffrouw WILDSCHUT; zo heeft zij mij gezegd dat haar naam is; thans ben ik daarvan verzekerd; ik bespeur dat gij mij voor eene *Française* houdt; dat ben ik niet; ik ben in *Engeland*, en wel te *London* geboren en opgevoed; hoor dan door welk eenen ramp ik mij eindelijk hier bevinde; maar, gelijk ik zeg, ik zal, vrees ik, uwe aandacht wat lang bezig houden - Mijne ouders waren welgestelde zijden-winkeliers: mijn Vader was van *Franschen* afkomst; mijne Moeders familie uit den *Elzas*, doch reeds veele jaaren in *Engeland* woonachtig: ik was hun eenig kind: zo veel ik mij kan herinneren, werd ik met verstand en al te tedere zorgvuldigheid opgevoed; doch ik was zeer jong, naauwlijks zes jaar, toen ik beiden verloor; ik had geen een bloedvriend daar ter plaatse, maar mijne Ouders hadden hunnen vaderlijken vriend, den Heer WILLIAMS tot mijn' Voogd aangesteld, en hij had beiden op hun doodbed beloofd, alle zorg voor mij te draagen, ja mij zelfs in zijn huis te laten opvoeden: hij had verscheiden kinderen gehad, doch die waren nevens zijne vrouw overleden: hij is zeer rijk, en behoort tot de broederschap der Kwakers: deeze braave, deeze uitmuntende man, kwam niet alleen zijne belofte getrouw na, maar hij deed alles voor mij, wat een liefderijk Vader, immer voor een gehoorzaam kind doen kan - hij gaf

mij in zijn huis eene uitmuntende opvoeding, zo wel ingericht om mijnen geest te vercierren; mij onderscheidene talenten te geeven, als vooral om mij den Christelijken Godsdienst wèl te leeren kennen; zijn voorbeeld was niet dan eene nimmer afgebroken les: inschikkelijk, vriendlijk, onbeperkt milddadig, naauwgezet, godvreezend, deed hij eere aan die secte, waarbij hij zig reeds in zijne jeugd gevoegd had: hoewel hij mij in den Godsdienst mijner Ouderen liet onderwijzen, door eene bejaarde matrone, die hij als eene vriendin, meer dan als eene huishoudster behandelde; deeze bekwaame vrouw, leerde mij allerlei fraaje handwerken, zij had altoos het oog over mij, ook als men mij lessen gaf - zo groeide ik op, en was zo gelukkig als een kind zijn kan - In mijn vijftiende jaar kreeg ik kennis aan een' jongeling, die zig bij de broederschap, zo hij betuigde, door de inspraak van den Geest, gevoegd had, en die door zijne zedigheid, geschiktheid en ijver voor den koophandel, zeer bemind had gemaakt bij mijnen Voogd, en bij zijne vrienden: hij werd weldra op het comptoir gebruikt, en had des gelegenheid om mij wèl te leeren kennen: hij was schoon, innemend, bescheiden en bedaard, zó zelfs dat mijn Voogd hem het getuigenis gaf, van iemand *die niet verre af is van het Koninkrijke Gods* - hij vondt mij behaagelijk genoeg om mij te verzekeren, dat hij mij beminde, en verzuimde niets van al-

les wat hij vermoedde mij aangenaam te kunnen zijn - zo zedig opgevoed wordende, en geduurig het verhaal krijgende van de zedeloosheid onzer meeste jongelingen; nooit bemind hebbende, kon het niet missen, of ik moest dezen jongeling met onderscheiding zien; hij maakte daar ook geen geheim van: onze wederzijdsche genegenheid behaagde aan mijnen voogd; 't is waar, mijne vriendin beschouwde dat een weinig anders, doch dewijl zij zelve een' zoon had, die, indien ik met hem trouwde, in staat zijn zou zijne eigene zaaken te beginnen, verdacht ik haar van eigenbelang: het onderscheid tusschen deeze twee jonge lieden was ook verbazend groot: haar zoon had het voorkomen en de manieren van een los mensch, die geheel-en-al in de wereld leeft; en sprak zo als alle andere jonge lieden, die ik bij geval ontmoette: de vriend van 't huis deed hem ook kwaade diensten, en toonde mij aan, dat deeze jonge Heer mij niet verdiende, dewijl hij noch zeden, noch godsdienst had, en zeker niets anders beoogde, dan door mijn geld zig in staat te stellen van zijn eigen zaaken te beginnen: hij integendeel wachtte met geduld tot dat onze vriend WILLIAMS met zijne eigene goedkeuring ons huwelijk sloot, en alles zo schikte als hij zelf zoude goedvinden: ik was jong, had geene ondervinding, en was vooringenomen: hoe konde ik iemand wantrouwen die al het vertrouwen van zijnen patroon bezat? dus

verliepen er twee jaaren; mijn Voogd zag met genoegen dat ik deezen man voor mij koos, en geloofde, zo als hij zig uitdrukte, dat dit werk uit God was.’

“Kind!” zeide hij eens tegen mij, “Ik bemin u als het kind mijner zalige vrienden, als mijn eigen dierbaar kind; dus lange heb ik u dit ook getoond; ik moet u eens spreken: WILSON heeft u van mij ten huwelijk gevraagd; bedenk u wèl: daar zijn twee zaaken waaromtrent Ouders en Voogden geene magt hebben; zij kunnen voor hunne kinderen geen man, geene vrouw, en geene godsdienstige secte uitkiezen, veel minder hen daar in dwingen: ik zie echter Gods leiding in deeze zaak; bedenk u wèl; kunt gij den vriend WILSON zo wel uw gehoorzaamheid belooven, als met uwe liefde verblijden, ik geef mijne toestemming; en Gods zegen verzelle alle uwe schreden” - Ik omhelsde mijnen eerwaargen grijsaart, die sloot mij in zijne armen, en bad God voor mij;’ (hier weende zij bitterlijk,) ‘Ach! nog zie ik dat ernstig, dat minzaam gelaat, die zegenende handen en oogen; nog dunkt mij hoor ik zijne stem; maar, helaas! nooit, nooit zal ik hem wederzien; dit is het grievendst voor mij dat er kan gebeuren.’

(Zij herstelde zig een weinig, en ging dus voort,) ‘Kort daarop gaf ik mijne toestemming: hij viel op zijne knieën, noemde mij zijn uit-

verkoren bruid, en stortte een ernstig gebed uit, om dien God te danken die mijn hart tot het zijne geneigd had - nu was alles gereed; doch eene krankheid van mijnen Voogd, belette mij aan de voltrekking van ons huwelijk te denken - nacht en dag bleef ik bij hem, en gaf hem de grootste blijken van mijne dankbaare en tedere kinderlijke liefde: WILSON bleef altoos bij mij, immers in die uren dat hem de zorg over het comptoir niet uit de kamer weerde: deeze bewijzen van tederhartigheid voor eenen man, mij zo dierbaar, wonnen mijn geheele hart; ik beminde hem zonder maate; hij had al het vertrouwen van mijnen Voogd; is 't wonder dat ik hem zo hoogachtte als hij mij voorgaf te beminnen? gedurende deeze krankheid, had hij alles zo wèl bestuurd, dat, toen de braave man begon te beteren, hij daar zijn uiterste genoeg over toonde, en nu zelfs aandrong op de voltrekking van het huwelijk met zijnen waardigen jongen vriend: eens op een avond werd er veel gesproken over de zonderlinge bekwaamheden die een leerling van den beruchten WITFELD, in het prediken had; ik toonde mij daar nieuwsgierig naar, en konde niet gelooven het geen men van de uitwerkzels die dit prediken voordragt verhaalde: WILSON stelde mij voor, dat indien onze vriend dit niet afraadde, hij mij gaarne in zo eene vergadering zoude willen brengen - kort gezegd, op eenen zondag morgen

reden wij in de chais van onzen Weldoener, zonder knecht of eenige bedienden, naar een plaats alwaar zoude gepredikt worden, en die omtrend tien engelsche mijlen van London af lag - Onderweg verzachtte hij geduurig mijn hart, en wondt hij mijne verbeelding op, door wel verliefde doch niet onbescheidene uitdrukkingen en bewonderingen. Dus hadden wij een groot eind voordgereden, toen ik vroeg of wij niet haast ter plaats kwamen, daar wij wezen moesten? hij zag rondsom, keek op zijn horologie, en betuigde dat hij zo was weggevoerd door het genoegen van met mij eens geheel alleen over mijne gevoelens en aandoeningen te kunnen spreken; dat wij die stad echter reeds moesten gepasseerd zijn - 'Doch,' 'zeide hij, "ik zie daar een boeren huis, houd de paarden een oogenblik, ik zal den naasten weg vraagen" - ik deed zo: hij zeide toen dat wij een verkeerde weg gereden hadden, doch een weinig mijlen verder ook gepredikt werd - ik had op het eene zo weinig argwaan als op het ander; hoe konde ik zelf ook schaduwachtig wantrouwen? het speet mij maar, wijl ik gemeend had nog tijdig t'huis te zijn - evenwel, wij reden al weder voort - eindelijk hoorden wij, dat nog twee mijlen van ons af, werkelijk vergadering was - wij kwamen ook nog tijdig daar aan - na ons verfrischt te hebben, gingen wij in een soort van schuur of kamer, en daar hoorde ik een' man spreken, die mijn reeds ont-

hutst, vermoeid gestel, dermaaten aandeed, dat ik mij niet wèl bevondt, en hoewel ik veel te gezonde, redelijke en zedelijke begrippen had van den Godsdienst, die volgens het bedaard onderricht van alle welgezinde menschen, wier oordeel genoeg gesterkt en opgehelderd is, om daar over bevoegde Rechters te zijn, volstrekt van een hemelsche oorsprong is, en des de Maatschappij niet moet verbannen maar bevestigen, en die vervullen met weinige menschen welke elk in hunne betrekking werkzaam blijven; zo werd echter mijne getroffen verbeelding weder meester van mijn verstand - de hevigheid, en de of schijnbaare of waare geestvervoering, waarmede deezen alles voor zig inneemende grijsaart sprak, de voorbeelden die ik zag, vooral in jonge menschen, overrompelden mij derwijze, dat ik nog vóór de vergadering scheidde, min levendig dan dood werd weg gedragen - de mannen schreiden, de vrouwen wrongen haare handen, de jonge meisjes schreeuwden of vielen in onmagt neder, en in zwaare stuiptrekkingen. Ik herinner mij ook nog, dat, terwijl wij in de chais zaten, er iemand op eenen afstand ons toeriep, en zig haastte om bij ons op den grooten weg te komen; doch mijn verleider weigerde optehouden, zo als ik voorsloeg, voorwendende, dat zulks op zulk een eenzaam weg, ongeraden was, dewijl het meermaal gebeurd was, dat dit met reizigers van een zeer ongelukkig gevolg was geweest; iet het welk

mij niet onbekend zijn konde, dewijl men in Engeland daar meer voorbeelden van gezien heeft.

Na eenigen tijd, ik weet niet hoe lange zulks geduurd heeft, bevond ik mij in de kamer van een herberg te bed, en in de armen van deezen huichelaar - Schaamte en droefheid beletten mij mijne Heeren, daar iet meerder van te verhaalen. Ik opende eerst zeer bedwelmd mijne oogen, en bevond mij in een' staat die zeer gelijk is naar eenen waar in men zig bevindt, na uitgestaane smarten, door het inneemen van den opium - geheel krachteloos, en zo als ik zeg, in een alleraangenaamsten dommelingen toestand, zeide ik niets, ten minsten ik weet niet, of kan mij niet herinneren wat, en of ik wel iet gezegd heb.

Eerst tegen den morgen kwam mijne gewaarwording weder; zeer vermoeid naar ligchaam en geest, was echter mijn verstand helder, immers bij vlaagen. Ik stond op, en na mij een weinig aangekleed te hebben, trok ik aan een schel; de vrouw kwam binnen; ik vroeg naar den Heer die mij hier gebragt had - indien mij een donder op dat oogenblik getroffen hadde, konde ik niet meer wezenloos geweest zijn. - “Ontstel u niet” zeide de goede vrouw, “uw man heeft ons gezegd, dat hij noodzaaklijk te *Bristol* zijn moest, dat hij u overmorgen wederhaalen zal, en heeft mij bevolen alle zorg voor u te draagen, hij was zeer bewogen u in die on-

passelijkheid te moeten verlaten, doch hij voegde er bij: dat de Heere hem in zijn beroep gesteld had, en dat hij daaraan moest voldoen.” - Wat zij meer zeide, weet ik niet, ik viel weder in onmagt, en toen ik bij mij zelve kwam, vond ik de spreker der Vergadering voor mijn bed geknield, die God dankte voor de genadige bewerking op mijne ziel, en bad om die genade te voltooien, door mij een nog levendiger gezicht te geeven van mijnen verlooren toestand - ik antwoordde geen enkel woord; ik kon niet; ik weende ook niet; maar mijn toestand was des te ysselijker voor mij - toen gaven de woede en wanhoop mij mijne krachten weder, en ik was in het uiterste gevaar om mij ze-ve te dooden.

ô Mijn Voogd! mijn Vader! meer kon ik niet zeggen; ik wong mijne handen; ik scheurde mijne lubben; ik stampte met mijne voeten, ik sprak zelfs vervloekingen uit tegen het monster dat mij in deezen staat gebragt en gelaaten had. Liever verkoos ik te sterven, dan onteerd tot mijnen Voogd weder te keeren; hier, maar dat zag ik toen niet - konde ik toen niet zien; hier ligt die groote misvatting - uit dit besluit vloejen alle mijne rampen - ik had bij de eerbied, zulk eene liefde, zo veel dankbaarheid voor hem, dat ik nog liever besloot schuldig te schijnen in zijne oogen, dan zijn dierbaar hart te doen breeken over het verhaal van mijn ongeluk.

Dit, mijne Heeren! zult gij mogelijk afkeuren, doch ik moet oprecht zijn; zo dacht, zo verkoos ik: schaamte belettede mij, aan deeze lieden te belijden wat waarheid was; ik betaalde de vrouw, en wandelde met eene schijnbaare gelatenheid den weg op; ik had niets dan mijne kleederen die ik aan had, een kostbaar goud horologie, en eenige juweelen van geen groote waarde - ik zag mijn geld naar, en vond dat het omtrent vijftien guines in alles haalen kon. - Ik belandde bij een' boer die mij dien nacht huisvestte; ik verhaalde hem dat ik van *London* kwam, en dat ik naar *Calais* moest, alwaar ik zoude inscheepen, om naar *Vrankrijk*, en in dienst eener aanzienlijke dame te gaan. - Deeze man, ook het huisgezin, geloofde mij, en den volgenden morgen bragt men mij naar de naaste postplaats - den zelfden avond kwam ik te *Dover*; sprak niet dan *Fransch*, en hield mij als of ik geen andere taal verstond. Onze overvaard was, door het stil weder, langer dan gewoonlijk. Nu was ik in *Calais*; maar wist niet wat te beginnen - zoude ik *Frankrijk* weder ingaan? zoude ik naar *Holland* oversteeken? Ik zat besluiteloos - dit kon mij weinig verschillen; en ik weet niet wat ik zoude besloten hebben, indien eene aanzienlijke Dame met haare familie niet in het zelfde logement was aangekomen - mijne kleeding was tamelijk, doch zeer zedig, en van mijn horologie of juweelen bemerkte men niets - deeze Da-

me huurde een Paquetboot om naar *Holland* te vertrekken; en dewijl ik reeds bemerkt had, dat zij gunstig over mij sprak, in eene taal, die zij niet vermoedde dat ik verstond, verzocht ik haar, of zij mij de eere wilde aandoen, van mij medeteneemen, dewijl ik naar den *Haag* moest - ik noemde maar de eerste plaats die mij inviel - dit accepteerde zij, en ik ging op den naam van eene *Femme de Chambre* met haar over.

Eene onoverwinbaare droefgeestigheid, en een, zo als men het geliefde te noemen, gelukkig voorkomen, deed deeze Dame begrijpen, dat ik geene avonturiere was: de kleine diensten die ik haar deed gedurende onzen overtocht, namen haar nog meer voor mij in, en ik zou niets liever gewenscht hebben, dan bij haar te blijven; doch tot mijn ongeluk, bemerkte ik, dat haar oudste zoon schuldige oogen op mij sloeg, ja dien zelfden nacht..... maar genoeg, ik ontkwam het snood opzet, en verborg zijn onderneeming, niet om zijnen wil, maar om dat ik begreep, hoe weinig eer mij zijne snoodheid bij het ordinair menschenverstand mij doen konde. Ik hield mij voords bij de eerste bedienden, gedurende onze heele korte overtocht - deeze hadden mij verhaald door haaren *Valet de Chambre*, de eenige man die goed *fransch* sprak, dat Mylady naar *Parijs* ging, alwaar Lord T..... reeds was aangekomen, en in eene aanzienlijke commissie was;

om uw aandacht niet op te houden, zal ik u alleenlijk zeggen, dat ik den weg naar *Utrecht* nam, en van daar op *Keulen* ging, in gezelschap van verscheiden personen, die mij onderweg allen met betamelijkheid behandelde.'

'Op die reis maakte ik kennis met een bejaarde vrouw, die een burgerlijk voorkomen had, zich zeer voor mij interesseerde, en, met een *Hoogduitsch* accent, *Fransch* sprak: eens op eene pleisterplaats tusschen *Xanten* en *Keulen*, alwaar wij ons eenige uren stil hielden, om dat er iet aan den postwagen gebroken was, trad zij bij mij op den weg, alwaar ik in de diepste droefgeestigheid, en zonder iet in 't bijzonder te overpeinzen, voordwandelde. "Ga niet zo verre", zeide zij, "gij zijt reeds zo vermoeid, dat ik deerenis met u heb" - jonge lieden die zo treurig zijn, wekken de aandacht op van bejaarde vrouwen, die zelve moeder zijn. - Daar op nam zij mijn' arm onder de haare, en leidde mij zachtjes te rug - nu borsten mijne traanen los, ik viel haar om den hals, kuschte haar, snikte, doch kon niets spreken: "Zijt gij zo ongelukkig, mijn kind", zeide zij; "dat gij uw hart ook niet aan eene medelijdende vrouw kunt openbaaren? - gij kent mij niet, dan sedert twee dagen, dat is waar; maar zo gij mij kendet, gij zoudt overtuigd zijn dat ik uw vertrouwen verdien, door het deel, dat ik al dien tijd, in uwe overgroote

treurigheid genomen heb”; - ik greep moeds genoeg, om haar mijne dankbaarheid te toonen, en zeide haar, dat ik zeer ongelukkig was, maar niets anders; de schaamte belette het mij. - “Hebt gij ouders”? vroeg zij, “zijt gij uit *Frankrijk*? zit gij uit *Holland*”? Neen, zeide ik, ik ben ouderloos, en elders geboren. - “Gij zijt nog zeer jong” - Nog geen zeventien jaaren. - “Ik zal niet onbescheiden aandringen om bijzonderheden te mogen weten, die gij liefst verzwijgt. Zo als ik zeg, gij kent mij niet; de wereld is vol slechte menschen, en uwe voorzichtigheid bevalt mij in zulke jonge jaaren; evenwel zo gij geen oogmerk hadt, om bepaald ergens heen te gaan, verzoek ik dat gij in mijn huis komt, ik woon te *Metz*, ga met mij, en ik zal u als mijn dochter behandelen, dit zal u voor onbescheidene of onbedachte ontmoetingen beveiligen” - dit nam ik aan, en bedankte haar met zo veel vuurs, dat zij wel zag, dat mijne stilzwijgendheid niet uit wantrouwen ontsproot. - Zo reisde wij tot *Metz* - ik noemde haar nu Moeder. Een jonge Juffrouw, al vind men haar schoon en behaagelijk, is overal veilig met haar moeder. - Toen wij te *Metz* kwamen, ging ik met haar naar haar huis: zij was klein behuisd, doch had een tamelijk groot magazijn van kruidenierswaaren: het scheen dat zij om haare zaaken naar *Holland* geweest was. Zij had een'

zoon, en eene bediende; was eene weduw, en leefde eenvoudig, - bij haar rustte ik eenige dagen uit, en leerde haar al meer kennen: dikwijls kwam daar haare zuster, die een vrouw van veel verstand was, en een moden-winkel had: met deeze kwamen wij overeen, dat zij mij als een leerling die daar zoude inwoonen, mede nam. Nu had ik bezigheid, dit was mijn geluk. Mijne zucht, om mij dankbaar te betoonen, deedt mij onvermoeid arbeiden - ieder was over mij voldaan; des daags verborg ik mijn verdriet, maar den nacht sleet ik met traanen, en dacht om niets of niemand, dan om mijnen Voogd: ik verbeeldde mij zo levendig zijne droefheid: nu vroeg ik mij zelve: had ik niet beter gedaan, van te rug te keeren? doch dit was te laat. - Ook dat, *het is te laat*, trof mij geweldig. - Twee maanden bleef ik in dezelfde droefheid, doch toen vermeerderde die oneindig. Ik bemerkte iet 't welk ik voor mij zelve wilde verbergen: ik stortte krank te bed - het medelijden 't welk deeze twee eerbaare vrouwen met mij hadden, de deugdzaamheid haarer begripen, de achting waar mede ieder haarer mij behandelde, dwongen mij eindelijk haar alles te openbaaren: ik verzweeg alleen mijn naam en geboorteplaats, ook mijnen Voogd.

Zij hoorden mijn verhaal met deerenis, en bewezen mij alle mogelijke diensten. Zij toonden mij, dat ik niets van mijne deugd verlooren had,

dat de wil alleen ons aanspraakelijk maakt. - Zij laakten alleenlijk in mij, dat ik mijnen Voogd ontvlugt was, die, volgens de beschrijving welke ik van hem gaf, mij zeker als een onschuldig ongelukkig meisje zoude ontvangen hebben. Ik konde daar niet veel tegen inbrengen, ten minsten niets dat in staat was, om deeze beide vrouwen van oordeel te doen veranderen; alles wat zij mij hier over zeiden, was zo verstandig, dat het u mijne Heeren zelve zal in 't oog vallen.

Mijn staat was een volstrekt geheim voor ieder; er waren nog zes jonge Juffrouwen in het zelfde huis, die, of daar inwoonden, of deeze affaire leerden - ik kon zo veele oogen niet lang ontsnappen: om dat voor te komen, besloten deeze twee waardige vrouwen, mij een ander verblijf te bezorgen, alwaar ik mijnen toestand verbergen konde, en echter mijnen arbeid vervolgen.

Het was hier in dit huis daar men mij bragt; de dochter deezer vrouw, had het dochtertjen mijner Meesteres, dat nu vier jaaren was, gezoogd, en men onderhield de kennis, als lieden gewoon zijn, die achting voor elkander hebben - met de zevende maand verlostte ik van een dood kind, lag lange zeer gevaarlijk ziek, en deeze lieden behandelden mij met al het medelijden der tederhartigheid - meer dan een jaar leed ik aan de gevolgen van deeze verlossing, en bleef ten uitersten zwak - ik keerde echter

weder tot mijne weldoenster, en bleef daar in dezelfde bezigheid. - Zo dikwijls als ik besloot aan mijnen Voogd te schrijven, ontzong mij den moed. - Hoe zoude ik mijn verhaal aanvangen? moest ik niet weten, dat de huichelaar die mij vervoerd had, en geheel meester was van zijn Patroons vertrouwen, zijne maatregelen te wèl zoude genomen hebben, dan dat mijne droefheid mij zoude hebben kunnen verdedigen^(*)? Zou een man, zo naauwgezet godsdienstig, mij willen aanneemen? zoude ik het denkbeeld verdraagen, van na het gebeurde, onder de oogen mijner vrienden en bekenden te verschijnen? ik bleef dan bij deeze waardige vrouw, die zig altoos vleide, dat ik dit stuk eens beter zoude doorzien, en haaren raad volgen.

Deezen zomer bevond ik mij zo ongesteld, dat de Doctor mij de buitenlucht, en het gebruik der melk aanpreef. Ik verkoos weder dit huis, en mijn gezondheid herstelde merkelyk. - Hier trad op eenen schoonen zomer-avond, eene jonge Juffrouw in, die verzocht, of zij daar blijven konde. Zij had iet versufts, iet wilds, iet vermoeids in haar voorkomen, en sprak tamelyk goed *Fransch*, ten minsten men konde haar verstaan - mijn hart sloot toe op dat gezicht; herinnerde mij zo levendig mijn eigen lot, dat ik

(*) Weinig kende deeze ongelukkige een snooden huichelaar!

deze vrouw, die eenigzins in twijfel stond wat te antwoorden, in het hoogduitsch verzocht, haar in te neemen. - De jonge Dame was zeer kostelijk, doch wat verslensd gekleed, en had niets bij zich, dan een klein pakje in een zakdoek geknoopt, aan de hand. "Ik zal", zeide zij, "hier eenigen tijd blijven moeten, daar is mijn beurs, betaal u in voorraad." - Zij had mij nog geen woord toegesproken. De vrouw weigerde de beurs aan te neemen, en verzocht haar in huis te gaan; zo deedt zij. - Zij had een voorkomen van verstrooidheid, en tevens van eene verregaande onverschilligheid, dat mij verbaasde; ik had medelijden met haar, en verzocht haar, (om toch in gesprek te komen,) iet te gebruiken: zonder veel daar op te antwoorden, deedt zij dit, en ging vroeg naar bed: ik sliep den gantschen nacht niet, zo zeer hield mij dit voorval bezig; ik vleide mij, dat de slaap haar hersteld zoude hebben, en zij in staat zijn, met mij te spreken - bij haar ontwaaken, ging ik in de kamer, vroeg naar haaren welstand, en betoonde haar alle heusheid. Dit roerde haar, zij begon te weenen, en zei, ik ben zeer ongelukkig, zie hier mijn geval. Zij verhaalde mij, dat zij met een jong Heer was weg gegaan, die haar verlaten, en al het haare ontroofd had, met zeer veele omstandigheden, die ik liefst verzwijge; dat zij uit *Holland* was, en nu hier in den omtrek zijnde aanbeland, van voor-

neemens geweest was, naar *Metz* te gaan, om te zien of zij niet het een of ander bij de hand zoude kunnen neemen, waar toe, dacht haar, in een groote stad wel gelegenheid zijn zoude; want dat zij volstrekt niets meer had, dan het geld 't welk ik in haar beurs gezien had; zij verhaalde mij dit alles met eene onverschillgheid die mij verbaasde, en die, konde ik benijden, haar toen bijnaar zoude benijd hebben - meer heeft zij mij nooit gezegd. - Ik schreef een' brief aan mijne weldoenster, en gaf die deeze goede vrouw mede, om haar van alles te onderrichten. Mijne Meesteresse kwam wel dra hier, poogde met de jonge Dame te spreken over haare omstandigheid; dan, te vergeefsch; zij verzocht alleen, of zij ook eenig werk voor haar had, en zeide, dat zij hier als dan meende te blijven; kort gezegd, men gaf ons beiden werk, en het is reeds drie weeken dat wij ons hier bevinden; de herfst is nog zeer schoon, en het land alleraangenaamst, dit maakt dat ons den tijd, die wij ieder naar onze bekwaamheden besteden, niet verdriet; doch ik denk weldra naar *Metz* te keeren, en dan het te waagen om aan mijnen geliefden Voogd te schrijven.' Hier eindigde zij haar verhaal, waar in wij haar niet eenmaal dan door een traan gestoord hadden. 'Ik heb, Mejuffrouw', zeide ik, 'uw verhaal met die gematigheid aangehoord, die een eerlijk man natuurlijk is; ik bedank u voor de eenvoudige openhartigheid, waar mede gij ons vereert: ik zal mij

gelukkig achten, zo ik iet kan toebrenge, om uw lot te verbeteren; doch zo ik u bidden mag, schrijf aan uwen Voogd; dat kan niet dan beste gevolgen hebben: een zo deugdzaam, zo godsdienstig man, zal ongetwijfeld geen kind verstooten, wier wil zelfs zuiver bleef; maar het ontvangen met al de liefde en tederheid die zulk een beminnelijk verstandig meisje verdient. Ik ben zeer vermoeid, en ik geloof, Mejuffrouw, dat de rust u dienstiger zij, dan u langer optehouden: morgen hoopen wij de eer te hebben, veel met elkander te spreken'!

Naauwlijks waren wij te bed, of wij sliepen in, doch eenig gedommel hoorende, stonden wij op: het was Juffer WILDSCHUT, die zich verzette tegen den Jongman, welke haar belette het huis uittegaan: in een oogenblik was Juffrouw HARRIS daar bij, en bad haar, om toch zulk een onbezonnen besluit niet uittevoeren. 't Mogt niet helpen: 'zij was vrij, en wilde gaan; niemand konde haar houden': ik, bemerkende dat al het geduld, al de goedhartigheid deezer Dame, te vergeefs was, kwam te voorschijn, en verzocht eerst met alle mogelijke bescheidenheid, dat zij naar haare kamer geliefde weder te keeren, en dat wij des ochtends over alles vriendlijk spreken zouden: 't was vergeefs; zij wilde niet: wie heeft, vroeg zij mij, hier de magt, om mij het heen gaan te beletten? Ik haalde mijn portefeuille uit, en zeide: 'die magt heb ik - dwing mij niet u dit verder te toonen, of

er zouden meer onaangenaamheden voor u gebeuren.' Zij stond verzet, en uw zoon bragt haar in 't hoofd, dat haar vader order gegeven had aan ieder, wie ook, haar vast te houden; dat in gevolge die order, de Heer WALTER wel degelijk gelastigd was: doch dat alles zig zoude schikken, indien zij morgen bedaard luisteren wilde naar zijnen vriend. Haare verzetheid veranderde in woede tegen haaren vader, dien zij, schijnt het, haat als een tiran. Zij viel op een' stoel neder, en Juffrouw HARRIS wenkte ons beiden om te vertrekken. Zij sloot de deur, en hoewel wij niet onderscheiden hoorden, dewijl zij zeer bedaard en minzaam sprak, bleek het echter, uit de korte antwoorden die Juffrouw WILDSCHUT gaf, dat zij niet bedaarde, en in veele lelijke uitdrukkingen omtrent haare Ouders verviel. Duidelijk hoorde ik, dat zij, bijnaar schreeuwende, zei: 'Ik zie thans hoe slecht ik werd opgevoed, ik ondervind dagelijks hoe onbekwaam ik ben om mij zelve het bestaan te bezorgen; maar ik zal liever mijn brood bedelen, dan gewillig wederkeeren tot hen, die van alles wat ik deed, de oorzaaken zijn.'

Hier volgde eene lange stilte; doch ik bemerkte dat Juffrouw HARRIS weende: want Juffrouw WILDSCHUT zeide: 'Waarom schreit gij? men dwingt u immers niet? doch nooit liet ik mij dwingen, en ik voel dat ik overal toe zal in staat zijn, indien men mij blijft beletten dat geen te doen, 't welk ik voor mij kies.' - Dit duurde zo tot dat het licht werd, en wij beiden in de algemeene ka-

mer traden! Juffrouw HARRIS kwam zeer bedrukt bij mij, en verhaalde mij het geen ik gedeeltelijk gehoord had. - Juffrouw WILDSCHUT stooft in 't vertrek, en gaf te kennen, dat zij gaan wilde, in spijt van mijn volmagt - toen zettede ik den hoogsten toon, en voegde er bij: 'Wel nu, dat zullen wij zien - onderneem het echter niet, want uw wil is geheel krachteloos.' - Zij verstomde, werd van bloed rood, bleek als de dood, en zweeg zonder ons aan te zien - ik liet het ontbijt komen, en zag dat in de verte, op den grooten weg, mijn postilion met een koets aan kwam - ik betaalde zeer bedaard de vrouw van 't huis, boven haare verwachting, en zeide: dat dit ook voor de jonge Juffrouw was, die men mij gelast had, met mij naar *Holland* te brengen, alwaar zij met tederheid van haare familie gewacht werd, dewijl ieder wel verzekerd was, dat zij ongelukkig moest zijn, zonder zeer schuldig te weezen; ik liet de koets oprijden, en verzocht de beide Dames met mij te gaan. - Juffrouw HARRIS bewilligde terstond; toen bad ik Juffrouw WILDSCHUT nogmaals, met mij te gaan; zo niet, dat zij hier moest blijven, tot dat ik aan de Regeering der stad, order gevraagd had, om haar tot nader bevel haars vaders, in een klooster te bezorgen. - Dit bragt haar tot staan; zij bedaarde, ik bediende mij van dat oogenblik, en, naast haar zittende, zeide ik het volgende - 'Lieve Juffrouw WILDSCHUT! geloof, dat ik uit geen ander beginsel werk, dan om u gelukkig te

maaken - gij hebt een laakbaaren, maar wel te voorzienen stap gedaan, door uws vaders huis te verlaaten; gij hebt uw vertrouwen gesteld op een zeer slecht man, beide maakt u een voorwerp mijner tedere bezorgdheid - berouw zal uw misstap uitwisschen, bij alle zulke menschen, wier achting den hoogsten prijs verdient - uwe opvoeding was niet ingericht om u duurzaam gelukkig te maken, doch het oogmerk uwer ouders bestond daar echter in; dat oogmerk verdient wel, dat gij van uwe Ouders met meer betamelijkheid spreekt. - Hunne liefde was niet verstandig, ik beken het, doch het was echter liefde voor u. Ik zal mij wel wachten de zedemeester te spelen, anders zoude ik u aantoonen, dat gij niet geheel onschuldig zijt, vermids gij aan uwe onverzettelijkheid alles hebt opgeofferd, de waarschouwingen u gedaan, den raad u medegedeeld, niet hebt opgevolgd; doch, zo als ik zeg, dit doet hier niets ter zaake; ik bid u nogmaals, ga met mij, ik zal u bij uwe Ouders wederbrengen, en durf u verzekeren, dat zij hun eenig, zo het hen toescheen, verlooren kind, met ontferming en tederheid zullen ontvangen; dank de Voorzienigheid voor die gunst, dat onze vriend DE GROOT u hier gevonden heeft; en maak daar het beste gebruik van. - Ga met mij.' - Dit was haar ontzettend antwoord. 'Mijn Heer! mijne Ouders hebben mij geen ander geluk leeren kennen, dan 't geen bestondt in het opvolgen

mijner verkiezingen; hier in vinde ik al mijn geluk; zij hebben mij niets anders geleerd, ik herhaal het, en nu is dat voor lang eene hebbelijkheid geworden, waarvan het mij niet lust mij te ontverven, al schoon ik konde.

IK. Kunt gij daar na zeggen gelukkig te weezen?

ZIJ. Ja, dit noem ik geluk, vergeleken met den dwang, om te moeten leven met zulke *lieden*, die mij geen ander geluk hebben leeren kennen, en die toelieten, dat ik, twintig jaar zijnde, onbekwamer ben dan een kind, om voor mij zelve te zorgen - kort om, met *lieden*, die zo onverantwoordelijk mijne opvoeding verwaarloosden, en mij geduurend mijn geheel leven, niet dan kwaade en verkeerde gewoonten lieten opvolgen.

IK. En uwe Gouvernante?

ZIJ. Indien ik die behouden hadde, ik zou zeker mij hier niet bevinden: ik verloor haar te jong, het voorbeeld mijner moeder, ook misschien mijne aangeborene traagheid, wischen alle goede lessen uit, en nu ben ik voor altoos veroordeeld tot onkunde en nutloosheid.

IK. Onkunde is te overwinnen, en die zijne vermogens gebruikt, en aankweekt, is nooit onnut. Ik beklaag u in duizend opzichten: uwe vriendin HOFMAN bemint u nog zo zeer, dat zij, om iet tot uw geluk toetebrenge, niets te moejelijk achten zoude: uwe Tante, (zij begon te weenen,) zal zeker niet weigeren, haar broeders eenige dochter aanteneemen, indien die wenscht bij haar te zijn... Gij

antwoord niets? - de tijd verloopt, en ik verzoek nogmaals dat gij met mij gaat.

ZIJ. Wat er gebeure, ik zal, ik wil nooit mijn' vader weder zien.

IK. Het is zeer waarschijnlijk, dat gij in deezen uw wil hebben zult. - Ik bemerk, dat men met zulken karakter, geene voorzichtigheid *behoeft* te gebruiken, als men hun eene lijdning geven zal, die een menschlijk hart doet sidderen; doch een zo ontaart kind, kan met harde onverschilligheid hooren, dat een vader, door berouw over zijne verkeerdheid en lafheid, toorn, spijt en droefheid, eerst zijn verstand verloor, en nu op den oever des doods ligt, indien hij niet reeds uit dit sterfelijk leven verlost is - zonder den troost gehad te hebben, van zijn kind nog maar éénmaal te zien, en alles te vergeven. Naauwlijks had ik dit gezegd, of zij verbleekte, haare oogen stonden stijf, DE GROOT kon niet ontveinzen, hoe het hem speet, dat ik dit zo plotzeling gezegd had; doch dit heftig middel was het eenige, 't welk ik nog konde beproeven: nu brak haar hard en vergramd hart, zij zag Juffrouw HARRIS aan: die omhelsde haar met de minzaamheid eens engels. Juffrouw WILDSCHUT viel in een flauwte, waaruit zij echter wel dra te rug kwam; zij vouwde haare handen zamen, en zeide met een alles overschreidende wanhoop - 'Ik heb mijn besluit genomen: 't is gedaan, mijn vader heeft boete gedaan, voor het verwaarloozen van zijnen vaderlijken plicht - niemand moet zig verder met mij

bemoejen - ik zal ook boete doen. Ik zal op de aarde rond zwerven; dit was het lot van den eersten broedermoorder - ô mijn vader! mijn vader, ik heb u vermoord! ik heb, toen uwe oogen open gingen, mij tegen u verhard: ik heb u den dood veroorzaakt.' Zij stond op. Laat mij gaan, tegen DE GROOT, die op zijn kniën viel, en haar smeekte, om zulk een' onuitvoerlijk besluit niet te ondernemen: hij sprak, hij sprak van zijne eigene dwaasheden, van het verdriet, zijne ouderen aangedaan, van zijn berouw, van ons reeds ter uitvoer gebragt voornemen, om alles, alles te verbeteren - hij smeekte haar in deezen, door berouw haare verkeerdheid uittewisschen. - 'Ach', zeide de lieve aandoenlijke jonge, 'indien uw vader weeten konde, dat gij berouw hebt, en u met deugd en betaamelijkheid vertoont, hoe zou zijn hart zig verheugen! hoe zou hij God om zijnen bijstand voor u bidden! Dan konde hij gerust zijn, dat zijn pligtverzuim, zijn eenig eens zo bemind kind, niet voor eeuwig zoude ongelukkig maken; dat zij zig liet bewegen om tot haare familie wedertekeeren, en zig te beveiligen voor alle gebrek, verleidinge, en meer op haar wachtende rampspoeden.' Juffrouw HARRIS, sprak met zo veel gemoedigheid, en zo veel ernst; ik voegde er in dien toon zo veel bij, dat zij besloot, mede te gaan, en zeide: indien mijne Tante mij wil ontvangen, zal ik mij in haare bescherming begeeven: DE GROOT omhelsde haar in vervoering. Terstond re-

den wij af - Onderweg was zij zeer stil, bedaard, in gedachten, sprak geen woord, dan: 'ik kan niet schreien, en wenschte wel'; wij spraken met haar op een allervriendlijkste wijs, zonder echter de hoofdzaak aanteroeren, veel minder haar iet te vragen, over haar bijzonder geval, na dat de deugeniet haar had verlaaten - Juffrouw HARRIS had mij reeds gezegd, dat zij, scheen het, hier over niets wilde uiten.

Wij traden te *Metz* af in een logement, en Juffrouw HARRIS ging bij haare vriendin, om haar het een en ander te berichten: zij kwamen wel dra beiden te rug: deeze vrouw voldeed ten volle aan het getuigenis van Juffrouw HARRIS, en na zij wat met elkander gesproken hadden, stelde zij Juffrouw WILDSCHUT voor, het antwoord op den brief aan haare Tante, bij haar, in gezelschap van Juffrouw HARRIS, aftewachten - deeze voorstelling vond ik zo goed, dat ik Juffrouw WILDSCHUT bewoog, dit aantenemen; zij deed zulks, en ik zelf bragt die drie Dames daar aan huis. Juffrouw WILDSCHUT heeft mij gezegd, terstond te zullen schrijven; zo dra zij mij den brief zend, zal ik hem in deezen sluiten, en niet vertoeven, tot dat wij een gunstig antwoord hebben. - Mijn volgenden zal ik aan mijne dierbaarste vriendin HOFMAN adresseeren, met verzoek, om u, Mejuffrouw! den inhoud mede te deelen, zo als ik u verzoek, omtrent deezen aan haar. Gij zult zekerlijk deezen aan de waardige Mevrouw STAMHORST zelf zenden, op dat

die omstandiger bericht hebbe, wegens Juffrouw WILDSCHUT.

Zo heb ik den brief gehaald, en sluit hem hier in. De hemel geve dat Mevrouw STAMHORST haar aanneeme! - Uw zoon groet u met al den eerbied en liefde, zo eener moeder waardig - insgelijks zijnen braven vader, en ik hebbe de eer mij te noemen,

Mejuffrouw en waardste vriendin!

Uw ootmoedige Dienaar,

R. WALTER.

Dertiende brief.

Juffrouw CORNELIA WILDSCHUT, aan Juffrouw ELISABETH STAMHORST.

WAARDE BETJE!

Nicht! ach! zo durf, zo mag ik u niet noemen; herinnert gij u den brief nog wel, waarin gij mij zo minzaam en oprecht, uwe vriendschap aanbood? hoe gelukkig voor mij, dat ik die toen niet aanname! denk niet, dat dit eene schrijf-fout is, en dat ik moest schrijven, *ongelukkig*. Ongelukkig was

het, dat is zeker, dat ik toen de waardij daar niet van bevattede; maar hadt ik die aangenomen, hoe zoude ik u in eene dubbelde betrekking, schande hebben aangedaan, als uwe nicht, en als uwe vriendin. Mijne moeder voedde mij op voor geheel andere vrienden, daarom verkoos ik de ondeugende Mevrouw LENTING, boven u, boven Juffrouw HOFMAN, en ZADELAAR

Mag ik echter, zonder mij te willen ontschuldigen, wel vragen: was ik, zorgeloos, verveelend, dwaas meisje, wel bekwaam, om deeze bedriegster wel te kennen? Ach mijn lieve BETJE! mag ik u nog wel eens zo noemen? gij kunt mij nu niet meer lief hebben; ô dat begrijp ik duidelijk, ik geloof, dat ik mij zelven haat, hoe zoud gij mij dan nu dulden kunnen, hoe goed en vriendelijk gij ook altoos waart? Durf ik vragen, of gij, die zo veel verstand hebt, indien gij zo eene moeder niet gehad haddet, wel bestand zoud geweest zijn tegen eene Mevrouw LENTING? ik was eene zo zekere prooi voor haar. ô Dit alles zie ik nu, nu ik begin te denken, zo duidelijk, en sedert ik ongelukkig wierd, dacht ik heel veel, meer zelfs dan in mijn geheel leven. Ik had geene zorgvuldige ouders, nooit zal ik die meer hebben! mijn vader! mijn lieve vader, is immers, of reeds dood, of zal van verdriet over mij, sterven! Dit naar bericht, gaf mij, in weêwil van zig zelve, en door mijne eigene onverzettelijkheid gedrongen, de Heer WALTER: mogelijk heeft zijn stervende mond, mij, zijn eenig kind, verwenscht,

zo als hij meermaal in zijn leven, door mij getergd, mij verwenschte.

Wie, dan mijne moeder, is van dit alles oorzaak? zij leerde mij niets, dan mijn eigen hoofd te volgen: nooit betwistte men mij mijnen wil, tot dat het mij onmogelijk was, die meer optegeven, of goeden raad te volgen: evenwel, zij is mijne moeder, zij bedoelde mijn geluk, en ik kende geen ander, dan alles te doen, wat, en zo als het mij behaagde: ik bedroog haar, nu zal zij verbitterd op mij zijn; dit zal zij mij nooit vergeven. Ik ben niet te ontschuldigen, dat zie ik nu duidelijk; waarom vergat ik zo spoedig de lessen mijner waarde gouvernante? ô toen was ik gelukkiger, hoe zeer zij mij ook mijn zin, als die dwaas was, betwistte; hoe toonde zij mij, dat inschikkelijkheid, bezigheid, leerzaamheid, de pligten der jonge lieden waren. Hoe deugdzaam voedde zij mij op? haar dood was voor mij een groot ongeluk: maar waarom hoorde ik niet naar u, lieve moeder? konde ik twijfelen, of zij het wèl met mij meende? wist ik niet, hoe lief zij mij had? hoe minzaam noodigde zij mij, om bij u te komen; maar neen! ik wilde mijn zin doen, ik hield niet van buiten, en evenwel ik verveelde mij in de stad, zo als ik u dikwijls schreef. Daar kwam naderhand bij, dat Mevrouw LENTING mij wijs maakte, dat gij uit eigenbelang handeldet, en zin had in haar' broeder; iet, dat ik te ligter geloofde, om dat alle Dames hem beminden; zeker, wijl zij hem niet kenden, anders was dat onmoge-

lijk. Nu denkt gij misschien, BETJE! dat ik hem lief had? ik geloof dat dit zo niet is; ware dit zo geweest, dan dunkt mij, was ik verschoonlijker: ik handelde uit veel onvergeeflijker beweegreden; 't was om mijn vader te dwarsboomen, hem tegen te spreken, toen hij mij wilde dwingen; mij dacht ook, dat ik hem vergoeding moest doen, voor al den smaad, die mijn vader hem aandeed, en hij om mij verdroeg; ik wilde mijn vader, den hoon, mijne vriendin aangedaan, betaald zetten. Ik had alleen meer smaak in hem, dan in anderen; dit zie ik nu, was het al. Hoe laag behandelde ik VAN VEEN, die zo edelmoedig aanbod, mijn' vader te redden, en mij te trouwen: als ik dat alles nadenk, dan barst mijn hart van droefheid: neen, neen! niet mijne opvoeding, maar mijne hardnekkigheid, bragt mij ten val: ja, BETJE! al zoud gij mij ook haaten, ik zal u oprecht alles verhaalen, al wildet gij mij ook nooit weêr zien. Hoor dan het volgende nog: ook toen ik reeds begon te zien, hoe alle mijne vrienden, hoe mijne ouders, gelijk hadden, als zij mij vermaanden, ja geboden, den Deugeniet afteslaan, wilde ik niet toegeven: toen ik reeds de gevolgen smaakte van mijne onverzettelikheden, en in de grootste verlegenheid en angst was, en dit wel besepte, wilde ik nog mijn hoofd volgen: ik had geen berouw, alleen spijt, om dat ik bedrogen was; ik was zo verbitterd, dat ik liever armoede wilde lijden, dan schuld bekennen: armoede moest mijn lot zijn toen, toen mijn verleider, na mij be-

roofd te hebben, mij verliet; ja BETJE, hij heeft mij beroofd, en verlaaten.

Onder voorwendzel, dat mijn vader mij had opgespoord, en order gegeven, om ons beiden te vatten, vertrok hij naar eene andere stad, om daar een veilig logement te zoeken, nam alles mede, en beloofde, mij 's daags daar aan te komen haalen. Dit geloofde ik zo vast, dat ik niet eens voorstelde met hem te gaan. Ik wachtte twee dagen; hij kwam niet: nu begon ik te zien, dat ik bedrogen was: ik merkte, dat hij alles in de herberg betaald had: wat zoude ik doen? daar blijven, en mijn' vader de gelegenheid geven, om mij te rug te voeren? daar beefde ik voor, schaamte zelfs gaf mij moed zo dacht mij; ik verliet op den derden dag, zonder iet tegen iemand te zeggen, het huis, voor er nog volk op was; en ging de poort uit; waar? - daar dacht ik niet aan.

Geheel versuft ging ik al voort: tegen den avond kwam ik in een dorp: door honger en vermoeidheid bezwijkende, zeeg ik bij een' boom neder; ik schreide niet, ik zuchtte niet, ik antwoordde niets aan de lieden die mij voorbij gingen. Er trad eene armoedige vrouw naar mij toe, die mij in haar *patois* vroeg, of ik met haar gaan wilde? Ik verstond haar zeer gebrekkig, slechts hier en daar een woord. Ik ging met haar naar haar huisje; zij zettede mij brood en melk voor; ik at, door honger geperst, zonder iets te zeggen: zij ging de deur uit, doch kwam wel dra weder met een man, die mij in 't *Fransch*

vroeg, waar ik van daan kwam, en waar ik heen ging; ik antwoordde niets op de eerste vraag, en zeide alleen, dat ik nog niet besloten had, waar ik heen zoude. Hij poogde met mij te spreken, doch ziende dat ik zo stuursch en stilzwijgend was, ging hij weg, mij raadende, voorzichtig te zijn. Ik merkte, dat dit een kraamer was, die uit *Frankrijk* kwam, en nu in dat dorp vernachtte. Ik bleef dien nacht in dat huisje, en viel van vermoeidheid, op mijn' stoel in slaap: vroegtijdig ontwaakende, zag ik mijn geld eens na, het beliep in alles twee ducaten, en vond in mijn zak een gouden étui en vingerhoed, die ik niet wist dat ik bij mij had: ik betaalde de vrouw, en vertrok, zonder te weeten waar heen. Ik gevoelde wel, dat ik ongelukkig was; maar zo versuft, zo verward was ik, dat ik er niet heel veel door getroffen was; ik wist zo weinig wat ik deed, als waar ik ging: zo ging ik al voord, zonder iemand te ontmoeten; nu stond ik eens stil, dan haastte ik weder.

Omtrent twaalf uren, ontmoette mij eene koets, die hield stil, en eene bejaarde Dame welke er uit trad, sprak mij dus in 't *Fransch* aan: 'Mejuffrouw! ik behoef u niet te zeggen, hoe het mij verwondert, een zo jong, schoon, welgekleed mensch, dus alleen op den grooten weg te vinden! ik zag u reeds van verre, en meen, dat gij in verlegenheid zijt; dat kan niet anders: zonder u iet te vragen, verzoek ik u, met mij in mijne koets te gaan; ik rijde naar mijn huis; als

wij daar zijn, hoop ik u meer dienst te kunnen doen.' Ik vond dit zo beleefd, en was tevens zo moede, dat ik mij niet beraadde, of ik dit verzoek moest inwilligen of niet: zij was zeer beleefd en voorkomend; doch ziende, dat ik niet gaarne sprak, liet zij mij aan mij zelve over. In den namiddag, kwamen wij aan een aanzienlijk huis, daar werden wij ontvangen van vier jonge Juffrouwen, die haar Mama noemden: allen waren even aartig en minzaam; de oude Dame zeide met weinige woorden, dat zij mij op den weg ontmoet, en verzocht had met haar te gaan; dat ik de goedheid gehad had dit verzoek aantenemen - zij waren allen zeer in haar schik.

Ik bleef daar dien nacht, maar had nog niets, mij betreffende, gezegd. Eene der jonge Juffrouwen, nam zo veel belang in mij, dat ik, die met haar dezelfde kamer had, het een en ander van mijn geval verhaalde; doch niet wie ik was, of waar van daan. Zij troostte mij; zeide, dat haar moeder zeer rijk was, dat zij wel voor mij zoude zorgen, en dat zij allen mij het leven zo aangenaam zouden maaken als mogelijk was; ik zal het geen gij mij verhaalt, aan mijne moeder mededeelen; zij is goedaartig en medelijdend, gij kunt hier zo lang blijven als gij wilt.

Ach, BETJE! hoe gerust was ik toen! mijne kleederen waren zeer verhavend; mijn linnen morsig; men gaf mij des morgens anderen, met alles wat ik nodig had. Toen ik gekleed en gekapt was,

trad ik in de eetzaal, en ik hoorde dat zij onder elkander zeiden: '*Quelle belle femme! quelle riche taille!*' Gij weet, BETJE, hoe ik denk over mij zelve; ik lettede daar niet eens op, en ook ik heb dit zo dikwijls gehoord; nu hoorde ik ook, dat ik te *Luxemburg* was; gij zult wel weeten waar dat legt: deeze stad is op een rots gebouwd, en is vol militie.

Dien zelfden avond, kwamen daar zeer veele officieren, die mij allen met groote beleefdheid behandelden, en *Hoogduitsch* of *Fransch* spraken: ieder was even vrolijk, en ik begon ook spraakzaamer te worden. Er werd sterk gespeeld; de oude Mama bleef bij ons; ik vond daar niets ongewoons in; ik ben wel gewoon aan groote assemblées, en dacht, deeze Dame bemint het gezelschap; zij is net als mijne moeder. Zo verliep er omtrent een week: ach, BETJE! ik had geene kwade gedachten, en was hier zo wèl! Ik had geene zorgen, en deed wat ik wilde; somwijlen kwamen er nog verscheiden jonge Juffrouwen, die men zeiden, dat zij in den vleugel van het achterhuis logeerden; allen vleiden en liefkoosden mij, en spraken van mijn geluk; zij hoopten dat ik lang bij haar zoude blijven. Ik begreep toen niet, dat, indien zij het wèl met mij gemeend hadden, zij mij zouden gehouden hebben om te zien, hoe best naar mijne familie weder te keeren, en met mijne ouders te verzoenen; doch dit zie ik nu dies te duidelijker.

Onder de officieren, die daar alle avond kwamen,

was een Colonel, die voegde zig altoos bij mij, en zeide mij veele complimenten, waar van ik niets geloofde, maar waarmede ik den gek stak. Hij speelde sterk, en liet mij altijd winnen: gij weet, BETJE! ik ben eene bedroefde speelster, en niet winzuchtig: ziende, dat ieder zijn gewonnen geld met zich nam, deed ik ook zo; ik wist niet dat hij mij met oogmerk liet winnen; ik dacht zo ver niet.

Maar nu moet ik u iet verhaalen, dat bijna voor mij onmogelijk is, zo beschaamd ben ik: evenwel gij moet het weeten. Zedert verscheide dagen, had ik eene kamer voor mij alleen, die ik heel mooi vond; daar was de Colonel, mij, zonder dat ik het wist, gevolgd. Toen ik mij begon uittekleeden, kwam hij te voorschijn; ik verschrikte, en wilde de deur uitgaan, doch kon haar niet open maaken: ik durf u alles niet schrijven! hij gedroeg zich op eene wijs, die mij zo ontstelde, dat ik beefde, en hem afweerende, vroeg ik hem? of hij zig niet schaamde, zich zo tegen een fatzoenlijk meisje aantestellen! Hij lonkte, ik werd ernstig boos, en zeide, dat hij mij niet voor een braaf meisje moest houden, om zo te handelen. Brave meisjes, zeide hij, vindt men niet in huizen, als dit. Gij zijt een mooi meisje, en daarom maak ik mijn hof aan u: Ik poogde weder de deur te openen, ik kon het slot niet omdraajen; hij trad naar mij toe, wilde mij kusschen, ik verweerde mij, ik riep, ik sloeg op de deur, maar niemand scheen mij te hooren: dit maakte

mij zo woedend, dat ik niets meer ontzag, en hij mij willende omhelzen, gaf ik hem zulk een stoot, hem van mij weerende, dat hij met zijn hoofd tegen een secretaire aan viel; 't scheelde mij niet, hij bloedde, en vloekte ijselijk: en ik, die niemand konde zien aderlaaten, zo als gij weet, wist er niets van. Ik maakte zo veel geweld en geschreeuw, dat men eindelijk de deur opende; 't was de oude Dame zelve - 'Wat is hier te doen, Colonel? wat is hier te doen, jonge Juffrouw?' - Ik was zo kwaad, en zo beschaamd, dat ik niets konde zeggen: hij zeide eenige blaauwe verschooningen, maar ik wilde nergens naar hooren: hij ging, nog al bloedende, de kamer uit; het infame wijf, dat was zij, ziet gij? poogde mij te bedaaren: zij zeide, dat zij dit stuk zeer verfoeide, doch dat de Colonel zeker te veel wijn moest gedronken hebben, en niet wist wat hij deed, anders zou hij in haar huis niets van dien aart ondernomen hebben. Ik zeide, dat ik nooit een dronken man gezien had, en dat zij wel gelijk konde hebben. Dan, BETJE! dit zeide ik maar om haar te bedriegen; want nu zag ik wel, in welk een huis ik was: zij geloofde mij, en prees mij zeer; zij verzocht ook, dat ik dit aan niemand in haar huis zeggen wilde, en wenschte mij goeden nacht. Ik ging, kunt gij denken, niet te bed; want ik zag nu, dat er geene knippen op de deur waren.

Nu besloot ik, dit huis te ontvlugten, maar begreep, dat ik, om dat oogmerk te bereiken, mij

des morgens wèl en vrolijk moest houden: ik had in den nacht eens uit mijn venster gezien, of ik er bij het sterrenlicht niet konde uitkomen; doch ik durfde het niet waagen, uit vrees, of men het merken zoude.

Ik wist, dat allen des ochtens naar de Mis gingen, en dat dan de bedienden hun werk hadden: beneden komende, vroeg men mij, of ik voord wilde ontbijten? neen, zei ik, dat is mij te eenig, ik zal, als naar gewoonte, wachten tot dat gij allen uit de kerk komt. Zij hadden geen erg, en gingen weg: terstond kleepte ik mij, en sloop de achterdeur van den tuin uit, ging een waldeurtje uit, en was wel dra in de open lucht: ik ging zo gaauw, dat ik spoedig een groot eind weegs had afgelegd. Waar ik ging, bekreunde ik mij niet, nu ik maar uit dat ondeugend huis was: eindelijk vroeg ik aan een' boer, hoe de stad heette, die ik hem wees; hij noemde mij die, zij was, meen ik, *Thionville*; ik ging al verder; geduurig zag ik menschen, die mij aanzagen, doch niets vroegen, en ik ging maar voord. Omtrend den middag was het zo heet, dat ik niet verder gaan konde: ik trad in eene boerderij, vroeg aan een oud man, die alleen voor zijn deur zat, om wat te mogen rusten en te eeten: hij liet mij in huis, en gaf mij wat hij had; daar bleef ik omtrend een uur, en vroeg, hoe ver de naaste stad was: hij zeide het mij: 'Agt mijlen; het is *Metz*, gaat gij daar heen?' - Ik zei, ja - 'Houd dan,' zeide hij,

‘deezen grooten breeden weg, en gij kunt niet dwaalen.’ Ik vertrok, maar wist niet, of ik naar *Metz* gaan zoude; ik had dit maar gezegd, om iet te antwoorden. Ik ging echter dien weg op; dan, indien mij niet een kar ontmoet ware, ik zou, geloof ik, niet langer hebben kunnen gaan, zo moede was ik. Ik reed nog vier uren, doch toen de man een' zijweg insloeg, verzocht ik af te klimmen: ‘Gaat gij naar *Metz*’, zei hij, ‘dan moet gij u haasten, om voor het sluiten der poorten daar te zijn.’ Toen hij was weggereeden, klom ik op eene hoogte, zag de stad voor mij, en stond in gedachte, wat te doen. Zoude ik daar naar toe gaan? ik wist het niet! maar mij omkeerende, zag ik in een dal een huis dat alleen stond: zonder veel te denken, scheen het mij beter, daar te gaan. Ik deed zo: eene bejaarde vrouw die voor de deur stond, groette mij; ik vroeg, of ik daar dien nacht blijven konde? zij antwoordde niet veel; ik ging in huis; daar zag ik eene jonge Juffrouw, die, dacht mij, de vrouw toewenkte, mij te logeeren; ik wierp mijn beurs op de tafel, en verzocht de vrouw, zich zelf daar uit te betaalen. Deeze jonge Juffrouw was daar om haare gezondheid; zij was zeer vriendelijk.

In dat huis heeft de Heer WALTER en DE GROOT mij gevonden, zo als zij aan Mejuffrouw DE GROOT schrijven: nu zal ik u verhaalen, hoe ik dacht, toen ik dat ondeugend huis ontvlugt was; gij zult er uit zien, lieve BETJE, dat ik nog dat zelfde stijfzinnig schepzel was, waar voor gij mij met zo veel

reden hield. Hoewel ik mijn ongeluk begreep, zo konde ik echter niet denken, om weêr naar mijne ouders te keeren, ook niet naar mijne Tante, er mogte van komen wat er wilde; ik wilde mijn eigen hoofd volgen, niemand zou mij dwingen; ik schaam mij, u dit te schrijven; doch ik wil mij niet beter maaken dan ik *toen was*. Mijn ongeluk had mij zo verbitterd, dat ik ook niet met Juffrouw HARRIS, over mij zelve wilde spreken; ik zag echter wel, hoe onbekwaam ik was, om, zo als zij, door borduur- en naalden-werk, voor mij zelve te zorgen, in een land daar alles zo goed koop is: 't mogt niet helpen; zij wilde gaarne vertrouwelijk met mij zijn, doch mijne stuursche stilzwijgendheid, liet het niet toe: ik hield echter veel van haar, en zij deed alles voor mij wat zij maar kon.

Wat er van mij zoude geworden zijn, indien de Heer WALTER mij hier niet gevonden had, weet God. Zo dra ik zag dat DE GROOT mij gezien had, was ik radeloos; ik wilde naar niets hooren, mij met WALTER niet inlaaten: hij bad, hij dreigde; Juffrouw HARRIS schreide, 't hielp niet; ik zeide alleen, dat niemand mij dwingen zoude, en, rond uit: 'Ik wil mijn vader niet weder zien!' ja, BETJE, ik werd zo woedend, dat ik eene zonde beging, die God mij nooit zal vergeven: gij zult ijzen, als ik u die noem; ik zeide, mijn vader te haaten - mijn hart wringt mij, terwijl ik dit schrijf; maar toen, dunkt mij, was ik bedaard; ik wist wel wat ik zeide; maar wat ondervond ik, toen WALTER mij

antwoordde: 'Gij zult uw' vader nietzien! in dat opzicht zult gij uw' wil hebben; hij ligt op zijn doodbed, indien hij niet reeds dood is.'

Dit was mij zo ijsselijk, dat ik, voor 't eerst van mijn leven, in eene flauwte viel, die zeer lang duurde. Bij mij zelve komende, was ik wanhoopig: nu zag ik mij, zo als gij mij beschouwen zult, als een monster, als de moordenaares mijns vaders! doch, hoe wenschte ik nu dien goeden vader nog eens te zien, en op mijne knieën om vergiffenis te bidden! maar die gunst ben ik onwaardig, het is te laat; ik zal mijn geheele leven boete doen.... dan, waar toe zal het dienen? Een kind dat zijn' vader kon haaten, is geheel bedorven. God zal mij verstooten, ik zal eeuwig ongelukkig zijn.

Ach, BETJE! ik durf niet schrijven aan mijne tedergeliefde Tante; hoe zoude ik dat in mijne gedachten kunnen nemen? ik ben dit al te onwaardig; niet alleen door den stap die ik deed, maar ook om dat ik haare goedheid versmaad heb. De Heer WALTER hoopt wel, dat mijne geliefde Tante mij zal ontvangen... Wat ben ik ongelukkig, en dat door mijne eigene halstarrigheid! bedrogen, verlaten, bedorven. Hoe bang ik ook altoos voor de dood ware, nu verlang ik te sterven; zoude ik zo schaamteloos zijn kunnen, van ooit mijne oogen, in 't bijzijn mijner bekenden, te durven opslaan?

Durft gij, lieve BETJE! voor mij, bij uwe moeder spreken? Is 't waar, dat zij mij niet verstoot?

kan zij mij nog dulden? Ik bid niet om onder haare oogen te mogen komen; ik smeeek alleenlijk, dat zij mij op een uwer landhoeven laat verschuilen, tot dat ik sterf. Ach, BETJE! gij zult schrikken als gij mij ziet, zo vervallen ben ik: want, al heb ik niet geklaagd, ik heb veel uitgestaan, van dat oogenblik, dat ik mijnen toestand zag. Ik had meer verdriet dan gij denkt, en zag er geen eind aan, om dat ik mijn hoofd wilde volgen. God zal mij mijne zonde, omtrent mijn' vader, niet vergeven; dit zal ik besterven; want al heb ik na den dood mijner gouvernante, niet veel aan Hem gedacht, zo weet ik tog wel dat Hij rechtvaardig is, en het kwaade zo wel straft, als het goede beloont. Indien mijne altoos tedergeliefde Tante, mij wilde aanneemen, dan beloof ik, dat ik alles doen zal, wat zij van mij eischt; zij zal zien, dat ik nu geheel anders ben: ik heb een oprecht berouw van alle mijne verkeerdheden; doch wat zal het mij baaten?

Ik weet, BETJE, hoe goed gij zijt, gij zult des zeker over mij bedroefd zijn: wees dat niet, ik verdien het geenzins; ik ben al te schuldig. Met angst wacht ik uw antwoord, niet aan mij, maar aan den Heer WALTER, die hier blijft, tot dat hij weet, wat uwe moeder zal goedvinden. Wist ik, wist ik, of mijn dierbaare vader nog leeft! maar ik vrees zo zeer voor het ergste, dat ik het niet durf waagen, dit te vragen. Wat zal er van mij worden, indien ik hem verlies? God weet het! ik durf mij niet on-

derschrijven met mijn' familie-naam. Vaarwel, wenscht u uw eertijds geliefde

KEETJE.

Veertiende brief.

***Juffrouw* PETRONELLA AALDERS, *aan Juffrouw* CORNELIA WILDSCHUT.**

WAARDE KEETJE!

Zo dat gij mij bijnaar vergeeten had? Neen, zo ben ik nu weêr niet! Toen wij te *Amsterdam* woonden, hield ik veel van u, en waarom zoude ik, nu ik te *Leiden* woon, niet meer van u houden? dat sluit niet, dunkt mij; maar, dacht ik, als KEETJE zo raar is, dan ben ik ook niet rouwig, al schrijft zij mij niet: ik zou u ook niet meer geschreven hebben, ware mij niet iet ontmoet, dat ik u schrijven wil, om dat gij belang daarin hebt; ik hoop maar, dat gij mijn' brief niet weêr ongeopend in een laê zult gooijen, want dan kondet gij hem wel te laat leezen... nu, ik zeg dit maar om te lagchen, en niet om dat ik er boos over ben: ô hé! ik word zo gaauw niet boos, ik weet wel dat dit gekheid is.

Gij weet dan, dat wij voor eenige maanden in den *Haag* logeerden, en dat daar een jong Officier

was, die veel aan Nichts huis kwam, en met wie ik op het Bal danste? Gij weet nog wel, dat ik u schreef over mijn Nicht? nu, die Nicht liet hier belet vraagen; mijne moeder ontving haar vriendlijk, het was net zo een lief mensch, als die Dame waar over gij mij schreeft, de zuster van dien zekeren Haagschen Heer - mijne moeder was wel heel beleefd tegen Nicht, maar ik weet het niet, 't was of zij ons geen amerij alleen liet, om met elkander te praaten; waren wij buiten geweest, dan hadden wij, onder 't voorwendzel van te wandelen, meer gelegenheid gehad; doch om mijne vaders ziekte, bleven wij te *Leiden*: evenwel, zij zeide mij te hooi en te gras zo een paar woorden: 'Heden Nicht! zei zij? 'gij moet nog wel veel leeren, gij hebt geen oogenblik voor u.' Dat is waar, zeide ik, maar Mama vind dit goed, en zegt, dat ik haar daar nog eens voor zal bedanken, als ik ouder en wijzer ben. Zij lachte, en zeide, 'dan zult gij wel wat anders te doen hebben, dan tekenen, schrijven, of borduuren; dan zult gij getrouwd zijn, en in de groote weereld leeven, zo als alle mooje rijke vrouwen! Hebt gij nog geen vrijer, PIETJE? KEETJE, toen vleide zij mij zo, dat ik het u niet mag schrijven, gij mogt denken, dat ik daar geloof aan sloeg.

Mama zegt zelf dat ik mooi ben, maar ook, dat een mooi mallootje nooit bemind word door verstandige lieden, en dat schoonheid zeer broos is: 'Ja Nicht!' zeide ik, 'ik zie hier aan huis wel jon-

ge Heeren, die zeggen dat zij mij beminnen, maar ik heb geen zin aan hun.' - Waarom? - 'Wel om dat zij mij niet behagen -' En wat zegt uwe moeder? - 'Dat ik nog jong genoeg ben, om eens eene keuze te doen -' Zijt gij niet al zeventien jaar? - 'Al agttien, meent gij!' Nu, Nicht is, (zeggen de menschen) eene verstandige vrouw, en ik geloof het ook; maar in dit stuk verschil ik met haar: hier stoorde mijne moeder ons; sedert dacht ik dikwijls aan dit gesprekje. Kort daar aan hadden wij gezelschap; Nicht was er tegenwoordig: zo dra zij mij alleen sprak, zeide zij: 'Nu begrijp ik wel, dat deeze Heeren u niet behaagen kunnen; zij zijn zo stijf en deftig, dat men er bang voor word; ô PIETJE! dat is uw trant niet' - Ja, Mama zegt evenwel, dat zij zeer deugdzaam, verstandig, en goedaartig zijn, en zeer aangenaam gezelschap; als wij in Nichts jaaren zijn, zullen wij ook zo denken; en ook men kan wel braaf zijn, al is men wat meer in den Haagschen trant - Dat geloof ik ook, ik denk nog dikwijls aan den *Haag*; wat is het daar levendig! en het doet mij wonder, Nicht, dat gij in *Leiden* kwaamt, nu den *Haag*, door al die fêtes, waar van wij in de courant lezen, zo *brillant* is? 'Dat is, Nichtje, om dat ik u lief heb, en om dat Nicht de brief, waarin Mama u verzocht, niet gunstig beantwoord heeft; wij zouden u zo gaarn bij ons gehad hebben.' Ik weet niets van dien brief; Mama weet echter, hoe dol veel ik van den *Haag* houde. Denkt gij nog

‘wel eens aan dien Officier, die om u zo dikwijls bij ons kwam?’ dat kan ik niet zeggen, in 't eerst dacht ik wel aan hem, maar 't is zo lang geleden: ‘Hij denkt te meer aan u; hij is ook dikwijls te *Leiden* geweest, doch hij kon u niet te zien krijgen.’ Gaarn zoude ik nog wat gevraagd hebben, maar Mama kwam in; om kort te gaan, KEETJE, zij gaf mij een' brief van hem; maar KEETJE, zo een grooten brief, en zo verliefd ook! Ik las dien alleen in mijn kamer, en was zedert zo verstrooid van gedachten, dat ik het u niet zeggen kan; ik weet niet, wat hij mij niet al beloofde. ‘Hij zeide, dat hij een Graaf was, doch niet rijk genoeg, om in een schatrijke hollandsche familie met goed succes amours te maaken; hij beklagde mij, om dat ik in dat naare *Leiden* zo doodig leefde; en nog heel veel, dat ik maar oversla, en daar ik, om de waarheid te zeggen, de helft niet van begreep; ook nog dit, dat, indien ik hem beminde, hij wel kans zag mij gelukkig te maaken; dat ik hem moest vertrouwen, en openhartig schrijven, zonder over dit alles met iemand te spreken, dan met zijne vrienden: want, zeide hij, ik ben een edelman, en mijne familie zou mij misschien beletten met een burger-meisje te trouwen.’

Nu was ik met dien brief zeer verlegen; ik wist niet, hoe hem te beantwoorden; dien geheelen dag liet Mama mij geen oogenblik alleen met rust. JULIE mompelde, 't is of Nicht denkt, dat goede jonge lieden geen goed gezelschap zijn voor elkan-

der; zij is altoos de derde; ik durfde niets antwoorden. Maar KEETJE, nu zult gij wel anders opzien: dien zelfden dag dat ik dien brief ontvangen had, kwam mijne moeder des avonds in mijn kamer, zo als ik mij begon uittekleeden, om naar bed te gaan. Mijn kind, zeide zij, ik heb gemerkt, dat gij dees namiddag viermaal alleen gegaan zijt, en uw kamer, tegen uw gewoonte, toesloot; gij peinst ergens aan; dit is zo vreemd! waar hield gij u mede bezig? ik zag voor mij neêr, en zweeg: Gij kunt het mij niet zeggen? goed, ik zal u de moeite spaaren - Gij ontvingt een brief - Ik Mama? - Gij mijn kind! dien brief moet ik zien, dit eischt uw belang, en mijn geluk! Gij word rood, PIETJE; gij ziet mij verlegen aan, dit verheugt mij; beef niet, mijn meisje! uwe moeder is uwe beste vriendin; wist gij, hoe dierbaar uw geluk mij is! Zou ik zo ongelukkig zijn, van het vertrouwen mijns kinds niet te hebben? Bemint gij uwe moeder niet? zij zuchtte. Ach KEETJE! dit kon ik niet uitstaan; ik viel haar om den hals: 'Ach mijne lieve moeder, kunt gij daar aan twijfelen'? - Neen, als gij mij den brief geeft - 'Ik wil wel, maar durf niet -' Waarom? 'Omdat ik u dien brief niet uit mij zelf getoond heb -' Dit was dan uw pligt! - 'Lieve moeder, gij hebt mij gezegd, dat dit de pligt van eene dochter is, omtrent haare moeder!' Wel nu mijn kind, gij ziet dat gij verkeerd deed, het berouwt u; ik vergeef het u met deezen moederlijken kusch. Ik weende van aandoening, over haare goedheid.

Mama las den geheelen brief uit; toen zeide zij: Het is zeker uwe Nicht, die u dien brief gaf, want onze bedienden zijn veel te braaf, om u zo een slechten dienst te doen! 'ja, moeder, het was JULIE': En wat hebt gij haar gezegd? 'Niets, ik sprak haar niet alleen' - Maar zo gij haar gesproken had? - 'Ach, Mama, dat weet ik waarlijk niet! Ik voelde wel, dat ik dien brief buiten uw weten niet mogt beantwoorden!' Hoor, mijn kind, ik beveel u, niets van ons gesprek aan JULIE te zeggen: ik zal u geen oogenblik alleen laten; poog, zonder onbeleefd te zijn, dit ook; en laat mij voor 't overige zorgen. Mijne moeder ging naar haar kamer, en zeide dat zij zeer over mij voldaan was; ik sliep bijna geen oogenblik, zo dacht ik aan mijne goede moeder, ook aan den brief, en aan JULIE, zo als gij, KEETJE, wel kunt denken. Ik deed omtrent Nicht, zo als mijne moeder mij belast had: JULIE zag wel, dat haar bezoek niet zonderling aangenaam was, en vertrok kort daar op naar den *Haag*. Zij vroeg mijne moeder, of die ook eenige commissie voor haar had? KEETJE, ik beefde! Zie hier mijn moeders antwoord: 'Ja, Nicht, ik heb eene voor u; ik hoop dat gij u de moeite zult geeven om die uittevoeren; ei lieve! bezorg dees brief eens; 't adres zult gij wel weten hoe het te vinden.' JULIE was zo *capot*, dat zij zweeg; en wat kon zij zeggen? ik voor mij zou het niet weten. Hier op vervolgde mijne moeder: 'JULIE! indien gij een onbedacht, lichtzinnig meisje waart, ik zou-

de het u kunnen vergeven; ik zou mij vleien, dat gij de gevolgen niet vooruit gezien had; doch gij zijt geen kind, gij hebt veel verstand, veel menschenkennis; gij wist des wat gij deed, en hoe gij een jong onervaren meisje in gevaar bragt haar pligt te vergeeten, en dus haare ouders, met haar, ongelukkig te maaken; hoe moet ik over u denken, daar gij uwe meerderheid over mijne dochter dus misbruikt'? JULIE poogde toen iets ter haarer verschooning in te brengen; mijne moeder spaarde haar deeze moeite, door aantetoonen, dat zij, als vertrouwde des Schrijvers, zeer wel wist, wat zijn laag oogmerk was. Uw bezoek in dit stil huis, kwam mij te verdacht voor, om u niet in 't oog te houden, daarom liet ik geene confidence toe. Zij weigerde den brief aanteneemen, en vertrok dien zelfden dag. Mijn vader die zeer goed, doch wat haastig is, weet hier niets van. Mama liet den brief op de post brengen, en ik zende u den inhoud.

'Een brief, Mijnheer! als gij aan mijne dochter schreef, verdient niets dan een smadelijk zwijgen; evenwel haare moeder zal zig vernederen, om u het volgende te schrijven. Weet des, dat uw ondeugend oogmerk verijdeld is, vermits een meisje, opgevoed als mijne docheer, geene andere *Confidentie* heeft, dan haare zorgvuldige, teder liefhebbende moeder.'

Ik kan niet uitdrukken, hoe de minzaamheid mijner moeder, mij treft! doch wie zoude iets doen

willen dat haar mishaaft? Sedert dit geval luister, ik niet alleen uit gehoorzaamheid, maar uit liefde en dankbaarheid, naar alles wat zij zegt. Ik weet wel, dat ik zo veel verstand niet heb als moeder, doch dit zal mij niet ongelukkig maaken, als ik het weinigje dat ik heb, maar wèl gebruik. Maar KEETJE, wat zoude ik nu ongelukkig geweest zijn, indien ik zo eene opvoeding niet gehad hadde; indien ik zo eene moeder niet hadde! Hoe zoude ik haar dan bedroefd hebben; zo dat ik blijde ben, dat ik uw' raad, om dien *Haagschen* Heer te neemen, niet gevolgd heb: en nu hoop ik, dat gij dien Heer ook maar zult afslaan; want Mama heeft gehoord van Nicht, dat hij zo heel charmant is, en dat zeide zij evel van den Officier ook; en zijne zuster was, voor zij trouwde, heel groot met JULIE, zo dat Mama niet veel goeds van haar denkt.

Mama heeft nu ook uw antwoord op mijnen brief gelezen; zij houdt veel van u, KEETJE, en zij zou zeer bedroefd zijn, indien gij verleid wierd; zij verzoekt vriendelijk, dat gij bij ons komt, dan zullen wij buiten logeeren, en veel vermaak hebben: ei lieve KEETJE, dat moest gij doen! Uw Tante STAMHORST, zo zegt Mama, is eene verstandige vrouw, die niets bedoelt dan uw geluk; ja, ik herinner mij, BETJE, noch zeer wel, zij was altijd zo potzig, en leerde van alles: en NAATJE vergeet ik niet; zij was altijd zo goed, als wij op 't school waren, en men mij plaagde. Mama zegt, dat NAATJE uwe waare vriendin is; ik hoop, dat gij mij

spoedig zult antwoorden, en mij schrijven zult, dat gij bij ons komt logeeren; dan zal Mama veel met ons praatzen, en ons alle plaisier aandoen. Ik blijve uwe liefhebbende

Vriendin!

P. AALDERS.

Vijftiende brief.

Juffrouw ANNA HOFMAN, in antwoord op den voorgaanden.

MEJUFFROUW!

Mevrouw WILDSCHUT, vond uwen brief in eene lade, en heeft mij verzocht dien te beantwoorden; dewijl zij dit antwoord niet leezen moet, zal ik den brief, zo als ik dien adres heb gegeven, weg zenden.

Ik heb u een duchtig nieuws te berichten. Onze vriendin verliet voor eenige weeken haar vaders huis, met den snooden schelm, die haar verleidde! De Heer WILDSCHUT heeft door droefheid daar over, bij na zijn verstand verlooren, en is zeer krank; zwaare slagen in de Negotie, hebben hem geruï-

neerd: ik ween, terwijl ik dit schrijf; zo zult gij ook, als gij dit leest; gij waart altoos zo zoetaartig, zo geleidelijk; gij werd zo uitnemende opgevoed naar uw character: ik weet des, hoe gij over ongelukkige menschen denkt; hoe zeer ik ook het bedrijf onzer vriendin laake, zo beklag ik haar echter uit grond van mijn hart!

Verzekeer toch uwe waardige moeder, dat KEETJE geen slecht meisje is, ik durf zeggen, nooit kan worden: zij is bedrogen door de ondeugende vrouw, die altijd haar vermaak vond, in jonge lieden te bederven. Ik merk uit uw antwoord, dat zij over haar aan u schreef: hoe weinig kende zij eene Mevrouw LENTING! O had zij mij willen hooren, had zij haar voordeel weeten te doen met de vriendschap eener Juffrouw SADELAAR!

Mevrouw AALDERS kent Mevrouw WILDSCHUT, zij weet, dat zij met de beste oogmerken, en het deugdzaamste hart, haare opvoeding dermaate inrichtte, dat KEETJE onmogelijk ooit gelukkig zijn konde: de Heer WILDSCHUT deed nooit, als vader, zijn' pligt; hij zag wel, dat zijne vrouw de bekwaamheid niet had, om haare dochter optevoeden, en liet haar echter dit werk over. Dit zijn pligtverzuim, maakt hem zinneloos: hij wijt zig alles, en wat kunnen wij daar tegen inbrengen?

KEETJE viel meer door ligtvaardigheid; niet door liefde, maar door halstarrigheid: ik ken haar zo wèl, dat ik dit durf verzekeren; hoe vreemd dit luide, het is echter zo: zult gij u daar over zeer verwon-

deren, als gij weet, dat zij nooit werd tegengesproken?

Haar Vader en haare Tante, zouden zo gaarne gezien hebben, dat zij met eenen Heer VAN VEEN trouwde; hij is een braaf, aangenaam, verstandig man, ik kan niets ter versooning zijner verzotheid inbrengen, dan haare ongemeene schoonheid, en dat hij de gebreken niet kende, die haar in haar ongeluk gestort hebben: Mevrouw LENTING, en Mevrouw WILDSCHUT, zijn de voornaame aandrijfsters van haaren verkeerden stap.

Wij twijfelen niet, of de lichtmis zal haar verlaaten hebben, zo dra hij wist, dat de Heer WILDSCHUT geruïneerd is: ik denk wel eens, of ik mij daar over behoor te bedroeven; en ik zoude mij er over verheugen, indien wij maar wisten, waar het onnozel meisje zwerft: dan, als ik daar aan denk, dan is mijn angst onuitspreekelijk; haare moeder is zo verbitterd over het gebeurde, dat die, hoe ijsselijk voor eene moeder! zegt, haar aan haar lot te zullen overlaaten. Zij zegt: 'ik heb het mijne gedaan; die niet hooren wil, moet ondervinden: kan zij haare moeder verlaaten, haare moeder kan haar vergeeten.' Het onbegrijpelijke hier van valt weg, als men deeze moeder kent, en weet, dat zij in waarheid gelooft, haare dochter zeer wèl te hebben opgevoed.

Mevrouw AALDERS zal mij echter toestaan, dat nooit een meisje in KEETJE'S omstandigheden, en van haar inborst, zo traag, zo eigenzinnig, zo stijf-

hoofdig, slechter opvoeding onving. Mevrouw STAMHORST, is echter eene te deugdzaame, braave, medelijdende vrouw, om dit verkeerd meisje, indien het berouw heeft van dwaasheden, waar van het thans de gevolgen zien moet, niet met opene armen te ontvangen - Juffrouw BETJE, de beminde van elks hart, heeft mij meermaal gezegd: 'ik ben nog nooit bedroefd geweest, dan om KEETJE', hoe veel rede zij ook hebbe, om misnoegd te zijn; maar haar goed hart zou huppelen van vreugd, konde zij KEETJE bij haare moeder te rug brengen: zo waar is het, dat deugdzaame, verstandige jonge lieden, altoos willen behouden, en nooit liefdeloos oordeelen.

Hoe gelukkig, Mejuffrouw! zijt gij met zo eene Moeder! uw onbedorven hart voelt dit ten vollen, en Mevrouw AALDERS heeft het genoeg, van haar eenig kind zo nuttig te zijn, als nodig is voor haar en uw geluk. - Groothartige en ervaarene meisjes, indien zij schoon en rijk zijn, zijn meest in gevaar van verleid te worden; doch dit gevaar is niet groot, indien de moeders de uwe gelijk zijn.

Maar, veronderstel, dat de schurk haar verlaaten heeft, wat zal het ongelukkig meisje beginnen? In een vreemd Land, onverzien van geld, zo uitnemend schoon, met zo weinig doorzicht, zo los, zo eigenzinnig, en gewoon aan den kwistigsten overvloed, zo geheel onbekwaam om, door eenig handwerk, zig ten minsten brood te bezorgen - KEETJE weet niets, kent niets nuttigs; zij is, met

één woord, een groot verlooren kind, en dat zelfde meisje zoude, indien zij haare verstandige Gouvernante had mogen behouden, ten minsten alledaags goed en gelukkig geworden zijn; doch sedert derzelve dood, deed zij niet dan beuzelen; haare traagheid werd niet meer aangevuurd, men vierde in tegendeel alle haare gebreken den teugel; haare vadzigheid week slechts voor woeste, wilde vermaaken; maar ook toen was zij niet gelukkig; niets voldeed haar, dit zeide zij mij dikwijls. Ik poogde haar, geregeld, aan eenige bezigheden te gewinnen; ik sprak haar van het nut en vermaak, dat men verkrijgt door het aandachtig lezen van goede boeken; om de nieuwhed, beproefde zij dit; doch haar geest was niet meer bekwaam tot aandacht, zij nam nergens belang in; en wat is er met zo iemand aan te vangen? niets!

Somwijlen vlei ik mij nog al, dat dit duister, doch sterk gevoel: *ik ben niet gelukkig, en ik heb alles wat ik begeer*, tog eene schemering was van iet goeds in haar; dat zij tog minder beuzelaarster was, dan veele jonge lieden in haare omstandigheden: die vinden ten minsten genoeg in al dat niets beduidende: mogelijk zal Mevrouw AALDERS ook zo denken. Hoe dikwijls poogde Mevrouw STAMHORST haar te bewegen, om bij haar te komen! KEETJE beminde haare Tante, haaren Oom, haar Nicht, haaren Neef, en werd van allen bemind; maar KEETJE vond geen welgevallen in dat ver-

zoek, en nooit deed zij iet tegen haaren zin, hoe dwaas, hoe verkeerd die zijn mogte.

Hoe veel ik vertrouwen op haar deugdzaam hart, hoe zeer ik overtuigd ben, dat zij noch minziek, noch *coquet* is, zo weet ik echter ook, dat zij niet gewapend is tegen loosheid, die zij niet kent; en dat armoede wel eens tot ondeugden, die men verfoeit, afleidt; wie weet in welk gevaar zij is! overal zijn deugenieten, die niets anders bedoelen, dan jeugd en schoonheid aan hunne driften op te offeren: zulk een schoon jong mensch, moet oogen trekken: wie zal haar beschermen? dit denkbeeld maakt bij vlaagen, den troosteloozen vader uitzinnig! zelfbeschuldiging - en wat kan ijsselijker zijn?

Verschoon deezen langen brief: ik meende slechts eenige weinige regels te schrijven, maar het onderwerp neemt al mijn aandacht in; mijn hart bestuurde mijne pen. Hoe vleit mij uw aandenken! ik zie er uit, dat gij uwe oude vrienden niet vergeet; wees verzekerd Mejuffrouw, dat ik u altoos beminde om uwe zachtaartige, zoete zeden; ik weet niet, of uw Nicht veel verstand heeft, maar ik oordeel zeer gunstig over het uwe, dat u in staat stelt, uwe uitmuntende moeder in alles te gehoorzamen: mag ik Mevrouw van mijne hoogste achting verzekeren, en mij noemen,

Uwe bestendige vriendin, en dienaares,

A. HOFMAN.

Zestiende brief.***Juffrouw ANNA HOFMAN, aan Juffrouw ELIZABETH STAMHORST.*****WAARDSTE, LIEFSTE BETJE!**

De dag, waar op ik u eerst zag, is voor mij eene nieuwe epoque; alle mijne brieven aan u, tekende ik, *het eerste jaar der vriendschap*, de zo veelste maand, de zo veelste dag; hier over kunt gij u zeker niet verwonderen, als gij weet, dat gij mij de hoogste vriendschap hebt leeren kennen. Mevrouw LELIJWIJK is mij eene zeer waarde vriendin; doch zij is zo verbaasd hoog boven mij geplaatst; zij heeft zo veele zedelijke meerderheid, zo veel meer ge oefende krachten van ziel, dat ik eigenlijk nooit recht op mijn *aise* met haar ben: ik durf met haar niet strijden in het oefenperk der deugd, die ons ons zelf leert overwinnen - het zou geen rein spel zijn: mij dunkt dat ik u nader kom; wij staan op een gelijken grond: ik dacht daar juist aan de Olympische spelen; ik zag de kroon aan 't einde der loopbaan; nu is alles klaar voor u.

Maar waarom onderstelt gij, dat ik u vragen zoude: hoe hebt gij het zo volhandig? Hoe konde ik dat vragen aan een zo levendig, zo werkzaam meisje,

opgevoed zo als gij? Al zatet gij in het goud van *Ophir* tot aan uwe mollige elleboogen toe; al haddet gij zo veele dienstmaagden en dienstknechten, als weleer de wijze koning SALOMON, die alle op uwe wenken vloogen, ook dan zoudt gij het altoos zeer volhandig hebben: wij, die weeten wat er hier voor ons te doen is, hebben nooit gedaan werk; men kan des ook in deezen zin zeggen: *die werken wil, vindt werk*. Gij vooral zijt overkropt door bezigheden; gij hebt naauwlijks genoeg aan uwe wèldoorziende oogen, en vlugge handen; daar blijft voor u geen minut overteden aan, zo zeggen de luie *Italiaanen*, dat *kostelijk niets doen*. In hoe veele kringen werkt gij niet! in uw tuin, uw huishouden, aan uwen geest, aan uwe opvoedeling, aan uwen broeder, en aan uw eigen hart! - Ons hart is tog wel in staat, om zeven handen werk te geven; dit mijn kind, weeten wij beiden! Schikt gij ook de verdeeling uwer uren naar de opgaaf van CLARISSE? In de stad is zulks onbegonnen: dit is zeker, dat orde tijd wint, en dit geloof ik, is het, wat RICHARDSON ons leeren wilde.

Gij zult wel gelooven, dat ik genoeg mijn belang versta, om uw aanbod te toppen, als gij mij voorstelt, om ons zedelijk huisraadje bij elkander te brengen? Nooit deed men mij zo een voorstel; ik neem het aan met alle mijne handen: men zegt wel, dat vriendschap alles gelijk maakt; maar om dit toe te stemmen, zou men in de sombre gedachte komen, dat er geene vriendschap is; want nergens

vindt men dat gelijke: ik ben intusschen aan den besten koop, en dat, zegt gij, om dat ik zo wel tien per cent wijzer, als zes weken ouder ben dan gij, want hoe veele jaaren aan ondervinding, hebt gij van uwe ouders ten geschenke gekregen, in hunne lessen! Dit was mijne ouders niet te vergen, hoe braaf en degelijk zij zijn, hoe zeer zij mij beminden; hunne omstandigheden lieten zulks niet toe. Evenwel, om u te toonen, dat gij 't niet aanlegt met eene ondankbaare, betuig ik u plechtig, nu, of ten eeuwigen dage, geene pretentie te maaken op den persoon van zekeren JACOB VAN VEEN, zo als ik thans belijde, nooit daar op gemaakt te hebben: ik ben in zekere gevallen zeer verzeende, en daarom ga ik u het volgende voorhouden. Sommige hedendaagsche Denkers zeggen: dat de Wet, die eischt Vader en Moeder te verlaaten, en de vrouw aan te hangen, ons Vrouwen gebied, om, zo dra wij getrouwd zijn, met onze oude vriendinnen te breeken, en vooral geene nieuwen te zoeken. Deeze lieden doen sterk in *Ergo's*: zij revelen dus: 'Men moet ter liefde eens mans, zijne ouders opgeven; hoe veel te meer dan zijne vriendinnen! ergo, geene nieuwen verkiezen, zo dra men één vleesch, en één been met den man geworden is.'

Zie, BETJE, als ik mij deeze moderne filosofen voorstel, dan moet ik zeggen met Dominé BOSCOOP: 'De filosofie is zo ijskoud, dat, als ik haar hoor noemen, is 't of mij een emmer water op mijn lijf gegooit wordt; ik klappertand, en ben

zo verkleumd, dat ik werktuiglijk naar een groot vuur loop, om mij te warmen.'

Hoe eng moet het hart deezer Wijsgeeren zijn, als daar in geene ruimte is voor liefde en vriendschap! Dit alles konde echter wel geveinsdheid zijn; zoude ook hun oogmerk weezen, de vrouw een last optelegen, die zij zelven niet met het uiterste der vingers willen aanroeren? Laten wij dit eens zien. - Zij zelven mogen zo veele vrienden hebben, als er postdagen in een jaar zijn; en hunne vrouwen willen zij zelfs de eenige niet laten: deeze letterknechten schijnen niet te zien, dat de letter der wet, hen, en niet de vrouwen aangaat: er staat echter duidelijk, *de man*; van de vrouw word zo weinig gesproken, als of zij nog niet geschapen geweest ware.

Hier over moet gij u niet veel verwonderen: ondervinding heeft altoos geleerd, en leert het nog alle uur van den dag, dat het de mannen zijn, die het eerst hunne gehechtheid aan hunne vrouwen afslonzen, het minst bij hunne vrouwen duuren kunnen; altoos pagaajen zij de deur uit; zijn 't noch colleges, noch koffijhuisloopers, dan kuieren zij naar hunne ouders, daar rooken zij hun pijp, lezen zij de couranten, vertellen zij de stads nieuwtjes, in plaats van hunne vrouwen gezelschap te houden; en dat zijn die zelfde kwanten, die vóór hun trouwen, geen quartier uur t'huis blijven konden: in mijne familie zijn zulke knaapen, en men vindt die overal; indien nu echter deeze Wijsgeeren min of meer christenen zijn, dan zie ik niet te best, hoe

zij het met PAULUS zullen schipperen, als die hen vermaant, niet slechts ieder goeden dag, en goeden avond te zeggen; maar, elkander lief te hebben met hartlijke liefde. Mogelijk beroepen zij zich op den regel dat niemand verplicht is tot het onmogelijke; en als zij nu maar voor een klein capitaaltje aan liefde hebben, wat dan?

Eenige deezer norssche schepzels zeggen wel, dat zij hunne vrouwen beminnen, doch hun gedrag zoude ons echter het tegendeel doen denken, indien wij hen niet op hun woord geloofden: zoude het ook daaruit ontstaan, dat zij alle hunne liefde aan zich zelven te kost leggen, zo dat er voor vrouw en kinderen niets te haalen is? - ik stap van dit onderwerp af, na alleenlijk nog gezegd te hebben, dat deeze mannen, die, naar de letter der wet, gehouden zijn, vader en moeder te verlaten, en hun wijf aantehangen, die wet zo zeer overtreden, dat zij hunne vrouwen niet zien, dan om lijflijke diensten van haar te ontvangen, hunne gefrontste voorhoofden optehelderen, of om in eene knorrige vlaag iemand te kunnen hebben, die zij ongestraft bedroeven kunnen: om alle deeze redenen, dunkt mij, zoude het goed zijn, LEENTJE, die zich wel zo wat op conscientiegevalletjes verstaan zal, te vraagen, of gij, indien gij met VAN VEEN getrouwd zijt, in gemoede verplicht zijt, uwe vriendinnen optegeven, ja zelfs voor uwe ouders niets dan de liefde van wèl willen moogt behouden?

Ik geloof dat de Geldersche lucht, in uw gezel-

schap, mij thans zeer dienstig zijn zoude; in zo verre is uwe vriendelijke wensch vervuld: mijne vaste gezondheid ontving zedert eenige weeken meer schokken, dan gij zelve kunt denken: ik moet, om het goed te maken, ijzere krachten hebben, zo veel kommer, angst, kwelling en verdriet, treffen mij een geruimen tijd. Gij weet hoe veel mijn hart om KEETJE geleden heeft, en nog lijdt: ik nam altoos het grootste belang in haar: was het des niet voor mij om *averechts* te worden, toen ik het ondeugend oogmerk van Mevrouw LENTING zag, en er echter niets tegen doen konde; daar als ik overtuigd was, dat uw Oom juist alles zo aanlegde, als voor de snoode vrouw wenschelijkst was, om KEETJE te bederven; dat hij dan eens door ontijdige toegevenheid, dan weêr door raazende drift alles tegenwerkte, wat men ten haaren beste ondernam; alles verijdelde wat Mevrouw STAMHORST best had uitgedacht: na dat zij ons verlaten had, vermeerderde mijne droefheid en bekommering voor haar. Hoe trof het mij, te zien, hoe zelfverwijt den laffen vader bijkans zinneloos maakte, en te meer, om dat men niets, met waarheid, ter zijner ontschuldiging kan voordbrengen: ik besluit hier uit, dat niets zo smartlijk zijn kan voor een mensch, bekwaam tot overdenken, dan zelfverwijt, die ons zegt, gij voldeed niet éénen uwer plichten omtrent een kind, dat uwe zorg was aanbetrouwd - beschouw ik de moeder, dan bedroef ik mij al zo zeer: *Wij* mogen eens lagchen over haare wijs van spreken, doch wanneer men

dieper doordenkt, is het onmogelijk, zig niet te bedroeven, om dat zo eene vrouw de magt kreeg, de opvoeding te bestuuren: zij blijft even onverbiddelijk, en wil van KEETJE niet hooren spreken, zo wel is zij overtuigd, dat zij haar wèl opvoedde, en een goed voorbeeld gaf: zij heeft KEETJE overmatig bemind, en nu gelooft zij, dat zij haar haat: dit is beuzelpraat; zo een vrouw kan zeer boos worden, opstuiven, maar haaten, onmogelijk! Misschien komt er nog eens gelegenheid, om haar de zaak in een ander licht te doen zien, en dan zal zij haar goed hart zeker gehoor geeven.

Uw Ooms toestand verergert dagelijks: hij spreekt weinig, en niet dan over zijn ongelukkig, door hem verwaarloosd kind: zijn geleden verlies treft hem geenzins; zijne geheele ziel lijdt hier toe te veel als vader.

Tot voor weinige maanden, kende ik geene dan huislijke onaangenaamheden, die ik, of weg dacht, of weg lachte, al naar dat ik gestemd was; zorgen had ik niet, alle mijne uitzichten waren helder; alle voorwerpen roozenkleur: ik ben des nog zeer onhandig, nu het er op aankomt, mij te wapenen tegen het te sterk indrukken van verdrieten, die ik niet voorzag. Gij begrijpt wel, BETJE lief! dat die des uit eene u nog onbekende oorzaak moesten voorkomen? Hoe veel goeds mij evenwel de buitenlucht, *bij u*, zoude doen, zo kan ik echter niet besluiten, dat middel te beproeven. Ik kan niet op mij verkrijgen, uw' Oom, die zeer met mijn gezelschap

gediend is, te verlaaten; en ook uwe Tante zegt maar rond uit, dat ik blijven moet: uws Ooms ziekte komt haar, 't is waar, ongelegen; maar bedroeft haar niet. Zij doet hem, naar haar inzien, wél; zij houdt veel van hem, verder kan zij dit niet brengen: zij zegt: 'Men is wel eens ziek, al sterft men juist niet. WILDSCHUT heeft geschikt geleefd, en is gezond en sterk; als hij al die wisjewasjes van KEETJE maar uit zijn hoofd stelt, zal hij ons allen nog overleven; anders zal hij het hoekje niet opzeilen; zeg dat ik het je gezegd heb; maar hij stelt zich aan als een mal mensch, en wat is er aan te doen? 't is haar schuld, zij moet eeten het geen zij gebakken heeft.' Zo hij sterft, zal zij zeggen: 'Alle menschen zijn stervelijk; ik hoop dat de goede man bij God is.' - Mijne dankbaarheid houdt mij hier even zeer als mijn medelijden. Altoos werd ik hier ontvangen als eene vriendin, en met zo veel onderscheiding, dat ik mij zelve zoude verachten, indien ik nu dit huis verliet. Dat alle tafel- en saletvrienden verdweenen zijn, met den voorspoed, dat is natuurlijk; er is geen uitwerkzel zonder oorzaak - 'ja', zegt uwe Tante, 'die menschen slagten mij, ik hou ook niet van droefheid; en zieke lui hebben geen bezoeken nodig' - Is zo eene vrouw evenwel niet gelukkig, BETJE? - ongetwijfeld!

Indien ik beloond konde worden voor het doen van het geene alleenlijk pligt is, hoe rijkelijk wierde ik

het dan, door den gemeenzaamen ommeegang met uwe moeders waardige vriendin! hoe nuttig zijn haare gesprekken voor mij! mij dunkt, dat ik nooit dan verbeterd, of wijzer van haar ga. Ik heb voor haar nog eene verhevener neiging, dan vriendschap: ik gevoel het duidelijker dan ik het zeggen kan. Zouden niet alle jonge lieden aan hunne bestemming, ongemerkt, leeren beantwoorden, als zij gemeenzaam omgingen met zo eene vrouw? Zij spreekt dikwijls over u met een welgevallen die mij verrukt; zij ziet veel meer in u, dan een luchtig bolletje; en Mevrouw KLINKERT is verliefd op uw bijzijn.

A propòs, zijt gij niet een weinig grootsch, BETJE! als gij ziet dat men u bekwaam kende, om de fouten der opvoeding eener waarlijk verstandige moeder, te verbeteren? Laten wij *ons* hier onder nederig houden; *ons*, gij weet, dat wij onafscheidelijk geworden zijn. Laten wij denken, dat het veel gemaklijker is, een mooi meisje wèl op te drillen, en hedendaagsche manieren te geeven, wat op de vingertjes te tikken, als zij te veel thee drinkt, met haar in het touwtje te springen, ja, zelf eens boter te karnen, dan het een LEENTJE zijn moet, zich met leidelijkheid te schikken naar alles wat voor haar, zo als wij uit haaren brief aan haare moeder zien, zo verbaasd vreemd is. Zij moet des door haare opvoeding een zeer goed oordeel, en van de Natuur een allerbest hart ontvangen hebben. Zo dat, vriendin! *wij* zorgen alleen voor de vercierzels, dit is het al. Het zou voor *onze* grootsch-

heid te gering zijn, ons daar op te verheffen.

Als ik echter op uw oogmerk zie, en op de goede gevolgen, die dit voor LEENTJE heeft, dan bemin ik u oneindig.

Even weinig als gij, begrijp ik, hoe het eene verstandige vrouw in 't hoofd kwame, eene eenige dochter dus optevoeden: doch hier over hebben wij dikwijls onze wijze hoofden bijéén gestoken. Het uitleggen der duisterste prophetiën, kan zijn nut hebben. Juffrouw DE GROOT zegt mij, dat de haare vol oordeelkunde zijn. Ik kan er niets van zeggen, nooit las ik deeze stukjes van lief hebberij.

Ik heb wel eens hooren beweerden, dat eene vrouw altoos wèl slaagt in het geen zij met lust onderneemt, en met geduld voordzet: dit heeft misschien eenige uitzonderingen: van die uitzonderingen spreken wij niet; het zoude ons te verre brengen. Bij voorbeeld, onderzoekt zij de H. schriften, dan schrijft zij te vrijer, naar maate zij niet behoeft te vreezen dat men haar een voordeelig amt zal ontnemen; zij heeft niets te maken met kerkelijke afkeuringen, want zij behoort niet bij deeze of geene secte, maar bij de christelijke algemeene kerk: zij bekommert zich niet, wat haar uit dien hoofde zal wedervaaren. Kleine beuzelingen, zotte lasterschriften, zijn niet in staat, haare gerustheid te stooren; hoe helder moet des haar verstand zijn, als dat zich onvermoeid bezig houdt met het zoeken der waarheid?

Deeze waardige Mevrouw KLINKERT, heeft geen ander oogmerk, dan nuttig te zijn, zij verdient

des even weinig bespotting als de groote NEWTON, schoon die eene verklaring schreef over de openbaring van JOHANNES. Men kan alleenlijk zeggen: 't is wat vreemd. Er is voor mij iet zeer aanlokkelijks in, als ik mij voorstelle, op uwen Heiligen berg verplaatst te zijn! En hoewel de Seister Oudsten niet vriendlijk handelen, als zij, om uwe schilderij te copieeren, komen aansleepen met een paar grienbekjes, lelijke stukjes, slechte humeurtjes, geelgraauwe uitkijkjes, enz. zo ben ik echter wel ruim half overtuigd, dat ons leven een proefstaat is, waar in men voorbereid wordt, om eens eindelijk op den Heiligen berg in alle eeuwigheid te leven. Maar dat wij hier ongelijk geplaatst zijn, om elkanders lasten te dragen, en zo veel tot nut der maatschappij bij te brengen, als in ons krank vermogen is; in deezen houde ik het met den eerlijken ABRAHAM BLANKAART, die zeker abt, schrijver van verdiensten, een voorbeeld zoude genoemd hebben van het goede hart. Gij hebt zeker dat boek? ei lieve! lees eens wat hij van RICHARDSON, als schrijver zegt; ik geloof dat gij hem gelijk zult geeven.

Dat de haastige PIETER-baas uw deugd, handen vol werk geeft, is mij zeer lief, om uwent wil. Deugd groeit door oefening, gij hebt er des het grootste voordeel van. Uwe deugd zal zeker u als twee druppels water gelijken, en nog liever moejelijk werk doen, dan met gevouwen handen op haar stoel, *rust*, nederzitten. Mijn compliment aan hem die u werk geeft.

Tusschen ons, BETJE, ik denk ook nog al, dat het onafgebroken bijeenzijn, ook van best voor elkander berekende vrienden, die tog altoos onvolmaakt blijven, zo mooi niet is als het oppervlakkig schijnt. Dit zal u niet zonderling smaaken, ik weet het zeer wel. Zie hier waarom ik dit vermoede. Men toont zig dan altoos niet van den besten kant; ieder behoudt zijne wijze van zien, van verkiezen, van beoordeelen. Men geeft zo niet meer altoos toe, als toen men bijéén kwam, om ons wederzijds behaagelijk te maken. Het hart blijft het zelfde, doch het hart alleen maakt niet altoos alles goed, vooral niet, als het beuzelingen raakt, waar op men wel eens meer gezet is, dan op zaaken van groot belang. Het vooruitzicht op een goed, 't welk wij verwachten, vuurt ons te zeer aan, om dat uit alle gezichtspunten te beschouwen. De ondervinding alleen, leert ons de nette waarde der dingen kennen. Het najaagen, zeide eene verstandige moeder dikwijls tegen haare kinderen, is meer dan het bezitten: zij had deugdzaam gelijk; de fout ligt in onze opgewondene verbeelding; doch dit belet niet, dat wij altoos minder genieten, dan wij verwachtten. Wij willen dat juist niet altoos voor jan en alle man weten, ook wel eens niet voor ons zelven; maar het is echter niet anders; de mensch, weet gij, is tog een misselijk schepzel. Het eenzelvige mishaaft schielijk, dit houdt hem werkzaam, en zo gaat hij al van het eene tot het andere, tot dat de levensreis is afgelegd, en hij zo zeggen moet:

alles was ijdelheid. Dit ondervind ik dagelijks; afwisseling geeft smaak aan het genot; men moet het begeerde zo eens missen; nu eens door het gegons eener Mevrouw WILDSCHUT, dan door de klagten eens bedroefden vaders; of het gehassebas met een rebelleerend broeder, een gramstoorig man, of stout kind; ô dan keert onze ziel zo tot haare rust, als zij zich eindelijk bevindt bij de tedergeliefde van ons hart.

Ik kan mij onmogelijk verwonderen, als de Heer VAN VEEN u bemint. Weet gij wat mij verwonderde? - dat hij ooit konde verlieven op uw Nicht: als ik getuige was van zijne *drift* voor haar, was het mij zo duister, dat ik er mij toe zettede, om de oorzaak uitte vinden. Zie hier, wat ik meen gevonden te hebben. Alle mannen worden geboren met den waan hunner meerderheid boven ons; daarom zoeken zij vrouwen, wier aart met den hunnen strijdt. Overtuigd, dat zij zelven het naast aan de volmaaktheid komen, tijgen zij aan het verbeteren; eerst moesjanken zij ons na, vrijen ons, met het voor hun streelend vooruitzicht, dat zij hunne vrouwen zullen verbeteren; haar, hunner waardiger maken. 't Helpt niet, dat zij dit met EDELING ontkennen, het is zo. Hij verkoos zijne SAARTJE, om het kind te verbeteren, gelukkiger te maaken - de eerbare BRAM REIZIG kwam er nog openlijk voor uit, dat hij een stoute, plaagachtige, spotzieke meid nam, om haar tot de beste vrouw te maaken. Hij wil bekend staan als een

hartenkenner der vrouwen. In dien waan van meerderheid, zie ik ook de verliefdheid des stemmigen VAN VEEN'S; al weet de vriend dat juist zelf zo net niet; al denkt hij, dat hij ter goeder trouw handelde. Hoe zelden kent toch de mensch het eerste voerzel zijner daaden! Hoe ligt zien wij het mogelijke, van iet 't welk wij driftig begeeren; hier bij komt nog, dat VAN VEEN, die een eerst liefhebber van het Schoone is, 't zelve niet zien konde, zonder er zo op verzot te worden, als een antiquarius op een anticq van SOCRATES - wat doet hij nu? Wel nu wenscht hij dat dit schoon meiske, verstandig dacht, een weinig geoefender, en wat huwelijktiger was. Zij is het nog niet, wat zwaarigheid? Zal zij geen wasch zijn in zijne vormende handen? Zal zij ter liefde van hem, niet met vermaak zich toelleggen op het verkrijgen zulker hoedanigheden, die hij wenscht? Nu word hij nog, meer op haar verzot; want nu beschouwt hij haar reeds als PEGMALION zijn beeld. Maar, (en daar lettede de vriend misschien niet op,) daarom is alles reeds niet dan eene fijne eigenliefde! Is het wonder, dat hij, daar de drijfveer zo krachtig is, aanhoud? Doch toen zijn juweel hem begint te behandelen met hoon en verachting, hem verdenkt van laage oogmerken, hem duidelijk zegt, dat hij mishaglijk is, gaan zijne oogen open. Deeze hoon treft niet slegts KEETJES aanbidders, hij treft een veel waardiger persoon; hij treft den minnaar van zich zelve! Nu geeft die zelfde Eigenliefde hem kracht; zij stelt hem in staat, zijn hart van haar

afterrukken. Hier mede is zij nog niet voldaan, zij moet hem beloonen voor al zijn *deerlijk lijdē*: en JACOB VAN VEEN oordeelt, door zijn geduld, verdiensten genoeg verkregen te hebben, om zich u als een zeer hupsch man aan te mogen beveelen. Hoe! zoude Juffrouw STAMHORST geene vergelijkingen kunnen maken? Zoude een man, die zo getrouw volhardde in zijne liefde voor eene Juffrouw WILDSCHUT, vòòr hij haar nog hervormd had, zich zelve niet aanprijzen bij een verstandig meisje, die zeker zijne verdiensten als minnaar, naar waarde zal schatten? Welk een echtgenoot mag zij in hem haar niet beloven? nu hij alles gevonden heeft, wat zijn oog als kenner van het schoone, behaagt, en zijn hart, zo vatbaar voor liefde, kan voldoen?

Zeg des niet, dat gij de meugebet van KEETJE zijt; dit is zo niet. Gij zijt het ideaal, 't welk hij in uwe Nicht zig voorstelde, als hij er het zijne aan gedaan had.

Ondertusschen blijft er voor zijne gewaande meerderheid nog genoeg voedsel. Dit is het einde, waarom, en het oogmerk, waar toe hij zich niet begeeft onder het bestuur van het een of ander zoet nuffeltje van zijn eigen kerk. Geen fixe Bol kan ooit denken om geregeerd te worden; hij zelf moet regeeren, hoewel dit de meesten *deerlijk* mislukt, en allen wiskundig zeker moest mislukken, indien de vrouwen maar wèl doorzagen, hoe zij dit haar oogmerk, moesten doen wegvallen.

Slapperloot, BETJE! ik zelf ken eene vrouw, die, hoewel haar Heer schrikkelĳk op zijn point

d'honneur als man, gezet is, en altoos zegt, ik wil het zo, *want* ik ben uw man, hem nooit zijn zin geeft, dan wanneer die netjes met de haare overeen stemt: hier van woon ik somtijds tooneelen bij, die comicq zijn, doch die bij het beschrijven te veel verliezen. Gij zelve moest die zien, en de vrouw kennen, om er recht deeg van te hebben.

Ik ben zeer gemeenzaam met haar; zij kent mijne denkwijze; ik vroeg haar eens in vertrouwen, hoe of zij het toch schipperde? Zij, geen brood voor vrienden willende spaaren, (zo als ik ook omtrent u niet doen wil,) gaf mij dit antwoord: 'Hoe ik het schipper? zeer eenvoudig! ik *schijn* altoos te wijken, toetegeven, maar bewaar mijn grond, en geef nooit toe. Weet ik dan niet, dat men altoos het tegendeel wil, van het geen ik verkies? niet om mij te kwellen, daar is hij onbekwaam toe; maar om dat hij wil regeeren. Zo dra hij nu waant dien haanenveer op zijn muts te hebben, is hij *gerust*, en hoe onhandig moest niet eene vrouw zijn, die een man, welke haar lief heeft, niet in dien waan konde brengen? De vrouw moet maar nooit zo geheel vrouw blijven, dan als zij dit onderneemt, anders zal zij degelijk ondervinden, dat haar wil den manne onderworpen is. Bij voorbeeld: Ik heb zin om eens uit te gaan, maar ben zo gek niet van het te zeggen, anders was t'huisblijven de uitkomst. Men verzoekt ons, ik krijg de boodschap, ik breng die zelf beleefd naar zijn studeerkamer; ik zeg hem die,

maar voeg er bij: “dit verzoek komt wat ongelegen, gij zelf wilt immers liefst t’huis blijven”? Dan word de pen neêrgelegd, en hij poogt mij, die daar zo onderdanig bij hem sta, *uitte vinden*. Ik ben op mijne hoede, en geef nog een paar beuzelachtige redenen, waarom ik liefst t’ huis bleef. Wees nu verzekert, NAATJE! dat wij beiden gaan, dat wij een alleraangenaamste dag hebben met onze goede vrienden, dat de man puur opgeruimd t’ huis komt, en dat ik de verdienste heb, van toch recht inschikkelijk te zijn. Hoor kind, de mannen zijn zulke grappige schepzels, dat men hen moet behandelen als de kinderen, of zij zouden niet half zo veel pret hebben, en wij ook niet. Ik denk somwijle, dat hij, want gij weet mijn man is een heele Bol, somwijle twijfelt, of ik hem ook te gaauw ben; doch zijne eigenliefde wil het niet toestaan, en wij leven zeer gelukkig.’

Deeze vrouw is echter niet wat men een schoone vrouw noemt; zij is meer, zij is vrouwelijk bevallig, heeft verstand, en gebruikt het tot beider voordeel.

Ernstige mannen, die zich veel werk geven, zijn het ook; maar verstandige mannen, en niet slechts Geleerden, beminnen altoos vrolijke, geestige, *gaauwe* vrouwen; en zulke vrouwen, indien zij ook verstand hebben, verkiezen altoos deeze soort van mannen, om mede te huizen en te hoven. Geen loverknipper; geen windbuil; geen, zeg-

gen de Franschen, *Tapageur*, zal ooit de eere hebben, van haar te behagen. Zo een vrouw weet, dat zij een beschermer, een raadsman nodig heeft; het is des de verstandige man, die zij kiest. Zulke twee verschillende wezens, maken eene schoone harmonie, en de orde der dingen blijft bewaard. Oordeel nu, of VAN VEEN reden heeft, om bij u zijn hof te maken! Nu zult gij ook zien, ô weerloos lam! dat gij niet zult opgeofferd worden aan den gril van een Menist. O maar hij heeft een liefdienst, die gij hem, (in alle eenvoudigheid) beweest, tegen uw gebruikt! dat is waarlijk afschuwelijk! doch zo dit moet dienen om te bewijzen, dat hij niet edelmoedig is, dan zie ik niet, hoe gij dit zult aanleggen. Ik voor mij, zie er veel duidelijker eene vergelding in voor uwen liefdienst.

Ik heb mij wel laten wijs maken, dat men in het donker, of met gesloten oogen, het best kan nadenken, of men van zekere aangenaamheden het volst genot heeft, wijl dan niets onze aandacht aftrekt. Herinner u nu de plaats in uwen brief, en ik behoef voor VAN VEEN niet meer te pleiten. Gij zegt zelf, dat gij voor hem niet onverschillig zijt, en gij zout dien regel niet doorhaalen, ware het niet om dien nog eens heel langzaam, en met uwe fraaiste letters over te schrijven. Er is ook geene reden, om uwe opkomende genegenheid te overlachen, of oversnappen; uwe ouders kennen die goed, en mij kan die *onmogelijk* een eenig kuchje, of zuchtje kosten. ô Mijn arme hart is van alle tijden bewaard;

want het bemint: zie daar, zo betaalen wij elkander met gesloten beurzen. Nu is het raadzel opgelost; gij weet nu, waarom ik de laatste dagen zo in- en af-getrokken was. Ik ontdekte toen, dat ik voor een' afwezenden, ook nog iet meer dan vriendschap gevoelde. Gij zult u niet verwonderen, als gij weet, dat het dien WALTER is, waar over gij hier met zo veel achting hoordet spreken? Als vriend, had ik voor lange veel verpligting aan hem. Hij behaagde mij meer dan de heele kudde.

Op den dag der vrolijke maaltijd, had ik juist een brief ontvangen, waar in DE GROOT mij schreef, dat mijn waarde WALTER doodelijk krank geweest, en nog niet hersteld was: u mijne doofheid daar over te beschrijven, onderneem ik niet; er zijn aandoeningen, die men niet kan uitdrukken; maar gij kent mij, verbeeld u des eens, hoe ik mij bevond. Het denkbeeld alleen, dat DE GROOT mij het ergste niet geschreven had, de groote afstand, de onmogelijkheid om hem te zien; ach! misschien zie ik hem nooit weêr; mogelijk is hij reeds - dood! - Hoe verscheurde mij de wreedste onzekerheid! Had ik maar kunnen vermoeden, dat gij VAN VEEN'S liefde niet onbeantwoord liet; ik zoude u mijn geheel hart geopend hebben: ik stond echter in beraad, maar uwe vrolijke levendigheid deed mij afdeinzen. Ik voelde dat ik te zwak was, om eenige schertzerij te kunnen *verdragen*, die mij anders zo zeer in u verrukt. Ik vreesde hier door uw goed gevoelen te verliezen, en daar konde ik niet aan denken. Ik meen-

de ook, dat gij mij niet zoud verstaan hebben, en dus niet zoude zijn ontvangen, of beantwoord met het troostend medegevoel. Het drukte mij geweldig, mij dus voor mijne uitgelezen vrienden te moeten verbergen. Met al mijn hart bid ik u, dat gij deeze versooning gelieft aan te nemen.

Zie daar, mijne allerliefste vriendin!... Daar ontvangt Mejuffrouw DE GROOT een brief van WALTER; God zij geloofd, hij is hersteld! Doch, het geen u meerder zal verheugen, hij heeft KEETJE gevonden. De brief gaat hier nevens; lees en oordeel, of ik mijn hart wel geplaatst heb. Mejuffrouw DE GROOT haast zig zo zeer, u allen dit te doen weten, dat zij thans niet schrijft - Altoos de uwe,

A. HOFMAN.

Zeventiende brief.

Mevrouw JACOBI WILHELMI aan den Heer ABRAHAM BLONDEL.

WAARDE BROEDER!

Hoe leed is het mij, dat de brief van Mevrouw T. te laat gekomen is, om iet goeds uittewerken! Zo als ik uw antwoord ontving, gaf ik haar een

bezoek. Hoe bedroefde ons uw verhaal; wat beklagde wij de ouders, en het onbedacht meisje! Mevrouw T. wenschte nu bijnaar, dat zij niet geschreven had: 'Wat moet,' zeide zij, 'dien brief de ongelukkige moeder bedroeven! ik beef voor het antwoord; het is natuurlijk, dat zij mij eenige regels zal zenden. Indien mijn eenige zoon in de magt was van zulk een deugeniet; mij dunkt, dat ik mij nooit zoude troosten; maar een meisje, een eenige geliefde dochter, Mevrouw WILHELMI,' ... mijn hart lijdt met de moeder; wat is het verlies van goederen, bij het verlies van een kind? WILHELMI of ik, konden met haar daar over niet verschillen. JANSJE, dat zoetaartig schepzel, weende, maar zweeg; zij sloeg alleen nu en dan haare schoone oogen, hoewel toevallig, op mij.

Na nog wat gepraat te hebben, over dit treurig onderwerp, zeide Mevrouw T., ik heb u een zeer aangenaam nieuws medetedeelen. (Juffrouw GREENWOOD was niet in de kamer, doch daar had ik toen geen erg in,) Mijn zoon is reeds te *Brussel*, en zal in weinige dagen hier zijn. Het is reeds drie jaar, dat hij met zijn Gouverneur, de vriend mijns overleden mans, en die hem van zijn veertiende jaar opvoedde, gereisd heeft. De berichten die ik van beiden ontvang, stellen mij gerust, dat hij de deugd bemint, die wij hem zo wèl leerden kennen, en dat hij met veele goede hoedanigheden terug komt. Hij was negentien jaar toen hij vertrok, ik denk dat ik hem als een man zal weder zien. Welk een

uitzicht voor eene moeder, die het geluk haars zoons zo hoog waardeert, en die haar nog nooit reden tot misnoegen gaf?

Zij wenschte haar en ons zelf geluk met de verwachte t'huiskomst.... Dominé, zeide zij, ik beken, dat ik u of uwe vrouw, niet konde leeren kennen, zonder aan u beiden, met de grootste onderscheiding te denken; wij hebben, dunkt mij, elkander zo recht gevonden; vriendschap en vertrouwen, moesten des natuurlijk volgen. Ik ga u daar een bewijs van geven; ik hoop dat gij mijn, en mijn zoons oogmerk, genoeg zult goed keuren, om dat te begunstigen.

DOMINÉ. Mevrouw, ik hoop, dat het onnodig zij, u te zeggen, hoe zeer wij ons vereerd achten met de vriendschap eener vrouw, die wij in alle haare waarde kennen, of hoe dankbaar mijne jonge vrouw is, voor zo veel goeden raad als gii haar geeft; maar ik beken, niet te zien, hoe wij dat oogmerk zouden kunnen begunstigen, zelf niet waar in het bestaat: wees des zo goed, ons iets meerder te zeggen.

MEVROUW T. Gij weet, dat ik weinig ommegang heb: dit ontstaat niet uit stuursche ongezelligheid, ook niet, om dat ik niet geleerd heb de menschen te nemen zo als zij zijn; in tegendeel, ik verwonder mij dikwijls, dat zij het nog zo verre brengen, en weet, hoe zeer ik zelf inschikkelijkheid nodig heb; maar ik beminde altoos de eenzaamheid, ook toen ik in de groote wereld leven moest. Ik

besloot des, toen ik mijn braave man verloor, dien trek intevolgen, en besloot, mijne dagen op het land te slijten. Mijn zoon en mijn mans vriend, waren bijnaar mijn eenig gezelschap. Tijdverveeling is onbekend aan werkzaame menschen, die zig wel weeten bezig te houden: ik heb ook zo eenige kleine gezetheden, die eene vrouw van mijne jaaren zo gaarn involgt, vooral, als die niemand lastig zijn. Doch sedert ik u leerde kennen, begreep ik, dat ik mijn gezelschap gevonden had, en onze verkeerding is mij bij u inzonderheid aangenaam. Nu zal ik u zeggen, 't geen ik wensch u te doen weeten; Juffrouw GREENWOOD was reeds mijn huisgenoot voor mijn zoon op reis ging; hij konde haar even weinig als zijne moeder leeren kennen, zonder haar lief te hebben. Dit zag ik met zo veel meer genoegen, als ik het zorgvuldig verborg. Ik had hem gewend, zijne moeder alles te betrouwen; hij sprak mij des dikwijls van zijne *vriendschap* voor haar, van haare beminlijkheid, van haar verstand; hij zag ook bijzonder duidelijk dat zij ongemeen fraai was. Evenwel, niets trof het hart des armen jongens zo zeer, dan te zien, hoe zeer zij dit poogde te verbergen. dat zij dikwijls zeer droefgeestig was; als hij zag dat zij geweend had, hij liet niet na, wat hij dacht in staat te zijn haar te troosten, en dan waren zijne lief koozingen zo geheel in de nog onschuldige natuur; ja dikwijls stonden de traanen in zijne oogen. Moeder, zeide hij, de heele liefde, (zijn woord,) is niet gelukkig; weet gij de oorzaak niet van haare

droefgeestigheid? wat konde ik aan een jongeling daar al veel op antwoorden? hem daar de oorzaak van te zeggen, daar was niet aan te denken. Juffrouw GREENWOOD, antwoordde ik dan, is een zwak meisje; zij is ouderloos, en misschien treft haar dit verlies te meer, als zij ziet, welk eene moeder ik voor u ben: zij heeft geene middelen, zij weet dat men zonder die, in eene waereld als de onze, geen aangenaame vooruitzichten hebben kan; vooral een meisje; maar zij zal met er tijd haare blijgeestigheid weêr krijgen, als zij ondervind, hoe gij en ik, over haar denken. Laaten wij, zonder haar lastig te vallen, alleen het onze doen, om haar gelukkig te maken, en zij zal het eens zijn. Huislijke verkeering, en overeenstemming, maakten haar voor haar onontbeerlijk. Evenwel, ik haalde hem over, om zijn reis te gaan doen. Voor hij vertrok, zeide hij mij, dat hij mij iets in vertrouwen zeggen moest: het was, dat hij haar beminde; zo dra ik dit wist, voegde hij er bij, mij dacht, dat ik u dit zeggen moest: zijn oprecht vol hart, kon dit ook voor haar niet verbergen, ofschoon zij zo wel als ik, dit reeds voor lang met zekerheid wisten. Zij ontving zijne verklaring met medegevoel, en maakte mij insgelijks haare vertrouwde. Ik gaf mijn genoegen aan haar daar over te kennen, zonder er veel over te zeggen. Mijn zoon was nog zo jong; hij meende het wel, doch zou hij, in de wereld komende, niet kunnen veranderen? dit wist ik niet.

Ik sprak hier over met zijnen Gouverneur, die

hem als een zoon beminde; hij beloofde mij, van tijd tot tijd afzonderlijke berichten te geven, zo wel van zijn gedrag, als van zijn hart, op dat wij zouden kunnen oordeelen, of hij waarlijk beminde, dan of dit alleen eene jeugdige drift waar. Thans ben ik verzekerd, dat mijn zoon eere doet aan zijne opvoeding, en dat zijne lange afwezigheid, waarin hij geduurig door zo veele nieuwe voorwerpen omringd wierd, niet heeft belet dat hij mijne jonge vriendin bemint, zo als zij verdient bemind te zijn. JANSJE weet zeer wel, met hoe veel genoegen ik in zijne keuze stem. Gisteren sprak ik daar omstandig over; zij antwoordde mij met stille traanen; ik wist daar zeer wel de oorzaak van. Zie hier, wat zij eindelijk antwoordde: 'Hoe gelukkig zoude ik zijn, indien ik in mijne eigen oogen, de liefde van uw zoon, waardig was; doch dat die haar thans bedroefde.' Zij beleed, bloozende, dat zij hem zoude beminnen, indien zij durfde; maar dat zij hem daar geen eere door konde aandoen; dat hij eene betere vrouw verdiende.' Ik antwoordde haar met moederlijke tederheid, en poogde haar te doen zien, dat zij, in dat opzicht doolde; dat zij in haare eerste jeugd, in een zwak oogenblik gevallen zijnde, reeds lang door waar berouw, en een voorbeeldig gedrag, alles vergoed had, en indedaad een deugdzaam hart bezat; dat zij eens eene uitmuntende vrouw en moeder zijn zoude, indien zij mijnen zoon, die haar zo bestendig en vuurig beminde, gelukkig wilde maaken: dat ik niemand kende, die zo zeer geschikt

was, om hem gelukkig te doen leven, dan haar. Ik ben er voor, dat zij aan mijnen zoon meer zegt van haar ongelukkig geval: maar zij verzekert mij, dat zij mij ongehoorzaam zijn moet, indien ik dit volstrekt eisch. Nu vraag ik aan u, Mijnheer, als aan een verstandig, ernstig denkend man, wat of gij best oordeelt?

DOMINÈ. Mevrouw, ik vleie mij, dat gij mij wel genoeg kent, om verzekerd te zijn, dat ik het getal der onbedachte beslisschers niet vergroot; vooral in gevallen, waar in kundige menschen-kenners, en waare vrienden der Deugd, zo onderscheiden, ja, zo verschillend oordeelen; evenwel, ik meen dat Juffrouw GREENWOOD gelijk heeft. Gij hebt mij in staat gesteld, uw zoons karakter te kennen; dit edelmoedig vertrouwen, 't welk hij zal begrijpen, hoe veel het haar kost, zal hij onmogelijk tegen haar kunnen gebruiken; hij zal zien, dat, indien zij hem niet beminde, zij daar voor hem een diep geheim van zoude gemaakt hebben: dit zal hem, die zo wèl denkt, verrukken; zijne achting zal door dit vertrouwen gevleid worden, en beiden zullen gelukkig zijn.

MEVROUW T. Maar, Mijnheer, zij is zijne liefde niet onwaardig; ware dit zo, hoe zoude ik die dan kunnen goedkeuren?

IK. Dat is zo, Mevrouw; maar mijne vriendin beoordeelt zich zelve zo gestreng, dat zij dit denken moet, en ik beken, dat ik haar daarom nog te hooger schat.

MEVROUW T. Ei lieve, Mevrouw! zoudt gij, als haare geliefde vriendin, niet willen onderneemen, om haar van deeze dwaaling te ontslaan? Jonge vriendinnen van uw karakter, hebben zo veel invloeds op het hart en de denkwijze van haar, die mijne JANSJE gelijk zijn. Er is zulk eene zoete gemeenzaamheid, zulk eene lieve openhartigheid, het voortbrengzel der gelijke jaaren, en overeenstemming. Ik was ook eens jong, ik weet zeer wel, dat dit de jeugdige vriendschap tusschen deugdzame jonge lieden karakteriseert. Zij zien vrouwen van mijne jaaren en ondervinding, te zeer boven zich; zij beschouwen ons met dankbaarheid als haare weldoensters; doch de achting die zij ons toedraagen, verwijdert haar altoos een weinig.

IK. Niets, Mevrouw, zal mij aangener zijn, dan wèl te slaagen: evenwel het is, dunkt mij, al zeer moeilijk, een waarlijk deugdzaam mensch, 't welk in eene zwaare fout viel, te overtuigen, dat de deugd het berouw heeft aangenomen. Ware Juffrouw GREENWOOD min peinsachtig, dacht zij minder nauwgezet, had zij minder kiesche begrippen van de pligten in 't algemeen, en die onzer sexe in 't bijzonder, vooral, indien zij uwen braven zoon niet beminde, dan zoude ik meer hoop hebben, om haar te overtuigen, dat zij met de deugd verzoend is. Evenwel, mijn zucht voor haar geluk, mijn eerbied voor u, mijne achting voor uw zoon, zal mij mogelijk eene welspreekende geven, die mij niet eigen is.

Naderhand sprak ik met JANSJE daar over; ik overtuigde haar bijnaar; evenwel dacht mij, meer om dat wij dit dus beschouwden, dan om dat zij het zelf geloofde. Doch hoe zachtaartig zij ook is, zij gaf het groote punt niet op, hoewel ik mij hield, als of ik het met Mevrouw ééns ware. Neen, zeide zij, mijn vriend moet mij kennen zo als ik ben, dit eischt mijn pligt, en misschien ook zo veel mijn, als zijn geluk. Toen ik mijn verleider leerde kennen, was ik weinig meer dan vijftien jaar; ik kende noch mij zelve, noch de wereld: ik was ouderloos, niemand nam belang in mij; ik had geen een vriend, dan hem! Gij kent zijne schijnschoone beminlijkheden; zijn aangenamen ommegang: hij had zulk een voorkomen van belangeloosheid, van eerlijkheid; hij deed mij zo veele beloften, zwoer zo veele eeden: mijn dwaas vertrouwen in hem, bragt mij ten val; zijn geluk was mijne bedoeling. Dit alles heb ik Mevrouw T. beleden; zij behandelde mij als een moeder, troostte mij, en toonde wel, dat zij mij alles vergaf: evenwel, ik verdien niet, de vrouw te worden van een zo braaf man. Hoe kan ik ook, indien ik hem dit verzwijg, ooit weeten dat hij mij altoos zal beminnen? ‘Dooft deeze bekentenis zijner liefde voor mij uit, ik zal, hoop ik, in staat zijn, mijne liefde in vriendschap te veranderen. Biljft hij mij beminnen, en dus ook achten, dan zal mijn geheel leven toegewijd zijn, om hem zo gelukkig te maken, als hij verdient te zijn.’

En zo een lief schepsel werd de prooi eens schoonschijnenden deugeniets! eens monsters, zo bedorven in zijne beginzels, als van zeden! Wat, mijn waarde BLONDEL, moest er toch geworden zijn van dit meisje, indien de Voorzienigheid haar niet in de bescherming deezer uitmuntende Mevrouw T. gevoerd had? Ik weet, hoe veel deel gij altijd in haar naamt, hoe gij haare jeugd en onnozelheid beklagdet; om die rede zal ik u nog het volgende toebetrouwen. ‘Ach’, zeide zij mij eens, ‘toen mijne oogen open gingen, ik was zo getroffen door den staat waar in ik mij bevond, dat ik in eene zwaare krankte viel; mijn naaldwerk reikte niet meer toe, om mij voor gebrek te bewaaren: mijne voogden, ruwe onverstandige menschen, zelf niet in gunstige omstandigheden, deden niets voor mij. Eens was ik zo wanhoopig, dat ik op het punt stond, mij omtebrengen; maar de moed ontbrak mij, ik kwam tot bedaaren, en vertrouwde op God; en nu ziet gij, hoe gelukkig ik ben!’

WILHELMI merkte eens aan, dat over gevallen van deezen aart, de vrouwen altoos het strengst oordeelen, hoe zeer haar hart ook gevormd is, om alles wat zacht, teder, en aandoenlijk is, beter te gevoelen, dan dat der mannen. ‘Ik’, zeide hij, ‘dacht hier meermaal over, maar kon geene reden vinden, die het hart of het verstand der vrouwen, tot eere strekt!’ Hij bragt mij op dat onderwerp, en ik vroeg mij zelve meermaal? Is het de

opvoeding, die ons, en te recht, inboezemt, dat de kuischheid, de hoofddeugd der sexe is; even als moed die der mannen? Of is het de vrucht der litzinnigheid? zij, die oordeelt zonder onderzoek, die alles bekijkt, en eigenlijk niets beschouwt? Of vloeit het voort uit onze natuurlijke zwakheid, die schroomt verdacht te worden, als zij de verraschte deugd poogt op te heffen? Ik doe geene uitspraak; maar dit is zeker, dat door dit streng veroordeelen, veele jonge lieden worden afgeschrikt, om zich te verbeteren. Zo dra men veracht word, kan geen ordinair karakter den hoek meer opzeilen; haat kan men, en wel eens met zelfgenoegen, draagen, maar verachting! zij kent geene betamelijkeit meer, zo een jong mensch, uitgestooten in de wereld, kan niet, dan door een wonderwerk, tot de deugd wederkeeren. Hoe bedachtzaam moet dit ons maken in het beoordeelen; die veroordeelt, verheft zich boven hem die hij beoordeelt, en kent zich zelf eene meerderheid toe, waar op hij doorgaans geen het minste recht heeft.

Dus verre had ik deezen geschreven, toen Mevrouw T. ons allen een visite gaf; zij had een' brief ontvangen, van de ongelukkige moeder, en was daar zo door getroffen, dat zij niet rusten kon, voor zij ons dien getoond had. Wel mogt de braave vrouw bekommerd zijn over de gevolgen die haar schrijven hebben zoude. Zie hier ons gesprek.

MEVROUW T. Gister avond ontving ik een' brief van Mevrouw WILDSCHUT; hij is van zo een aart,

dat ik nog mijn geheele leven, zulke aandoeningen niet had, als die brief in mij deed oprijzen.

IK. Mevrouw, dit kan ik wel begrijpen: wat moet dit eene tijding geweest zijn voor eene moeder!

DOMINÉ. Ik kan u niet zeggen, hoe ik begaan ben met de ouders! eene eenige dochter in de magt van zo een slecht man!

MEVROUW T. Ei lieve, Mevrouw! lees, bid ik u, dien brief eens!

Ik aarselde, gij weet hoe ik ben, BLONDEL: mijne traanen dreven in mijne oogen; ik durfde het niet onderneemen; evenwel ik nam den brief aan. Naauwlijks had ik een bladzijde gelezen, of ik schaterde uit in een hartelijken lach. WILHELMI zag mij sterk aan, en zijne oogen vroegen, hoe is dit mogelijk? 'Lees voord', zei Mevrouw T. 'laat ik dan nogmaals beginnen, en dien aan mijn man voorleeeu.' Ik deed zo; WILHELMI lachte niet, zijne verwondering was te groot; hij was verstomd, en zo zult gij ook zijn, indien gij hem leest; ik heb aan Mevrouw verzocht, om u die eens ter lecture te mogen zenden. Ik kan u daar geen denkbeeld van geeven - Nu onderstel ik, dat gij hem geleezen hebt; en nu vraag ik u, hebt gij ooit zo een brief gelezen? Dit is zeker, dat ik niets dergelijks las, hoe veele Romans ik ook doorbladerde.

Laten de vreemdelingen vrij zeggen, dat wij *Hollanders* geene origineele charakters hebben; zijn zij in staat daar over te oordeelen? kennen zij ons genoeg?

waar zien zij ous? in die groote gezelschappen, alwaar alles op den mode-toon gestemd is; daar zien zij niets dan slechte copijen van *Franschen, Engelschen* of *Duitschen*; zij kennen ons niet in ons huislijk leven.

Na nog wat over dit onderwerp gepraat te hebben, berichtte Mevrouw T. ons, dat haar zoon 's daags te vooren was aangekomen: dat hij haar gezegd had, zijne reis verhaast te hebben, uit verlangen, om zijne jonge vriendin weder te zien; ik heb, zeide zij, een lang en ernstig gesprek met hem, over haar gehouden: hij bad mij, dat geheim waar van ik sprak, hem toetebetrouwen: ik deed zulks, en hij antwoordde mij op een' toon, die mij gerust stelde, dat hij haar verdient. Nu is mijn hart gerust, en beider geluk zal weldra voltooid zijn. Vervolgens sprak hij met JANSJE alleen en zeer ernstig, zo als ik zag; zij waren in den tuin, maar zij zagen mij niet: zij was aan 't bezwijmen, hij omhelsde haar, zij hield haar eenen arm om zijn hals, beiden weenden. Hij bad haar, met zijne geheele ziel in zijne oogen, dat zij hem niet wanhoopig maakte, door te twijfelen, of hij haar zo hoog achtte als vuurig beminde. Ik naderde, en omarmde beiden als mijne kinderen, verzocht haar, mijn zoon dus niet te bedroeven, maar zijn' en mijn' wensch te vervullen; ik lag beide handen in één, gaf haar mijnen zegen. Beiden zijn reeds aanvankelijk gelukkig, en binnen korte dagen hoop ik, dat gij Dominé de groote plechtigheid zult verrichten.

Ik weet BLONDEL, hoe veel deel gij neemt in een meisje, wier misstap gij zo betreudet; hoe gij haar altoos verdedigdet, beklagdet; over wie gij mij zo dikwijls onderhield; mij dacht, ik moest uw goed hart eens recht verblijden.

Tegen den avond kwam de Heer T. met zijne vriendin hier, om met Mevrouw naar huis te rijden. Nooit had ik haar zo vuurig omhelsd; zij drukte mij aan haar hart, doch zeide niets, de Heer T. ziet er uit als een fatzoenlijk man, is groot, welgemaakt, heeft een behaagelijk voorkomen; hij was ten uitersten beleefd, en hoopte dat mijn man en ik, zo zeer over hem zoude voldaan zijn bij nader kennis, dat wij hem ook een plaatsje in onze vriendschap zouden vergunnen. Wij beantwoordden dit met hartlijke uitdrukkingen.

Welk een groot toevoegzel is die verkeerung in dit huis voor ons geluk? Het Oord is natuurlijk schoon, doch met zulke vrienden zou men op *Urk* gelukkig leven. Wij zien hier des zomers veele menschen, zij behaagen mij genoeg, om hen met vermaak te bezoeken, en te ontvangen; evenwel, geene zijn onze bijzondere vrienden. Des winters is het hier zeer eenzaam; allen, behalven Mevrouw T, verlaaten hunne Buitens; maar, dewijl wij dan geene bezoeken van welstaanshalve hebben, zien wij haar dies te meer. Zij heeft mij de kaart van een Land gegeven, daar aan heb ik het te danken, dat eene jonge Haagsche vrouw, hier nog al zo gunstig beoordeeld wordt, door lieden die over veele zaaken

geheel anders denken, dan men denkt in groote steden en hofplaatzen. Ik ben gelukkig met mijn' man, en onze kinderen, die mij beminnen als hunne eigene moeder. Met zo een verstandig, bedaard man, moet ik zeker mij dagelijks verbeteren, en hem meer waardig worden. Gij weet, ik had juist nooit geen lastige gebreken, en men schreef mij altoos eenige goede hoedanigheden toe; maar ik leefde te veel in de wereld, minder echter uit verkiezing, dan uit gewoonte. Ik heb mijne kindertjes beloofd, hun een speelmakkertje te bezorgen, waarmede zij zeer verheugd zijn: zo dat, BLONDEL! als alles wèl gaat, zal ik u verheffen tot de waardigheid van Oom. Omhels uwe lieve vrouw voor ons beiden, en denk veel aan uwe liefhebbende zuster,

J. WILHELMI.

Agttiende brief.

***Juffrouw* ELIZABETH STAMHORST, *aan Juffrouw* CORNELIA WILDSCHUT.**

TEDERGELIEFDE NICHT, WAARDE VRIENDIN!

Hoe weinig kent gij BETJE STAMHORST! dit spijt mij nog meer om mij, dan uwent wil. Kunt gij een oogenblik twijfelen, of ik de speelnoot, de

vriendin uwer kindschheid, de dochter van mijn lieven Oom, kon vergeeten? Ach, KEETJE! nooit dacht ik aan u, zonder dat mijne blijmoedigheid verdween; en zelden waart gij lang uit mijne gedachten: toen gij nog in uws ouders huis waart, zag ik wel, hoe alles zamen liep, om u te bederven; vooral, toen gij de vermaningen uwer Tante, die gij altoos zo teder bemind had, niet in acht naamt, en mij zelve verdacht van een oogmerk, te dwaas en te beledigend, om daar op iet te antwoorden. Ik achtte u voor verlooren, toen gij die verfoejelijke Mevrouw LENTING in alles geloof gaaft, en uwe getrouwe vriendin HOFMAN zeer slecht behandeldet; doch, toen gij uw ongelukkigen stap gedaan had, was ik zo bedroefd over u, dat een gevoelig hart alleen dit wèl kan beseffen. Ik beweende u als mijne vriendin, die het buiten mijn magt gesteld had, haar ter hulp te komen. Gij weet, hoe goedaartig mijn broeder is, hoe hij u altoos beminde; oordeel des, hoe het hem trof, u in de magt te zien van zo een deugeniet: ‘Wat is’, zeide hij dikwijls, ‘onze KEETJE ongelukkig! wisten wij maar waar zij is, alles zou te recht komen.’ Mijne ouders hebben traanen over u gestort: beiden beminnen u!

Nu kunt gij oordeelen, of die brief van den Heer WALTER, door Mejuffrouw DE GROOT aan ons gezonden, of uw brief ons verblijdde! Indien de Heer WALTER niet aannam, u te recht te brengen, dan zou nog dien zelfden dag mijn broeder naar u ge-

vlogen zijn, om u in de armen uwer Tante te ru te voeren.

Ik ben veel te oprecht, om te veinzen of te vleien; gij hebt u zeer bezondigd tegen uwen vader; doch daar van hebt gij zo een levendig besef, dat het wreedheid zijn zoude, u langer daar bij te bepalen. Gij hebt, dunkt mij, gelijk, als gij zegt, dat uw stap verschoonelijker zijn zoude, indien gij die uit liefde gedaan had, dan nu gij (zo als ik altoos dacht) die uit harstarrigheid deed. Ik beken, dat ik daar van niets zoude begrijpen, hielde ik niet in 't oog, hoe gij zijt opgevoed, hoe de snoode Mevrouw LENTING u betoverd en misleid heeft.

Gij had eigenlijk een afkeer van VAN VEEN: wie die hem kent, zou afkeerig van zulk een braaf man zijn kunnen? gij hadt slechts meer behaagen in VAN ARKEL, niets meer; en had alles niet te zamen geloopen tot uw bederf; nooit zoud gij *om hem*, uws ouders huis verlaaten hebben.

Hoe moeten wij ijzen voor de gevolgen der stijfzinnigheid? zij stelt ons buiten staat om nut te doen met den besten raad, de heilzame vermaaningen; zij benevelt ons eigen oordeel; wat moeten de gevolgen deerlijk zijn!

ô! Hoe dank ik den hemel, dat men mij zo vroegtijdig dwong, gehoorzaam te zijn, aan alles wat mijne ouders eischten; dat men mij leerde mij zelve te overwinnen! Onze dwaaze eigenliefde, leidt ons ten bederve, zo dra wij niets willen doen dan 't geen ons behaagt; dit is geene vrijheid, dit is los-

bandigheid. Ik weet wel, KEETJE, dat gij zedert de dood uwer gouvernante, geheel aan uw eigen zelve werd overgelaaten; dat het u des zeer moejelijk zoude geweest zijn, uw eigen ongeleid oordeel niet te volgen; evenwel, gij zoudt toch hebben kunnen zien, hoe wèl uwe oude vrienden het met u meenden: had die verleidster u maar niet bedrogen, dan, dunkt mij, had gij toch willen hooren; te meer, daar gij niet bemindet; van dien kant waart gij immers vrij?

Ja, KEETJE, ik zeg met u: 'had ik niet zo eene moeder gehad, hoe gevaarlijk zoude deeze vrouw voor mij niet hebben kunnen zijn!' Ik, die zo vatbaar ben voor inneemendheid, zo verliefd op schoone talenten! Eene mijner beste vriendinnen, de lieveling mijner moeder, Freule CAROLINE, heeft mij verhaald, hoe zij in gevaar geweest is, om door haar verleid te worden; zij heeft echter veel verstand, en is voorbeeldig opgevoed. Hoe behooren jonge lieden op de wacht te staan tegen dit welgevallen, 't welk niet rust op zedelijke volkomenheden. Wij zijn doorgaands zo ongenegen kwaad te vermoeden, daar wij het niet zien, en wij zien doorgaands niet verder dan onze - neus. Wij vermoeden geen ondeugd, daar wij zo veel geoefend verstand en schoone begaafdheden vinden. Wat weeten wij van achterdocht? wij zelve meenen het wèl, en denken ook zo van anderen, vooral, als zij ons vleien.

Hoe prijs ik u over het verlaaten van dat snood

huis; maar hoe ongelukkig had gij daarna nog kunnen worden? ik durf er naauwlijks aan denken. Een jong, onbedacht, onkundig, zeer schoon meisje, arm, en eenzaam onder vreemden omzwervende; dit is mij al te akelig. Laaten wij God danken, die uwe treden bewaakte! Hij wist dat uw hart niet door de ondeugd was aangestoken, dat in uw hoofd uw misdrijf lag; wees des niet wanhoopig; voor alle zonden is vergeving, indien men die betreurt met een waar berouw, en uitwischt door een deugdzaam leven. Uwe braave gouvernante, heeft u zo veele goede dingen geleerd, kunt gij u daar van niets meer herinneren? Mij dunkt, KEETJE, dat uw geheugen, nu gij tot uw zelve komt, u dien dienst wel doen zal. Zij leerde u uwen Schepper kennen, en poogde u voortebereiden voor dien godsdienst, die ons opleidt tot deugd en geluk. Ik hoop, dat gij weldra hier zijn zult, dan zal dit herinneren u gemaklijker worden, door de omstandigheden, waarin gij u zult bevinden, en de aanleidingen die gij krijgen zult. Wees niet al te bedroefd, troost u liever in uwe goede voorneemens. Nu zult gij eens recht gelukkig zijn, gij zult uwe vrienden kennen, en bedaard doorzien, hoe verre gij van alle verstandige genoegens waart afgedwaald. Gij waart zeer onbedacht, stijfhoofdig; maar dit alles komt niet geheel en al voor uwe rekening; en indien gij u daar van verbetert, hoe lief en waard' zult gij ons dan nog eens zijn!

Ik weet wel, dat gij zeer oprecht zijt; als gij

nu evenwel zegt, uw' vader gehaat te hebben, dan geloof ik u even weinig, als wanneer gij zeidet, dat gij uwe Tante niet lief hebt. De rede is dood eenvoudig; ik geloof nooit het onmogelijke; hoewel het nu zeer onbescheiden in een jong kleuter zijn zoude, te zeggen, ik kan altoos de nette grenslijn trekken tusschen het mogelijke en onmogelijke; zo durf ik echter staande houden, dat geen kind zijn' vader haaten kan. Haat, is zulk eene zwarte gruwlijke ondeugd, dat geen mensch ooit zijn God of zijne Ouders kan haaten. Haat, vindt behaagen in het bederf van anderen; zij brengt met boosaartig vermaak alles daar aan toe: en nu vraag ik u, vond gij ooit vermaak in uws vaders ongeluk? poogdet gij dat, zo veel in u was, onherstelbaar te maaken? hier voor beeft gij! gij hebt des nooit uw' vader gehaat; gij deed hem zeker veel verdriets, en dat gij u hier over hartlijk bedroeft, is zeer natuurlijk. Ik poog dit niet te verzwakken, alleenlijk het tot uw eigen geluk te leiden; het oprecht berouw, heeft ook zijne aangenaamheden, als gij weet, dat God u alles genadig vergeeven heeft, zal uw hart zulke lieve aandoeningen ondervinden, dat gij u daar nu nog geen denkbeeld van kunt maaken! ik ken die eenigzins bij ondervinding. Hoe dikwijls is het gebeurd, dat mijne toegeevelijke moeder, aan mijn oprecht berouw, alle mijne kinderstoutigheden vergaf! Zeg niet, KEETJE, dat zijn maar beuzelingen! dit is zo; maar het was en bleef ongehoorzaamheid omtrent de verstandigste, liefderijkste moe-

der, naar maate ons hart gevoeliger, en ons verstand (ook als kinderen) verder doorziet, treft dit ons te smartlijker: gij weet nog wel, hoe los en onbesuist ik plagt te zijn? hoe dikwijls ik het verbruide? als ik dan bij mijne moeder kwam, met een handschoen te weinig, een scheur in mijn jurk, of een buil in mijn hoofd; als ik iet door woestheid gebroken, of iet opgesnoept had, dan stonden er groote traanen in mijne nedergeslagene oogen; ik ging sleep, sleep, sleep, een weinig op zij; dan zuchtte ik zo bitterlijk! het hoogste woord moest er uit; vroeg moeder mij niets, zo als zij dikwijls niet vroeg, dan beleed ik alles, verzwaarde de omstandigheden, gaf mij al de schuld, was ontroostbaar; en waarom? *om* dat ik ongehoorzaam geweest was omtrent eene zo lieve moeder: ô dat kon, dat zou ik niet uitstaan, KEETJE! om dat ik haare vermaaningen: 'BETJE, let toch op het geen gij doet, zie toch waar gij loopt, vergeet toch zo alles niet wat ik u zeg', vergeten had. Meermaal bad ik mijn' vader of broêr, om een goed woordje voor mij te spreken; want hoe snapachtig ik ook ware, ach! dan had ik niets intebrengen: Als moeder dan zeide: 'Nu lief! ik vergeef het u, wees toch oplettender! ik bid u, bedenk toch wat gij doet'; wel zie KEETJE, dan gingen er honderd duizend millioenen ponden van mijn verslagen hart; dan klom ik tegen haar op, kuschte zelf haar voorschoot, sloeg mijne kleine handen en armen om haar, zag met een opgericht beschreid

gelaat, haar aan; sprong, huppelde, kuschte mijn' vader, mijn' broêr, dat het klonk; was in mijn kleine ziel zo verblijd, was ik zo dankbaar, en beminde onuitspreekelijk mijne Moeder, deed schoone beloften, en die waren zo oprecht, dat het een lust is, daar nu nog aan te denken: kort om, ik was, zo als gij mij eens zaagt, toen PIET, zonder te weten dat hij verkeerd deed, mij een heel glas most, (daar ik zo veel van hield) liet uitdrinken: heugt u dit nog wel? het was kort voor wij uit *Amsterdam* gingen, en nog bollebuisjes in Mama's kamer, op het afscheid, gebakken hadden. Dan dacht ik: ei, het berouw is ook wel prettig: ik hoop nooit weêr tē misdoen; maar misdoe ik - voord naar moeder, en alles beleden; geen uitvlugten, recht op biegten, en dan vergeving bidden, is mijn zaak. Als PIET met zijn haastigheid het eens verkorven had, dan was ik voor dien grooten lummel voorspraak bij moeder; gij weet, zij regelde onze eerste opvoeding geheel. Dan stond hij in een hoek te huilebalken, met zijn aangezicht tegen de muur: 'Kom naar moeder', *Ik durf niet*, bromde hij met zijn grove stem al tegen den muur - *Waarom niet? - Wel om dat ik ook nu weêr stout geweest 'hen - Je moet wel gaan'*, en dan sleepte en rukte ik hem zo lang bij zijn rok of arm, dat hij meê moest. Daar kwam hij dan aan mijn hand, al beevende, bij Moeder, die het heele droevig geval al wist: Ach, moedertje lief! PIET zegt dat hij stout geweest is door zijne wildigheid, en hij durft

niet bij u komen; maar dat is, om dat het hem zo leed is: och! vergeef het hem, moedertje lief! hij zal het niet weêr doen - onderwijl trok en rukte ik hem nader bij Moeder; eindelijk kuschte hij haar hand, maar durfde haar nog al niet aanzien: dan ging het vendel over zijn hoofd, met eene zachte vermaaning; Moeder kuschte ons alle beide, en wij waren ten minsten wel een uur, BETJE lief voor, en PIET-broêr na - recht groote vrienden, tot dat wij, naar gewoonte, over hoop raakten, ieder een anderen weg heen vloog, tot dat wij elkander weêr opzochten.

Zo gaat het ook met die zaaken, als wij nu ouder zijn, en in meer betrekkingen komen, meerder misdoen kunnen; doch, het middel om vergeving te erlangen is het zelfde - als ons alles vergeven is, zijn wij daar door zo getroffen, dat wij steeds onzen iever verdubbelen om wèl te doen, staan zo ter goeder trouw op de brandwacht, dat het der peine waard' is; zulke poogingen worden hebbelijkheden, en deeze maaken ons het pad van onzen pligt zo effen, dat men er met het grootste vermaak op voord loopt, tot dat wij weêr eens glissen, tuimelen, opstaan, en zo al vallend en opstaand, komen wij eindelijk waar wij weezen moeten.

Maar, om eens ernstiger te schrijven. Spijt, angst, wanhoop, zijn zulke heftige driften! zij beneemen ons de bewustheid van ons zelve; maar dan weten wij bijster weinig van het geen wij doen; wij zijn dan niet aanspraaklijk voor het geen

wij doen; wèl daar voor, dat wij deeze lelijkerts zo over ons den baas lieten speelen: ik heb eens gelezen van een oud Filosoof, die de toorn eene korte razernij noemde: hoewel ik niet sukkel aan deeze ziekte, heb ik echter ook gebreken, die mij doen besluiten, dat hij gelijk heeft. Mijn broêr is, dat weet gij, de beste, de liefste jongen die men wenschen kan; maar in spijt van zijn goed hart en verstand, zeer opvliëgend: als ik hem nu kwel, of zo wat plaag, gooit hij mij (is Mama er maar niet,) al heele lelijke woorden naar mijn hoofd; maar meent gij dat ik een oogenblik denk dat hij dat meent? ô zo gek ben ik niet! hij bemint mij; zo dra hij bedaard is, weet hij niet eens wat of hij al babbelde; hij gelooft mij naauwlijks, als ik hem al die titels opnoem.

Waart gij maar bij ous! ô lieve KEETJE, wij zullen nog eens recht gelukkig zijn. Gij gelooft wel dat gij niet van Buiten houdt? gij kent het Buitenleven niet, dat is het maar. Wij hebben hier eene Nicht van Mejuffrouw DE GROOT, het liefste schepzel dat men zich verbeelden kan: wij allen willen alles voor u doen, wat gij redelijker wijs denken of begeeren kunt. Mijne moeder, uwe lieve Tante, zal uwe opvoeding opvatten, daar uwe gouvernante diè liet; hou maar moed! Mama zal het gemeste kalf slagten, zo als de vader van den verloren zoon; maar uw Nicht BETJE, zal zich daar over verheugen en niet nijdig zijn, zo als dien lelijken aap van een jongen, de broêr des lossen ziels: wat zou ik

ook jokken, indien ik zeide: Mama, gij hebt mij nooit een boksken gegeven, op dat ik met mijne karnuitjes eens recht vrolijk zijn zoude; of als ik daar aan de deur stond te grienen, en er bij voegde: nooit heb ik uw gebod overtreden: de steenen zouden tegen mij getuigen!

Hoe verlang ik Juffrouw HARRIS te zien! haare historie heeft mij traanen gekost: mijn hemel, KEETJE! wat zijn er al ondeugende Venten! Wat zijn wij gelukkig, als wij van onder de moederlijke vleugels overwippen in de bescherming van een' braav' man, (zo als de mannen dan braaf zijn:) al leeven wij hier buiten de groote steden, wij zijn niet altoos veilig, ten minsten als men niet foei lelijk is, of zo arm als een mier. Die vlegels zoeken overal als de duivels, wie zij kunnen, zo al niet verslinden, ten minsten zeer ongelukkig maaken: mijne moeder was altoos mijne Confidente, en ik gaf hen lange neuzen.

Daar vraagt Mama mijn' brief, om in den haaren te sluiten: Ach, KEETJE! hoe blij zult gij zijn met een' brief van uwe lieve Tante! - Vaar wel! welhaast hoopt u te omhelzen,

Uw Nicht, speelkameraadje en Vriendin,

BETJE.

Negentiende brief.

Mevrouw ELIZABETH STAMHORST, aan dezelfde.

Verwondert gij u niet, lieve Nicht, een' brief van mij te ontvangen? Gij schreeft niet aan mij, 't is waar, doch ik zie daar de reden van, en acht er u om. Gedaane dingen zijn niet te veranderen: U zonder maate daar over te bedroeven, is geheel verkeerd: het kan noch voor u, noch voor ons, eenige nuttige gevolgen hebben. Uw berouw is oprecht, want gij beschuldigt u zelve; ik houde mij verzekerd, dat gij door een deugdzaam gedrag, die zo zwaare fout zult poogen uittewisschen. Nu weet gij bij eigen ondervinding, hoe ongelukkig stijfzinnigheid jonge lieden maakt; gij zult des tegen deezen uwen grootsten vijand, op uwe hoede zijn. Indien de tijding van uws vaders ongelukkigen toestand uw hart niet verbroken had, dan zoude ik niet durven hoopen, u ooit van eenig nut te kunnen zijn: nu is dat zo niet; gij kunt des nog getroffen worden, alles kan nu nog tot uw geluk uitloopen. Hadde u uwe stijfzinnigheid niet vervoerd, gij zoud voor de wereld, misschien ook in uwe eigen oogen, een veel beter mensch gescheenen zijn, dan nu, nu gij met een lichtmis uws vaders huis verlaaten hebt: maar schijn is geen waarheid; hij,

die zijne fouten niet kent, of ten minsten die niet wil belijden, sluit zig den weg der zelfverbetering; en wat is er van zo een mensch te wachten?

Ik ben het met mijne BETJE volkomen ééns; de uitdrukkingen gebruikt omtrent uwen vader, zijn onbetamelijk, zijn ijsselijk; doch geen kind kan zijnen vader haaten. Beween uwe zonde, verootmoedig u voor God; geen zo jong mensch, kan eene onvergeevelijke zonde begaan, zo het nog in staat is om berouw te gevoelen.

Indien gij uwe gezondheid verwaarloost, en uwe krachten wegweent, dan maakt gij u schuldig aan ondankbaarheid tegen God, die uw leven wil spaaren, op dat gij den tijd hebben zoudet, om hier u door een deugdzaam en verstandig gedrag, voortebereiden tot het eeuwig leven. Gij geniet een geluk, dat zeer weinige verleide meisjes ten deel valt; het is, als of de Voorzienigheid, die zeer wel weet, hoe verwaarloosd gij werd opgevoed, u meer bijzonder in zijne bescherming name. Er is zo iet niet als men Geval noemt; alles staat in betrekking, doch ons doorzicht is te bekrompen, om die verbintenissen te zien. De beide Heeren moesten daar aankomen; u vinden; ware dit niet gebeurd, wat zoude uw lot geweest zijn? Naar maate gij uw kommer en armoede had zien vermeederen, en gezien had, hoe onbekwaam gij waart u zelve te helpen, zoude uwe halstarrige onbuigzaamheid u tegen uw lot verhard en verbitterd hebben. Maar genoeg! Kom mijn kind, in de geopende armen uws Ooms,

uwer Tante, uwer twee jonge vrienden: troost u daarmede, dat uw val heeft moeten dienen, om uw verstand te doen ontwaaken. Ik zal bij u de plaats uwer moeder bekleeden; eene moeder, die met de beste oogmerken, zo veel toebragt tot uw en haar ongeluk. Ik weet dat gij haar, indien uw berouw oprecht is, nog bemint, en ik vleie mij, u nog eens in haare gunst te herstellen.

Vrees hier geene nutlooze moedbreekende verwijtingen. Laat geene verkeerde schaamte u beletten, ons te zien; poog veel meer ons te overtuigen, dat gij recht doet aan onze liefderijke oogmerken. Nu ga ik aan den Heer WALTER schrijven, en alles met hem schikken, wat betrekking heeft op uwe overkomst. Uw Oom wil deezen ook ondertekenen; gij weet hoe lief en waard' gij hem altoos geweest zijt. Vaar wel, van uwe genegen Oom en Tante,

WILLEM STAMHORST, *en zijne Vrouw.*

Twintigste brief.

Dezelfde aan de Heeren WALTER en DE GROOT.

Woorden ontbreken mij, mijne Heeren! om u de gevoelens van mijn hart uitte drukken! Dat mannen van jaaren en ondervinding, zich onder-

scheiden door het deugdzaam en werkzaam deelneemen in de belangen hunner medemenschen; dat zij daar aan de dierbaare verlangens van hun hart opofferen; wie kan zich daar over verwonderen? dat vaders zich geene moeite ontzien, om een verdwaalden jongeling, op den weg der deugd te rug te leiden; dat zij een onnozel verleid dwaas meisje, gestraft door de gevolgen haarer onvoorzichtigheid, niet los laten, wie kan daar iet grootsch in vinden? zij toch kunnen *dus* denken: Dees jongeling konde mijn zoon, dit meisje konde mijn dochter zijn; hoe ongelukkig waren zij, indien zich niemand over deeze kinderen ontfermde? vooral, indien zij van onvoorzichtigheid oversloegen tot zedeloosheid, tot verharding, en des schande en armoede ten prooi strekten; maar dat jongelingen, geheel vervuld met *zulke* voorwerpen, waar uit zij hun geluk verwachten; die zich niets dan blijde tooneelen in het aanstaande schilderen; Jongelingen, die, terwijl zij met aandacht reizen, geduurig getroffen worden door nieuwe, door grootsche, door aangenaame vertooningen; die alle oogenblik fraaje ontdekkingen doen in het rijk der Natuur, en der Kunsten; die overal iet nieuws ontdekken, overal met achting en heuschheid ontvangen worden, terwijl zelfs het scheiden van goede vrienden, hen dikwijls roert; dat zeg ik, zulke jongelingen, die geen lastig ledig in hun hart ontwaaren; zelven noch broeder, noch zuster hebben, op het zien van eene verdwaalde, zich zo gedragen, als gij beiden u gedraagt; terwijl noch

dwaasheid, noch halstarrigheid, hen kan afschrikken, om de ongelukkigen, in spijt van haar zelve, te behouden; haar smeeken, hunne reis opschorten, terwijl hun hart door verlangen brandt, om het voorwerp eener tedere liefde, om waardige ouders weder te zien; dit is uitmuntend!

Mijn waarde STAMHORST, die ik uwen brief voorlas, zeide: ‘Welk een schoon karakter is dat van WALTER! hoe veel voordeel moet zijn vriend niet reeds door zijn gezelschap ontvangen hebben? beiden moeten reeds hunne pligten zo wel kennen, als getrouw opvolgen.’ Mijn hart klopt van erkentenis, voor alles dat gij voor de dochter mijns ongelukkigen broeders ondernaamt. Die God, die gij dient, beloone u daar voor! U, Mijnheer WALTER! hoop ik weldra te omhelzen, en geluk te wenschen met de vrouw die uw hart voor u verkoos, en die u verdient. Ik verlang ook zeer om den zoon mijner uitgelezene vriendin te zien, zo als hij door u van zijne dwaasheden hersteld is. Nu, zeker, zal hij dien Godsdienst eerbiedigen, dien hij uit onkunde verachtte; hij zal reeds overtuigd zijn, dat de waare Wijsbegeerte de vriendin eens Godsdiensts is, die ons hier ook reeds aanvankelijk gelukkig maakt. Dat zij, die hulde doen aan *la Philosophie moderne*, of slechte harten, of zeer kwalijk geplaatste herssenen hebben; dat zij het gezond oordeel ook niet bij naame kennen. O DE GROOT! als uw braave, wat zonderlinge Oom, SAMUEL, hoort wat gij voor een verkeerd dwaas meisje deed, dan

zal zijn geliefd systema, van de herstelling aller dingen, kracht ontvangen. Indien dit eene dwaaling zij, hoe eerbiedig ik dan nog deeze vrucht eens goedertierenen geestes, en van een hart vervuld met liefde en eerbied voor zijnen Schepper!

Hoe wèl, Mijnheer WALTER, moet gij KEETJE gekend hebben, daar gij besloot, u eindelijk van het eenigste middel te bedienen, 't welk er over bleef, om haar te behouden, Er is echter nog eenige versoening voor haar; maar gij weet zeker, hoe zij werd opgevoed, en hoe alles te zamen liep, om een meisje van KEETJES karakter te bederven. Ik zie niet, dat zij uit eigen vrijen wil tot u is overgekomen; een geweldige hartstochtlijke storm heeft haar in uwe bescherming overgezet; haar verstand heeft er geen deel aan. Het ijsselijk denkbeeld: 'Ik ben de oorzaak van mijns vaders dood,' heeft haar geheel overrompeld. Wat zegt dit, als het haar tot nadenken bragt! Zij ziet ook alreeds, hoe ongelukkig haare stijfzinnigheid haar maakte: het was geenzins het geen jonge lieden zo gaarne liefde noemen, dat haar ten val bragt; maar het was onverzettelijk vasthouden aan haaren wil; droevige gevolgen haarer verwaarloosde opvoeding; daar in ligt de bron van alle haare gebreken, dwaasheden en ongelukken! Als ik dit nadenk, krimpt mijn hart van ontferming; en zij behoefde mij niet in den bloede te bestaan, om haar met tederheid aanteneemen, of voor haar als eene moeder te zorgen.

Mijnheer STAMHORST en ik hebben overlegd, om haar niet in dit ons huis te ontvangen; wij zien daarin te veele menschen: ik moet ook voor haare edele schaamte zorgen. Wij hebben nog een Landgoed, twee uren van hier gelegen, alwaar wij dikwijls eenige weeken aanéén ons verblijf houden, om de fraaiheid der ligging, en als wij eens geheel onder onze familie leeven willen.; als gij in het dorp komt, neem dan den eersten zijweg aan uwe linkerhand, die zal u al slingerend, en langs de rivier de, brengen aan eene hoogte: op die hoogte staat het huis, omringd van zwaare hooge eiken; daar zal ik u wachten: om geene nieuwsgierigheid optewekken, beschrijf ik het dus naauwkeurig, gij zult niets behoeven te vraagen.

Indien gij Juffrouw HARRIS beweegen kunt, KEETJE te vergezellen, zal ons dit hoogst aangenaam zijn. Verzekert dat ongelukkig jong mensch, dat zij ons allen welkom zijn zal. Ik vleie mij, dat wij naderhand wel gelegenheid zullen krijgen, om haar bij haaren Voogd in gunst te herstellen, en haar bij hem te brengen: een man, zo als zij hem beschrijft, behoeft slechts haar geval te weten, om haar als een vader te ontvangen. Mijn BETJE heeft geschreid over haar verhaal; wij allen waren zeer aangedaan: wat moet die WILSON een schurk zijn! Hoe konde zulk een jong meisje door dat masker heen zien, daar een verstandig bejaard man hem niet ontdekte, zo als ik zelf in een' brief van hem, aan mijne moeder geschreven, las? Wat zou-

de er van de zamenleving worden, indien er nog niet een groot getal WALTER'S en STAMHORSTEN bestonden, die uit wèl overdachte beginzels, de ondeugd haaten en verachten; die zig de belangen der deugd aantrekken, en zig voor de ongelukkigen verklaaren? Maakten Dengd en Godsdienst zo veel geruchts in de wereld, als ondeugd en losbandigheid, hoe duidelijk zouden wij zien, dat het getal onzer brave jongelingen, die der verleiders verre overtreft. Men zal, zo lang de opvoeding niet verbeterd wordt, altoos WILSON'S en VAN ARKEL'S aantreffen; doch het gros uwer sexe, zal ons echter een veel grooter aantal van losse onbedachte knaapen uitleveren.

Mijn ongelukkige broeder leeft nog; maar ik voorzie, dat hij weldra deeze aarde zal verlaaten. Zijn eigen pligtverzuim treft hem te grievender, wijl dit de grond lag van zijner dochters ongeluk. Ik ducht dat mijne Nicht haar' vader niet meer zien zal. Wij allen groeten u en den Heer DE GROOT, met hartlijkheid: ik noeme mij uwe

Dienaares en Vriendin,

E. STAMHORST geb. WILDSCHUT.

Een-en-twintigste brief.***Mevrouw ELIZABETH STAMHORST, aan Mejuffrouw MARIA DE GROOT.*****WAARDSTE VRIENDIN!**

De brief van den Heere WALTER, heeft ons allen onuitspreekelijk verheugd. Nu kunnen wij eindelijk de liefderijke neigingen van ons hart voldoen! Het was, weet gij, ons vast voorneemen, de ongelukkige, zo wij haar immer opspoorden, in ons huis te ontvangen: reeds heb ik aan den Heer WALTER geschreven, als ook aan KEETJE, en zulke maatregels genomen, als ik denk, dat best aan ons oogmerk voldoen zullen.

Thans verlang ik zeer, om een' brief van u te ontvangen, waarin gij mij onpartijdig over mijnen broeder schrijven zult; mijn hart hangt hem aan! hij is mijn broeder, mijn eenige broeder, en was, zo veel hij een vriend zijn kon, altoos mijn vriend! hij had altoos veele goede hoedanigheden.

Zoude uw schoonbroeder gelijk hebben, als hij beweert, dat alles in de zedelijke wereld zal hersteld worden? is ook in deeze, zo als in de stoflijke, alles ontwikkeling? zouden wij, indien ons verstandig oog konde doorzien, tot op de grond-

formeerzels der charakters, daar niet even klaar, als in de leere der Genade zien, dat God wil dat alle menschen tot de kennis der waarheid, en tot de zaligheid komen zullen? Daar zijn zeker veele kiemen van zedelijke krachten in den menschlijken geest opgeslooten: de Voorzienigheid kan het niet aan middelen ontbreken, om die tot werkzaamheid te brengen, en haare rijpheid te doen bereiken; vroeg of laat, zal dat kiemtje bezielde worden door dien God, die niets te vergeefs geschapen heeft - welk eene vertroosting voor een menschlievend hart! Eens zullen alle beletzelen verdwijnen; het zaad, gevallen in de doornen, of op eenen steenachtigen grond zal wortel vatten, opschieten en vruchten draagen; maar, zo dat kiemtje *moedwillig* verstikt wordt, dan is ieder mensch buiten de mogelijkheid, zig te verbeteren; doch, wie dan God, die ons hart doorgrondt, kan dit bepaalen?

Uw zoon versterkt mij in deeze aangename gedachten, de beletzels zijn weggenomen, en zijn geluk moet het uwe vergrooten. Bepaalen wij ons eens bij mijne Nicht, daar scheenen maar weinige vruchtbaare punten in haar hart, en die zelfs werden verwaarloost door haare moeder. Hoe konde zo eene vrouw die ontdekken? hoe konde haar vader die vermoeden? hij, die van traage lafheid, tot onverstandigheid oversloeg! de welmeenendste vriendschap werkte niets uit; evenwel dat hart konde geraakt worden. Hoe hadden wij durven zeggen: 'Uw vader ligt aan den oever des doods, gij zult hem

niet zien, gij zult in deezen uwen wensch erlangen; de droefheid over uwen stap, zal hem in 't graf brengen, indien hij daar nog niet binnen is?' Zouden wij niet gedacht hebben, dat dit middel voor haar zo hevig zoude geweest zijn, dat zij het zoude bestorven hebben? Om dat hart te raaken, zend God een jongeling, die dóórzag, dat dit eisselijk middel het eenige was om haar te behouden: hij had moeds genoeg om er zig van te bedienen: lees haar' brief aan mijne BETJE, zij durfde niet onderstaan aan mij te schrijven; kunt gij dan twijfelen, of haar berouw oprecht is? Nu is haare halstarrigheid te ondergebragt, de eerste stap is gedaan; ik hoop dat zij aan mijne grootste verwachting zal voldoen. Hoe verheugt het mij, dat zij zig niet bij haare moeder vervoegde; deeze moeder kan haar niet nuttig zijn: ik dank God, dat Hij mij de gunst verleend heeft, om haar als uit zijne hand te ontvangen. Toen zij bestuurd werd door haare waardige Gouvernante, beloofde zij véél; niet met opzicht tot groote talenten, maar tot zedelijke goedheid: zij zal zich nu deeze lessen herinneren, te meer, daar zij voor deeze vrouw altoos zo veele achting als liefde behield. Ik zal op die gronden bouwen; het voorbeeld mijner dochter, die haar teder bemint, en zeer voorkomende is, zal haar doen zien, hoe gelukkig jonge lieden zijn, die den raad en het onderwijs van verstandige Ouders volgen. Ik zal haar bezigheid geeven, en door ons voorbeeld toonen, dat de bestemming der vrou-

wen ligt in het huislijk leven; ik zal iedere goede pooging aanmoedigen, iedere werkzaamheid met goedkeuring beloonen. Indien mijne dochter getrouwd is, zal KEETJF voor mij een goed gezelschap zijn.

Zij is te beschuldigen, maar ik zie echter zo veel ter haarer versooning! hier van zijt gij zo wèl overtuigd, dat ik daar over niets meer zeg. Altoos beminde ik haar, en zij mij ook; God geeve dat zij spoedig hier zij! Vaarwel, mijne lieve vriendin! verpligt met eenen langen brief, uwe getrouwe vriendin,

E. STAMHORST.

geboren WILDSCHUT.

Twee-en-twintigste brief.

Mevrouw FRANSINA WILDSCHUT, *aan den Heer* JACOB LENTING.

HEER BURGEMEESTER!

Ik ben zo geleerd niet, of ken zo veele taalen niet als uwe liefelijk geweene huisvrouw, en ik schrijf ook zo veele brieven niet; maar ik heb, zou ik denken, verstand genoeg, om te zien, wat recht en billijk is, en dat een Burgemeester door recht en

billijkheid te oefenen, een goed voorbeeld geeven moet; want de schrift zegt, dat hij het zwaard niet te vergeefs moet draagen. Niet dat ik nu zou eischen, dat gij zoud vechten met dien liederlijken kwant, uw schoonbroêr; daar zijt gij geen postuur naar, en hij zou u misschien als een vlieg doodslaan: ook denk ik, dat gij lang zoud zoeken eer gij hem vond: mogelijk zit hij nu al in Groenland; daar zal hij evenwel geene mooie meisjes vinden, om te verleiden; want ik heb wel van onze Groenlandsche Commandeurs gehoord, dat die daar onbekend zijn; zo dat hij daar zo zijn gading niet zou vinden om te verleiden, zo als hij mijn KEETJE verleid heeft.

Maar gij weet misschien nog wel, doe je niet? dat gij eens zo een inpertinenten brief schreeft aan mijn doodgoeden man, PAULUS WILDSCHUT, die nu bijnaar zijn kostelijk verstand kwijt is, en krank ligt uit chagrijn, over zijn Belia van een dochter, om dat hij uw ondeugend vel van een wijf, niet de zoolen uit haar schoenen diende, of met zijn hoed onder den arm, aansprak, en zo beleefd was als een boodschaplooper. Nu, ik was er ook knak genoeg over, en dacht dat hij aan een Burgemeesters vrouw, meer respect moest bewijzen, daar die ons de eere deed, bij ons te logeeren, en ik had er hooge woorden over; maar hoe konde ik weeten, dat zij onze lieven Heer in den mond, doch de duivel in haar hart had? en was zij niet zo kostelijk gekleed, en had zij niet zo veel nooten op haar zang, als of zij begomen een Prinses, of zelf Schepen

en Raad was? Zij heeft mij bedrogen, en mijn kostelijk kind misleid; zij heeft haar overgehaald, om met een ondeugenden vent, uw lieven schoonbroêr, door te gaan: zie, ik steek het niet onder stoelen of banken; ja, is zij zelfs niet, als een fijne zuster verkleed, te *Amsteldam* gekomen, om KEETJE opteligten? Nu, dat is Hebreeuwsch voor u; maar voor mij is dat plat Hollandsch: ik zegje, dat zij zelve in *Maltha* geweest is; wat wilje er nu van hebben, he? en dien schavuit zoudt gij een schoon amt geeven! je mogt wat! 'k zeg amt geeven, tegen jou: aan wien geeft men kostelijke amten? Wil ik je het eens ongezouten zeggen? aan moffen en knoeten, die het gras noch tusschen de tanden zit, en naauw leezen of schrijven kunnen; aan joului mostertjongens, geefje schoone amten; maar voor een braaf burger kind, dat geen livreirok wil dragen, geeft gij niets dan graauwen en snaauwen. Zie, ik ben Mevrouw flapuit, ik zeg daar het op staat, al stonden alle de groote paruiken voor mij; zachts dat men in ons vrij land, daar wij op hooge lasten zitten, mogen spreken zo als wij denken; al bent gij dan een Burgemeester, dat scheelt mij niets ter wereld. Nu, ik beken echter, dat de domste mof, veel beter is dan zo een snoeshaan met al zijn geleerdheid: en ik meen zo averechts te worden, als ik nadenk, hoe hij mij met zijn mooi bakkes en quinten, kon doen schudden van lagchen; want die jonge had altoos wat bijzonders; en uw wijf was een dito in 't goud: ach Heer! ik wist toen van den

Prins geen kwaad: ik dacht dat ik een Engel in mijn huis had, maar het was een zwarte Engel, voor wie het eeuwige helsche vuur bereid is, dat mij recht goed doet, zo kwaad ben ik op haar: mijn goed vertrouwen breekt mij schoon op: nu, 't is voor ééns, het zal nooit weêr gebeuren, dat verzeke ik u!

En nu zit zij achter het slot in een verbeterhuis; doch 't is boter aan de galg, zij kan zich niet meer verbeteren, 't is de moriaan gewasschen; zeg dat ik het je gezegd heb: wel zij gelooft in Hemel noch in Hel, zo als mij eene zekere jonge Juffrouw, die ik juist niet noemen wil, verhaald heeft, was zij dan niet stapel, dat zij zich bekeerde? 't Sop was immers de kool niet waardig, mag men zeggen! nu, 't zijn haar boonen, zij moet die doppen; doch 't zal haar vreemd voorkomen, denk ik, als zij haare oogen opent in de vlamme: en gij deed als een deftig man, en als een Burgemeester voegt, dat gij haar kost kocht: nu zal zij niet meer twist maaken in de huishoudingen, of jonge meisjes bederven! En zo ik van huis kon, ik zou overkomen, om eens te zien hoe Madam daar zit te koekeloeren; zie het zou mij deugd doen, en nog zo wat troosten.

Dit alles is nu goed en wel voor u, doch daar ben ik niet meê geholpen! ik eisch ook vergoeding, zo als uw mal portrait van een wijf, vergoeding van eer van mijn' man eischte, om dat hij voor haar geen meer respect toonde: mijn kind

is door haare listen en laagen bedorven; en wie denk je dat haar nu zal willen hebben? en evenwel trouwen moet zij, 't gaat hoe 't gaat: *want*, in mijn huisje is geen plaats meer voor KEETJE WILDSCHUT, zij heeft haare moeder bedrogen, en daar is niets in de God gantsche wereld, dat ik meer haat dan bedriegen: ik wil haar niet meer voor mijne oogen zien, zeg ik je immers: kan zij haare lieve moeder verlaaten, haar moeder kan haare stoute dochter vergeeten: wat! zou ik mij van zo een jong ding laten uitlagchen? ô he! daar heb ik een broêr aan verlooren! en al wilde zuster STAMHORST uit malle liefde de goê vrouw zijn, die kan haar ook niet altoos houden, zij heeft zelf twee kostelijke kinderen, en lijdt veel meer dan gij denkt bij ons comptoir: KEETJE zou ook niet te bepraaten zijn, om stilletjes met haare Tante BETJE op en neêr te gaan! zij kost geld, dat heb ik ondervonden: nu, ik hou ook van de roering, en heb geen zin in Buiten, dat is mij te akelig en eenzelvig.

Gij schrijft Heer Burgemeester! dat ik mijn kind toch niet hard moet behandelen; ik zie daar uit dat gij een goed man zijt; wees des gerust, ik zal haar niet hard behandelen; *want* ik wil van haar niets hooren, of haar ooit onder mijne oogen zien; zo dat, wees gerust, het zal er niet aan toe komen; zoet wat.

Zij dacht, dat zij het bij andere menschen beter zou hebben, dan bij ons, hoewel zij hier vrouw en voogd was, en altoos haar zin deed, zo als ik

den mijnen; (nu, dat zeg ik niet, om haar dat te verwijten; dit ligt in de Natuur; een menschen zin, is een menschen leven;) tot dat haar vader dit anders begreep, en wilde dat KEETJE uw schoonbroêr liet loopen voor 't geen hij was; want WILDSCHUT hield hem voor een opperslechtert, en daar hou ik hem nu ook voor; wat wil je er nu van hebben? Gij moet u daar niet aan stooren, Heer Burgemeester! snij hem maar af, als een verrot lid; hij bestaat je immers maar door 't huwelijk? en zedert dat uw wijfje achter de traliën zit, is dat dood en te niet, zo als het spreekwoord zegt.

Maar daar ik nu op komen wilde: voorbeelden, trekken, leeringen wekken, gelijk mijne oude vriendin te *Rotterdam* altoos spreekt! hebt gij uw BELIA om dat zij een huisdief was, in een spinhuis gezet, dan dunkt mij, moet gij mijn KEETJE, wier eer zij gestolen heeft, in uw huis neemen; gij kunt immers niet vergen dat haare Ouders dit zoude doen? dat was malle praat, en gij zijt een wijs geleerd man; zo dat, spreek mij daar nooit van: en ook WILDSCHUT is zo week gebakken, en veel te dingsig voor een man, en is heel ziek en maalachtig over dat confertiefje met KEETJE: Gij moet ons vergoeding doen voor al het ongelijk dat uw diefegge van een wijf ons gedaan heeft; want zij heeft gelogen als een wachter, dat zij ziek was, en den Doctor moest spreken, en God noch goed mensch in *Amsterdam* had; nu dat geloof ik wel, dat zij in *Amsterdam* geen God had, want zij heeft er nergens

een: zij heeft mij voor de maf gehouden, en KEETJES hoofd vol gekheden geblazen, en mijn armen man dol gemaakt; anders zou zij al lang en breed met de Heer VAN VEEN getrouwd zijn, en nu eene rijke vrouw weezen, die haar eigen koets had, en zo waren alle deeze wisjewasjes, die WILDSCHUT zich zo aantrekt, niet voorgevallen: zo dat, gij zijt verpligt, haar te trouwen; gij zijt nu een vrij man, en kan met uw eigen persoon doen wat gij wilt, en gij hebt wel een braave vrouw nodig; gij kunt zonder geen vrouw, om dat gij een deugdzaam man zijt; te meer, daar gij veel reist en trekt voor ons Land, dat ik heel wel kan gelooven, om dat gij het zo wél met den burger meent, en ook wel zag uit dien kostelijken brief, dien gij aan uw vrouw schreeft, en dien dat ezel mij nog in vertrouwen voorlas, want zij was koek en ei met ons; hoewel het bij mij bleef, en ik nooit tegen een levendige ziel gezegd heb van uwe staatszaaken, en KEETJE ook niet - Ik weet wel, dat zulke zaaken heel teêr zijn; van het Land meen ik, en dat beduide ik mijne dochter ook.

Nu is 't wel waar, dat ik KEETJE geen roojen duit kan meêgeeven; doch dat zal bij u geene zwaarigheid maaken, wijl gij uw eerste portrait trouwde zonder geld: maar mijn KEETJE is gaauw, zij zal het hooi niet over den balk smijten als zjj wat ouder is; als gij haar maar genoeg geeft voor haar plaisier, en denkt dat het huishouden geld kost, zo als ik bij ondervinding weet. KEETJE is dóór eerlijk, zij zal u geen stuiver te kort doen: neen, daar is zij

niet van t'huis; ook niet van liegen, wees daar gerust op; en zij kan ook wel met den adel omgaan; zij verkeerde altijd met groote luï, en weet ieder te ontvangen, dat het een lust is; ja beter dan ik: uwe freules zullen goed gezelschap aan haar hebben; want hoewel zij geen dingzigheid voor de kaart heeft, heeft zij alles geleerd, en danst als een Engel; en zij is zo gezond als een visch; gij kunt nog een huis vol lieve kinderen met haar krijgen; dat zal u voordeel aanbrengen; gij kunt de meisjes mooje ambten geeven, en die door arme zielen voor een beuzeling laten waarneemen; en uwe jongens plaatzen zo dra zij in de wieg liggen - die de magt heeft, bedient er zich van; ten minsten in *Amsterdam* gaat dat zo.

Nu moest gij niet zeggen, dat dit alles uw schuld niet is, of ik zou eens anders uit den hoek komen. Wist gij niet wat vleesch gij in uw kuip had? daar hoor ik je! gij moest uw vrouw bij u gehouden hebben, dan had zij hier geen kwaad gedaan. Zo een wijs man, kon wel zien dat zij eene looze prij was; en de schrift zegt, dat hij, die zijn eigen huis niet kan regeeren, ook de Staat of Kerk niet regeeren zal: gij moest ons gewaarschouwd, en niet zo een inpertinenten brief gezonden hebben; zo dat, gij zijt verpligt mijne dochter te trouwen; en maakt zij het u te bont; (doch daar vrees ik niet voor;) gij weet waar gij haar voor altoos de kost kunt koopen.

Ik twijfel niet, of gij zult mijn voorstel billijk

vinden, want gij zijt een eerlijk en wijs man: ik heb er aan mijn' man niets van gezegd; ik zal wachten tot ik uw antwoord heb: dit zal hem nog wat opbeuren; want hij maalt schrikkelijk over zijn kind. Ik teken mij maar in voorraad, uwe aanstaande schoonmoeder!

F. DE WIND, *nu* WILDSCHUT.

Drie-en-twintigste brief.
Antwoord op den voorgaanden.

MEVROUW!

Indien ik niet als Vader des Vaderlands, het mijne behoorde te doen, om de weerloozen, vooral die van uwe sexe, recht te doen wedervaaren, ik zoude niets antwoorden op uwen bij mij ontvangen brief - ik ben zo overhoopt van gewigtige zaaken, heb zo veele bezigheden van het hoogste belang, dat ik naauwlijks tijd heb om mijn eigen huisboek natezien - uw brief is zo vreemd opgesteld, dat ik er niets in vinde, van dat keurige, 't welk brieven, opgesteld door verstandige vrouwen, zo zeer characteriseert: edoch, ik eerbiedig het goede hart, al heeft de dwaasheid het onder haar bestuur; ik weet dat ongelukken bet sterkste hoofd kunnen

doen draajen: ik zal des eenige oogenblikken afsnipperen, om u die toetewijden: ongetwijfeld zal dit wel in staat zijn, u die vergoeding te geeven, die gij eischt voor den bewusten brief, Ik beken, dat ik te goed dacht, over iemand die zulks niet verdiende: de veelheid mijner moejelijke bezigheden is mijne verschooning.

Ik kan u, denk ik, geen sterker blijk geeven van mijne achting, dan door u in diepen vertrouwen het volgende te melden - weet dan, dat wij thans in de burgermeesterlijke kamer een zeer netelig stuk verhandelen; een stuk vol veruitziende gevolgen: dat stuk moeten wij beredeneeren, uit alle punten bezien, en vervolgens met wijsheid beoordeelen; naamlijk, op wat wijze het mogelijk is, een zwaar en langduurig proces voortekomen, en dus de Grijpvogels der Rechten, geene gelegenheid te geeven, hunne beurzen te vullen. Trotschheid en vrekheid doen hun voordeel genoeg: wij willen familie-breuken en vijandschappen voorkomen; wij willen dat onze burgers als broeders leeven, en in rust en veiligheid het goede genieten: dit betaamt eene wettige Overheid, aan wie het volk zijne dierbaarste belangens aanbetrouwt, en mij koos om de gerechtigheid, als een andere CATO te handhaven. Gij weet, Mevrouw! of wel, gij weet niet; want het valt niet in den kring der vrouwlijke kundigheden, dat de asch van hout, zo als wij hier, of van turf, zo als men in *Holland*, brandt, zoutdeeltjes in zich heeft, die strekken om de vruchtbaarheid der landerijen kracht-

dadig te ontwikkelen; want in het groote rijk der Natuur gaat niets verlooren, zo als onkundigen zich dwaaslijk inbeelden: en het past braave Regenten, daarvan kundig te zijn, en die kennis ten nutte der Burgerij aanteleggen, en door eene wijze oeconomie de groote wet der spaarzaamheid, zo fraai beschreven door den beroemden MAUPERTUIS, in de hand te werken: hierom ziet men ook in groote steden en aanzienlijke dorpen van ons handeldrijvend Gemeenebest, 's daags aschkarren rijden langs 's Heeren straaten, of in de grachten schuiten vaaren, zo als, bedrieg ik mij niet, dit practicaal is in het *Leidsch Athene*, zo beroemd door zijne geleerde Professooren, als onbedachte studeerende jeugd. In dit opzicht, volgt mijne stad, het wimpelvoerend Y, niet om dat wij gelooven, dat *Amsterdam* recht heeft, andere steden de wet te stellen; maar om dat wij altoos volgen het geen ons het oirbaarst voorkomt. Tweemaal 's weeks, rijdt hier zo eene welgesloten kar, door alle straaten en wijken; die vergadert al den asch, welke men in ijzelen, en steenen, doch geenzins houten vaten, heeft opgezameld: die asch wordt vervolgens gebracht buiten de stads muuren, daar uitgestort, op dat men die zoude kunnen verkoopen tot nut der landerijen: nu! dees aschbild of aschhoop, is verpacht aan een' burger deezer stede; edoch, die man trekt de natuurlijke zucht tot winst, veel te verre; hij geeft de inschikkelijkheid geene plaats, en zonder haar, kan geene Maatschappij, van welk een' aart ook, in stand blijven; want wij

zijn toch alle gebrekkige, zeer feilbaare wezens, zo als CICERO in zijne werken, al voor 2000 jaar leeraarde, en de ondervinding dagelijks bevestigt.

Het is er nu wel verre van af, dat in de emmers en vaten, niet dan zuivere asch zoude verzameld worden; men smijt daar in ook vuilnis, oude lompen en vodden, voor den Pachter van geene de minste waarde; hoewel tegen de Plakaaten der stad: deeze lompen en vodden, trekken dagelijks de schamele gemeente, die den aschbild omwroeten, om voornoemde lompen en vodden daar uittehaalen, en ten haaren voordeele te verkoopen aan de Papiermaakers. Nu, dit klein winsje misgunt hun deezen CRESUS! Meermaalen joeg hij de kinderen met eenen stok daar van af; meermaalen dreigde hij de ouders met de gevangenis, als dieven van vertrouwd goed.

Een mijner ambtgenooten, een man van aloude deugd, beweerde nevens mij, dat hij, ja wel de asch, edoch niet de lompen en vodden gepacht heeft; dat er gevolgljik hier geen disput is, of zijn kan: twee of drie van 's gierigaarts tafelvrienden en afhangelingen, zeiden, dat hij de asch, en het geene daarin mogt gevonden worden, gepacht heeft; de overige zweegen! toen ik na het scheiden des Raads, naar mijn huis ging, om aldaar in diepe stilte, alles nog eens rijplijk en bedaard te overweegen, stelde men mij uw' brief in handen; ik staakte mijn overdenken; opende den brief, en thans antwoord ik u op uw verzoek.

Gij merkt zeer juist aan, Mevrouw! dat ik over-

laden ben met gewigtige Stads-en Staats-zorgen, dat ik ten beste des Lands, veel reizen en trekken moet; dat ik getrouwe huisbediendens behoef, en eene verstandige huislijke vrouw nodig heb: daar gij hier van overtuigd zijt, kunt gij immers klaar doorzien, dat ik uwe dochter niet neemen moet, al hadde mijn schoonbroeder zich niet zo slecht omtrent haar gedragen: beginge ik deeze dwaasheid in Israël, dan zouden, gemerkt uwer dochters character, op mij de woorden des Propheetes, toepasselijk zijn: 'T geen de sprinkhaan heeft overgelaten, dat heeft de kever opgegeeten.' Wat nu betreft, dat ik uwe dochter zoude *moeten* trouwen, om dat mijne vrouw haar verleid heeft; ô dit is zo ongerijmd, dat het geen aandacht verdient! hoe veele meisjes zoude ik dan wel moeten nemen? want het getal daarvan is zeer groot! dan ook maakte ik mij schuldig aan veelwijverij, zo streng bij Plakaaten verboden; dan toonde ik mij een vriend der losbandigheid; ergo, dat te veel bewijst, bewijst niets, zo als gij, Mevrouw! zeer wel weet: ook, geen ezel stoot zich tweemaal aan één' steen; dit zal in mij blijken. Ik ga eene verstandige deugdzaame vrouw zoeken, al zoude ook de adel mijn drempel nooit betreden; doch onze Edelen zijn niet zeer gezet op vrouwen van den hoogsten *Bon Ton*, die verwekken hnn maar spijt en jalouzij - Zo dra ik het eens kan uitbreeken, ga ik de waardige Mevrouw STAMHORST bezoeken; mogelijk behaagt mij haare schoone dochter genoeg, om haar mijn hart en hand

aantebieden; en zo de Pächter wil procedeeren, zal ik den Advocaat STAMHORST tegen hem gebruiken; die toch wijdt zich der rechtvaardigheid!

Onderwijl bejammer ik u, Mevrouw! van harte. Indien uw man mogte herstellen, zo als ik vurig bid, dan zal ik wel in staat zijn, hem, door mijne veelvermogende voorspraak, een ambt te bezorgen.

Nogmaals: indien uwe dochter berouw heeft, is het uw onvermijdelijke pligt, haar aanteneemen, en alles te vergeeven; gij zelve zegt, dat zij misleid, verleid en bedrogen is: ware Mevrouw LENTING boetvaardig, ik zoude minder streng zijn; en evenwel zij misdeed veel meer tegen mij, haar' Heer, haar' Meester, haar' Man, haar' Weldoener: dan zij spot met het eeuwig verderf, dat op haar wacht! mogelijk is dat weldra haar deel; want men bericht mij, dat zij, reeds ondermijnt door schandelijke losbandigheid, in slechten staat van gezondheid is. De dwang waarin zij gehouden wordt, veroorzaakt haar zo veel spijt en woede, dat zij dit niet lang zal goedmaaken; zij kan niet vergeeten, schijnt het, dat zij door een zot zo verschalkt is; mij ongetwijfeld bedoelende!

Ik heb haare geheele zondige correspondentie gevonden, en zie daar uit, dat ik een slang in mijnen boezem koesterde: ik zal met Mevrouw STAMHORST raadplegen, over het al of niet in druk geeven deezer brieven: indien die wijze vrouw mij zulks raadt, dan zal ik u een zindelijk exemplaar daarvan

toeschikken; dan kunt gij, en de geheele wereld zien, hoe veel reden zij mij gaf, om haar uit de zamenleving te rukken, op dat zij geen meer onbedachte jonge lieden moge verleiden; zij is eene groote zondaresse. Nu heb ik geen oogenblik meer voor mij zelven, dat is voor u. Ik noem mij,

Uw zeer nederige dienaar,

JACOB LENTING.

PS. Ik open mijn' brief noch eens, om u te berichten, dat de stad de aschbildt aan zich getrokken heeft: dit bericht kan u niet onverschillig zijn.

Vier-en-twintigste brief.

***Mejuffrouw* MARIA DE GROOT, *aan Mejvrouw* ELIZABETH STAMHORST.**

WAARDIGE VRIENDIN!

Ik zal zo omstandig zijn als gij begeert: mijn brief moet dan zeer lang zijn, want ik heb u veel te schrijven. Ik ken uw' smaak, ik zal des niet alleen schrijven wat er gezegd wordt, maar ook poogen het *hoe* daarvan medetedeelen: dit zal u nader bij ons brengen,

De brief mij door u gezonden, is mijner vriendin waardig: meer zal ik daar over niet aanmerken; de wijze man zegt: 'Eene goede tijding uit verre Landen, is koud water op eene vermoeide ziel.' maar een brief van eene vriendin, ons zo dierbaar als gij mij zijt, en in zulke omstandigheden als waarin ik mij bevinde, is als een zachte balsem voor een gewond hart, indien zo een brief gelijk is aan dien, die gij mij vereerdet: ik kan bezwaarelijk de gewaarwordingen mededeelen, die ik ondervind, als ik mij bevinde voor het krankbed uws broeders; als ik zie, hoeveel hij in ligchaam en ziel lijdt! zijn hart wordt beurtelings verscheurd door berouw, spijt en wanhoop; dan weder geheel uitgeput, zinkt hij weg in kinderlijke weêmoedigheid, en zorgelijke wezenloosheid: somwijlen ziet hij in zijne verhitte verbeelding, dien grooten dag, waarop ieder rekenschap zal geeven van zijne daaden: hij noemt zich zelve de oorzaak van zijns dochters val en ongelukken: dan zijne vermagerde handen boven zijn hoofd houdende, smeekt hij: 'O genadig Rechter! mijn kind daagt mij voor uw trone; zij is onschuldig; straf mij, ik heb het verdiend' - dan weêr waant hij, haar aan het voeteneind van zijn bed te zien; hij zegt: 'Ga, onnozele! gij hebt geen vader: nooit deed ik mijn' pligt omtrent u! ik gaf u eene moeder, die niet in staat was, dit mijn pligtverzuim te vervullen: ik volgde in mijne keuze, niets dan zinnelijken lust' - dan weêr beschuldigt hij

zich, om dat hij allen goeden raad verwierp: nu weêr ligt hij roer-en spraak-loos - somwijlen klaagt hij, dat zijn harssens in brand staan, dat zijn hoofd van één splijt; ziet ons aan, als 't ware, om ons te vragen: *Kunt gij mij niet redden?* Onderwijl is niets in staat, ik mag zeggen wat ik wille, om hem gerust te stellen: hij meent dat ik zelf niet overtuigd ben van het geen ik zeg.

Voor eenige dagen kwam zijn vrouw voor het bed, hij hefte zich met drift overeind, omhelsde haar, zag haar sterk aan, zeide: 'Ja, mijn lief! gij hebt gelijk; gij moogt bedaard zijn! gij hebt u niets te verwijten; gij deed alles voor uw kind, wat gij oordeeldet verpligt te zijn: gij bedoeldet haar geluk, en gebruiktet zulke middelen, als gij oordeeldet best te zijn: wat deed' ik ooit voor haar? betoonde ik mij een liefhebbend vader? ook toen men mij dit aantoonde; toen ik dit klaar begreep, wijl ik er ernstig over dacht, zweeg ik: ik zag dat zij in haar bederf liep, en in plaats van te vermaanen, liet ik mij door drift en gramschap vervoeren. Ik word gehaat, door mijn eens mij zo liefhebbend kind; en wat zal nu mijn lot zijn?' - Zie hier het zorgeloos antwoord - 'Wel PAULUS WILDSCHUT! als je zo kinderachtig gelieft te redeneeren, zal je, onze lieve Heer vergeev' het mij, nog ten eenenmaal gek worden, en je zelven in 't graf helpen: je weet niet wat je zegt, en je jaagt mij de dood op 't lijf. Hebt gij dan KEETJE niet genoeg gewaarschouwd? het

genoeg op hairen en snaaren gezet? zijn er niet dikwijls hooge woorden over geweest? ben jij dan God de Heer? heb jy oogen in je nek? ken jy weeten, wat zij uitvoerde als zij alleen, of uit was? je waart in uw beroep, daar moest het brood van komen; of denk jy, dat je een menschen hart veranderen kunt? neen man! dat kan de wijsste man niet doen, dat is Gods werk, zo als Dominé immers altoos zeit - heb je haar niet alles laten leeren, tot haar belijdenis toe? gaf je haar ooit een slecht voorbeeld? je waart een nuchter en bekwaam man. Weet jy al zo net, hoe rijke huiskinders worden opgevoed, of hoe veel verdriet zij hunne Ouders aandoen? Kom WILDSCHUT, dat geval zal wel dood bloeden, alles zal slijten als een kleed - KEETJE is zo onnozel niet, als jy denkt; zij was ten minsten slim genoeg om haar eigen zorgvuldige moeder te bedriegen; nood leert bidden; zij zal zich wel redden, dàar zorg ik niet voor; zij zal zelve rekenschap moeten doen, niet jy voor haar, zou ik denken; want ieder zal zijn eigen pak draagen, het zij goed, het zij kwaad! Kom PAULUS WILDSCHUT, breek jy je hoofd niet langer met al die wisjewasjes: eet jy maar weêr jou vleesch en soupe... kom, ik zal eens wat lekkers voor je gereed maaken; drink eens een goed glas roode wijn, om al die muizenesten te verdrijven, en dan zullen wij nog met ons tweetjes een kippetjes leven leiden; al zijn wij

niet rijk, dat zeit niet Santje; en KEETJE is immers...'? Gelukkig kwam er eene bediende, die haar verzocht eens in de keuken te komen, anders had zij hem zeker plotzeling gezegd, het welk hem nu te zeer zoude aandoen: en toen zij weder kwam, dacht zij daar niet meer aan: zij stak haar hoofd in 't ledikant, en gaf te kennen, dat hij het niet vast had.

Ik kan u, mijne vriendin! niet zeggen, hoe ernstig mij haare woorden geraakt hebben! Hoe veele kinderen worden niet beter opgevoed dan KEETJE? welk een treurig vooruitzicht! hoe veele talenten, hoe veel aanleg tot deugd en goed oordeel, gaat hier door intusschen verlooren? Mogelijk nog meer in deeze classe van burgers, dan bij den gemeenen man. Moet men zich des niet verwonderen, dat alles nog zo wel in de maatschappij gaat? hoe gerust zijn echter de Ouders? Wie was ooit door pligtverzuim zo getroffen, als uw broeder? Wat moet het getal der verlichte gewetens klein zijn! hoe weinig nadenken hoe weinig godsdienstige kennis! Hoe gaat door achteloosheid, door verstroojende vermaak, alles verlooren, wat de christen - de mensch characteriseert! Hoe weinig kennen de meeste Ouders hunne pligten, en hoe weinig is er aan te doen?

Hoe vurig wenschen wij, dat deeze arme man krachten genoeg bezate, om dit bericht te kunnen hooren? wij verzuimen niets om hem voortebereiden. Ik sprak hier over met den Doctor, doch

die zegt, dat hij voor de gevolgen niet durft of kan instaan, zo zwak vond hij hem.

Eergisteren gaf de Doctor hem iet om te rusten, wjl hij in eenige nachten geen oog geloken had. Hij sliep vier uren heel gerust, en zeide dat hij verlangde om wat optezitten: geholpen van LIGTHART, die hem geen oogenblik verlaat, hielpen wij hem in zijn' leuningstoel, voor zijn bureau; hij opende die met veel moeite, en liet FRANS daar papier en pennen uit krijgen: wij baden hem, dat hij zich toch niet wilde vermoejen; 't was vergeefs, hij zei dat zijn hoofd zeer helder was, dat dit hem wat zou afleiden van zijne verscheurende overdenkingen. Ziende dat hij volstrekt schrijven wilde, oordeelde mijn broeder, dat men hem niet moest tegenspreken, vermits hij verdrietig en gemelijk wierd. Hij verkoos alleen te zijn tot dat hij schelde. Een uur daar aan schelde hij; Juffrouw HOFMAN ging naar boven; hij verzocht, dat men hem te bedde bragt; hij was zo afgemat, dat hij in slaap viel; ontwaakende, bevond hij zich tamelijk wèl, en verzocht met ons eens bedaard te spreken, vóór, zeide hij, mijne koorts zich weêr verheft; nu ben ik wèl bij mijn verstand. SAMUEL, Juffrouw HOFMAN en ik, plaatsten ons voor zijn ledikant; uwe zuster was in haare bezigheid: 'Zeg mij nu, wat bedoelt gij, dat gij u bevljigt om mijn schuld te verkleinen? als gij mij wijst op de Godlijke genade; is die zelfde God ook niet rechtvaardig? wat is er dan te hoopen voor iemand die uit

lafheid, uit zorgeloosheid, uit zucht tot vermaak, zijne groote pligten als vader, dus schandelijk verzuimd heeft? Is het voldoende, eenigen tijd te wijden aan berouw en boete? waarom bevljtigen zich dan deugdzaame menschen, om hun gantsche leven door, te strijden tegen alles wat de wet verbiedt? tegen alles wat hunne volmaaktbaarheid hindert? zouden beiden het zelfde loon der genade ontvangen? heb ik wel iet voor mij intebrengeu? zondigde ik uit onkunde? wist ik niet wat mijn pligt als vader was, omtrent mijn eenig jammerlijk verwaarloosd kind? wat zegt gij, mijne vrienden?

Ik was zeer te vreden, hem zo bedoord te vinden; tot nog toe konde men met hem (gij weet het) niet redeneeren. SAMUEL ging met groote treden over de kamer, sloeg zijne oogen ten hemel, en barstte dus beweegelijk uit: 'Zo waarachtig zegt de Heere, indien ik lust heb aan den dood des zondaars; maar daaraan heb ik lust, dat hij zich bekeere!'

Ik zag wel, dat op deeze woorden, vrij wat was aantemerken, vooral door den zieken, die, nu bedoord, verstand genoeg had, om niet door uitroepingen bevredigd te worden. Ik nam des des het woord: 'Niemand, *die denkt*, kan twijfelen, of er een groot onderscheid blijft tusschen het betrachten en het verzuimen eens onvermijdelijken pligts, ook in derzelveu gevolgen; dit eeuwig en voordduurend onderscheid, kan de Almagt zelf

niet wegneemen, het is gegrond in den aart der dingen zelven. Geen zondaar kan het loon der deugd ontvangen: geen deugdzaam mensch kan ongelukkig zijn: God is, blijft barmhartig, genadig, groot van goedertierenheid; maar Hij houdt den schuldigen geenzins onschuldig! derzelver uitwerkzels op den vroomen en den zondaar, zijn zeer verschillend, en worden gevestigd naar de onderscheiden behoeften, en de maate haarer eigene gesteldheid. Geheel anders is het lot van hem, die lijdt onder het smartlijk mes des Heelmeesters, en van hem die met zijne vrienden zig verkwikt en voedt aan eene smaaklijke maaltijd. De Heelmeester doet hem smarte aan, tot zijner genezinge, op dat hij bekwaam worde nog eens gezond en gelukkig te kunnen weezen; alles wat gij mijn vriend lijdt, lijdt gij zo wel door de Godlijke barmhartigheid, als door uw eigen schulden: thans zijt gij in het vuur der loutering, dat u tot zuiverheid brengen moet; daar door zult gij een voorwerp der genade worden, en die ook genieten, zonder nog gelukzalig te zijn. Gij kunt zeker op uw ziekbed zo gerust niet zijn, als hij, die uit liefde tot God, zijne pligten deed; zo gij nu gerust waart, zoud gij u bedriegen, en in de eeuwigheid ontwaakende, daar van overtuigd worden....

HIJ (*Driftig,*)

- *Geloofst gij aan een Vagevuur?*

IK (*Glimlagchend.*)

Ik ben niet bang voor woorden; ik geloof in eenen wèl verklaarden zedelijken zin, een staat van loutering, men neeme die zo als men wil: alle rampen, alle smartlijke gewaarwordingen, elk verdriet, zo geschikt om ons tot nadenken te brengen, is reeds hier op aarde zo een staat van zuivering. Ieder, die zich daar tegen verzet, 't zij door onze heerschende driften, 't zij door verstroojende vermaaken, is geen voorwerp der barmhartigheid; want hij onttrekt zich dat genademiddel; hij gaat heen zonder de geschiktheid ter gelukzaligheid te bezitten: ontslagen van dit stoflijk ligchaam, zal hij ongetwijfeld veel pijnen en aandoeningen hebben; veel pijnlijker de beeten zijns gewetens gevoelen; zijn geheugen zal veel levendiger zijn, en hem alle zijne misdaaden op het krachtigst afschilderen: hij kan tot zinnelijke lusten niet meer toevlugt neemen, die zullen dan zijne beulen zijn: Gods mishaaen zal dan voor hem ondraagelijk zijn; doch dit zal zijn aandacht treffen, onafgebroken bezig houden: zoude zijne overdenkingen hem niet nog kunnen aanzetten tot berouw, tot den wensch om zich te verbeteren? zal hij niet vurig begeeren in het geluk van zo veele duizende millioenen zijner natuurgenoeten te deelen? zoude hij geheel en al buiten de mogelijkheid blijven, om dat oogmerk te bereiken, waar toe God

redelijke en zedelijke wezens schiep? Deeze gedachten zijn voor mij zo troostelijk, mijn hart heeft die zo nodig, dat ik altoos wensch: 'Mogt het zo zijn!'

Uw broeder drukte mijn hand; zie hier zijn antwoord; 'ô mijne vriendin! hoe heft gij mijn verslagen geest op! Ik mag dan nog hoopen, dat mijn arm, mijn verwaarloosd, mijn ongelukkig kind, nog te recht kan komen!' Hier kreeg hij zulk een geweldige schok door zijne zenuwen, dat hij eenige minuten spraakloos lag Wij zweegen: hij ging dus voort: 'Is uw voorstel echter niet veel troostrijker, dan wel bewezen? Leert men ons niet, dat met onzen dood alles beslist is? Blijft de boom niet liggen zo als hij gevallen is?' Hier stak hij zijn bekommerd minzaam gelaat, digter bij mij, en hield zijne wijd geopende oogen onbeweegelijk op mij vast.

IK. Dit leert men ons, maar men bewijst niet altoos wat men ons leert. Men leert ons, dat anderen voorpraaten, en nooit onderzocht is: vraagt men bewijzen? men geeft ons zinnebeeldige uitdrukkingen: ik ken mijne eigene onkunde te wèl om mij optewerpen tot Leermeesteresse van anderen: ik gun aan elk die vrijheid, die ik nooit aan iemand wil afstaan; dit is het al: evenwel aan een' vriend zal ik mijne gedachten mededeelen. Sedert ik begon te denken over het geen ik zag en hoorde; meende ik te zien, dat alle ongeregeldheden, alle ondeugden, vruchten zijn van een verwrikt oordeel.

Wij zoeken geluk; wij kunnen niets anders zoeken, maar wij dwaalen in de voorwerpen, en ongelukkig slaan wij meest allen een zeer verkeerden weg in. Indien wij geene zinnelijke vergenoegens kenden, of, indien zij niet de eerste en sterkste indrukken op ons maakten, dan zouden wij onze keus bepalen tot verstandige geneugten: dit, dunkt mij, is iet meer dan gissen: bij voorbeeld, een kind, opgevoed door verstandige ouders, buiten den invloed der wereld, en dat men, naar maate zijner vatbaarheid, smaak heeft leeren krijgen in het goede, het welstandige, in orde, in onschuldige zachte vermaaken; vindt geen behaagen altoos in zulke vermaaken, waar door zijne onschuldigheid, of opluikend verstand niets geniet. Verstaanbaare, aangename boeken en gesprekken, het leeren van muziek, en tekenen; het wandelen, lichaams-oefeningen, trekken zijne keuze: ja zelfs lieden, in de wereld opgevoed, indien zij *al hun verstand* niet verbeuzeld, of hunn' smaak verslempt hebben, doen nog wel eens sterke poogingen om deel te kunnen krijgen aan de vermaaken van den geest en het hart, zo dra zij te zwak, of te ongezond worden, vooral als zij buiten het stads gewoel leven; als hen lust of gelegenheid ontbreekt, om zich te vermaaken in nietige, rasch voorbij snellende verlustigingen, van wier onvolkomenheid zij zelve zo wèl overtuigd zijn: met er tijd getroosten zij zich dat gemis, en weldra vinden zij in dat poogen eenig vergenoegen. Dit alles pas ik toe op het toekomstend leven, voor

een wezen dat toch altoos geluk zoekt: onvoldaane hevige begeerten, maaken den mensch zo rampzalig, dat hij daarin niet volharden kan, indien hij nog eenige vonk van reden in zijn' geest behield. Zal zo een wezen dáár niet met verdriet zijne ongeschiktheid tot geluk zien? zal hem zijn eigen schuld niet pijnigen? kan dat hem niet brengen tot waar berouw? zal hij niet trachten de bijna verstikte zaaden der deugd, in zijn eigen wezen optezoeken, aantekweeken? zal hij niet alle zijne redelijke krachten oproepen, in één punt vergaderen, inspannen, ter verkrijging van dat goed, 't welk hij nu eerst recht, en in derzelve waarde leert kennen?

Kunnen wij ook wel, indien wij denken bij het geen wij zeggen, stellen, dat de straffen der zondaaren bestaan zullen in de daadlijke onmogelijkheid van zich te verbeteren: strijdt dit niet met het oogmerk van een genadig alwijs God? is eene voordduurende verharding, wel gegrond in den aart onzer wezens? strijdt die niet in tegendeel daarmede?

De hel, waar op men ons wijst, is waarlijk een ijsselijk meesterstuk, waardig eenen Spaanschen Inquisiteur, zo zwartgallig, zo melancolicq boosaartig, als de wreed DOMINICUS; en die Godgeleerden, welke deeze Hel met zo veele koelbloedigheid beschrijven, als met verrukking verdedigen, doen mij vermoeden, dat zij die niet te grouwzaam zullen vinden voor allen die zij God's en hunne vijanden noemen.

Naar mijn inzien, vind ik Diet ééne plaats in den Bijbel, die dit mijn gevoelen veroordeelt; veelen schijnen het te bevestigen: het woord *eeuwig*, is te onbepaald, de smarten der rampzaligen veel te figuurlijk, om er een Leerstuk op te bouwen: dat geduchte uur, waarin zedelijke, van het ligchaam ontslagen wezens, rekenschap aan hunnen Rechter geeven zullen, noemt de Schrift de *algemeene*; maar wij voegen daar bij, de *laatste*, dag des oordeels. Men kan die des in zekeren zin zo noemen, om dat dit het einde onzer bewoonde wereld zijn zal; *om* dat wij dan naar eene andere Planeet zullen overgaan. In die andere plaats, kan niemand gelukkig zijn, dan die zich daartoe de geschiktheid verworven heeft; die dit verzuimde, zal boete doen naar de grootheid zijner misdaden; doch deeze straffen zijn aanvankelijk weldaaden eens genadigen Gods, om hen in de mogelijkheid te brengen, van zich te bekeeren. Voegt men hier nu nog bij, de onderscheiden graaden van bedorvenheid, het groot onderscheid in zedelijke verlichting der omstandigheden, waarin wij leefden; het verschil der temperamenten, en driften, enz. dan dunkt mij, moet men zien, dat de straffen niet even vreeslijk, of even langduurend zijn kunnen; vooral, als men in 't oog houdt, dat God, zo wel barmhartig als rechtvaardig is: kan men des denken, dat, bij voorbeeld, uw lot, of dat uwer dochter, gelijk zijn zoude, aan dat haars verleiders? of zijn er misschien nog on-

deugender zuster? dat uwer weinig doorziende vrouw, aan dat uwer verstandige zuster, indien zij haare kinderen dus had verwaarloosd?

Niemand kan minder waardij hechten aan een doodbeds berouw, dan ik: niets is dwaazer, ondankbaarder, gevaarlijker; maar dit is uw geval geenzins. De Voorzienigheid heeft ontelbaare middelen, om den zorgeloozen mensch bij zijnen pligt te bepalen; om een mensch van eene heerschende drift, (welke door zijn eigen verzuim zo veel magts verkreeg) afte leiden. De stap uwer dochter was wel 't harde, maar ook 't gelukkige middel om u te doen zien, hoe zeer gij uwen vaderlijken pligt verwaarloosd had, dewijl gij uwe vrouw, die gij wist dat daartoe geheel onbekwaam was, haare opvoeding overliet. Gij ziet wel mijn vriend, dat ik u niet vleie, dit zoude onverantwoordelijk in mij zijn. Dit genadig middel hebt gij niet verwaarloosd, gij maakt daarvan een goed gebruik: het heeft u tot berouw gebragt, en dat wel zulk een sterk berouw, dat uwe gezondheid en verstand daar door lijden: het is des geen uitwerkzel uwer krankheid, maar het gevolg daarvan. Berust nu, in 't geen niet te herdoen is: verootmoedig u voor God; beveel uw kind in zijne bescherming; mogelijk zal haar val haar eeuwig geluk uitwerken. Vreesde ik niet u te veel te vermoejen, ik zou hier over nog veel ter uwer vertroosting zeggen kunnen.

HIJ. Troostrijke woorden verveelen niet ligt; maar mijne vriendin, ik ben zo onervaaren in de H.

Schriften, om u te kunnen tegenspreken, of om zo veel troost uit uwe woorden te scheppen, als ik genieten zoude, indien uwe waarheden ook de mijne waren.

Hier zweeg hij, en bad met vurigen aandacht. Des middags ging ik eens naar mijn huis, en nam Juffrouw HOFMAN met mij: dit jong mensch is zeer belezen, heeft veele talenten; maar, en dit is wat meer, veel gezond oordeel; haare vriendschap met uw BETJE, is voor beiden voordeelig; SAMUEL was bij den zieken gebleven: om vier uren wederkomende, vond ik hem niet zo wèl; de koorts verhief zich, hij ijldde, en kende geen van ons allen. Ik vroeg mijnen broeder, is er iet voorgevallen? Zie hier zijn antwoord: 'Voor een uur kwam zijne onvoorzichtige vrouw met veel gebaar en geraas instuiven: WILDSCHUT zat een weinig op.... ik heb haast geen geduld om het u te verhaalen! - hij, arme man! denkende dat het misschien tijding van KEETJE, of misschien een brief van haar zelve was, want zij hield een' brief in de hand, rijst machinaal op, doch zijne krachten begaven hem, en hij zeeg weder neêr; zij viel dus uit: 'Wat is 't nu weêr, PAULUS WILDSCHUT? mijn hemel! ontstel u niet, ik kom u wat nieuws zeggen: ja, ik zorg overal voor! maar ik word niet geloofd: daar heb ik zelf geschreven aan Burgemeester LENTING, en hem netjes gezegd waar het op stond, en dat hij verplicht is KEETJE te trouwen, om dat

zijn ondeugend wijf haar bedrogen heeft. Nu, vertrouw eis op menschen! onze lieve Heer bewaar evel ons Land voor zulke beroerde Burgemeesters, die het recht moeten verstaan, en weduwen en weezen helpen; (want ik ben zo goed als een weêuw:) Hij schrijft mij daar immers een' brief als een lijnbaan, waarin hij mij finaal voor den gek houdt, over aschbelten, aschkarren: nu, wij zitten hier wel in den asch, zo als JOB ergens zegt! en ik geloof dat hij daar op schempt: hij zeide maar vlak uit, dat hij KEETJE niet wil neemen, en dat hij onze Nicht BETJE denkt te vraagen; zo dat nu al mijn hoop uit is; want ik wil haar niet binnen mijn deur hebben; als zij er inkomt, ga ik naar *Rotterdam* bij mijne vrienden; zij heeft mij bedrogen, en ik geloof niets van alles wat zij schrijft.' Zo zou zij al voord gegonsd hebben, meenende dat haar man luisterde, terwijl FRANS en ik haar stonden aantegaapen: mij omkeerende, zag ik, dat WILDSCHUT zo stijf zat als een beeld, met geopende oogen: dit was een aanval van eene beroerte.

Mijn broeder, zeer ontsteld, riep uit: uwe onvoorzichtigheid, zal uw man den dood aandoen! Hij dacht zeker, dat het een brief van zijne dochter was; dit overrompelde hem zo sterk. 'Nu,' riep zij, 'Mevrouw WILDSCHUT heeft wel een breeje rug, alles is mijn schuld; kan ik helpen wat hij denkt? nu noch moojer! Ik meende dat ik voor KEETJE

zorgde, en dacht, als zij een Burgemeester trouwt, zal die WILDSCHUT wel een goed ambt geven. Daar Mijnheer SAMUEL, lees den brief zelf. Ik hem de dood aandoen? daar bewaar mij God voor; wel ik zou mijn ergsten vijand niet willen dooden: maar al dat redeneeren uit den Bijbel, dat maakt zijn hoofd op hol; leer jy mij PAULUS WILDSCHUT niet kennen; zo ik meester in mijn eigen huis was, dan bragt ik hem in mijn tuinkamer, ik zou hem een fleschjen wijn voorzetten, met een hartig beetje, dat zou hem wat nutter zijn dan die lifflaffen en spaansche vliegen; of in de zijkamer, dan kon hij de menschen zien voorbij gaan; of eens een jasje met mij doen; maar ik leg hier voor een oortje t' huis: was ik niet goed, het zou niet te verdragen zijn?’

Onderwijl vloog FRANS naar den Doctor, vond hem gelukkig t' huis: wij legden den lijder te bed, en alle aangewende middelen stelde men vergeefsche te werk: ik bleef dien geheelen nacht; hij sprak niet, maar zijn groote, eertijds zo schoone oogen, stonden dof, onbeweegelijk. Toen hij tekens van leven gaf, verbood de Doctor alles wat hem konde aandoen, vooral met opzicht tot zijne dochter, te melden: dit verbod heeft uwe zuster zo verdrietig gemaakt, dat zij daarop de deur uitging, om een bezoek te geeven aan een bejaard Heer in de buurt, die haar was komen verwelkomen. Wij bleven stil voor het bed zitten: eens drukte hij SAMUEL de hand, zag hem aan, doch sprak niets.

Om zeven uren kwam zij zeer wèl te vreden

t' huis, en zeide, dat wij allen dees Godvreezenden man moesten leeren kennen: *hij sprak net als ik*, en was een broeder Hernhutter. Hier uit kunt gij al weêr opmaaken, hoe de vrouw oordeelt. Hij had haar een geestelijk Loterijtjen geleerd; de bladen zijn gelijk aan ordinaire speelkaarten: hier op staan teksten, korte spreukjens en rijmtjens, waarin geen het minste menschen-verstand te ontdekken is. Elk in het gezelschap trekt een blaadje, en verbeeldt zich, dat de Voorzienigheid het zo schikt, dat elk juist dat trekt, 't welk op zijne omstandigheden voegt: zij dwong mij te trekken; ik trok: 'Dat ik geboren was vóór de afgronden waren.' FRANS moest ook trekken; hij trok:

'Om 's Vaders harte te verblijden,
Viel hem des werelds schepping in.'

Gij, mijne vriendin! kent zeker geene geestlijke Loterijtjens, hierom geef ik er u eenig denkbeeld van. Zij, die zich zelve zo gaarne noemen, speelen op zulke Loterijtjens. Het zoude mij niet verwonderen, indien deeze lieden nog eens geestlijke viesjes lieten maaken, om die tot nut en stichting, al handdrukkend te breeken: dan, zou Dominé B... die zo sterk doet in geheiligd vernuft, zijn zonderling talent kunnen oefenen, en de Confiscus. W. als zijnde van de kudde, een sterk debiet hebben van geestlijke viesjes.

Om ernstig te zijn: wat is het echter beneden de waardigheid eens christens, zulken naar te aapen, op wie deeze vroomen zien, als op genadeloozen? Wanneer zal onze verheven Godsdienst in zijne oorspronkelijke schoonheid algemeen bekend zijn! als het gezond menschen verstand zich meer toelegt, hem in zijne eerste bronnen optespooren.

Ik hoop dat het Loterijtjen maar wat lang nieuw voor dit goed, groot kind zijn zal, dan zal uw broeder rust hebben, en ongestoord kunnen sterven.

Hoe verlang ik naar bericht van het verdwaald meisje! Mogt uw broeder herstellen, en bij u, zijn kind gelukkig zien! Hij spreekt niets, doch zijn gelaat tekent kalmte en gerustheid.

Uw zuster groet u hartlijk, en is zeer in haar schik, dat gij KEETJE bij u neemen wilt: de reden daar van, is echter wat zonderling! ‘Het zal mij benieuwen’, zegt zij, ‘of eene Tante meer op een stout koppig kind vermag, dan eene moeder. Nu, 't spreekwoord zegt, *vreemde* oogen dwingen; en Zuster heeft veel geduld’; zij dwingt mij ook den brief van LENTING hier intesluiten. BETJE zal zich, denkt zij, daar eens recht meê diverteeren; maar zij raad haar Nichtje sterk af, om LENTING te neemen, 't is haar *slag* niet! Ik zag den brief eens in; hoe wonderlijk zijn de herssens van sommige menschen georganiseerd!

Vaarwel mijne waarde vriendin! Wij allen

groeten u, en al de uwen hartlijk. Ik blijve altoos

Uwe oprechte Vriendin,

MARIA DE GROOT, geb. HUISMAN.

Vijf-en-twintigste brief.

***Juffrouw* ELIZABETH STAMHORST *aan* *Mevrouw* PETRONELLA
KLINKERT.**

GE-EERDE MEVROUW!

Ik had veel eer gedacht eens een brief te zullen schrijven aan den CHAN der *Tartaaren*, of aan den KEIZER van *China*, dan aan eene vrouw van uwe jaaren en geleerdheid, waar bij zulke kleuters, als ik ben, indien zij met moeder daar eene visite doen, niets beter doen kunnen, dan - zwijgen en hooren: 'Aan den Keizer van *China*, kind, dat is een inval'! Ja, Mevrouw! ik ben zo los, dat mijne meeste gedachten, niet veel anders zijn dan invallen. Ik heb de slag niet van, zo als Mama dat noemt, dòordenken, en of ik arm wicht het zo verre zal brengen, moet de tijd leeren. Gij zijt zo goedaartig, Mevrouw! gij had zo veel gedulds met mij, dat ik onderneemen durf, u daar eens over te

schrijven, - over die invallen - 'Tante zegt immers, BETJE is de mignon van Mevrouw KLINKERT, zij heeft *vier* witte voetjes bij haar.'

Mijne epistels zijn meer zonderling, dan in den bedoelden briefstijl geschreven, zonder, en dat is het mooist, dat ik zulks bedoel; ik zie dat eerst bij het overlezen, anders is dat zo moejelijk niet. Veele halfblanks vernuften, die het schoone niet weeten te attrapeeren, knoejen en broddelen op het zonderlinge: zie veele onzer hedendaagsche schrifjens maar in! Dit is ook de reden, dat mijne brieven, wil men den draad niet geduurig verliezen, met *veel aandacht* moeten gelezen worden: of de moeite beloond wordt, dat is een stuk, 't welk ik zedigheidshalve, niet onderzoeke. Gij, Mevrouw! kunt er beter over oordeelen, indien gij deezen niet ongelezen verbruikt tot peperhuisjes voor uwe kruiën of poeiers, of om er een pleister in te bewikkelen - aan den Keizer van *China!* want ik zal, dunkt mij, den Chan der *Tartaaren* maar doorschrappen, (als ik het niet vergeet) als ik den brief overlees, om er de,;?!? bij te zetten; om dat ik onlangs in het wetboek van CONFUSIUS las, dat hij nog al zo eenige dingetjens eischt, die, niet slecht zijn, gewoogen op het goudschaaltje der naauw toeziende reden; maar op de waage des Heiligdoms iet meer zouden weegen dan *blinkende zonden*: hoewel ik voor mij, als een onkundig meisje, moet bekennen, dat alle zonden er zo zwart uitzien, als baarelijke droezems, of zo bleekgeel als de deugden eens huiche-

laars. Hieromtrent had ik wel eens dit zoet invalletjen: zou de Dortsche schaal wel net geykt, en in orde zijn? vermits niet slechts de Chineesche deugden van CONFUSIUS, maar ook de Heidensche van SOCRATES, EPICLETUS, en AURELIUS, daar op gewogen zijnde, zo ligt zijn als kaf, of een hand vol pluimen. Hoe spijt het mij, dat er hier geen meesters zijn in de Chineesche taal! hoe gaarne zou ik met mijn eigen oogen zien, of in den grondtext niets te vinden ware, dan zo wat van 't burgerlijk potjen in 't pannetjen! en als het wat goeds was, gedacht hebben, als 't redelijk is, moet men het looven. Ik zou aan den Keizer (want ik ben droevig nieuwsgierig) gevraagd hebben, of *China* haare vrede en grootheid te danken heeft aan de opvolging der wetten van CONFUSIUS, of aan den grooten muur waarvan in de reizen van DE BRUIN zo eene schoone prent en beschrijving is?

Ik weet wel, dat SOCRATES, naar zijne gewoonte, daar over babbelt; maar Mama heeft mij getoond, dat men hem niet verder moet betrouwen dan men hem ziet, en wel op de handen te letten, op dat hij ons geen knollen voor citroenen verkoope. Ik zou den Keizer ook verzocht hebben, om de oudste Jaarboeken zijns Rijks voor mij, met een fraaje hand, door een eerlijk Mandarijn te laten copieeren, om te zien, of *China* reeds een magtig Rijk was lang voor de man MOZES ons verhaalt, dat de wereld geschapen werd: mij dunkt, dit zou voor een nieuwsgierig meisjen, de briefport wel waardig zijn,

ten ware zijne Majesteit, uit zucht voor den roem zijner natie, mij een verweerde knapuil wijs maakte, door mij een afschrift te zenden, weinig tijds vóór de christelijke Jaartelling opgesteld; dan was mijn geld en moeite te vergeefs. Ik kan immers voor een prijsje en met weinig aandacht, logens genoeg leeren in mijn eigen taal, en over mijn eigen land? Dit kan niet missen, als men in de lange winter-avonden, historiën leest; 't helpt niet, al pronken zij met den naam van *wijsgeerige Staatkundige* geschiedenis van Toen wij dat boek begonnen, zeide mijn vader, ik durf er op wedden, dat dit werk in zich zelf slecht is; want de schrijver schijnt onkundig, dat alle welgeschreven historiën, zonder dat *te adverteeren*, wijsgeerig en staatkundig zijn moeten!

Zoude het ook al billijk zijn, als de dochter eens Patriottischen vaders, buitens lands liet koopen, dat men in ons land te kust en te keur vindt? Hierom zal ik maar niet aan den Keizer schrijven; en ook, als 't nipte, zoude ik, zo ik het mij niet schaamde, zelf wel een hand vol logens over ons eigen land kunnen in 't honderd smijten; ten minsten, zo NAATJE mij wat hielp in rijm, dan heeft men de elleboogen vrij, en veel gaat door voor één, zegt mijn broër: *licentia poëtica*.

Ik weet, Mevrouw! dat gij u door Taal- en Oudheidkunde, in staat gesteld hebt, om de duistere Prophetiën te kunnen uitleggen; ik zou die gaarne ook verstaan willen; maar alle de ophelderingen,

die ik er ooit van hoorde, waren al zo pikkelijke duister, als de texten die zij zouden *licht bijzetten*. Ik heb den voorgaanden winter, door eenen zeventigjaarigen Zielenherder, het heele Tempelgezicht van EZECHIEL hooren verklaaren; hou wat - voorgonzen, en voorsuizen: dikwijls was ik zo duizelig door al die oogen en raderen, en dat getrantel der dieren, dat ik nog onkundiger uit de kerk kwam, dan Dominées oude goede sloof, die onderwijl een zoet uiltje in haar bankje geknapt had; en Mama ontkende niet, dat zij dikwijls een snuifjen had moeten neemen, om - wèl toeteluisteren.

Mijne moeder las ons eens, (ook al in die lange winter-avonden; want des zomers hebben wij zo veel drukten, dat er, behalven aan het ontbijt, weinig van leezen in komt,) eene verhandeling over de LXX weeken van DANIEL, die mij veel duidelijker scheen, hoewel geschreven door een' stil burgerman, die nooit door oplegging der handen, of des Bijbels, tot Leeraar was ingewijd: hij behoorde tot de gruwelijke Kettters, die te *Rhijnsburg*, tot groote ergernis der Rechtzinnigen, de menschen nog op zijn Euangelisch doopen. Daar ik nu met de Propheeten niet weet omtegaan, ging ik mij daar immers in mijn hoofd haalen, dat deeze mannen niet voor jonge nufjes zullen geschreven hebben. Ik las die dan niet meer; en nog te minder, dewijl ik de Zedenleer des Euangeliums, en het karakter onzes Meesters zo uitmuntend vind, dat ik dommer zoude moeten zijn dan de oude en hedendaagsche Jooden

met elkander, om niet te zien, dat deeze leer, en deeze Leeraar van God zijn; gevolgljik, daar niemand ooit zo sprak, als Hij ons zegt: 'Ik ben Gods Zoon!' heb ik de Propheeten ter mijner overtuiging niet nodig.

Nu komt de overgang in mijn' brief. Ik had des geene overdrijvende begeerte om u te schrijven, of met u te correspondeeren. Toen ik LEENTJE leerde kennen, was dit omtrent haar het zelfde; hoe veel achting ik ook voor haar hadde, en hoe veel vermaaks ik vinde in het schrijven van brieven: ik houd er zelfs van, om mijne vrienden zo wat te plaagen en te kwellen uit puure dartelheid, en heb niet gaarne, dat zij het zo van *a* tot *z* met mij ééns zijn; ik houd er zo van, om wat te schaaken onder het schrijven: slapperloot, Mevrouw! dan moeten zo alle krachten op de proppen, en men moet zich zo met handen en voeten weeren, om in 't stoejen niet het onderspit te delven. Dat droomige *ja*, en *amen*, wel, dat is niet uittestaan voor een stoute meid, die somwijl met haar eigen stroovuurs vernuft geen raad weet. Ik bemin ook, om mijne brieven tot gesprekken te maaken. Van de *Logica* weet ik niets; maar dat ik wèl begrijp, laat ik mij niet door alle haare streken ontfutzelen. Ik hou er ook van, om er zo eens een grapje onder te gooien, dat houd de aandacht zo kwiklevend, en geeft wel eens aanleiding tot eene goede gedachte. Ik dacht des, dat LEENTJE en ik, elkander niet zouden verstaan: ware mijn oogmerk geweest, een cabinet van zeldzaame

brieven te verzamelen, ik zou u, Mevrouw! den Heere SAMUEL, en LEENTJE, verzocht hebben, mij te schrijven. Ik zou een kas hebben laten maaken met drie laden, en daar deeze opschriften opgeplakt hebben: Lade voor de *Propheeten*: Lade voor de *Jooden*: Lade voor *Heidelberg*: waren de goede vader BLANKAART, en Tante MARTHA nog onder de levenden, ik zou hen het zelfde verzocht hebben: maar, *ongezien, kan geschiên*, las ik eens voor een klein spinnekopstuintje buiten *Amsteldam*, en 't is waar: juist dat geen dat mij het beletzel toescheen, wordt de oorsprong onzer briefwisseling: ‘Wat is dat groot!’ zeide Mevrouw DRAAYMANS tegen Mama, toen die haar zeide, dat zij een plaats op een boerenwagen konde krijgen, om een zeker Leeraar, twee uren hier van daan, zijne intrede te hooren doen: ‘Wat is dat groot, Mevrouw STAMHORST!’

Ware onze LEENTJE niet door haar wurmen in de *Heidelbergsche* waarheden, en door haar gehassebas over de leerstukken onzer Kerk, met domme menschen, niet ziek en kwaadsappig geworden, nooit ware mijn groot talent uitgelokt, om zieke, zwakke, uitgebleekte sukkeltjes, hunne jeugd te vernieuwen als een arend, en zo mooi te preêken, dat zij onder het wijs bestuur der Natuur wederkeerden; de Natuur, die, wat de Schoolgeleerden, Godgeleerden, daar ook tegen zeggen, in het zelfde gelukkig verband staat met de Genade, als het gezond ligchaam met eene welvaarende ziel. Nooit had ik durven onderneemen, een regel te schrijven aan

eene vrouw, voor wie ik de grootste achting heb; doch de eene zijn dood, is de andere zijn brood; en nu ik zo gelukkig ben, zoude ik gaarne mijn voordeel daarmede doen! Ik vraag u dan, zeg mij, lieve Mevrouw KLINKERT! gelooft gij, dat ik den tijd nog kan beleeven: ‘waarin niemand tot zijnen naasten zal zeggen: kent den Heere; dewijl zij allen, van den grootsten tot den kleinsten toe, Hem zullen kennen?’ dan hadden wij noch Academiën, noch Professoren (zelfs geene Honoraire) in de Theologie noodig; geen catechizeerbroeders noch zusjes: hoe veel gelds won dit voor den Staat! hoe veel getwist en gekijf zou dat voorkomen! wat zou ik gaarne daarvan getuigen zijn! doch dit zijn beuzelingen bij het volgende; dan ook zoude zeker ons niets leed doen op den berg des Heeren, niet waar, Mevrouw? niemand zou kunnen pronken met schools vullis, of iedele spitsvinnigheden, dewijl die ons geen oogje vol wijzer of beter maaken, en zo veel getwist en geharrewar voordbrengen.

Ik denk daar, of, wilt gij, ik had daar den volgenden inval: zouden de Prophetiën niet zeer lang en breed vervuld zijn, indien men zich eenvoudig hieldt aan de leer des Euangeliums? zij toch leert ons, dat liefde tot God en den naasten, het waare is: zoude men den Heere niet leeren kennen uit zijne werken in de Natuur, ook zonder natuurkundig onderwijs van anderen? zoude men daartoe juist CLARKE over de Godlijke eigenschappen moeten kunnen verstaan? zien wij alle deeze volmaaktheden

niet overal uitblinken? verkondigen niet de hemelen zijne eere, en het uitspansel zijne groote wijsheid? O geloof mij, Mevrouw! de wolf zoude weldra met het lam verkeer, en de luipaart met de ezeltin: ja, een kind kon zijn hand veilig steeken in een wispennest, indien wij, eenvoudig, ons bij het Euangelie hielden.

Gij ziet wel, Mevrouw! dat ik thans niet schrijf als het vrolijke jonge BETJE STAMHORST, maar als de gewichtige persoon, die geroepen werd om de misslagen in de opvoeding te verbeteren; begaan, niet door eene Mevrouw WILDSCHUT; maar door eene vrouw, die om haar verstand en deugd, het voorwerp is der achting van alle braave menschen die haar kennen: misslagen, door haar begaan in de opvoeding van haar eenig kind; hoe zoude ik anders hebben durven onderneemen, aan zo eene vrouw, dus gemeenzaam te schrijven?

Ik heb opgemerkt, dat men, om alles te durven zeggen wat men wil, men een zeker karakter moet aanneemen, 't welk ons daartoe recht *schijnt* te geeven - zoude ooit een Leeraar zo heethoofdig, en bitter zijn kunnen omtrent zijne medegeloovigen, indien hij het karakter niet aannam van dienaar en wreker zijns Gods? zou de Paus nog jaarlijks ons arme Protestanten, plechtig vervloeken, indien hij het niet deed in het karakter van knecht der knechten Gods, en Stedehouder van Christus? ik geloof het niet; want veele Leeraars zijn goede menschen, en

veele Pausen achttingwaarde, verstandige mannen; zij doen het derhalven - *ex officio*.

In het karakter van LEENTJE'S Doctores, Voogdes, Tante, tweede Moeder, schrijf ik u op eenen trant, dat, indien Mama dit zage, zij mij zeker wat op de handen tikken zoude, ten ware, dat zij mij dit karakter toestonde, en dat ik zo veel als moeder ben over eene huwbaare dochter: ei lieve! zie mij ook in dit staatig licht, en gij zult mij alles vergeeven! dit vertrouwende, zal ik mijn pen maar laten uitpraaten, en mijn hoofd zijn' zin geeven.

Het laat zich aanzien, dat *onze* dochter eens een zeer volkomen mensch zijn zal; alle tekenen zijn daar toe gunstig: mijne ouders schrijven haar veel verstands en nette begrippen toe: mijn broêr moet zo zeggen, dat LEENTJE het beste meisje van de wereld is, zijne zuster niet uitgezonderd: 't is waar, hij is niet eenzijdig genoeg, om te kunnen oordeelen over iemand die onder mijne directie staat; hij spreekt zeker dus, om mij te vernederen, en om dat hij veel houdt van een lekker beetje; want nu ziet hij, (om LEENTJE'S maagjes wil) wel eens iet op de tafel, dat veel te delicaat is voor een gezonde sterke klos van een jongen: misschien maakt hij zijn hof aan haar, op hoop, dat zij hem nog eens zijne belijdenis zal leeren: want nu is hij, naar het liefderijk oordeel van een half douzijn oude *Fyntjes*, nog niet veel beter dan een blinde heiden.

Om u nu te toonen, dat ik uw licht niet wil be-

timmeren, beken ik rond uit, dat u, Mevrouw! de eer toekomt, van alle de goede hoedanigheden uwer dochter; en stond een menschlijk ligchaam niet in zo naauw een verband met de menschlijke ziel, dat het eene zonder de andere niet recht voord kan, ik konde geene de minste aanspraak maaken op LEENTJE'S goede hoedanigheden, of op de welgesteldheid haarer ziel: schoon men mij des de eer niet kan ontzeggen, van haar gezonder, levendiger, blijmoediger gemaakt te hebben, door haare gebukte houding te verbeteren, haare leden de rechte plaats te geeven, die vlugger en leeniger gemaakt te hebben; haare deugd voor haar gemaklijker, en voor anderen nutter gemaakt; haar meerder vrienden te hebben bezorgd, dan zij zich wist te verkrijgen, toen het meiske zo treurig en bleek uitzag, als of zij in den dienst haars Gods het bedroefd slecht had, zo komt echter aan u die eer toe, van den grondslag gelegd te hebben, daarop ik bouwde: gij had haar eene schoone, rijke, zedelijke garderobe gegeven, niet zo wat ligt en digt, en mooi van kleur; maar in waarde gelijk aan de samaaren onzer overgrootmoeders; doch die stonden haar te stijf, en te dood ouderwets; ik heb die wat verplooid, en er eenige fraaje ornamenten bijgevoegd; en nu, wel Mevrouw! nu ziet haare deugd er uit om te steelen; zo dat, het zoude een zotte deugeniet zijn moeten, die niet op haar smoorelijk verliefde. Nu kom ik eindelijk tot bijzon derheden; en zal al het figuurlijke daar laten. LEENTJE zal voortaan niet in verdenking komen,

als of haar hair geleeke naar dat van JUDAS, ten minsten zo als hij ons is uitgeschilderd; want zij is *reeds* gekapt en gekleed, als of zij de dochter ware van Mevrouw STAMHORST: let wel, bid ik u, op het wordeke *reeds*. Zij loopt en gaat, ten minsten drie uren daags, ja begint mij zelfs wel eens vooruit te franken; zij slaapt als een roos, staat vroeg op, ontbijt met gezond voedzel, en heeft mij al viermaal helpen hainen: kort gezegd, Mevrouw! LEENTJE is zo gezond als gij mij gezien, en *bewonderd* hebt; zij leert nog veel, doch bij afwisseling; en dewijl praaten en zingen zeer gezond is, moet zij meê doen: hoewel haare oogen niet uitpuilen van vet, (want ik zou haar om geen werlds goed, tot eene godlooze maaken willen,) zo ziet zij er bloozend en wêlgedaan uit.

Nu kom ik tot het groote oogmerk, waarom ik deeze eigenlijk schrijf. Eene liefhebster zijnde van wandelen, is het niets vreemds, dat ik in mijne brieven zo wat ompampel, en niet altoos recht toe recht aan loop: uw geluk, en mijn roem eischen, dat ik u verhaalde, hoe voordeelig het Buitenleven voor LEENTJE is; maar zou het niet alles om *sunst* zijn, zo gij nu volstrekt wildet, dat zij weder bij u in de stad kwame koekeloeren? zij zou weêr tot dat doodig zittend leven moeten vervallen, of veel wandelen, werken in de Boerderij, rijden, vaaren, en in het touwtje springen: hoe zij dit alles in de stad zal aanvangen, daar zie ik met al mijne wijsheid niet dóór! - met wie zal zij ook uitkomen?

met wie den *Leider dorpschen* weg, het Studentenlaantje en de cingels omwandelen? zij heeft geen' Oom, geen Broêr, en ook *daar* geen vrijer. Is zij niet bekend door haar Theologisch verstand? zoude zij een voet kunnen verzetten, zonder gevolgd te worden van jonge Nazareërs, inzonderheid als zij er zo snoepig uitziet? zoude dit haar goeden naam niet kunnen benadeelen? bedenk, dat jonge Theologanten ook menschen zijn, en de loosheid en boosheid van 's menschen hart, en de diepten des Satans, doorgaands proefondervindelijk moeten kennen, om er met nut over te kunnen spreken, wanneer zij met ruimte in den oogst zijn uitgestooten. Hoor nu, bid ik u, het resultaat van LEENTJE'S, en mijne overleggingen; ik ontken echter niet, dat mijn broêr ons hier in geholpen heeft.

Geen half uur van hier, is een fraai, niet altegroot Landgoed, uit de hand te koop: nu moest gij mijn' Vader last geven, dat voor u te koopen; wat zegt gij daar van? daar zoudt gij veel nader aan de Natuur en den Hemel leven, dan zelfs in *Leiden*; gij zult daar duizend aanleidingen krijgen, om de Propheeten wèl te verstaan, dewijl die toch hunne meeste voorstellingen aan het land ontleenen: de uitleggingen zullen u minder moejelijk zijn, en u des veel tijds uitwinnen: alles is hier zo schilderachtig, zo poëtisch! ja, wel eens wat romanesq; dat óók al te pas kan komen, als men het maar wèl weet te plaatzen: de verbeelding werkt hier vrijer, en wordt niet geduurig gestoord; dit doet mij vermoeden,

dat, indien de *Gelderschen* poëtische herssens hadden, men hier weldra den Nederlandschen Zangberg zoude verplaatst vinden, en dat Mevrouw VAN WINTER niet altoos de grootste Dichteres onzes Vaderlands blijven zoude.

Mogelijk vindt uw menschlievend hart zwaarigheid, om uwe zieken en krankten te verlaten: ik weet, dat hun verlies groot zijn zoude, dewijl gij nooit door *Leiden* gaat, dan om wèltdoen en te zegenen, zo al niet te genezen. Maar ik hoor, dat gij, Mevrouw! *Hollandsch* rijk zijt; gij kunt des in uwe plaats, een bekwaam man aanstellen, en die overmild betaalen; gij kunt een armekas opmaaken, om de noodlijdenden te helpen: mij dunkt, dat gij dit eens in overweging moest neemen. Maar zijt gij niet eene vrouw van uitgebreide liefdaadigheid? werp des een oog van medelijden op ons *Bethesda!* onze armen en Boeren, zijn verstooken van alle hulp; er is zo iet niet bekend, 't welk men een goed Doctor kan noemen: hoe veel nodiger is des hier een vrouw van uw karakter en kundigheden, dan in eene Academie-stad! alle zieken, krankten en gezonden, moeten thans toevlugt neemen tot een hoogduitsch Baardschraper, die zich den naam geeft van Chirurgijn; hij vermoordt hier de Boeren bij douzijnen; zijn arcanum bestaat in pillen, maar die hamersche pillen hebben hier zulke deerelijke verwoestingen aangericht, dat men dien *Hans Johan* wel gepriviliseerd moordenaar mag noemen: hier komt ook van tijd tot tijd een kwakzalver met een gek, die,

onder voorgeeven van te zorgen voor het menschdom, zijn Hof verlaaten heeft, alwaar hij Lijfmedicus, van ik weet niet welk een Mofs Vorst, is: de gevolgen zijner menschlievenheid, zijn ligt te vermoeden. Indien gij, Mevrouw! nu besluit, hier te komen wonen, dan zou ik den Schout, en Burgemeester LENTING wel kunnen beweegen, om dien Kwakzalver met zijn' gek wegtejaagen; ik zou hem van de zijde zijner conscientie aantasten, met hem door onzen PIETER-*baas* eenige ergerlijke zotternijen, die zijn gek hier uitstoot, te laten voorzegen; ik twijfel niet, of Burgemeester zou, in deezen, Koning SAUL navolgen, als die alle toverhexen uit het rijk verbande; hoewel hij toch eindelijk de dupe was van zo een oud lelijk vel, vermits zij hem in een donker hol, misschien door middel van een spiegel, een ouden paai liet zien, gedosseerd in een bruine nachtjapon, die zij alles liet zeggen wat de benaauwde SAUL haar, zonder het te weeten, reeds gezegd had; zo als gij, Mevrouw! zeer wèl weet.

Met dit alles, ontken ik geenzins, dat ik ook mijn eigen voordeel bedoel: ik kan buiten LEENTJE niet meer; zij begint mij zo zeer te gelijken, dat ik haar hartlijk lief krijg: ik regeer ook zo gaarne, en zij stelt mij schadeloos voor de ongehoorzaamheid eens broeders: om nu nog niet te spreken van het voordeel, dat ik mij beloof uit uwen ommegang. Ei lieve, Mevrouw! besluit toch! ik zelve zal uw heelen apotheek helpen in orde bren-

gen, en op alle de potten, door onzen PIETER, mooje gouden opschriften laten zetten, met een fijn penceeltje; ik zal zelfs een lief *Amsterdamsch* meiske, een heele zomer Buiten houden, om, op een gemaklijk stoeltje, plukzel te laten maaken, zo zacht als zijde; LEENTJE en ik zullen alle de fleschjes spoelen, zo zelfs, dat de plaats onder water staat. Gelei van vlier en aelbessen maak ik zeer goed; ik geef die nooit aan Mama om te bewaaren, dan na ter deeg geproefd te hebben, of zij wèl zijn uitgevallen.

Nu hoopt gij zeker, dat mijn brief af is? 't is zo niet; ik heb nog het volgende te melden: meermaals hoorde ik, dat meisjes die veel zitten, en veele sentimenteele Romans leezen, groote Romeinstukken in het rijk der liefde uitvoeren kunnen: hoe gevoelig mijn hart ook zij, ik zal bij gebrek deezer twee ingrediënten, daar nooit veel beduiden; dikwijls wensch ik, om nog eens figuur te maaken in het rijk der deugd; zo iet wierd, wat de wereld voor heel braaf houdt, en het gros der menschen met wie ik omga, deed zeggen, dat ik op eenig deugdzaam werk goedkeuring had; wat zoude ik het dan verbaasd ver brengen.

Zie daar, Mevrouw! nu heb ik schoon uitgepraat; vergeef mij al dit gesnap, en toon zulks door ons spoedig te berichten, dat gij uwe meubelen begint intepakken, en ons huis zult betrekken, tot het uwe gereed is. Duizend groetenissen van

ons allen; (LEENTJE schrijft ook.) Ik ben met de hoogste achting, Mevrouw KLINKERT'S

Liefhebbende dienaares,

BETJE STAMHORST.

Zes-en-twintigste brief.
Antwoord op den voorgaanden.

WAARDE LIEVE JONGE JUFFROUW!

Uw brief is mij zo aangenaam, dat ik u daar van een bewijs in uw' trant zal geeven; ik zal u een zeer uitvoerig antwoord schrijven: dit zal u beter, dan veele betuigingen, doen zien, hoe ik over u en uwen brief denk.

Vleien is mijn talent niet; maar ik durf, zonder mij zelve een compliment te maaken, u zeggen, dat ik de rechtvaardigheid en billijkheid zo hoog waardeer, als de oprechtheid; want ik vind een groot welgevallen, om anderen den lof te geeven, die hun toebehoort, en naar mijn vermogen, iedere goede pooging goed te keuren en aantemoedigen: hoe kan men dit omtrent jonge lieden beter uitoefenen, dan door hun te toonen, hoe zeer men over hen voldaan is? Gij hebt mij, niet alleen door de goedheid die

gij voor mijne LEENTJE hebt, oneindig aan u verplicht, maar ook door uwen vrolijken brief. Ik zag, ik hoorde u nooit, dan met een levendig welgevallen; gij werd mij zelfs dierbaar: door u te toonen zo als gij zijt, hebt gij mij geleerd, wat ik gepoogd moest hebben van mijne dochter te maaken; gij zijt mij des zeer nuttig geweest in de beste aller kunsten - de zelfkennis: ik zal daarom uw lieven brief beantwoorden in die zelfde betrekking, als waarin gij de goedheid had mij dien te schrijven; als aan mijne vriendin, de voogdes mijner dochter, omtrent wie gij zo zeer gepoogd hebt, die gebreken wegteneemen, die ik haar door mijne opvoeding gaf.

Ik houde er niet van, dat Moeders een te grooten afstand houden omtrent haare dochters; even als of zij niet zo wel Moeders als Leermeesteressen waren. Eene moeder behoort haare dochters zó optevoeden, dat die, als zij zestien jaaren zijn, de vriendinnen hunner Moeders zijn kunnen, zonder dat er eene te groote gemeenzaamheid plaats hebbe. Jonge Juffrouwen zijn ook vroeger geschikt voor de gezelschappen, dan haare broeders voor die der bejaarder mannen: in de vrouwlijke bijéénkomsten verhandelt men geene onderwerpen boven het bereik van het jeugdig verstand; zij loopen veelal over huwelijkszaaken, over eenige zedelijke onderwerpen, die niets duisters of betwistbaars hebben; ook niet voot zeer verre doorziende verstanden: zij kunnen daaromtrent vraagen doen, of haare gedachten zeggen,

zonder de minste wijsneuzigheid: hiervan overtuigd, kunt gij wel denken, dat ik in onze gezelschappen, het lastig voorbeeld der dichters nooit volg, die naauwlijks een' stoel hebben, of zij brengen het discours op de Poëzij, en dreunen hunne verzen onverzocht op; nooit kwam ik op een thévisite of kransje, met mijne geliefde Propheeten voor den dag; wèl overtuigd dat daar hunne plaats niet was: ik onderscheidde mij in dit opzicht zo weinig van andere vrouwen, dat veelen, die jaaren lang met mij omgingen, niet dan bij gerucht weten, dat ik meermaals een uur besteedde aan het verklaaren der oude Voorzeggingen. Mijn Neef DE GROOT, moge mij (uit aartigheid, geloof ik,) zijne Propheetische Tante noemen, maar geen mensch noemt mij de Propheetische buurvrouw of Nicht, of Schoonzuster: wij vrouwen hebben immers de gaaf om over geringe voorvalletjes lang, en nog al geestig te kunnen praatzen?

Met de mannen, in onzen staat is dit zo niet: in onzen staat, zeg ik; want ik heb wel gehoord, dat in aanzienlijker classe, veele mannen al zo groote snappers van beuzelingen zijn, als wij vrouwen zouden durven denken: evenwel, ik ken de groote wereld niet genoeg, om te weten of het waar is: met onze mannen is dit wat anders, die kunnen niet-met-al aartigs of geestigs over wisjewasjes zeggen; zij praatzen over negotie, over ernstige zaaken, waarin jonge knaapjes weinig genoeg vinden.

Is het spreekwoord waar, dat hij, die eene weldaad geniet, zijne vrijheid kwijt is, zeker, dan staat het mij niet vrij, genomen, dat ik al eens dwaaslijk ligt geraakt ware, u, wegens het mij behandelen over mijne zonderlinge opvoeding, te berispen: gij behandelt de zaak ook zo kiesch, zo bevallig! neen, het zou mij niet van 't hart mogen: ik zal een geheel anderen weg inslaan; ik zal aan u, als aan eene vriendin, oprecht alles biegten, en u zeggen hoe ik op den vreemden inval gekomen ben, om mijn kind tot een catechiseer-vrouw te maaken.

De eerste grond van dit vreemd denkbeeld, is een even wonderlijk idee mijner waardige Moeder, waar door die mij tot eene Doctores opleidde. Mijne Moeder had zeer naauwgezette begrippen van de eerbaarheid; het stootte haar geweldig, dat jonge meisjes over sommige ziekten en ongesteldheden, raadpleegden met mannen, dikwijls ongehuwde, ja zelfs met losse snaaken: de waarde vroomer vrouw begreep des, daar onze sexe Logische, Theologische, Poëtische, Natuurkundige vrouwen oplevert, zij ook wel eene Doctores konde dulden: zij wist, dat de vrouwen in veele opzichten regeeren, en dacht, dat men haar het bestuur over de gezondheid niet zoude weigeren - in gevolge van dit zonderling begrip, kocht zij de beste medicinaale boeken voor mij: ik las Natuur- en Kruid-kundige schriften in menigte; om haar te voldoen, leerde ik Latijn van een zeer kundig' Apothecar, en als de les geëindigd was, nam hij mij in zijn Laboratorium, leerde mij de

gronden der Scheikunde, en het bereiden van medicijnen: ik was zeer leerzuchtig, en ontdekte dagelijks zo veele wonderen in de Ziektekunde, de Chimie, enz. dat mijn vlijt wèl beloond werd: dewijl ik oversloeg tot *ernst*, (niet tot *zwaarmoedigheid*, jonge Juffrouw,) werd mijn geheele ziel vervuld met eerbied voor God, en den mensch; alles hield mijn' geest, mijn hart, niets mijne driften bezig: ik las, ik zag, en verwonderde mij; alles leidde mij aan tot zuiveren Godsdienst.

Na dus drie geheele jaaren gewerkt te hebben, en na ik reeds gelukkig eenige arme lieden genezen had, stierf mijne moeder. Mijne zuster, (de boezem-vriendin uwer braave Moeder) trouwde zeer jong, en ik mij dus alleen bevindende, lag ik mij, meer dan ooit, toe, om geneeskundige kennis te verkrijgen: weldra maakte ik opgang onder de armen; doch toen was ik niet rijk genoeg, om de kostbaare medicijnen er bij te schenken; ik nam des meermaals toevlugt tot welgezinde lieden, die de genegenheid en de middelen hadden om mij te helpen. Eens werd ik gehaald bij eene braave vrouw, eene moeder van agt kinderen; ik zag dat zij zo zeer verzwakt was, dat niets dan een aanhoudend gebruik der kina, en zeer versterkend voedsel, haar konde behouden: deeze lieden waren niet in de classe der bedeelde armen.

Ik had veel hooren spreken van eene zeer liefdaadige overmaatig rijke weduwe: ik kende haar niet in persoon, evenwel ik ging bij haar, verhaalde haar

de oorzaak mijns bezoeks; zij ontving mij zo als eene Christinne iemand ontvangt, die haar gelegenheid geeft om eene weldaad te kunnen bewijzen: zij verzocht mij, dat ik haar veele zulke gelukkige dagen wilde bezorgen; zij vond zelfs behaagen in mij, en prees mij over het geen ik deed. Haar eens met dat zelfde oogmerk bezoekende, trof ik een' Jongman bij haar aan; 't was haar eenige zoon; hij was reeds dertig jaar, en nog ongehuwd: dees Jongman was uit eigen' smaak gevallen op de Chimie, doch had zich in dat vak zo zeer afgewerkt, dat zijne gezondheid daarbij geleden had: hij had veel verstands, en dacht altoos; gaarne had zijne Moeder hem getrouwd gezien, doch hij, schijnt het, had geene vrouw voor hem gevonden; de meeste jonge Juffrouwen waren ook niet gezind om met zo een' man haar geluk te beproeven: hij wilde een vrouw hebben, die een natuurlijk goed verstand, en een vrolijk humeur had, met wie hij praaten kon, ook over iet niet geheel en al beuzelachtigs; dit nu meende hij in mij gevonden te hebben. Men spreekt altoos met vuur en levendigheid, als ons hart ons doet praaten; daar nu dit bij mij het geval was, (want ik sprak voor ongelukkigen,) beviel ik hem dermaate, dat hij zijne Moeder voorstelde, mij ten huwelijk te verzoeken - wat zal ik zeggen? zijn persoon beviel mij; zijne wijs van denken stemde met de mijne; ik besloot er toe, en werd weldra de gelukkige vrouw van een schatrijk man - zijne moeder overleed tot onze groote droefheid, en wij be-

slooten, om kort daarna, naar *Leiden* te gaan wonen. Wij beiden volgden ons geliefd plan; al mijn tijd verdeelde ik tusschen mijne kunst, het bezoeken van zieken en mijne huishouding: binnen het jaar werd ik moeder; mijn man was opgetogen van blijdschap: hij was geheel vader, geheel liefhebbend man - wie was ooit gelukkiger dan ik? evenwel, de Voorzienigheid had besloten, mij het verhuizen uit deeze wereld, niet al te moejelijk te maaken: Zij wil niet alleen dat wij goed, maar ook dat wij groot zijn zullen; daarom geeft Zij ons pligten te vervullen, die niet in ons temperament gegrond zijn: mijn man en ik, waren uit onzen aart milddadig en menschlievend; lijdzaamheid en onderwerping, waren deugden die wij leeren moesten; hier toe gaf Zij ons de gelegenheid; ons kind stierf; onze droefheid was onuitspreekelijk: de dood van de waardige moeder mijns mans, had ons zeer getroffen; wij betreurden haar hartlijk; doch het verlies van een kind! .. genoeg hier van. 's Jaars daaraan kreegen wij LEENTJE: nogmaals waren wij gelukkig; doch, mijn geliefde man kreeg eene ziekte, die op de teering uitliep: alles was vergeefs, zijn helderen blos, zijn schitterende oogen, zijne rusteloosheid - alles voorspelde mij mijn ongluk: dikwijls nam hij het kind in zijne zwakke armen, zag het aan, zag mij aan, weende, maar sprak niets: mijne droefheid verborg ik, om hem dien moed te geven, dien ik zelf niet had: hij sleepte zijn leven

nog eenige maanden voord, toen hij, met mij spreekende, onverwachts den geest gaf.

Maar reeds te lang, hield ik u, beminnelijk jong mensch! bezig met een treurig verhaal: evenwel, uw aandoenlijk hart, zal het eene vrouw vergeeven, als zij in uw bijzijn traanen stort over een geliefd man.

Ik had dees, voor mij, zo volkomen geschikten man, zo hartlijk bemind; zijne gedachtenis bleef mij zo dierbaar, dat ik nooit weêr heb kunnen denken aan eene tweede echtverbindtenis. Mijn verlies was te grooter, om dat wij weinig verkeerung gehouden hadden: ik gaf mij meer bezigheden dan ooit, om mijn leed te verminderen, en was eene zorgvuldige moeder omtrent mijn eenig kind: de ruime omstandigheden, waarin ik mij bevond, stelden mij in staat, om veel uitgebreider weldaadig te zijn, dan vóór mijn huwelijk; ik poogde des dat vermogen op de beste wijze aantewenden.

Er zijn in groote steden zeer veele menschen, die, hoewel zij niet onder de bedeedwordende armen behooren, indedaad ondersteuning noodig hebben: het zijn onze naarstige ambachtslieden, die alleenlijk van hunnen arbeid leven, en met veele kinderen belast zijn: alles gaat echter nog al tamelijk wèl, zo lang zij gezond blijven, en geene bijzondere huislijke rampen lijden: deeze soort van menschen, hebben een geschikt burgerlijk gedrag; iet ordentlijks; iet dat hen onderscheidt van de laagste classe: zulke lieden

zijn des Zondags wèl gekleed, gaan naar de kerk, neemen met hunne kinderen, ter uitspanninge, eene wandeling, leeven vergenoegd, en niet ongelukkig, zo lang zij gezond blijven en veel werks hebben; maar zij raaken te gronde door ziekten, door strenge winters, en andere voorvallen, die in onzen rang geen invloed altoos hebben op ons onderhoud: dan maaken zij wel eens schulden; moeten, het geen zij nog al het kostbaarst hebben, verpanden of verkoopen, en weldra sterven zij in de bitterste armoede, ten ware zij zich bij de arme-kas aangeeven: hiertegen echter zien zij op, niet uit trotschheid, maar uit schaamte; zij kunnen er niet toe besluiten: eischt nu een onbarmhartig huisheer betaaling, dan is alles reddeloos; meer dan één braaf man zoekt als dan troost bij de onmaatigheid; dit maakt twist en huiskrakeel, en weldra leeven zij zo ongelukkig, dat men voor de gevolgen beeven moet - bij zulke lieden, dacht mij, kon ik mijn tijd, mijn goed, en verkregene kundigheden, nuttig aanwenden: zulke lieden zocht ik op, liet mij die door goede vrienden aanwijzen, en deed mijn' pligt: veelen heb ik uit zwaare krankten gered, en weder in staat gesteld om wat te beginnen - wat vreugd genoot ik, als ik zag, dat God mijn goed oogmerk zegende! medicijnen alleen, zijn niet altoos toereikende, om de verzwakte lijders te herstellen; zij hebben beter voedsel nodig, dan zij zich verschaffen kunnen; zij moeten een weinig langer uitrusten, dan hun nood het toestaat, voor zij zonder gevaar hun werk kun-

nen opvatten; zij moeten eerst getroost, eerst met goeden raad bijgestaan worden; zij moeten eerst iet ter verkwikkinge hebben; de kraamvrouwen moeten wat ruimer onderhoud genieten, en genoegzaame spijzen hebben voor zich en haare zuigelingen: men moet eens schoolgeld betaalen, en de kinderen iet aan 't lijf koopen, enz. Nu wist ik, wat ik met mijn overvloed van tijd en geld zoude aanvangen; want hoe ruim ik in mijn huis leefde, mijne uitgaaven beduiden bij mijne inkomsten zeer weinig.

LEENTJE had eene overneiging tot ernst, en was zeer stil van aart; zij zag weinige menschen, en bijna nooit kinderen; had zucht tot leezen, maar vond in onze Bibliotheek niet dan Godgeleerde Medicinaale boeken; zij wist zeker niet, dat er ook andere waren: de Juffrouw die haar de Fransche taal aan mijn huis onderwees, had niets van den aart haarer voorouderen, zij was zeer stemmig en bijzonder naauwgezet, schattede de vrijheid van godsdienst, waarom haare ouders *Frankrijk* verlaaten hadden, zo hoog, dat zij al het overige voor niets achtte. Mijne dochter had zich door eigene oefening in staat gesteld, om zeer jong haare belijdenis te kunnen doen; zij had tot groot genoegen des Leeraars, *zijn* systema met glans verdedigd: zij kende haare sterkte, dacht gemoedlijk, wist hoe onkundig de gemeene lieden zijn, en nam voor, deezen in den godsdienst te onderwijzen: zij verzocht mij hiertoe vrijheid; ik prees haar goed oogmerk, en zie daar, een catechizeervrouw van vijftien jaar! Medelijden met de onkun-

digen, werkte bij haar het zelfde uit, als bij mij voor de behoeftigen en zieken: dit ging eenigen tijd tamelijk wèl; maar zij kreeg zo veele leerlingen, en gaf zich zo veel moeite, dat dit weldra haare gezondheid, die niet groot of gevestigd was, benadeelde: weinig, of geene afleiding hebbende, bijna niet wandelende, altoos, of met onderwijzen bezig, of peinzende, hoe de waarheden der kerk, voor onkundigen, bevattelijk te maaken, werd zij strak en ingetrokken.

Mijne zuster DE GROOT zocht ons dikwijls te overtuigen, dat er een groot onderscheid is tusschen noodzaakelijke en bespiegelende waarheden, of leerstukken der kerk: dat onze heilige Leermeester geheel anders gesproken had tot het *volk*, dan PAULUS tot die van *Athene*; dat onkundige lieden niet in staat waren om zekere waarheden dóór te zien; dat zij slechts de woorden in hun geheugen drukten, zonder daar iet bij, of over te kunnen denken: mijn dochter was jong, zij zag dit nog wat anders in: zij ging dan voort met haar onderwijs, en had het genoeg van te zien, dat veelen tot leden der kerk werden aangenomen, die na veele maanden leerens, door den Dominé, om hunne onvatbaarheid waren weggezonden: dit moedigde haar aan in haar moejelijk, lastig, hoofdbreekend werk: ik geloof als nog, dat het voor de laagste classe des volks, nog beter is, lidmaat te zijn van eene kerk, wier leerstukken zij alleenlijk uit het geheugen kennen, dan tot geene kerk, hoe ook genaamd, te behooren;

en dat niet enkel om in tijd van nood bedeeld te kunnen worden, maar om dat zij zich dan meer verbonden achten ter kerk te gaan, en het Avondmaal te gebruiken: dit geeft gelegenheid om iet goeds, iet nuttigs te hooren: zij hooren het geen zij niet verstaan, als niet hoorenden, en kunnen, t' huis gekomen, op hunne wijs nog al stichtelijk spreken over het geen zij verstonen; des komt er iet geschikts, iet zedigs, iet menschlijks in deeze ruwe onbeschaafde lieden, en dit brengt iet christelijks voort; dit troost hen in tegenspoeden; hoe veel is daar mede reeds gewonnen! zij hebben ook een' God, een' Zaligmaaker; zij staan in gelijkheid met zulken, die in de Maatschappij zo zeer boven hen verheven zijn; dit geeft hen eenig, hoewel verward, gevoel van hunne waardij als menschen; bewaart hen voor zeer veele onbetamelijkheden: immers dit alles heb ik meermaals opgemerkt.

Ik beken echter dat ik bij de uitkomst zie, hoe ik, met het beste oogmerk, verkeerdt handelde: over het geheel genomen zijn de lieden waar over wij thans spreken, volstrekt onbekwaam om de redenen voor de waarheid der Christelijke leere te bevatten; zij moeten alles op goed geloof hunner Onderwijzers aanneemen: leer hen het tegengestelde, zij zullen het even goed gelooven, bij gebrek van te kunnen *vergelijken*; ik geloof ook dat LEENTJE niet genoeg tot hen konde afdaalen, niet genoeg in hunne taal spreken: lieden van deeze classe verstaan elkander veel beter; zij hebben dezelfde leiding

der gedachten: zoude ik des niet beter gedaan hebben, indien ik een paar braave menschen, die daartoe, niet uit luiheid, of nog schuldiger oorzaaken overneigden, ruim betaald hadde, om zulke geringe lieden die dingen voor niet te leeren, welke zij, om leden der kerk te kunnen zijn, nodig moeten weeten? zoude ik dus mijn kind gewaagd hebben aan het overnemen van lastige gebreken, en aan sukkelende ligchaamskwaalen? zij zoude haare jeugd in kalmte en vergenoegen hebben doorgebracht, en tijd gehad hebben, om zich te verrijken met zulke kundigheden en talenten, die beter voegen in haare omstandigheden? zij zou wel nooit BETJE STAMHORST geworden zijn, maar zij zou een zo beminnelijk als verstandig meisje zijn, dat met vermaak konde terug zien op den doorgebragten tijd.

Hieruit blijkt al weder, hoe wij, indien wij een zaak maar van ééne zijde beschouwen, of die uit een verkeerd licht zien, met het beste oogmerk dwaalen kunnen. Het berouwt mij nu, dat ik mijne dochter geene dan Theologische kundigheden gaf; geene dan Theologische boeken aanprees; maar ik had ook aan mijn' Neef DE GROOT gezien, dat het leezen van veele werken van smaak, en ook zulken die zijne moeder goedkeurde, zijn verstand ontsteld, ja zelfs zijn beginsels verwoest hadden: ik vreesde dat mijne dochter door soortgelijke schriften met te veel drifts, en te weinig oordeels te leezen, zoude kunnen zijn afgetrokken van die eenvoudigheid, die

ons geschikt maakt, om de lessen des Euangeliums optevolgen.

Het is het menschlijke zwak, zig eerder te vergenoegen met het vermijden van zulke gebreken, die ons bij anderen in het oog vallen, dan voor ons zelve een wel overdagt plan van leven te vormen, en daar naar getrouw te handelen: dit is oorzaak, dat wij tot geheel andere fouten vervallen, die wij niet voorzagen: voeg hier bij, dat ik, zeer hooge waarde hechtende aan de leerstellingen mijner kerk, dikwijls met verontwaardiging hoorde, hoe armzalig die verdedigd werden; hoe veel gelegenheid men daar door gaf, om te twifelen, of dezelve wel instemde met het groot oogmerk der Godlijke zending: ik kon niet verdraagen, dat men onze Leer zo geduurig deed twisten met de Reden; Ik was een weinig grootsch, dat mijne dochter, bij ieder die haar kende, gehouden werd voor eene haarer bekwaamste verdedigsters; ik vleide mij, dat zij het mogelijk met er tijd nog zo verre zoude brengen, als de achtlingwaardige Mevrouw B-T, die, volgens Logische gronden, de Drie-eenheid, den Val, deszelfs droevige gevolgen, de Voorbeschikking, bewezen heeft, tot voldoening haarer leerlingen. 't Is waar, dat mijne grootschheid wel eens een geweldigen stoot kreeg, als ik bemerkte, dat mijne dochter zo fijn redeneerde, dat zij haar zelve in de war hielp, en er zich zonder een Logisch loopje niet wist uitteredden: meermaals was haar bewijs een

cirkel; dikwijls nam zij voor bewezen aan juist dat, het welk nog moest bewezen worden, of voor onze zwakke reden onbewijsbaar bleef.

Uit alles wat ik dus verre schrijf, zult gij toestaan, dat ik overtuigd ben van de groote verpligting die ik aan u, en uwe geëerde Ouders heb, niet alleen met opzicht tot de gezondheid van mijn dierbaar kind, maar ook, om dat zij nu kennis krijgt van die wereld, waarvan zij een lid is, en waarop zij voorbereid wordt, om dezelve niet alleen nuttig te worden, maar die ook te verciereren door zulke hoedanigheden en talenten, welken haar verstand uitbreiden, en haar leven voor haar zelve zo voordeelig als aangenaam zullen maaken: er drijft een traan in mijne oogen, als ik nadenk, hoe gelukkig zij hier reeds worden zal: zij zal inschikkelijker, meêgaander, zij zal veel menschlijker worden, en verstandiger leeren *oordeelen*, naar maate zij meer zal kunnen *vergelijken*.

Weest gerust, lieve BETJE! dat ik uw begonnen werk nooit zal verbrodden: ik begrijp ook, dat LEENTJE, althans voor eerst, niet in de stad komen moet; evenwel haar afzijn valt mij ongemeen lastig; ik heb alle mijne moederlijke tederheid nodig, om haar bij u, en zo ver van mij te laten; ik ben zo aan haar gewoon, haar bijzijn is mij zo dierbaar, zij bemint mij zo hartlijk, en ik, ach, Juffrouw BETJE! wie beminde ooit eene dochter meerder dan ik! Ik wensch ook zo vurig haar vergoeding te doen voor alle de ongesteldheden die ik haar heb

veroorzaakt. Ik gevoel, als ik des avonds t'huis zit, dat ik nog ander gezelschap behoef, dan dat mijner hoogwaardige Propheeten; zo dat, ik nam wel al eens in overweeging, om een Buiten te koopen, maar mijne armen en zieken hielden mij terug.

Uw plan daaromtrent voldoet mij; ik zal het werkstellig maaken; ik heb reeds zo een' Doctor gevonden; mijne conditiën schijnen hem zo aanneemelijk, dat hij weldra hier mijne plaats zal bekleeden: als ik bij u ben, zal ik alles nader ontvouwen. Voor het onderwijs heb ik ook reeds gezorgd; de waardige man die ik hier toe uitkoos, zal ongetwijfeld zijn eerlijk belang vinden in dien pligt te vervullen, dien ik hem heb voorgelegd.

Zo dat, ik heb dan het aangenaam vooruitzicht, om het beste deel mijns gezonden levens doortebrenge met menschen, zó voor mij berekend, als de Heer en Mevrouw STAMHORST, en omtegaan met de beminnelijke jonge lieden, die reeds de vriendinnen mijner dochter zijn - hieruit ziet gij, dat ik uwe voorstelling aanneem; ik ga zelfs aan uwe Moeder schrijven, om het Landgoed te koopen, en mijn verlangen, om LEENTJE zo gezond en gelukkig te zien, is zo sterk, dat ik zelf overkom, hebbende hier orde gelaaten, om mij, op mijn eerste schrijven, mijne meubelen overtezingen; kortom, ik zal weldra bij u zijn, en gebruik maaken van de vriendelijke aanbieding, om bij u te blijven, tot dat ik mijn eigen huis kan betrekken.

Maar, mijn lieve BETJE! presenteer mij niet te

veel! ik wijs nooit goede vrienden van de hand; het kon gebeuren, dat ik u in mijn Laboratorium meer te *roezeboezen* gaf, dan u lief zijn zal; evenwel, gij zult ook van alle mijne siroopen, geleien en versterkende toebereidzels, zo veel proeven als gij zelve wilt, en zo zullen wij recht goede vrienden blijven.

Uwe aanmerkingen over het bijzondere, zijn waardig der beginselen die men u gegeven heeft. Ik geloof mijn kind, dat het bijzondere nooit onder onze oogmerken plaats moet vinden; integendeel, wij moeten ons, zo veel deugd en verstand toelaaten, in de zamenleving schikken naar anderen. Ook over dit onderwerp zal ik eens recht vertrouwelijk met u praten; thans moet ik eindigen; ik ga aan Mevrouw uwe Moeder, en aan LEENTJE schrijven. Ik omhels u met mijn dankbaar en beminnend hart, en blijve van het lieve BETJE STAMHORST,

De toegenegene Vriendin,

P. KLINKERT.

Zeven-en-twintigste brief.***De Heer REINIER WALTER aan Juffrouw ANNA HOFMAN.*****MIJNE GELIEFDE NAATJE!**

Gij kunt mijnen laatsten brief aan u, nog niet ontvangen hebben, en ik begin reeds een tweeden. Mijn verlangen om u te zien, is zo sterk, dat ik niet weet, hoe de tijd met tamelijk geduld aftewachten, vóór ik u zien zal: ik neem des de pen op, om mij in geschrift met u te onderhouden. Dat gij mijne doodlijke ziekte met zo veel deelneemens hoordet, roert mijn hart meer dan ik u kan zeggen; maar gij kent mij, gij weet hoe ik u bemin, en hoe gelukkig ik mij acht in uwe dierbaare genegenheid: wat mij betreft, hoewel ik, Gode zij dank! op geene groote misdrijven had terug te zien, en, in hoope op de barmhartigheid onzes hemelschen Vader, de groote reis naar het Onbekende, durfde aanvaarden, maakte echter mijne gehechtheid aan u, mij dit zo jong sterven, moejelijk. DE GROOT, die thans mijn vriend zijn kan, en op alle mogelijke wijze is, maakte mij door zijne onuitspreekelijke droefheid, dat scheiden nog moejelijker: maar verheug u! mijne gezondheid is ten vollen hersteld,

en mijne krachten groejen met mijn vergenoegen: ik wensch, dat uwe gevoeligheid niet te sterk zal lijden, op het gezicht eens vaders, die thans alles gevoelt wat een zich zelf beschuldigend geweeten hem moet doen gevoelen; die zich door vermaaken of ligtzinnigheid niet tegen deszelfs geweld kan verharden! leeft die ongelukkige lijder nog? Is hij niet vatbaar voor hoop? voor vertroosting? ware dit zo! hoe zoude ik hem dan kunnen opbeuren door de berichten nopens zijn eenig kind! God geeve het, op dat hij niet zo moedeloos sterve.

Ik heb u thans zo veel te schrijven, en zo veel dat voor u van gewigt zijn zal, dat mijn brief, zo ik de stoffe in ééns afmaak, wel een klein boekdeeltje zal beslaan.

Gij weet, dat ik even zo weinig bij- als on-geloovig ben; ik heb altoos zorgvuldig tusschen deeze twee even gevaarlijke klippen poogen heen te sturen: mijn bedaard karakter was hiertoe ongemeen gunstig: hoe veel achting ik ook hebbe voor den zonderling vroomen LAVATER, geloof ik echter niet, dat het sterkst Geloof ooit meer mirakelen zal voortbrengen: ik durf u nogthans verzekeren, dat ik gereisd heb onder het zichtbaar geleide der aanbiddelijke Voorzienigheid, zo als de Israëlieten onder die der vuur- en wolk-colom; gij zult verbaasd zijn over het geene mij ontmoet is, en alles loopt uit op vreugd en geluk.

Ik kwam met de twee Juffrouwen, en mijn' vriend, te *Metz* aan; Juffrouw WILDSCHUT was doodlijk

bedroefd, en sprak geen woord in de koets: ik bragt haar en haare vriendin in het huis daar deeze logeerde, (zo als ik meen gemeld te hebben:) daar wenschte zij weder in de boerenwooning te zijn; evenwel niet uit dwarsdrijvende stijfzinnigheid; zij handelde nu uit betere beginsels; zij achtte zich onwaardig in het gezelschap te zijn van menschen, die zich niets te verwijten hadden: 'Ik ben eene onwaardige!' riep zij, haare handen zamengevouwen; 'Ik heb mijn' Vader getergd, gehaat; ik heb mijne Moeder bedrogen! mijn Vader, o mijn Vader! heb ik u niet reeds zo wel van uw leven, als van uw verstand beroofd! mogt ik in armoede en kommer boete doen, tot dat ik ongelukkig stierf.' DE GROOT huiverde, werd bleek, was sterk getroffen; hij zag haar aandachtig aan, zeide met een zucht, die uit zijn hart opbarstte: 'Ongelukkig sterven! ijsselijk denkbeeld!' - 'Ja', viel zij hem in de rede, 'ik zal eeuwig ongelukkig zijn!' Hij vattede met eenige woestheid, (hem zo oneigen) haare hand, zag haar met zijn geheele ziel in de oogen aan: 'Wantrouw aan u zelve, aan mij, aan mijnen vriend; maar God is eeuwige liefde!' dit zeide hij op een toon, en met een gelaat die ik niet kan beschrijven: ik omarmde hem met zo veel vuurs, dat hij als tot zich zelve terug kwam - KEETJE zweeg, doch zag hem aan met een, hoe zal ik het noemen? - een smartlijke glimlach! Juffrouw HARRIS vloeiden de traanen langs de kaaken, en zag DE GROOT met zo veel

genegenheid als verbaasdheid aan. Hoe zeer hij mijn vriend geworden is, laat zich niet beschrijven; hij heeft al de eenvoudige levendigheid van een kind, met den aanleg tot alles wat een vasten geest, en een veelvattend ver doordenkend verstand *belooft*: hij is zulk een blijmoedig christen; hij acht zich zo overmatig gelukkig, door zijne overtuiging van de waarheid der Godlijke zending; hij ziet in zijnen God zo geheel den liefderijken Vader, die het verdwaald kind in genade aanneemt; hij gevoelt zo levendig zijn geluk; hij heeft iet dat inneemt, zonder dat hij het zelf bemerkt, en nog minder bedoelt: als gij hem leert kennen, zo als hij nu is, zult gij mij toestaan, dat ik hem nog geen recht gedaan heb. Dikwijls als ik hem waarneem, zeg ik bij mij zelve: ‘Indien gij niet wordt als dees jongeling, zult gij geen deel aan den hemel erlangen.’

Hoe is mijn goed oogmerk, en mijne geringe moeite beloond! hoe zal zijne dóór goede moeder hem met haare vreugde-traanen omhelzen!... Ik kon niet tot het eigenlijk oogmerk dezes briefs komen, voor ik u de gevoelens van mijn hart, omtrent mijnen vriend had medegedeeld.

In mijn vorigen brief hebt gij gezien, dat Juffrouw HARRIS, te *Metz* bij eene zeer braave vrouw inwoonde, daar bragt ik haar en KEETJE: de braave vrouw weigerde mij niet, ook haar bij zich te houden, tot dat ik schrijvens uit *Holland* ontving:

ik nam met DE GROOT mijn intrek in een logement: des namiddags deeden wij eene wandeling buiten de stad: omtrent een uur van daar, zagen wij eene zeer schoone Buitenplaats; doch het hek gesloten vindende, wandelden wij die slechts om: de ligging was zo schoon, de plaats zo groot en aanzienlijk, dat wij alles met meer dan gemeenen aandacht beschouwden: in de stad terug komende, gaven wij onze vrienden een bezoek; ik zeide onder anderen, dat ik eene ongemeen fraaje plaats gezien had, doch dat mijne nieuwsgierigheid nog niet voldaan was: de Juffrouw antwoordde mij: 'dat ik die konde voldoen, dewijl dezelve behoorde aan een' man, die zich voor eenige jaaren hier had nedergezet, en zij het geluk had van zeer met hem bekend te zijn: ik heb meermaals het genoegen, den eigenaar eenige diensten te doen; ik zal u thans niet meer zeggen, om dat gij misschien nooit wonderlijker man gezien hebt.' Dit wekte onze nieuwsgierigheid nog meer, en zij stelde ons voor, om daar ten volgenden dage het middagmaal te houden, wèl verzekerd, dat dit haar' vriend zeer aangenaam zijn zoude: Juffrouw HARRIS gaf te kennen, dat zij gaarne met ons gaan zoude: Juffrouw WILDSCHUT, die thans nergens liever is dan alleen, verzocht hier te mogen blijven, dewijl zij ongeschikt was om gezelschap te zien; maar dit vonden wij niet goed, en eindelijk gaf zij, onwillig, haare toestemming: Juffrouw HARRIS zeide, dat zij zich

naauwlijks konde herinneren, iet met zo veel drifts verlangd te hebben, dan met ons dat bezoek afteleggen.

In ons logement gekeerd zijnde, spraken DE GROOT en ik over dien zonderlingen man, zonder het verder te kunnen brengen, dewijl men ons niets bijzonders gezegd had.

Den volgenden voormiddag haalden wij onze vrienden af, en reeden naar buiten: het was een der schoonste Herfstdagen, die ons te aangenaamer zijn, naar maate zij zeldzaamer worden: wij reeden de plaats op; de breede eikenlaan bragt ons aan een ruim Terras: wij steegen uit, en het huis naderende, ontmoette ons omtrent dertig jonge kinderen, allen eenvoudig en zindelijk gekleed, die ons beleefd groetten, en de laan uitgingen. 'Dit,' zei de Juffrouw, 'zijn kinderen van arme naarstige lieden, die men hier in het leezen, schrijven, cijfferen, en den Godsdienst onderwijst, en die zeker nu naar hunne Ouders gaan.' Het huis was groot, prachtig, en scheen voor niet veele jaaren herbouwd: de Eigenaar heeft ook een Doctor in zijn' dienst, die alle behoeftigen bezoekt, en zo veel mogelijk is, herstelt, of hun lijden verzacht; alle de medicijnen worden in dat vertrek, 't welk zij mij wees, gereed gemaakt. 'Daar ginder, dat groot vierkant gebouw, is een huis, waarin arme oude lieden bezorgd worden; eenige vermogende weldaadige menschen, hebben den Aanlegger daar van, toereikende sommen bijgezet, om zijn liefderijk plan

des te beter te kunnen uitvoeren: alles wordt op de uitmuntendste wijs bestuurd; dees man is een zegen voor dit Oord, God geeve dat hij nog lang op deeze aarde vertoeve.’ DE GROOT stond verstomd, hij durfde naauwlijks zijn adem haalen, of zich beweegen, uit vrees of hij ook een woord verliezen zoude.

Toen ik den naam des mans vraagen wilde, en wat hem in staat gesteld had, zo uitgebreid liefdaadig te kunnen zijn, zei DE GROOT, mij sterk aanziende: ‘Niemand heeft ooit God gezien, de Zoon van God heeft Hem in zich, en dees zijnen navolger, aan ons verklaard.’ Ik wilde hem antwoorden, maar wij zagen een eerwaardig schoon man naar ons toetreden: ‘Daar’, zei onze geleidsvrouw, ‘ziet gij den weldaadigen man.’ DE GROOT ijelde naar hem toe, boog zich beleefd, maar konde niets zeggen, dan: ‘Godlijk man! wij komen bij u, om geleerd en gesticht te worden.’ De groote man zag hem aan, zo als ik mij verbeeld, dat onze Godlijke Meester den rijken jongeling aanzag, toen hij zeide: ‘Gij zijt niet verre van het koningrijk der hemelen -’ ‘Zijt hartlijk welkom, mijne vrienden!’ zeide hij; ‘en gij mijn jonge vriend’ tegen DE GROOT, ‘ik hoop dat uw edel oogmerk niet geheel zal te leur gesteld zijn.’ Onderwijl beschouwde ik hem zwijgend. Verbeeld u een' man van zestig jaaren, wiens houding deftig, wiens gelaat schoon is, wiens oogen stil en doordringend zijn; zijn schoon

bruin hair, begon een weinig grijs te worden; hij droeg het zo als de Natuur het hem gegeven had; zijne kleeding was zo als alle fatsoenlijke lieden in zijne jaaren draagen; de kleur was zwart. Juffrouw N. zeide: 'Dat wij te *Metz* zijnde, haar bezocht hadden, en dat zij het genoeg had ons te doen wenschen, om haar' vriend van naderbij te leeren kennen, zo wel door het geen hij tot nut der menschen deed, als door zijne gesprekken.' Hij antwoordde met de houding van een welleevend man: 'Ik had mij niet geveleid, mijne vrienden! een zo buitengemeen aangenaamen dag te zullen doorbrengen: ik geloof niet, dat het gezelschap 't welk gij mij brengt, alléén door tijdverveeling, en ijdele nieuwsgierigheid, hier geleid wordt, zo als tot mijn groot tijdverlies, meermaals de oorzaak is: en wat wacht men toch hier te zien? (glimlagchend) gij zult, jonge lieden! hier niets zien, dan een' man, die zijne eenzaamheid, zijn rijkdom, zijn verstand, ten nutte van zijne medemenschen, poogt te besteeden; om dat hij gelooft, dus best zijnen Weldoener dankbaar te kunnen zijn, en zo gaarne omringd is van blijmoedige, gelukkige, gezonde menschen: mijne gastvrijheid is oorzaak dat ik, (hij zag de twee jonge Juffrouwen aan) onweetend Engelen geherbergd heb.' Vervolgens noodde hij ons in huis: de tafel stond gedekt, zij was zeker veel te groot voor zo weinige gasten, doch dien middag at daar niemand dan de Huisheer, de Doctor, en wij; iet dat mij ongemeen

wèl beviel. Een bejaard huisknecht zonder livrei, diende; alles wat opgedischt werd, was goed en wèl toegemaakt: vleesch, visch, groenten en vruchten, dat was het onthaal. Ik vroeg, of er in de omliggende bosschen veel wild was? Dit gaf aanleiding tot het volgend gesprek, of zo gij wilt, tot het geen de Heer LE BLANC zeide. (dit is de naam van onzen Gastheer.) ‘Ik weet, dat alle schepzel goed ter spijs is, met maatigheid en dankbaarheid gebruikt zijnde; de gewoonte, misschien ook ons klimaat, maakt voor ons het vleesch noodzakelijk: mijn vriend de Doctor, die voor zijn' smaak nooit dierlijk voedsel verkiest, eet, uit aanmerking zijner gezondheid, vleesch en visch. De Joodsche Wetgever stond het eeten daarvan toe, hoewel in eene heete luchtstreek; hij had gelijk; de hitte verzwakt de verteeringskrachten, veroorzaakt dorst, doet ons verlangen naar vruchten en groenten. Hij verbood alleenlijk zulk vleesch, dat ligt tot bederf overgaat, en des de heerschende ziekte des lands zoude vergrooten. Zal men gezond leven, dan moeten onze vuchten behoorelijk vermengd blijven: hierom dient men vleesch en groenten te eeten, dewijl dit die vermenging in gezonde menschen onderhoudt. Ik geloof alleenlijk, dat de Schepper ons het klein gevogelte niet gaf om ons tot spijs te strekken: het is het cieraad der Schepping; het vervrolijkt ons door zijnen zang, en verlevendigt onze sombre bosschen; het voedt zo weinig

dat eenige honderden den honger niet zo wel verzadigen, als een maatig stuk rund-vleesch: het is des niet nodig, juist die te eeten; vooral in een Land als dit, waar men zulk een overvloed heeft van slagtbeesten; nooit komt gevogelte op mijn tafel, en zeer zelden hoenders en duiven: nooit wordt hier, om den smaak te streelen, de natuur der dieren geknot, dit is barbaarsch: de groote menigte van visschen in zeeën, meiren en rivieren, doen mij vermoeden, dat zij meer bijzonder tot onze spijs geschapen zijn: evenwel, indien men bedenkt, dat de meesten levendig gekookt of gebraden worden, dan kan ik mij niet troosten, dan door mij te overtuigen, dat zij het fijn gevoel der andere dieren niet hebben; doch ik wensch het veel meer, dan ik er zeker van ben. Veele dieren die men een spoedigen dood aandoet, worden zo overrompeld, als een mensch, die door een kogel of donder, oogenblikkig gedood word: het krimpen der leden gaat buiten de bewustheden, en is veel akeliger voor den aanschouwer dan voor hen; maar de wellustige spot met zulke bedenkingen; hij offert alles op aan zijn' smaak, en zo hij iet denkt, vind hij, ik herhaal het, zulke bedenkingen alleen belagchelijk.'

Mij dacht, NAATJE! dat het gezond verstand hier tegen juist niet heel veel konde inbrengen; hoe komt het u voor? Vervolgens viel ons gesprek voor eenige oogenblikken op *Frankrijk* in 't algemeen,

en deszelfs tegenwoordigen toestand in 't bijzonder: hij voorzag eene groote geduchte omwenteling. 'De maat', zeide hij, 'is overlopend vol; *Frankrijk* is verloren, indien er niet iet voorvalt, 't welk kundigen verwachten, doch het gros van *Europa* zal doen verbaazen. In het schoonste, vruchtbaarste Land dat men zich kan voorstellen, is het volk zo ongelukkig, dat, indien slavernij het niet alle gevoel ontroofd heeft, het eerlang zijne boejens zal verbreeken, en zijne onderdrukkers straffen.' Gaarne had ik hem bij dit onderwerp nog wat gehouden, maar hij ontweek het beleefd. Na dankzegging aan den alles zegenenden God, stond men van tafel op, en wij gingen het huis zien. 'Ik wenschte wel', zei DE GROOT tegen mij, 'dat mijne Tante dees schoone Apotheek zage, ingericht met het zelfde liefderijk oogmerk, dat zij zich heeft voorgesteld.' Vervolgens traden wij in verscheide vertrekken, allen zindelijk en overvloedig gemeubileerd; alles overtuigde ons, dat de Eigenaar zeer rijk zijn moest. Vervolgens liet het schoone weder ons toe, de tuinen, de boomgaarden, de wijnbergen te zien, en wij bewonderden zo wel de schikking, als de groote vruchtbaarheid der Natuur, die zich thans in alle haare mildheid vertoonde. Toen gingen wij het bosch in, wandelden eenigen tijd, en traden toen in een ruim geheel dicht belommerd Priël, dat door de stralen der zon geheel verwarmd was: het had zijn uitzicht op het omgelegenen land, de rivier, en stond

op eenen langzaam rizzenden grond. Hoe aangenaam werden wij verrascht door daar alles gereed te vinden, wat men om thée te drinken, nodig heeft. Wij zagen elkander aan; wie had zo veele oplettendheid gewacht! hij wist nu reeds dat hij *Hollanders* in zijn gezelschap had; dit, schijnt het, was genoeg; het verwonderde ons echter, in een' man, zo geheel vervuld met zedelijke en Godsdienstige onderwerpen; evenwel, zou een menschevriend, min zorgvuldig zijn omtrent het genoeg van anderen, dan de kunstige beschaafdheid? zij, die toch slechts het goede hart nabootst! zou de gastvrijheid minder keurig zijn, dan de zucht om vertooning te maaken?

Onder, en na het théé drinken, hadden wij het volgende gesprek. DE GROOT, die van deezen man niet was aftescheuren, kon niet langer zwijgen: 'Mag ik u, Mijnheer!', zeide hij, 'wel vraagen, wat heeft u toch zo rijk gemaakt in goede werken?'

De Heer LE BLANC (glimplagchende.)

Om rijk te kunnen zijn in goede werken, moet men rijk zijn in geloof en vertrouwen op God: als men den kinderen vraagt, wat is de mensch? dan antwoorden zij, dat hij bestaat uit twee deelen, ziel en ligchaam; dit antwoord, goed op zig zelf, verstaan zij niet, en is niet aanleidelijk om hen tot deugdlijke leden der maatschappij te vormen.

Het komt mij des voor, dat men hen moest leeren bevatten, dat *de mensch het werktuig der Voorzienigheid is*. De geheele Natuur toont den aandachtigen beschouwer, dat er een almachtig, wijs, goed, vrij werkend Wezen bestaat: ik eerbiedig die Wijsgeeren, welken ons dien Schepper door en in zijne schepselen nader poogen te doen kennen; evenwel, daartoe behoort niet ieder mensch een Natuurkenner te zijn, het geen van God is, en altoos kennelijk was, is hen altoos door Hem zelven bekend gemaakt, zo als PAULUS zo voortreffelijk het naar waarheid en algemeene ondervinding gezegd heeft. Ik vereer een LYONNET, en BONNET, en hen die hun in het navorschen der Natuur gelijk zijn; maar ik voor mij, leer mijn' God liever kennen uit grootere werken: het zien van den sterrenhemel, is voor mij zo eerbied inboezemend, dat ik wel eens onze Planeet uit het oog verlies, en in verstomming aanbid: daar zijn, mijn jonge vriend, weiniger Atheïsten, dan men zo doorgaands gelooft dat er zijn: doch, dit zou ons te verre brengen. Veelen twifelen, 't is waar, aan de Voorzienigheid, aan de bijzondere Voorzienigheid, zonder welke er echter voor ons geen God bestaat; dit komt juist niet voort uit hoogmoed, of uit een schuldig geweeten; zij zien slechts niet dóór, en dat willen zij echter dóórzien, dat vrijheid, en voorbepaaling onzer daaden, zamen gaan kunnen. Laaten wij, is 't mogelijk, hen te recht brengen, vooral laaten wij hen niet veroordeelen.

Het verheugt mij altoos, als ik lieden leer kennen

die de bewijzen van dat bijzonder Godlijk toeverzicht poogen te ontdekken, die toch voor den aandachtigen mensch zo zichtbaar zijn, als het bestaan van God zelf: alles wat gij hier nuttigs, en voor mijne medemenschen weldaadigs moogt zien, zijn niets anders dan uitwerkzels deezer bijzondere Voorzienigheid, die mij verwaardigd heeft, *haar werktuig* te zijn: dat wij niet zo duidelijk overtuigd zijn, dat alle de hairen onzes hoofds geteld zijn; dat niet een van hun, even weinig als een muschje op de aarde valt, zonder den wil van onzen hemelschen Vader, komt hier uit voord, dat men niet zo algemeen, zo getrouw, zo in alles den wenk der Voorzienigheid zien, om anderen nuttig te zijn, als onze pligt en onze vermogens eisschen: indien wij de stem der Natuur opmerkzaamer kenden, haar voorbeeld volgden, als zij de aarde verciert en vruchtbaar maakt, dan zouden wij meerder werktuigen zijn in de hand onzes Gods: indien niemand zich hier toelag, op, bij voorbeeld, het bebouwen der aarde; op het opvoeden en bezorgen van boomen, kruiden en gewassen; maar slechts in vadzige ledigheid van den voorraad leefde; hoe rasch zou de aarde in eene wildsrnis veranderen, en voor den mensch, beschaafd door zeden, kunsten en weetenschappen, onbewoonbaar worden! zeer weinigen zouden alsdan den Schepper en het geschapene kunnen ontdekken; er bleef niets over, dan de beschouwing der Zon, Maan en Sterren, waarvoor het gros der menschen weinig aandacht heeft, of waar-

van het zich, zo als de Geschiedenis leert, zijne Godheden vormt.

Oordeelt zelve, mijne vrienden! indien ieder mensch zijn vermogen, en de gelegenheid die zich geduurig aanbiedt, om wèl te kunnen doen, te helpen, te leeren, te troosten, te vermaanen, medetedeelen, eene Godlijke roeping erkende, om zulks daadlijk te doen, zoude men dan niet allezins zo veel bewijzen zien, van die bijzondere Voorzienigheid, als wij nu hebben van Gods bestaan? Almagt, is eene onmededeelbare eigenschap; zij alleen kan scheppen; maar goedheid, weldaadigheid, zijn mededeelbare eigenschappen der Godheid, ons geschonken, om hier op aarde zijne goedheid aftebeelden: zijne zorgende Voorzienigheid in onze handen vertrouwd, is ons tot onzer eigene beproeving gegeven, om ons te doen zien, wat gebruik wij zouden maaken van onze vrijheid; even als een verstandig Vader zijne kinderen meer mededeelt, dan zij voor zich zelve behoeven, op dat hij gelegenheid zoude hebben, zich te kunnen verzekeren, welk gebruik zij daarvan zouden maaken. Naar maate men de menschen meerder leert kennen, zal men zig ook minder verwonderen dat zij minder acht geeven op de bijzondere Godlijke Voorzienigheid, dan op zijne magt; alles wat ons buitengemeen overkomt, trekt sterker onze aandacht, dan geduurige onderhouding, en weldaadigheid: men wil altoos wel een teken zien: wat was, en wat blijft altoos de groote tegenwerping tegen de bijzondere Voor-

zienigheid? is het niet de ongelijke geluks-bedeeling? de overmaatige rijkdom die door zijn' bezitter in weelde en pracht verkwest wordt; de armoede, de ellenden van zo veelen die men vermoedt dat daar van een beter gebruik zouden maaken? Verre zij het van mij, dat ik armen en behoeftigen zoude verdenken! evenwel wie zegt mij, dat geheel andere omstandigheden, ook het hart en de denkwijze niet zouden veranderen? doch dat zou ons te verre afleiden. Is nu deeze onafmeetbaare ongelijkheid der bezittingen, het werk van God? dit kan ik niet denken: indien wij alle getrouwe Rentmeesters waren van onzen tijd, onze vermogens, onze talenten, onze aardsche goederen; zo wij die allen besteedden tot dat oogmerk, waartoe God ons die geschonken heeft, waar bleef dan deeze stootende ongelijkheid? zoude dan de volgende woorden niet bewaarheid worden: 'Die veel verzameld hadden, hielden niets over, en die weinig verzameld hadden, kwamen niet te kort.' Deeze schreeuwende ongelijkheid is geheel ons werk: even zo als de ongelijke bedeeeling der behoeftigen, dat der slechte Armbezorgers bij de christelijke Gemeenten: wanneer zij luiheid, geveinsdheid, en vrijpostigheid begunstigen, ten nadeele van eerlijke, naarstige, schaamachtige armen. Wij hebben troost, wijsheid, talenten, middelen *genoeg* voor alle Gods min bedeelde kinderen, indien wij slechts het hart hebben, om uit- en mede-tedeelen; indien wij niet als verachtelijke vrekken, alles voor ons willen behouden: wij kunnen, 't is waar,

deze zedelijke en tijdelijke Armenkas besteelen, want anders waren wij niet vrij^(*) - en niet aansprakelijk voor onze daaden; maar wij zullen de gevolgen daar van, zo al niet hier, immers hier namaals, moeten ondervinden: 't vonnis: 'Het geen gij aan de minste uwer broederen gedaan hebt, zal ik u vergelden', is in een dubbelden zin waarachtig: wee hen, die veele ongelukkigen voor hunne rekening hebben, die zij hadden kunnen redden, maar niet wilden te hulp komen; zij hebben de blijken der bijzondere Voorzienigheid verduisterd en verzwakt.

Als een ongelukkige, die nergens meer uitkomst zien kan, door een deugdzaam man op éénmaal, en onverwachts gered wordt, dan erkent meermaals een geheel huisgezin, en alle deszelfs bekenden, even zo klaar en overtuigend, de hand der Voorzienigheid, als hij in de werkende Natuur zijnen Schepper ziet: 'Welk een bron van vertroosting, opent zo een Weldoener niet voor allen die hij daarop opmerkzaam gemaakt heeft'?

Wij hadden dit alles aangehoord met al dien aandacht, die innerlijke toestemming, de waare deelneeming, die eene redevoering, welk uit het hart des Spreekers onmiddelijk vloeit, bij welgezinde toe-

(*) Als dees Wijsgeer zegt, dat de mensch het werktuig der Voorzienigheid is, verliest hij den aart onzer natuur niet uit het oog: men geeve des aan deze woorden een welverklaarden zin.

hoorders doorgaands verwekt. DE GROOT stoorde mij in mijne overdenkingen, hij stond op, greep mijn hand, gaf die aan onzen Wijsgeer, en barstte dus uit: 'NOACH was een Prediker der gerechtigheid; maar dees mijn vriend is een Leeraar der bijzondere Voorzienigheid.' Vervolgens verhaalde hij, ik mag zeggen uit zijn overlopend vol hart, al wat ik voor hem gedaan had, om hem zo wel naar ligchaam als verstand, te redden en te herstellen.

Juffrouw WILDSCHUT schreide: zij had nog, zo veel ik weet, geen woord gesproken: 'Ach!' riep zij uit, 'deeze twee Heeren hebben mij ook zo wèl gedaan; zij wenschen mij, ware dat mogelijk ook nog eens gelukkig te maaken; maar ik heb te veel misdaan, ik heb mij alles te verwijten, ik had mij verhard tegen mijn lot dat ik mij zelve veroorzaakt heb.' De Heer LE BLANC zag haar met aandoening aan, plaatste zig nog nader bij haar, vatte vaderlijk haare hand: 'Hebt gij, lieve Juffrouw! geene Ouders? gij zijt, dunkt mij, nog zo volle jong, om veel misdaan te kunnen hebben -' 'Ik heb', zeide zij, 'nog een Moeder, maar zij heeft mij door haare verkeerde opvoeding bedorven: mijn Vader, ach! die heb ik zeker alreeds door mijn slecht gedrag.....' Zij stikte bijna, en konde niets meer zeggen: ik nam het woord, en verhaalde, zo kort doenlijk was, haar geval. De eerwaardige man glinsterde de traanen in de oogen; hij was geheel medelijdend, geheel

vertroosting: 'Zie daar', zeide hij, na wat stilzwijgens, 'mijn gevoelens over de bijzondere Voorzienigheid, al weder bevestigd! wees niet wanhoopig mijn kind! denk dat de altoos waakzame Voorzienigheid u deze jongelingen ter uwer behoudnisse toezond: haar wil is des u te behouden, en door uw leven te verlengen, u de gelegenheid te geeven, uwe fouten te verbeteren.' Deze zachtheid gaf haar moed, en hem weenende aanziende, vroeg zij: 'Zal dan mijn lieve Vader gestraft worden, om dat hij omtrent mij zijn' pligt verzuimde, en geen gehoor gaf aan braave menschen, die hem daartoe vermaanden? want ik heb uit uw gesprek begrepen, dat dit vermaanen, als de stem der Voorzienigheid was: ô dat denkbeeld doet mij de dood!'

De Heer LE BLANC.

Bedaar een weinig, op dat ik tot uw nut met u spreken kan. Uw Vader, mijn kind! is immers reeds door u gestraft, tegen wie hij zo zeer zijn' pligt verwaarloosd heeft, en door de gevolgen zijner lafhartige toegeevendheid omtrent eene vrouw, die, zo ik hoor, niet bekwaam was zijn verzuim te vergoeden: hierdoor verbeurde hij het recht, van zich de Vader te mogen noemen eens deugdzaamen, verstandigen, welopgevoeden kinds; maar zijn oprecht berouw, heeft hem bij een goedertieren God nog de genade verworven, van een verbeterd

berouwhebbend kind te mogen behouden: ik geloof dat zijn oprecht berouw hem zal ontheffen van meer lijden. Zoude uw Vader zijne dwaasheid gezien en betreurd hebben, indien gij u minder had te verwijten? laat u dit opbeuren, en poog voortaan het beste gebruik te maaken van dat leven, dat gij waarschijnlijk nog veele jaaren zult genieten: troost u in uw oprecht voorneemen, en keer in vrede weder bij uwe Ouderen, alles zal nog op de gelukkigste wijs hersteld worden, indien gij dien weg blijft bewandelen, waarop de Voorzienigheid u gebragt heeft.'

Zij hoorde dit alles met zo veel aandacht, leergierigheid, en alleroprechtst deelneemen, dat ik alle hoop heb, om in haar nog een zeer waardig jong mensch te zien: zij was zo gevoelig, zo dankbaar, er kwam reeds zulk eene lieve, zachte gerustheid over haar verbleekt gelaat; men zag dat zij minder in haar ziel leed.

Nu trad de bediende met een klein briefje aan zijnen Heer, in het prieël: hij las het zeer bedaard, vouwde het toe, en zeide: 'Mijne vrienden! dit bericht is voor mij de Macedonische man, die zegt, kom over en help ons; dit is de wenk der Voorzienigheid; ik moet gaan, maar verzoek dat gij hier vernacht: het weêr is zo ongemeen schoon, de Herfst is nog in al zijne mildheid overal te zien; blijft tot ik weder kom, mijn vriend de Doctor, zal bij u mijn plaats bekleeden, en den tijd aangenaam helpen doorbrengen: ik

merk, dat gij niet naar *Holland* vertrekken zult, voor gij antwoord op eenen brief hebt: ik wacht binnen weinige dagen een' vreemdeling, die mij beloofd heeft te komen bezoeken, vóór hij naar uw Vaderland vertrekt: het zal voor u allen, denk ik, welgevallig zijn, de reis met elkander te doen.'

Dit, NAATJE lief! was niet met een nietsbeduidend compliment aftewijzen: wij zeiden, dat wij aan zijn vriendlijk oogmerk zouden voldoen, door hier zijne terugkomst aftewachten: hij groette ons, en wij geleidden hem tot in zijn rijtuig. Wij sleeten den avond met wandelen, en met over het voorgevallene te praten. Toen DE GROOT en ik in onze kamer waren, zeide hij: 'WALTER! mijn vriend! wat ben ik toch onverschoonelijk, daar ik zo veele uren geheel misbruikt heb; hoe dwaas was ik, hoe verkeerd besteedde ik mijne gezondheid, mijn verstand, mijne talenten, en dat om iet grootsch te worden: ja, mijn vriend! hoogmoed, zotte dolle hoogmoed, was mijn afgod; ik kan mij zelven niet uitstaan, als ik dit overdenk; ach! mogt ik ook nog eens iet goeds, iet nuttigs in de hand der Voorzienigheid verrichten!'

IK. Dat hebt gij reeds gedaan, mijn vriend! gij hebt immers zo gelukkig geweest van een verdwaald meisje te vinden?....

HIJ. (*Mij invallende.*)

ô Daar toe koos de Voorzienigheid u, mijn

vriend! die reeds mij behouden heeft: hoe weinig deed ik zelf daar toe? Zou er ook geen gelegenheid zijn, WALTER! om Juffrouw HARRIS een aangenaamer lot te bezorgen? Wat zou het jammer zijn, indien wij haar hier moesten laten! wij moesten haar voorstellen, om met ons naar *Holland* te gaan: mijne Tante KLINKERT, of mijne Moeder, zullen haar, dit weet ik zeker, met blijdschap huisvesten; dan kan men haar zien te beweegen om aan haar' Voogd te schrijven; of zo zij zulks niet durft onderneemen, kan zij bij ons blijven.

Ik ben verzekerd, dat hij dit zonder eigenbaatige oogmerken voorstelde; maar ik ben ook verzekerd, dat hij haar teder bemint; medelijden met haar, heeft zijn geheel hart voor haar vervuld: hij behandelt haar met zulke onderscheidingen, die misschien de vriendschap zelve nooit uitdenken kan; haar fraai gelaat, waar van de blos der gezondheid geweeken is, heeft ook, dit beken ik, iet zo belanginboezemends, dat, indien men een vrij hart heeft, men haar moet beminnen; zij heeft eene zachtheid in haare stem, en in haare manieren, waarvoor geen rechtschapen man bestand is, en hoe weinige dagen ik nog met haar hebbe omgegaan, zo ontdek ik reeds zo veel verstand en beschaafd oordeel in haar, dat ik mij verheug over de keuze mijns vriends: ik antwoordde hem. 'Dat ik het haar zoude voorstellen, ja zelfs aanraden, indien zij mijn oordeel daarover wilde inneemen: ik zal haar het karakter uwer Moeder en Tante zo beschrijven als

het is, en misschien zal zij ons vergezellen.' Dit verheugde hem tot verrukkens toe, mag ik zeggen.

Onder onze morgenwandeling had ik de gelegenheid om met Juffrouw HARRIS alleen te spreken; zij zeide mij: 'Dat onze vriendin door het gesprek van gisteren, zeer veel getrooster en geruster was, dan zij haar in alle de weken die zij met haar sleet, gezien had. Naauwlijks was ik met haar in de kamer, of zij omarmde mij met zo veel tederheid, dat ik onthutst werd; dit verschijnsel was mij zo vreemd! ik had haar beginnen te houden voor een dier jonge lieden, die geen vrienden nodig hebben; want ik heb niets onbeproefd gelaaten, om haar te winnen: mij dacht, dat vriendschap zo natuurlijk was bij twee jonge verlaatene, ongelukkige lieden; doch een geheel onverschillig, om niet te zeggen, afwijzend gedrag, was het loon mijner zucht voor, en van mijn medelijden met haar: maar nu is haar hart verzacht, zij durft weder hoopen; zij heeft met mij zo openhartig gesproken, dat zij mij zeker thans voor haare vriendin houdt: zij verschoont zich niet; zij belijdt mij dat zij uit stijfzinnigheid gehandeld heeft. Haar berouw is oprecht; haar eenige wensch is nu, haar' Vader nog in 't leven te zien, zich voor hem te vernederen, en haare moeder om vergeving te bidden, dewijl zij haar misleidde.'

'Uit het geen', ging Juffrouw HARRIS voort, 'wat zij mij wegens haare opvoeding gezegd heeft,

moet ik besluiten, dat zij minder te beschuldigen is dan wel te beklagen; ik zie ook, dat zij meer verstands heeft dan ik tot nu toe vermoedde: zij heeft mij over haare Tante gesproken, maar met zo veele tederheid, zo veele achting als een dankbaar hart spreken kan. Ach'! zeide zij, 'ik ken mijne Tante, ik ken mijne Nicht, zij zullen mij niet verstooten, ik zal aangenomen worden:' dit stemde ik haar toe, uit het geene zij mij van beiden verhaalde. Mijn hart, Mijnheer WALTER! is zeer gevoelig, het denkbeeld dat ik van haar scheiden zou, bragt traanen in mijne oogen: ik beken u, dat ik haar lief had, ook vóór zij zich mijne vriendin betoonde. Ik zeide haar dit! hoor nu wat zij mij antwoordde - 'Indien mijne Tante mij aanneemt, en dit, als ik alles wel overdenk, mag ik hoopen, moet gij met mij gaan; gij zult met liefde ontvangen worden; mijne Tante weet reeds door den brief van den Heere WALTER, dat gij geheel en al onschuldig zijt; en zij, die eene schuldige, welke berouw heeft, zal aanneemen, zal zeker mijne lieve onnozele vriendin, met blijdschap ontvangen: daarbij komt nog, dat ik niet kan denken om u hier te laten: nu ik tot mij zelve begin wedertekomen, zie ik u,' (geliefde het haar te zeggen,) 'in alle uwe waarde: ik moet u vergoeding doen voor al het stuursche, het afwijzende, waarmede ik uwe vriendelijkheid en hulp heb beantwoord - neen, HARRIS! lieve

HARRIS! ik verlaat u niet!’ Ik beken, Mijnheer! dat zo veel hartlijke genegenheid mij trof; maar hoe zal ik mij durven dringen in het huis eener mij geheel onbekende vrouw?’ Zie hier, NAATJE! wat ik hier op antwoordde: ‘Ik bemin Juffrouw WILDSCHUT, ook haare gehechtheid aan, en haare dankbaarheid voor u: onderstel eens, dat gij niet kunt besluiten naar Mevrouw STAMHORST, met ons te gaan, zo bid ik u echter, dat gij met ons naar *Holland* vertrekt; ware ik reeds getrouwd, mijn huis zoude het uwe zijn; doch dit laat thans de betaamelijkheid niet toe; maar ik ken eene zeer uitmuntende vrouw, die u met opene armen zal ontvangen; daar kunt gij blijven, tot wij aan uwen Voogd geschreven hebben, en weten of hij genegen is u te ontvangen?’ Zij vroeg mij, bij wie ik haar meende te brengen? ‘Bij de moeder van onzen vriend DE GROOT’, was mijn antwoord: zij wierd rood, zag voor zich, antwoordde niets, en ik hield mij of ik geen acht sloeg op deeze zichtbare verandering. Hier trad KEETJE met DE GROOT naar ons toe, en ons gesprek nam eene andere richting.

De Doctor was nu ook in het gezelschap, en onderhield ons over zijnen vriend, op eene wijs die hem eer aandeed. ‘Het zal u’, zeide hij, ‘misschien een weinig verwonderd hebben, dat dees man, op het ontvangen van een briefjen, een gezelschap verliet, dat hem zo ongemeen aangenaam was; te meer, daar gij misschien nooit wel-

leevender man ontmoettet: gun mij het vermaak, u nog een weinig over hem te onderhouden. De Heer LE BLANC is indedaad het geene veelen zich zo te onrecht noemen; hij is een wijs man; hij heeft zijn geluk gevest op onwankelbaare gronden, in zijne liefde tot God, en zijne medemenschen: hij leefde en werd opgevoed voor de groote wereld; doch zodra hij zijn lot konde schikken, verliet hij haar, niet om als een trotsch of droefgeestig menschenhaater, zich in eene nutlooze eenzaamheid optesluiten; maar om zijne weldaadigheid ruimer te vergenoegen: voor meer dan dertig jaar reisde hij in dit Land, en vond het zo schoon, dat hij besloot, zich hier neder te zetten: hij kocht dit Landgoed, en herbouwde dit huis naar zijn eigen plan; maakte weldaadige inrichtingen voor armen en ongelukkigen: daar, dat groot, mooi eenvoudig gebouw, is er nog een bewijs van; het is in twee vakken verdeeld; het eene is geschikt voor zieken, het andere strekt tot wooning aan oude lieden, die hun brood niet meer winnen kunnen - nog wat verder is eene Spinderij, waarin al wat behoeftig is, en werken kan, werk vind: hij zelf is de Directeur, alles word onder zijne oogen bestuurd; alle dag bezoekt hij met mij de zieken, en oude lieden, die hem nimmer zien zonder hem te zegenen: hij was, schijnt het, nog jong, toen hij reeds duidelijk doorzag, dat de Christelijke Godsdienst gegrond is op de betrekking waarin de mensch

staat met zijnen Schepper, en met zijne medenschepzels; dat, uit die betrekking alle onze pligten, en alle de wetten des Natuurlijken en Christelijken Godsdiensts, als uit eene hoofdbron voordvloejen: hij besloot des, dat iedere gelegenheid, die zich aanbiedt, of die men zelf opspoort, om zijn evenmensch ter hulp te komen, 't zij met geld, raad, troost, enz. eene Godlijke roeping is, waarvan men zich, onder geenerleie voorwendzels, ontslaan mag: de eenige vraag, die hij zich bij zo eene gelegenheid doet, is deeze: staat het gevergde in mijn vermogen? - zo een deugdzaam wijs man kan zich hieromtrent niet vergissen, dewijl geen hartstochtlijk medelijden, maar het gezond verstand hem bestuurt: hierom ontziet hij geene ongemakken, geene moeiten, geen onstuimig weder; geen afstand houdt hem te rug: indien men uit tedere bekommering voor zijne gezondheid, hem eenige tegenwerping maakt, antwoordt hij bedaard: "Dit is mijn beroep; God heeft mij daar in geplaatst, en zoude ik niet op Hem vertrouwen?" Ondertusschen is zijne gezondheid, in weêrwil van alle zijne reizen op ongelegen tijd, en langs moeilijke wegen, zo vast en ongekrenkt, dat hij met zo veel vaardigheid, en zulk een gerust hart, den hoogsten ouderdom schijnt te moeten bereiken.'

Vervolgens verhaalde ons de Doctor, dat de Heer LE BLANC gisteren vertrokken was naar een afgele-

gen vlek, grootendeels vernield door het onweder: hij ontving dat treurig bericht door middel van het briefjen, hem door één der inwoners gezonden: hij gaat nooit uit, durf ik zeggen, dan om te troosten en te zegenen: ik denk dat hij nog dees dag zal terug zijn, indien de omstandigheden dit toelaaten.

Naauwlijks hadden wij een uur omgewandeld, of wij zagen den waardigen man terug komen; onze harten vlogen hem tegen, wij zagen niemand dan hem; doch DE GROOT kon zich niet wederhouden hem tegen te loopen, en hem de hand te geeven, toen hij uit het rijtuig stapte. Het was nu tijd om te eeten; wij zetteden ons allen aan tafel, en deelden elkander ons genoeg mede, om dat de braave dierbaare man bij ons was.

Wij sleeten dien nademiddag op zo eene' nuttige als aangename wijze: mijn brief zoude te lang worden, indien ik u onze gesprekken mededeelde. Dees dag was nog schooner en warmer dan de voorgaande, en dewijl wij zo verrukt waren over de landgezichten, die men uit de groote berceau, of het prieel had, stelde de Heer LE BLANC ons voor, in onze wandeling daar in te treden, om thée te drinken. Omtrent vier uren trad de bediende de laan op, en zeide, dat de Heer die verwacht wierd, in huis was, naar den Heer LE BLANC vroeg, en hem volgde. Een oud eerwaardig grijsaart, met een grooten nederhangenden hoed, en in 't bruin gekleed, trad naar ons toe: 'Vrede zij u!' zeide de onbe-

kende, en kuschte den Heer LE BLANC, die hem omkeerde, en in het prieel bragt; alle oogen waren op hem gevestigd: zo als hij naderde om plaats te neemen, gaf Juffrouw HARRIS een gil, en viel in flauwte; DE GROOT vliegt naar haar toe, vat haar in zijne armen; haar hoofd zeeg op zijn schouder; zo lag zij als een beeld: de Kwaker keert zich om, ziet haar, omhelst haar, en roept uit: ‘ô Voorzienigheid, dit is uw weldaad! mijn kind, mijn dierbaar kind! ik vind u dan weder!’ Door middel van reukwater, kwam Juffrouw HARRIS bij haar zelve, ziet zich in de armen van haaren Voogd, zijgt daar door, omhelst zijne knieën, en bid om zijnen zegen: DE GROOT drong zich naar hem, knielde insgelijks, en zegt: ‘Geef mij ook uwen zegen, mijn Vader!’ De vroome man weende, en zegende beiden. Nooit in mijn geheele leven was ik zo getroffen; alles was zo verrasschend, zo oogenblikkig: laat, mijne geliefde NAATJE! u dit aandoenlijk tooneel eens afmaalen door uwe levendige verbeelding! mijn pen is daar te zwak toe: wij, overigen zweegen door aandoening; Juffrouw WILDSCHUT weende bitter, en ik hoorde haar met eene zachte stem zeggen: ‘ô mijn Vader!... en zou ik u niet op mijne knieën ook dus om vergeeving kunnen bidden?’ - dit trof mij in de ziel, ik nam haare hand, drukte die aan mijn bewoogen hart, en zeide: ‘hoop op God, gij ziet hoe goedertieren Hij is.’

Nu kon Juffrouw HARRIS spreken - ‘Ach’,

zeide zij, met eene zielroerende stem, ‘hebt gij, mijn Vader! ooit getwijfeld, of ik deel gehad heb aan dat snood bedrog? dat ik uwe lessen had vergeeten?.. ô wist gij, wist gij alles!’

WILLIAMS. Nooit, mijn kind! wees gerust, de Geest des Heeren heeft voor u in mijn binnenste getuigd, dat gij niet verloren waart: altoos bleef de hoop leevend, dat ik u in alle *uwe onschuld* zoude wedervinden; dat gij mijne stervende oogen sluiten zoudet.

Juffrouw HARRIS. Ach, ik ben schuldig! eene verkeerde schaamte heeft mij belet tot u wedertekeeren: ik mistrouwde de goedheid van mijn' weldoender, mijn' leidsman, mijn' Vader: ik vreesde voor u te verschijnen, na dat ik het slagtoffer van bedrog en schijnheiligheid geworden was.

WILLIAMS. Bedaar, mijne lieve eenige! de Heere is niet in de aardbeëving, noch in het vuur; een stil verbroken hart is de woonplaats des Heiligen Geestes: gij zijt onnozel; ik heb mij te beschuldigen, om dat ik niet genoeg beproefde, of de Geest, die in de gedaante eens vroomen jongelings woonde, uit God was; ik heb te veel op eigen krachten gesteund; ik ben ook daarvoor gestraft - wat heb ik niet om u geleden! ik konde u niet loslaten! ik wenschte onophoudelijk, vóór mijne vreemdelingschap hier ge-ëindigd is, u nogmaals te zien, en in den naam des Heeren te zegenen: de Geest dreef mij om herwaards te komen, en eenige Geloovigen met wie ik in den geest vereenigd ben, te bezoeken;

door dezelfde genadige leiding, kreeg ik kennis aan dezen GAYUS (op den Heer LE BLANC wijzende;) mijn hart dreef mij naar hem toe, hoewel ik hem van aangezichte niet kende; ik hoorde dat hij willeloos gehoorzaam was aan de leiding der Voorzienigheid; bij ons is tog het Koningrijke Gods niet in woorden maar in doen: alles wat ik van hem hoorde, zeide mij, dat mijn hart met het zijne vereenigd is voor God; en nu wensch ik te hooren, wat DE GROOT door zijn' mond met mij spreken zal.

Vervolgens verhaalde hij kortlijk, dat de booswicht hem een grooten schat ontstolen had, en dat niemand, voor zo veel hij wist, iet van hem had gehoord. Toen sloeg hij zijne oogen ten hemel, viel op zijne knieën, en zeide: 'ô Heere! ik dank u, dat ik mijn kind heb wedergevonden; ik zocht haar in grooten angst, en met veele traanen; ô laat zij voortaan U dienen met haar geheel hart, en lei haar altoos door uwen Geest - Amen! Amen!'

De Heer LEBLANC betoonde zijn genoegen over het bezoek des Heeren WILLIAMS, en beiden spraken zo als hun hart hun ingaf: hun verschil in dezen is zeer groot, maar hun oogmerk is het zelfde. Nu rees Juffrouw WILDSCHUT op, en omhelsde haare vriendin met traanen, terwijl zij haar zelve gelukkig noemde - dit roerde de Kwaaker; hij vroeg: 'Kind! zijt gij de vriendinne mijner Pupil? hoe veel verpligting moet die dan in een vreemd Land, en in zulke droevige omstandighe-

den niet aan u gehad hebben? de Heere zegene u, en eene eeuwige zaligheid zij u deel!' KEETJE kon niets antwoorden, dan: 'Eeuwige zaligheid! ô! die heb ik verbeurd.' De Heer WILLIAMS zag haar ernstig aan, en scheen te vraagen, waarom wanhoopt gij? ik, ziende dat Juffrouw WILDSCHUT niet in staat was om te spreken over haar zelve, vattede het woord: 'Vriend WILLIAMS!' zeide ik, 'gij ziet hier een onnozel verleid meisje; bedrogen door zeer ondeugende lieden die op haar bederf toelagen: ongelukkig was haare opvoeding niet ingericht om op haare hoede te zijn; zij was eene zeer ligt te verkrijgen prooi, voor hen die haar onder het masker van vriendschap en liefde misleidden. Deeze Juffrouw is niet uit dit Land, zij is uit *Holland*, het eenige kind haarer Ouders; ik was met deez' jongeling zo gelukkig van haar weder te vinden, en zo ik hoop, zal zij weldra met haare familie verzoend zijn' - 'Hoe,' vroeg hij, 'is haar naam, mijn vriend?' - WILDSCHUT -! 'WILDSCHUT!' zeide hij; 'zijt gij dat kind, waar over men mij geschreven heeft? zijt gij het lam dat de booze poogde te verscheuren? zie in mij den Oom uws verleiders, die u in zijne bescherming neemt. Kom mijn kind! ik zal u bij uw' Vader brengen, en gij zult zeggen: "Vader ik hebbe gezondigd tegen den Hemel, en voor u, ik ben niet waardig uw kind genaamd te worden, maar ontferm u over mij!"

Vermits Juffrouw WILDSCHUT te zeer was aangedaan over deeze woorden, nam ik de vrijheid, voor haar het volgende te zeggen: 'Vriend! ons oogmerk is uwer waardig, maar wij durven ons niet vleien dat wij den Heer WILDSCHUT nog levendig vinden zullen, als wij in *Holland* komen: mij is bericht, dat hij gevaarlijk krank is: zijn berouw over de verwaarloosde opvoeding zijns kinds, heeft hem zo getroffen, dat hij te bedde stortte, en bij vlaagen onzinnig is: verscheiden kort op elkander komende verliezen in zijn Negotie, hebben hem geheel geruïneerd; doch daar aan schrijf ik toe, dat uw Neef, (zulk een Oom geheel onwaardig,) deeze door hem en zijne zuster verleidene, verlaaten heeft, na haar van alles beroofd, en in een vreemd Land aan haar droevig lot te hebben overgegeven: ik wacht hier antwoord op een' brief die ik aan den Heer WILDSCHUT'S zuster geschreeven heb; die zal zeker geen meisje verstooten, dat haar verkeerdheid met berouw ziet, en voorneemt door een oprecht deugdzaam gedrag, de begaane fouten te verbeteren.' Dit alles hoorde de man met teder deelnemen; zie hier zijn antwoord: 'De Heere heeft mij rijk gemaakt; ik zal voor dit kind zorgen; haar zal niets ontbreken; zij zal dat gedeelte mijner goederen hebben, 't welk ik mijne bloedverwanten had toegedacht: zij zijn oorzaak van haar ongeluk: ik dank Gode, dat ik verwaardigd word om vóór mijn dood nog eene daad van billijkheid

en menschlievendheid te volvoeren. En gij, mijn kind! aanbid de genade die u zo wonderbaar uit de magt deezer booze menschen gered heeft.'

KEETJE stond op, omarmde hem; maar haar hart was zo getroffen, dat zij niets zeggen konde, dan: 'Zo veel goedheid ben ik onwaardig!' Juffrouw HARRIS konde haare blijdschap hier over niet verbergen, maar bedankte haar' Voogd voor haare vriendin, op eene zo aandoenlijke wijs, dat ons allen de traanen in de oogen stonden. De Heer LE BLANC dankte de Voorzienigheid, dat die hem verwaardigde van dit alles getuige te zijn; en, voegde er bij, dat dees dag, één der gezegendste dagen van zijn geheel leven was.

Des avonds toen ik met DE GROOT alleen was, zeide ik onder anderen: nu is ons plan verijdeld, om Juffrouw HARRIS met ons te neemen, en bij uwe moeder te brengen; zij zal nu met haar' Voogd terug gaan; valt u dit niet een weinig moejelijk? 'Zeer moejelijk', zeide hij, 'ik ril op het denkbeeld dat zij ons zal verlaaten: ach WALTER! ik bemin haar! oordeel wat het mij kost! ik kon haar niet leeren kennen, zonder haar te beminnen' - 'Engij hebt mij daar niets van gezegd?' - 'Ik achtte mij onwaardig naar haar te staan; ik vreesde dat gij mij vraagen zoudt wat ik nog gedaan had om haar te verdienen: ik beminde thans zo weinig in mijne eigen oogen. Gij hebt mij mij zelven leeren kennen, en die kennis heeft mij vernederd; evenwel ik verheug mij over haar

geluk: zoude ik haar beminnen, indien dit mij bedroefde? Nu heeft zij haar grootsten wensch verkreegen, en de vreugd deezer vroomen mans, daar hij haar weder vond, moet mij troosten; haar geluk is alles voor mij: mogt ik echter mijn hart voor beiden uitstorten!... maar konde ik dan pligtschuldig handelen omtrent mijne dierbaare Ouders! evenwel, indien zij dees engel kenden, zouden zij dan mijn keus niet billijken'? - Dit denk ik zo weinig, dat zij in tegendeel die zeer goed keuren zouden.... 'Er is maar eene zwaarigheid', (hij mij driftig invallende)' 'Welke'? - 'Gij zijt nog zo jong!' - 'Nooit bedroefd men zig daar over, evenwel nu wensch ik, dat ik uwe jaaren had: ik zie dat zelf wel in; maar indien zij weet dat ik haar bemin?.... 'Ik versta u: de jongheid is een fout, waar van men zich dagelijks verbetert.' Hij nam echter voor, Juffrouw HARRIS te zeggen, het geen die ongetwijfeld reeds zo wel wist als ik. - Des volgenden daags vond hij haar met haaren Voogd alleen; hij voegde zich bij hen, en zonder veele voorbereidzels, zeide hij zo alles wat in zijn eerlijk gevoelig hart omging: sprak over zijne Ouders, zijne omstandigheden, zijne uitzichten in de wereld, en smeekte den Grijsaart om zijne toestemming, daar hij poogen zoude, het hart zijner aangenomene dochter voor zich te winnen: 'Ik ben', zeide hij onder anderen, 'nog jong; maar, indien ik slechts mag hoopen, zal ik mij gelukkig achten.' Ik was hem gevolgd, en hoorde met aandoening,

hoe ieverig hij sprak. Zo dra hij mij zag, riep hij: 'Kom mijn vriend! help mij verkrijgen, 't welk ik zo vurig begeer!' 'Dit', zeide de vroomme man, 'is, wat mij aangaat, onnodig: ik bemin u, ô Jongeling! om uwer oprechtheids wille; ik weet dat het rein geloof in u woont, dat de Heere u met genade beschouwt! bewaar slechts, ô mijn THEMOTHEUS!' (en toen lag hij zijn' hand op deszelfs hoofd;) 'bewaar slechts het pand u toe-betrouwd; heb een afkeer van ongodlijk iedel geroep, van valsche weetenschap: vlied de begeerlijkheid der jongheid; bouw de waare Gemeente van God in alle liefde en stichting; en de God der liefde en der vertroosting, geve u hier namaals een deel aan de hemelsche ervenis. Amen! En gij, mijne dochter! indien de Heere uw hart tot deezen lieven jongeling neigt, ontvang ook mijnen Vaderlijken zegen: hij is mij dierbaar geworden als een geliefde zoon; als de Geest mij toelaat van hier te vertrekken, dan zullen wij naar zijne stad gaan, en ik zal met zijne vroomme Ouders spreken: evenwel, mljn kind! gij moet de leiding van uw hart volgen.' DE GROOT kon zich niet wederhouden de hand, die hem gezegend had, te kusschen. Juffrouw HARRIS bloosde en zweeg; hij omhelsde haar met vervoering, zag haar aan, maar was te overstelpt om iet te kunnen zeggen.

Als ik deezes Kwaakers gedrag, en woorden, overpeins, en die zijn mij zo vreemd, dat zij meermaals

mijn aandacht bezig houden, zeg ik bij mij zelve: de dweeperij, als zij door de Natuur zelve in een zacht gemoed word ingestort, en door vriendelijke beginzels geleid, en op liefde tot God uitloopt, kan niet gevaarlijk zijn voor geoefende lieden; het gezond verstand kan haar dan, dunkt mij, niet bespotten: men ziet dan een enthousiasme dat magtig is alle zwaarigheden te overwinnen, en waardoor wij onze volmaakbaarheid bevorderen. Het verbaasd ons, daar wij zien, hoe verre zij hem, dien zij bezielt, brengen kan: zonder enthousiasme is welligt nooit iet groots uitgevoerd! het ontwikkelt in ons zulke groote zedelijke krachten, dat wij er in een bedaard oogenblik, zelve verbaasd over staan. Dees WILLIAMS in 't bijzonder, spreekt, zo niet altoos met alle wijsheid, immers met alle vroomheid, over het groot onderwerp, waarmede zijn geheele ziel vervuld is: als gij dees man nader leert kennen, zult gij mij dit toestaan.

Onze lieve KEETJE, (indedaad die naam verdient zij in den volsten zin des woords,) is, en blijft zeer bedroefd, maar haare droefheid is stil, bedaard, mededeelend: zij smeekt God zo ernstig, om haar' Vader nog in 't leven te vinden, en zich met haare Moeder te verzoenen. Wat verlangen wij naar antwoord op onze brieven! DE GROOT is naar de Post, om te zien of er brieven voor ons zijn: niets dan mijn pligt, kan mij hier nog langer houden; mijn verlangen u weder te zien, kent geen paalen.....

Eindelijk ontvingen wij antwoord - ik zal voor u

alles insluiten, gij moet het zelf leezen; ik heb de tijd niet, u daar uittrekzels uit te maaken; gij zult zien hoe Mevrouw STAMHORST alles geschikt heeft; zij zal letterlijk gehoorzaamd worden, zo veel KEETJE betreft. Overmorgen vroeg neemen wij de reis aan, en zullen tot *Cleef* bij elkander blijven, dan sla ik met haar *Gelderland* in, en de vriend WILLIAMS gaat met onze twee jonge lieden naar *Amsterdam*; ik zal niet langer bij Mevrouw STAMHORST vertoeven, dan nodig en voegzaam is.

Wij hebben daar afscheid genomen van den waardigsten Gastheer die ooit dankbaare vreemdelingen ontving: het roert mij ongemeen, als ik mij voorstel, dat ik deezen man nooit meer zien zal; hij is het, in wiens leerzaam bijzijn, ik alle mijne vrije uren het liefst zoude doorbrengen. Thans ben ik in mijn logement te *Metz*, en bezig om alles tot onze reis naar *Holland* te bezorgen; de twee Juffrouwen zijn bij de braave vrouw, bij wie Juffrouw HARRIS reeds zo lang inwoonde: deeze vrouw zoude ontroostbaar zijn over het vertrek der laatste, indien de oorzaak niet zo gelukkig was. Juffrouw HARRIS is zeer aan haar gehecht, en ik merk, dat WILLIAMS niet met zegenwenschen alléén vergolden heeft wat deeze vrouw voor zijne Pupil deed. De wisselbrief was zo onmatig groot, dat zij niet konde besluiten die aanteneemen; de vroomer man oordeelde, dat hij niet dankbaar genoeg zijn konde, en Juffrouw HARRIS alleen was in staat, de belanglooze weldoenster overtehaalen, om dien aanteneemen. Wij kunnen niet vertrekken dan na drie dagen, al de

plaatzen zijn vol: ô mijn verlangen! hoe pijnigt gij thans mijn verliefd hart! Indien er nog een brief van u onder weg zijn mogt, kan ik hem ontvangen, anders zal ik uit voorzorg, order stellen, om die aan mijn adres te zenden.

Omhels onze vrienden, uwe Ouders, en ook uwen braaven LICHTHART voor DE GROOT, en uwen

R. WALTER.

Agt-en-twintigste brief.

De Heer CORNELIS DE GROOT aan zijne Ouders.

TEDER BEMINDE OUDERS!

Dat de Mentor van THÈLEMACHUS, dat de reisgenoot van den jongen TOBIAS, bovenmenselijke wezens waren, is niet zo zeker, als dat hij, aan wien gij mij hebt aanbetrouwd, indedaad voor mij een bescherm-engel is. WALTER, mijn waarde WALTER! gaf mij aan mij zelven, aan u, aan het gezond verstand, aan mijnen Schepper weder; zijn leven is geheel zedeles; zijn voorbeeld doet zo alles af; zijne kracht van overreding is zo groot, dat die veel toebragt, om niet alleen mij, maar een geheel stijfzinnig verkeerd meisje tot haaren pligt overtehaalen.

Waarom, ô mijne dierbaare moeder! was ik zo afkeerig van het Euangelie, 't welk gij mij door

uwe lessen en door uw voorbeeld, in zulk een beminlijk licht deed beschouwen? - laat ik, hoewel tot mijner beschaaminge, u daarvan de oorzaak mogen zeggen. Mijn zotte hoogmoed liet niet toe, te gelooven, dat eene vrouw meer verstand, meer oordeel bezat, dan een jongeling die van zijne eerste jeugd af zich aan studie en onderzoek had overgegeeven; schoon die vrouw mijne moeder, mijne verstandige moeder ware: ik waande geen Wijsgeer te kunnen zijn, indien ik vrouwen-oordeel niet hield voor vooroordeel; indien ik haare naauwgezetheid niet hield voor dweeperij - oordeel uit deeze mijne belijdenis, of ik eenig recht heb op uwe vergeeving.

Hoe eerbiedig ik nu, in mijn' Vader, den verstandigen, den nuttigen man! hoe verfoei ik mij, als ik nadenk, op welk eene onverschoonelijke wijs ik over hem dacht! ben ik niet aan zijn' vlijt, aan zijne braafheid, alles verschuldigd! Hoe onwaardig heb ik mij alles gemaakt, door mijn tijdverkwisting, door mijne nutloosheid! ô mijn Vader! vergeef uw' zoon het geen hij misdeed, en wees verzekerd, dat ik voortaan u zal poogen te volgen: mijn ijver zal mijn verzuimden tijd inhaalen; ik zal een werkzaam nuttig leven leiden, en hoop dat gij beiden, uw' zoon nog eens met goedkeuring zult kunnen beschouwen: indien gij niet nog over mij beschikt hebt, dan zoude mijn vriend zich met mij associeeren; ik geloof dat ik hem nuttig zijn kan; evenwel, ik herhaal het, indien gij iet anders voor mij verkozen hebt, ik zal u met vreugd gehoorzaamen.

Bedroef u niet over uw geleden verliest, weigert u

toch niets van die aangenaamheden waaraan gij gewoon zijt! bekommert u niet om mij iet natelaaten! ik zal in weinige jaaren in staat zijn, voor u te zorgen, indien de Hemel mijn goed oogmerk, mijn vlijt, mijne verkregene kundigheden in den handel, gelieft te zegenen: u, mijn Vader! gelijk te worden, zal voortaan mijne hoofdstudie, mijne philosophie zijn. Mijn vriend WALTER schrijft aan Juffrouw HOFMAN een zeer langen brief over het geen ons, zedert wij te *Metz* waren, ontmoet is, dit is de reden, dat ik deezen kan bekorten.

Wij zullen met den Heere WILLIAMS en zijne Pupil, de reis naar *Holland* doen: het is voor mij van het grootste belang, dat gij beiden leert kennen. mag ik de vrijheid neemen, u te zeggen, dat ik dat waardig meisje bemin? - ik weet, en mijn vriend is dit met mij ééns, dat gij mijne keuze zult billijken; ik heb dit ook aan den eerwaarden vroomen man, en aan haar zelve gezegd - indien deeze mijne keuze uwe goedkeuring moge wegdraagen, heb ik alle hoop, om na eenige weinige jaaren gelukkig met haar te zijn. Over alles mondling: ik groet u en mijne Tante, en mijn lieven FRANS hartlijk, mij noemende

Uw dankbaare, gehoorzaame zoon,

C. DE GROOT.

Negen-en-twintigste brief.

***Mejuffrouw* MARIA DE GROOT, *aan den Heere* REINIER WALTER.**

WAARDE VRIEND!

Ik ben niet zeker, of deezen u nog te *Metz* zal aantreffen; evenwel er kan iet gebeuren, dat uwe reis vertraagt; doch zo gij reeds vertrokken mogt zijn, is de zwaarigheid gering, dewijl gij order gelaten hebt, u, de brieven die nog komen konden, aan u naar *Holland* te zenden. De brief die gij aan Juffrouw HOFMAN schreeft, heeft zo veel indruk op mijn hart gemaakt, dat ik mij niet kan wederhouden, die te beantwoorden.

Hoe vind ik in u bewaarheid, het geen onzen gezegenden Leermeester zeide: die getrouw gebruik maakt van het geen hij heeft, zal meerder ontvangen - het geen gij voor mijn' zoon, het geen gij voor een verdwaald meisje gedaan hebt, kunnen wij u niet vergelden; maar uw eigen hart, en de goedkeuring van God, zijn uw heerlijk loon.

Alles wat u bejegt is, draagt de kenmerken der Godlijke Voorzienigheid. Uwe ontmoeting eener bedroefde moeder, die traanen stortte over den dood haars zoons; het wedervinden van Juffrouw WILDSCHUT; uwe kennis aan den Heere LE BLANC, en den vroomen WILLIAMS; welk een zamenloop van voorvallen, die van wonderen niet verschillen, dan voor zo verre zij door het gezond verstand verklaarbaar zijn, en geen den minsten inbreuk maaken op

de zedelijkheid en vrijheid van den mensch. Wat zal ik zeggen? de aanmerking uws Wijsgeers is zeer gewichtig, en, voor zo veel ik zie, zeer gegrond; het verwondert mij, dat zij, naar mijn weeten, nog nooit is aangevoerd tegen de bestrijders van de troostrijkste leerstukken van den Godsdienst - de bijzondere Voorzienigheid! de pligten der zorgvuldige en verstandige milddaadigheid en goedheid, treden daar door, als 't ware, uit de gezellige pligten, en worden verhoogd tot den rang dier edele daaden, welke een allernaauwste betrekking hebben op God: raadgeevingen, vertroosting, het redden van ongelukkigen, het terechtbrengen van dwaalenden, worden nu welspreekende bewijzen voor de waarheid der bijzondere Voorzienigheid. Elk mensch die zich ernstig toelegt, om deeze pligten uitte oefenen, kan met JOB zeggen: 'Ik zal mijnen Schepper gerechtigheid toewijzen.' Een arme bijstand te weigeren, die het in onze magt staat hem te geven, een door ondeugd verleide te kunnen beschermen, terecht te brengen, en zulks niet te doen, word nu eigenlijk Godlochening. Uw Wijsgeer denkt als JOHANNES, wanneer die zeide: 'Die zijn broeder niet lief heeft, haat God:' allen, die zich daaraan bezondigen, onder welke schoonschijnende voorwendzels ook, zijn schuldig aan het voordplanten des Ongeloofs. Ieder die volgens deeze begrippen uws Wijsgeers, zegt: 'Ben ik mijns broeders hoeder?' is oorzaak, dat God niet verheerlijkt wordt onder de menschen.

Het geen gij van den vriend WILLIAMS zegt, ver-

wondert mij niet; ik ken de Kwaakers zeer nabij, acht hen hoog en bemin hen hartlijk; zij hebben met veele Christengezindheden gemeen, dat zij bij de Zedeleer veel *gevoegd* hebben, 't welk niet in het Euangelie geleezen wordt; maar zij verschillen van allen, daarin, dat zij niets van die Zedenleer hebben *afgenomen*: zij hebben in hun naauwgezet systema, de liefde des naasten behouden: nooit maakte hun iever inbreuk op de christelijke verdraagzaamheid. In *Pensilvaniën* kan de Rede de Dweeperij waarlijk eerbiedigen. Ik zal het voor mij een groot geluk achten, indien wij in ons huis dees vroomen Grijsaart met zijne lievelingen mogen logeeren. Hoe bemin ik een zo jong meisje, dat zich in alle haare onverdiende ongelukken, zo uitneemend gedroeg! - ik begrijp levendig, welk een indruk zij moet gemaakt hebben op mijnen zoon; hij, wiens hart zo goed, zo natuurlijk medelijdend is; ook dan, indien zij minder fraai en bevallig ware. Ik zoude haar met vreugd als mijne dochter omhelzen, ofschoon haar geval hier bekend ware: zij heeft niets bij mij verlooren, integendeel haar uitmuntend gedrag heeft haar dierbaar bij mij gemaakt, zo ook bij mijn' man en zijnen broeder; maar mijn zoon is nog te jong voor een huwelijk: hierom ben ik blijde, dat zij met haaren Voogd naar *Engeland* terug keert: indien hunne wederzijdsche genegenheid stand houdt, zal die afstand weinig beduiden, en zij kunnen ten voegzaamen tijde onzer aller wenschen voltoojen: doch hier van monding.

Het geen gij over CORNELIS schrijft, roert mij tot in mijn ziel: mijn man liepen de traanen over de wangen, zijn eerlijk redelijk hart zegende u, terwijl hij zijnen God dankte -maar wat gevoelt mijn hart, als ik bij mij zelve zeg: dees goede, eenvoudige, oprechte jongeling, is uw zoon! ô! al ware hij de grootste man zijns tijd geworden, al ware hij een LEIBNITZ, een NEWTON gelijk, wat zoude dit beduiden, in vergelijkinge van zijn tegenwoordigen gelukkigen toestand; daar hij in God en Christus gelooft, zijne dwaalingen ziet, veracht, en door een deugdzaam nuttig leven, de dwaasheden zijner jeugd uitwischt! Zijn brief aan mij, is naar mijn hart geschreeven; ik zie daarin, dat hij zich tusschen laauwheid en opgewonden iever geplaatst heeft - de Hemel bewaare hem bij zijne goede beginzels, op dat hij altoos even zeer verwijderd blijve van het bijgeloof als ongelooft! dat hij zich altoos moge onderwerpen aan het Euangelie, en aan dat alleen. Toen ik mijn' man zijnen brief voorlas, was hij zeer aangedaan, en zeide, dat hij al het verdriet, hem, door zijne dwaaze tijdverkwisting veroorzaakt, vergaf en vergat: hij voegde er bij, dat hij nu zijne moeder waardig worden zoude: gij weet, hoe mijn man mij bemint, en dat hij het goede, 't welk ik mogt bezitten, beschouwt door het vergrootglas zijner welgevestigde liefde voor mij.

Uw besluit om hem als uw compagnon aanteneemen, en dus bij u te houden, heeft zo wel onze goedkeuring, als dankbaarheid: zijn edelmoedige Oom is daarmede zo in zijn' schik, dat hij

voor mijn' zoon meerder doen wil, dan gij u misschien kunt verbeelden: gij weet dat God hem rijk gemaakt heeft, en een hart gaf, 't welk geen grooter geluk kent, dan wèl te doen: mijn aandoenlijke jonge zal bezwijken onder zijn geluk, 't welk van alle zijden op hem wacht; zeg hem hier nog niets van.

Uwe berichten nopens Juffrouw WILDSCHUT, verheugen mij zo zeer, dat mij woorden ontbreken om u dat te zeggen: het goed oogmerk mijner dierbaare vriendin, omtrent dat verwaarloosd meisje, zal dan nog vervuld kunnen worden! ô mijn vriend! wat zijn wij toch kortziende schepzels! zó komt er dan uit de grootste verwarring meermaals orde voort.

Hoe dikwijls zeiden wij: ware dat meisje toch in beter handen gevallen! ware zij wat beter opgevoed, wat zou er dan niet van haar geworden zijn! - Wat er van haar zoude geworden zijn? misschien een goed dagelijks karakter; misschien eene braave vrouw en moeder: maar zoude zij dan haar hoofdgebrek zo wèl hebben gezien, en deszelfs gevaarlijke gevolgen ontdekt hebben? Om ons zelve te leeren kennen, moeten wij in omstandigheden komen, waarin onze goede en kwaade hebblijkheden kunnen dóórwerken. Dit haar hoofdgebrek, stijfzinnigheid, zoude in haar karakter gebleven zijn, haare goede hoedanigheden zouden dit overgroeid hebben, en zo voor het scherpziende oog hebben verborgen: ieder, en vooral zij zelve, zoude haar voor zedelijk gezond hebben aangezien, tot dat er eens eene gelegenheid zoude gekomen zijn, waar

in dat verborgen kwaad met zo veel gewelds moest uitbarsten, dat de genezing bijnaar hooploos zoude geweest zijn - nu ziet zij dat gebrek, zij betreurt het; de gevolgen voor haar zijn zo droevig, dat zij zeker, veranderd zo als zij nu is, zulks met afkeer moet beschouwen, en alle haare poogingen aanwenden om het te overwinnen: indien zij onder het verstandig en zachtmoedig bestuur haarer waardige Tante blijft, twijfel ik geenzins, of zij zal nog eens eene onzer beste jonge lieden worden: de droefheid over haars Vaders dood, zal over haar de wacht houden; haare overige goede hoedanigheden zullen tot volkomenheid opgroejen, en zij zal hier nog aanvankelijk gelukkig zijn.

Ik vind zo veel vermaaks in aan u te schrijven, dat ik dus al ongemerkt voordga; evenwel ik zal mij bekorten, en de pen aan Juffrouw HOFMAN overgeeven, om uwen brief te beantwoorden: echter moet ik u over haar nog een weinig onderhouden; dit kan u, die haar bemint, niet onaangenaam zijn.

Ik kan u niet uitdrukken hoe ik dit waardig beminnelijk meisje, sedert ik dagelijks met haar omga, bemin en acht! zij doet de grootste eer aan uwe keuze.

Ik weet wel, dat gij zeker vooroordeel hebt, omtrent vrouwen, die zig nog met iet anders dan het dagelijks werk nu en dan bezig houden: uwe aanstaande vrouw heeft zulk een edele geest, zo veel gezond verstand, zo veele schoone talenten, dat zij, bij zulken die haar maar weinig kennen, in verdenking zoude kunnen zijn, van te behooren onder on-

ze nutlooze verwaarloosde geleerde vrouwen: doch ik, die haar zo wèl ken, kan haar onmogelijk in die, der vrouwen zo vreemde classe, plaatzen. Juffrouw HOFMAN denkt te geground, om ooit de huislijke pligten, die voor haare rekening komen, opteofferen aan smaak in leezen en schrijven; zij doet alles wat meisjes in haare jaaren en omstandigheden doen; maar zij maakt zulk een goed gebruik van haar' tijd, dat zij altoos eenige uren voor haar zelve heeft. - Ik vraag u, is orde, is geregeldheid in huislijke en tijdelijke zaaken, geen gevolg van een geregeld denken? - is men niet los en onachtzaam, omtrent het geen wij te doen hebben, uit gebrek van het aandachtig overweegen onzer pligten? wat is ook eene zeer levendige vrouw dienstiger, dan het leezen en overdenken van goede boeken, dan de gedachten op het papier te stellen? dit geeft den geest eene geschiktheid en vaardigheid om alles met orde, en ten rechten tijde te doen. Juffrouw HOFMAN schrijft zeer wel; kundigen zeggen, dat zij genie voor de Dichtkunst heeft, en tekent ongemeen fraai en keurelijk: zij is zeer sterk in de muziek; maar aan dat alles geeft zij alleenlijk haare uitgespaarde uren, die andere meisjes min nuttig besteeden, en altoos eenige verwildering nalaaten - zij is zo vrolijk van aart, dat zij geene behoefte altoos heeft, om zich door vermaaken wat van zich zelve te moeten verwijderen. Gij, Mijnheer WALTER! hebt te veel verstands, om te kunnen gelooven, dat onze jonge Juffrouwen, die geheel anders leeven, daarom beter vrouwen en moeders zijn zouden. Ik zou hier nog veel over

kunnen zeggen; ik zoude kunnen vraagen: wat men te wachten had van een meisje, dat, of traag, of beuzelachtig van aart, lang slaapt, lang zich aankleedt, lang aan tafel zit, lang thee drinkt? van een meisje, dat daags eenige uren verkwanselt met het loopen naar Modewerkers; dat allen avond eenige uren speelt, en veel uitgaat, zonder eenig goed of nuttig oogmerk? Maar dit zal dies te onnodiger zijn, wijl gij Juffrouw HOFMAN zo wèl kent: gij weet ook wel, dat de meeste bezigheden der vrouwen van dien aart zijn, dat zij den geest vrijheid tot denken laten; men kan onder onze handwerken, die meest allen door de gewoonte machinaal verricht worden, den geest vrij houden, denken, vergelijken - dicteeren - Onze pligten zijn allen van eene stille vredige natuur.

Ik kan u niet zeggen, van hoe veel dienst deeze Juffrouw HOFMAN in het huis van den Heere WILDSCHUT geweest is, sedert zij gelegenheid had daar nuttig te zijn. Haar heldere, vrolijke geest ziet, doet alles op de beste wijs, zonder omhaal, zonder gewoel, en met de grootste orde; gij zult des, ik ontken het niet, eene vrouw hebben vol schoone talenten, die gaarne leest, schrijft, denkt; maar ook, gij zult eene uitnemende huishoudster hebben; zij kent en bemint haare pligten, want zij heeft - verstand.

Ik heb twee vrouwen gekend, die veele en intrassante Werken geschreven hebben; nooit meer dan ééne bediende hielden; wier huis zo zindelijk, wier kleding zo net was, dat men nooit zude vermoed

hebben, dat deszelfs bewoonsters nog iet anders deden, dan daar voor te zorgen; die noch naaisters, noch stijfsters, noch werksters hadden, en waar men alle uur van den dag konde komen, zonder iet van de geleerde vrouw te vinden - Ik vroeg eens aan deeze lieden, hoe zij dat toch aanlegden? dewijl zij genoeg achting voor mij hadden, om mijne nieuwsgierigheid te voldoen, zeide de eene: 'Voor u, Mejuffrouw DE GROOT! maaken wij daar geen geheim van; zie hier, hoe wij dat aanleggen - Wij staan zo vroeg op, dat onze vensters altoos, een paar uren eerder open zijn, dan die der buuren. Wij ontbijten spoedig, kleeden ons zo wat aan, zeggen wat wij willen eeten, en wat er moet gedaan worden; groeten elkander, en blijven tot één uur aan 't schrijven: onze maaltijd loopt schielijk af; wij drinken geen thee, eerst, omdat dit zo veel tijds wegneemt, en ook, om dat het inslurpen van heet water, (zonder dorst) niet goed is voor lieden die geene zenuwen hebben als kabeltouwen: na de maaltijd drentelen wij zo eens in den tuin, praaten met den tuinman, bezoeken onze kippen en ander vee, zien zo eens hier en daar, en gaan in huis: dan neemt mijne vriendin een boek en leest, terwijl ik (dewijl mijne borst te zwak is om luid te leezen) oud en nieuw maak, verstel, brei, enz. is de dag maar gebruikbaar voor de beweeging, dan wandelen wij ten minsten twee of meer uren; de tafel is gedekt, wij eeten vroegtijdig, en dewijl men tog eene uitspanning hebben moet, hebben wij aan goede vrienden

verzocht, ons een eenig kaartspel te leeren, dat men met twee personen speelen kan; met veel hoofdbreekens is hen dit eindelijk gelukt; en hoewel wij zeker deerlijke speelsters zijn, verstaan wij er echter genoeg van, om, als wij niets te praaten hebben, een uur na het avond-eeten te speelen: vervolgens gaan wij vóór tien uren naar bed, om weder een anderen dag op dezelfde wijs te beginnen en te voleindigen. Bezoeken ons goede vrienden, dan doen wij zo als zij; want wij begrijpen, dat wij niet voor ons zelve alleen leven: ik spreek maar van die dagen, die wij geheel voor ons hebben; en zulke dagen hebben wij veele. Wij beminnen de jonge lieden die zo wat met ons overeen komen; als die des Winters bij ons logeeren, vliegen de avonden om; zij leezen ons iet voor, daar praaten wij dan over, en ieder zegt het zijne, dat ik voor mij wel heel aartig en gantsch niet onnut vinde; en zo zal ons leven vervolgen zijn als een schaduw,'^(*)

- (*) Met permissie van Mejuffrouw DE GROOT, moeten wij zeggen, dat deeze twee vrouwen wel weinig beduiden bij eene vrouw die wij in *Frankrijk* hebben leeren kennen, en wier vriendschap en zusterlijke verkeer, de roem en het genoegen onzes levens is. Tot eer onzer sexe zullen wij haar in ons Vaderland bekend maaken; niet om haar te toonen, dat wij haar recht doen; want zij verstaat geen enkel woord *Hollandsch*, en wij zullen het haar nooit verhaalen.

Deeze vrouw is thans vier-en-dertig jaar; zij is getrouwd met een uitmuntend man, die zijn ambt door de Revolutie verloren heeft; door die Revolutie aan wie hij zo veel heeft toegebracht, zo wel door zijn patriottische schriften, als edel voorbeeld; hij is *thans* niets dan Notaris, een ambt, meer eerlijk dan voordeelig: zij wonen twee uren buiten *Trevoux*, en hebben *thans* niets dan een klein Landgoed, bestaande ten grooten deele uit nog geheel jonge en des nog weinig geevende Wijngaarden, twee melkkoejen, en een toom hoenders: hun tuin is naauwlijks groot genoeg om hen hun moes en vruchten te bezorgen: zij houden geen eene bediende, sedert hunne inkomsten zo bekrompen zijn. VIRGERON en zijne vrouw bearbeiten alles voor de helft der producten, en doen het boeren- en grof huis-werk. Deeze waardige menschen hebben zes schoone gezonde kinderen; het oudste dochttertje is vijftien, en het kleinste zoontje twee jaar: De schoone gezonde vrouw, heeft alle haare kinderen zelve gezoogd, (iet dat in ons Land bijna een mirakel is) zelve van tijd tot tijd de kinderpokjes geïnöculeerd; zelve opgevoed, en met hulp haars mans leeren leezen, schrijven, cyferen; zij gaf en geeft hun nog onderwijs in de Geographie en Historiën; leerde hun hunnen God kennen uit de Natuur, en uit de openbaaring; bewaarde hen voor vooroordeelen, die nog onlangs de menschen hier verlaagden beneden de dieren - thans is zij Institutrice national voor veertig kinderen, die zij voortreffelijk onderwijst in het leezen, schrijven en cyfferen: het geheele huis is zo zindelijk, zo in orde, dat men naauwlijks gelooft, buiten *Holland* te zijn. (doch wat anders geschikt:) Wel nu! steeze vrouw heeft nog tijd gevonden. om haar verstand te oefenen: zij leest nier slechts alle werken van smaak, die voor de Sexe geschikt zijn, maar ook LOCKE (de vertaaling) BONNET, CONDILLAC enz. Aartig is het voor ons te zien, hoe zij haare meisjes leere breien, naajen, borduuren, terwijl zij het boek eens neêrlegt, of met ons over het gelezene meer *praat* dan spreekt. Deeze braave Ouders zien reeds hunne vlijt beloond; een zoon van veertien jaar, die nooit ander onderwijs genoot, dan van zijne Ouders, is gekozen om een ambt in het District waartenemen, waartoe zo veele kundigheden vereischt worden, dat men het niet geeft, dan aan jonge lieden van vijf-en-twintig jaar, en hij neemt het waar met de grootste goedkeuring. Deeze vrouw is geen *être de la raison*, maar de alom geachte *Citoyenne Michallet* - bij haar slijten wij onze gelukkigste dagen, zo dikwijls wij er logeeren.

Nu zoude ik moeten overgaan om u de dood van den Heere WILDSCHUT te schrijven;
maar Juffrouw

HOFMAN zal dit in haaren brief doen. Hier bij komt nog, dat mijne zuster KLINKERT is overgekomen; zij gaat niet mijn' broeder SAMUEL naar den Heer STAMHORST, die voor haar een Buiten gekocht heeft, daar zal de braave nuttige vrouw haare dagen ten einde brengen, al goed doende - haar bijzijn is mij zo aangenaam, dat ik, naar hartlijke groete van ons allen aan U, en mijnen Zoon, deezen sluite, mij noemende, uwe hoogachtende en verpligte

Dienaares en Vriendin

MARIA DE GROOT, geboren HUISMAN.

Einde van het vijfde Deel.